

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Aqata Kristi

Əlifba sırası ilə qətl

Telegram ‹› @pdf_kitablar

eKitabxana – Android & iOS mobil tətbiqi

“Əlifba sırası ilə qətl” Aqata Kristinin əfsanəvi romanlarından biridir.

Bu romanda Aqata Kristi tanınmış centlmen və dahi detektiv Erkül Puaronun daha bir sərgüzəştindən bəhs edir. Bir-biri ilə əlaqəsi olmayan insanların dalbadal silsilə qətləri törədilir. Bütün bu qətlərin hamısında qurbanların adları

və cinayət törədilən yer ingilis əlifbası sırası üzrə seçilir. Cinayətin yerini də, vaxtını da qatil əvvəlcədən özü seçir və detektivə bildirir, ancaq fərasətli Puaro daima cinayət baş verən yerə gecikir. Bu rəqabət Puaronun qatilin corab satan ticarət agenti olduğunu təxmin edənə qədər davam edir.

Ön söz

Bu dəfə mən adətən olduğu kimi, sadəcə şahidi olduğum əhvalat və epizodları yazmaq adətimdən kənara çıxmışam. Ona görə də bəzi fəsillər üçüncü şəxs tərəfindən yazılıb.

Mənim tərəfindən yazılan hadisələrin həqiqiliyinə zəmin oluram. Mən sadəcə qəhrəmanların düşüncə və hisslərinin təsvirində bir qədər sərbəstliyə yol vermişəm. Onu da bildirim ki, yazdığım bütün qeydlər dostum Erkül Puaro tərəfindən gözdən keçirilib.

Sonda demək istəyirəm ki, bu qəribə silsilə cinayətlərin personajları arasındakı ikinci dərəcəli münasibətləri də təfərrüatı ilə yazmışam, ona görə ki, heç vaxt insan amilini qiymətləndirməmək olmaz. Erkül Puaro nə vaxtsa mənə başa salıb ki, cinayət məhəbbət tarixçəsinin səbəbi ola bilər.

Əlifba sırası üzrə qətlə gəldikdə isə, hesab edirəm ki, Puaro bu müəmmmanın sirrini açmaq üçün dahiyanə

üsul tapıb.

I FƏSİL

Məktub

1935-ci ilin iyun ayında mən Cənubi Amerikadakı rançomdan İngiltərəyə qayıtdım. Amerikada bizim üçün həyat asan olmadı. Hamı kimi, biz də dünya böhranının nəticələrindən əziyyət çəkirdik. İngiltərədə, bildiyimə görə, bir sıra işlər mənim iştirakımı tələb edirdi. Arvadım rançomuzu idarə etmək üçün Amerikada qalmışdı.

İngiltərəyə ayaq basan kimi köhnə dostum Erkül Puaronun axtarışına çıxdığımı söyləməyə ehtiyac yoxdur. Mən onu mehmanxana tipli evdə tapdım (həmin vaxtlar o, müasir London mənzillərinin birində yaşayırdı). Mən Puaroya bildirdim ki, bina düzgün həndəsi tənasübə malik olduğuna görə, o, öz seçimini müstəsna şəkildə burada edib.

– Hə, əlbəttə, dostum, mənim evim simmetriya təcəssümüdür. Siz elə hesab etmirsinizmi?

Mən cavab verdim ki, fikrimcə, bina həddən artıq düzbucaqlıdır və köhnə zarafatı xatırlayıb, xəbər aldım ki, bu ultramüasir evin sahibi öz toyuqlarına kvadrat yumurta yumurtalamağı öyrətməyib ki.

Puaro ürəkdən qəhqəhə çəkdi:

– Ah, deməli, siz bu zarafatı unutmamısınız? Əfsus! Elm hələ ki, bunun qarşısında acizdir, toyuqlar isə hələ də yeni cərəyanlara tabe olurlar – onlar əvvəlki kimi müxtəlif rəngdə və ölçüdə yumurtalar yumurtalayırlar!

Mən köhnə dostumun üzünə sevgi ilə diqqət yetirdim. O, çox əla görünürdü və bizim ayrıldığıımız vaxtdan bəri qətiyyən qocalmamışdı.

- Siz çox əla görünürsünüz, Puaro, – mən bildirdim.
- Qətiyyən qocalmamısınız. Düzü, nə qədər kobud səslənsə də, deməliyəm ki, sizin başınızda ağ saçlar əvvəlkindən daha azdır.

Puaro gözqamaşdırıcı təbəssümlə gülümsədi:

- Kobud niyə olur? Düz deyirsiniz.
- Nədir, yoxsa sizin saçlarınız ağarmaq əvəzinə qaralır?
- Özüdür ki, var.
- Axı elmi nöqteyi-nəzərdən bu mümkün deyil!
- Əksinə.
- Çox qəribədir.
- Həmişə olduğu kimi, Hastings, siz ağıllısınız, lakin, suyun səthində üzürsünüz. İllər sizi dəyişdirməyib! Siz özünüz də fərqi nə varmadan faktları müşahidə edir və izah edirsiniz!

Mən çaşqınlıq içərisində gözlərimi döyərək Puaroya baxdım. O, heç bir söz demədən yataq otağına keçdi, əlində şüşə qabla geri qayıtdı və şüşəni mənə uzatdı. Mən hələ də heç nə anlamadan şüşə qabı əlimə aldım. Onun üzərində yazılmışdı: “Revivit. Saçların təbii rəngini bərpa edir. Boyayıcı deyil! Beş çaları var: kül rəngi, şabalıdı, qızılı, qəhvəyi, qara”.

- Puaro! – mən ucadan qışqırdım. – Siz saçlarınızı boyamısınız?
- Ah, nəhayət ki, başa düşdünüz!
- Demək, buna görə sizin saçlarınız keçən dəfə gələndə gördüyümdən daha çox qaralıb!
- Əlbəttə.
- İlahi! – mən heyratimin öhdəsindən gələrək dedim. – Ehtimal etmək lazımdır ki, gələn dəfə mən İngiltərəyə gələndə siz taxma bığ gəzdirəcəksiniz... Bəlkə, elə indi də bığınız taxmadır?

Puaro üz-gözünü turşutdu. Bığ onun zəif nöqtəsi idi

- o, bığ ilə həddən artıq fəxr edirdi. Mənim sözlərim ona yaman təsir etdi.

– Ah, xeyr, mon ami.¹ Allah qoysa, süni bığa qədər hələ çox var. Süni bığ! Quel horreur!²

Puaro bığından tutub möhkəm çəkdi ki, mən onların həqiqi olduğuna əmin olum.

– Yaxşı, deməli, hələ ki, bığınız möhtəşəmdir, – mən bildirdim.

– N'est-ce pas?³ Londonda mənim bığıma tay gələn bığ görməmişəm.

“Fəxr etməyə nəyə var”, – mən düşündüm, amma ən yaxşı dostumun hisslərini təhqir etməmək üçün bu ifadəni heç vəchlə dilimə gətirə bilməzdim. Bunun əvəzində isə, mən ondan öz peşəsi ilə hələ də məşğul olub-olmadığını xəbər aldım.

– Mən eşitmişəm ki, – söylədim, – siz işdən çoxdandır ki, kənarlaşmısınız...

– C'est vrai.⁴ Sonra da başladım balqabaq becərməyə. Lakin üstündən bir az keçməmiş qətl baş verdi – mən də balqabaqları şeytanın nənəsinə həvalə etdim. Budur, o vaxtdan bəri bilirəm ki, bu sizin də ağılınıza gəlib – mən özümü hər dəfə vida konserti verən primadonna kimi aparıram. Bu vida konserti isə dəfələrlə təkrar olunur.

Mən güldüm.

– Düzünü desəm, bu, həqiqətə çox uyğundur. Hər dəfə mən təkrar edirəm: kifayətdir, bu dəfə qurtardı. Amma yox, təzə nəyə ortaya çıxır! Həm də etiraf etməliyəm ki, dostum, istefa mənim ürəyimcə deyil. Əgər beyindəki boz hüceyrələr işləməzlərsə, onların sonu çatar.

– Aydındır, – mən başımı tərpətdim. – Siz öz boz hüceyrələrinizi işləməyə vadar edirsiniz, amma mötədilliklə.

– Elədir ki, var. Mən seçici olmuşam. İndi Erkül Puaro özü üçün yalnız zirvələri seçir.

– Bəs bəxtinizə çox zirvələr düşüb?

– Pas mal.⁵ Bu yaxınlarda mən yaxamı güclə qurtardım.

– Müvəffəqiyyətsizlikdən?

– Əlbəttə, yox! – Puaro incik halda mənə baxdı. – Amma məni – Erkül Puaronu az qala məhv edəcəkdilər.

Mən fit çaldım:

– Zirək qatil idi?

– Zirəklikdən daha çox laqeyd idi, – Puaro cavab verdi. – Bəli, məhz o cür – laqeyd. Amma gəlin bu barədə danışmayaq. Bilirsiniz, Hastingqs, mən sizin mənə uğur gətirdiyinizə inanıram.

– Belə de! – mən söylədim. – Nə cür?

Puaro mənə birbaşa cavab vermədi. O, sözünə davam etdi:

– Sizin gələcəyinizi öyrəndikdə mən düşündüm ki, nəşə baş verəcək. Əvvəlki vaxtlarda olduğu kimi biz ikilikdə ova çıxacağıq. Amma əgər belədirsə, onda iş qeyri-adi olmalıdır, – o, həyəcanla əlləri ilə jestlər etdi, – recherche,⁶ zərif... fine...⁷ Sonuncu Françız sözü onun bütün tərcümə olunmayan xüsusiyyəti ilə ifadə olundu.

– Əhsən, Puaro, – mən qeyd etdim, – siz cinayət barədə elə danışırırsınız ki, sanki “Rits”⁸ oteldə yemək sifariş edirsiniz.

– Həqiqətən də, niyə də cinayət sifariş etməyə? Siz haqlısınız. – Puaro köksünü ötürdü. – Amma mən uğura və bəxtə inanıram. Sizin qismətiniz mənim yanımda olmaq və məni bağışlanılmaz səhvlərdən xilas etməkdir.

– Hansı səhvlərdən?

– Açıq-aşkar görünənlərə etinasız yanaşmaqdan.

Mən bu ifadəni təkrar düşündüm, amma bunun nə demək olduğunu heç cür başa düşə bilmədim.

– Nədir, – nəhayət, mən gülümsəyərək xəbər aldım,

– əsrin cinayəti sizə hələ qismət olmayıb?

– Pas encore.⁹ Ancaq burası da var ki... daha doğrusu...

O susdu və fikirli halda qaşlarını çatdı. Qeyri-iradi olaraq bir qədər əvvəl masanın üstündə yerindən tərpətdiyim kiçik fiqurları yerinə itələdi.

– Bilmirəm, – o, asta-asta söylədi.

Mən heç nə anlamayaraq gözlərimi onun üzünə dikdim. O hələ də qaşqabağını tökmüş vəziyyətdə idi.

Qəflətən o, qətiyyətlə başını tərpətdi, otağın o biri başına gedib pəncərənin yanındakı büroya yaxınlaşdı. Bürodakı kağızların səliqə ilə çeşidləndiyini və kiçik rəflərə qoyulduğunu söyləməyə ehtiyac yoxdur. Axtardığını oradan tapıb götürmək Puaro üçün çətinlik törətmədi. O, əlində zərfi açılmış məktubla asta addımlarla mənə yaxınlaşdı. Məktubu bir daha oxuduqdan sonra mənə verdi.

– Deyin, mon ami, siz bu barədə nə fikir söyləyə bilərsiniz?

Məktubu maraqla əlimə aldım. Məktub qalın kağızda çap hərfləri ilə yazılmışdı:

“Mister Erkül Puaro!

Düz deyilmi, siz elə təsəvvür edirsiniz ki, guya bizim kütbeyin ingilis polisləri üçün mürəkkəb olan sirləri açə bilərsiniz? Yaxşı, mister Ağıllı, baxaq görək, bu dəfə ağılınız buna kifayət edəcəkmi. Ola bilsin, bu dəfəki siz yeyən xörək deyil. Bu ayın 21-i Endoverlə maraqlanın.

Qəbul edin və s.

ABC”.

Mən zərfə baxdım. Üzərindəki ünvan da çap hərfləri ilə yazılmışdı.

– Londonun qərb zonasının ştempelidir, – mən zərfin üzərindəki poçt markasına diqqətlə baxanda Puaro dedi.

– Beləliklə, sizin fikriniz necədir?

Mən çiynimi çəkdim və məktubu Puaroya geri verdim.

– Kimdirsə, başdanxarabın biridir...

– Başqa deyiləsi sözlünüz yoxdur?

– E... məgər bu dəli bir adamın əməlinə bənzəmir?

– Bənzəyir, dostum, bənzəyir.

Puaro zarafat etmirdi. Mən maraqla onun üzünə baxdım.

– Siz buna ciddi yanaşırsınız, Puaro?

– Dəliləri, mon ami, ciddi qəbul etmək lazımdır. Dəlilər təhlükəli bəndələrdir.

– Hə, əlbəttə, siz haqlısınız... Mən nədənsə bu barədə düşünmədim... Ancaq, məncə, bu, hansısa axmağın səfeh oyunudur. Həyat eşqli əbləhin biri çəkinmədən məktubu yazıb, həm də, üstəlik, kefli halda.

– Comment? [10](#) Ke... Necə dediniz?

– Xeyr, xeyr, bu, sadəcə ifadədir. Demək istəyirəm ki, o, doyunca dalaşıb. Ah, yox, lənət şeytana, doyunca içib.

– Merci. [11](#) Hastings, “doyunca dalaşmaq” ifadəsi mənə məlumdur. Ola bilər ki, bu məktubun arxasında doğrudan da başqa heç nə gizlənmir...

– Ancaq siz belə düşünmürsünüz? – mən onun səsindeki narazılığı duyaraq sual verdim.

Puaro şübhə ilə başını yellədi, lakin dinmədi.

– Siz hansı addımı atmısınız? – mən soruşdum.

Puaro cavab verdi:

– Məktubu Ceppə göstərdim. O da sizin kimi düşünür... axmaq zarafatdır – o, məhz bu cür söylədi. Skotlend-Yarda bu cür məktublar, demək olar ki, hər gün gəlir. Mən də elə məktublara rast gəlmişəm ki...

– Amma bu məktuba ciddi yanaşırsınız?

Puaro uyğun gələn sözü seçə-seçə astadan söylədi:

– Bu məktubda nə isə xoşuma gəlmir, Hastings. Bu barədə nə fikirləşdiyimdən asılı olmayaraq, onun tərzini mənə təsir etdi.

– Necə ki?

O, yenidən başını yellədi və məktubu əlinə alıb büroya geri qoyaraq gizlətdi.

– Əgər bu məktuba ciddi yanaşırsınızsa, yəqin ki, nəsa tədbir görə bilərsiniz, – mən dedim.

– Həqiqətən də siz fəaliyyət adamısınız! Nə etmək mümkündür? Qraflığın polisi də məktubla tanışdır, lakin onlar da ona ciddi maraq göstərmədilər. Onun üzərində barmaq izləri yoxdur. Heç nə müəllifin şəxsiyyətini təyin etməyə imkan

yaratmır.

– Deməli, məsələ yalnız sizin instinktdədir?

– Xeyr, Hastings, instinktdə deyil. Bu, qeyri-uyğun sözdür. Məsələ mənim biliklərimdə, təcrübəmdədir – onlar bu məktubda bir iş olduğunu söyləyirlər.

Onun deməyə sözü kifayət etmədi və onları jestlərlə əvəz etdi, sonra yenidən başını yellədi:

– Yəqin mən qarışqanı filə döndərirəm. Nə olur-olsun, gözləməkdən başqa çarəmiz yoxdur.

– Ayın iyirmi biri cümə günüdür. Əgər cümə günü Endoverin həndəvərində soyğun törədilsə...

– Bu məni necə də sevindirər!

– Sevindirər? – mən heyran içərisində soruşdum.

Bu sözlər mənə tamamilə yersiz göründü.

– Soyğun adamı dəhşətə sala bilər, amma heç cür sevindirə bilməz! – mən etiraz etdim.

Puaro qızgın surətdə başını yellədi:

– Siz yanılırsınız, dostum. Məni başa düşmədiniz. Soyğunçuluq xoş bir hal olardı, çünki belə olsaydı, mən başqa bir haldan qorxmaya bilərdim.

– Hansından, axı?

– Qətdən, – Erkül Puaro cavab verdi.

- 1 Mənim dostum.
- 2 Dəhşət!
- 3 Elə deyilmi?
- 4 Bu düzdür.
- 5 Az deyil.
- 6 Axtarış
- 7 Nəfis, gözəl.
- 8 Londonda restoranı olan dəbdəbəli otel
- 9 Hələ yox .
- 10 Necə?
- 11 Çox sağ olun.
- 1 Mənim dostum.
- 2 Dəhşət!
- 3 Elə deyilmi?
- 4 Bu düzdür.
- 5 Az deyil.
- 6 Axtarış
- 7 Nəfis, gözəl.
- 8 Londonda restoranı olan dəbdəbəli otel
- 9 Hələ yox .
- 10 Necə?
- 11 Çox sağ olun.

II FƏSİL

(Kapitan Hastings tərəfindən yazılmayıb)

Mister Aleksandr Bonapart Kast¹² ayağa durdu və gözlərini qıyaraq çirkli, kasıb yataq otağına göz gəzdirdi. Onun kürəyi uzun müddət eyni qaydada oturmaqdan qurumuşdu. O, ayağa durub gərnəşdiyi zaman təsadüfi izləyici bu adamın kifayət qədər ucaboy kişi olduğunu görərdi. Adətən, Kast donqar dayanar, gözlərini qıyardı, bu da adamda yalançı təəssürat yaradırdı.

O, divardan asılmış nimdaş paltoya yaxınlaşıb cibindən bir qutu ucuz siqaret və kibrit çıxardı. Siqaretini çəkib, geri masaya qayıdaraq yenidən əyləşdi, dəmiryol məlumat kitabçasını əlinə aldı, göz gəzdirməyə başladı, sonra yazı maşınında çap olunmamış soyadların siyahısını diqqətlə oxumağa başladı. Siyahının başlanğıcındakı soyadların birinin qabağında “quş” qoydu.

Bu, 20 iyun, çərşənbə axşamı oldu.

12 Alexander Bonaparte Cust – ing.

12 Alexander Bonaparte Cust – ing.

III FƏSİL

Endover¹³

Öncə mən Puaronun aldığı anonim məktubun təsiri altında idim, sonradan isə ayın iyirmi birinə kimi bu, mənim ağlımdan tamamilə çıxmışdı. Amma onu da etiraf etməliyəm ki, nəhayət, ayın iyirmi biri gəldiyi zaman, Skotlend-Yardın baş müfəttişi Cepp dostuma baş çəkəndə məktubu xatırladım. Biz müfəttişlə uzun illər idi ki, tanış idik və odur ki, o, məni ürəkdən salamladı.

– Paho! – o, ucadan söylədi. – Əgər bu, kapitan Hastingss deyilsə, məni lənətə gəlim! Öz pampaslarından [14](#) evə qayıdıb? Sizi müsyö Puaro ilə birgə gördüm və o dəqiqə köhnə günlər yadıma gəldi. Siz həqiqətən də pis görünürsünüz. Yalnız təpəniz bir qədər seyrəlib, hə? Nə etməli, bundan heç birimiz yaxa qurtara bilmirik. Mən də keçəlləşirəm.

Mən azca ağzımı aydım. Mənə elə gəlirdi ki, təpəmdəki saçlarımı səliqə ilə darayaraq Ceppin eyham vurduğu seyrəklikləri örtə bilirəm. Ancaq məsələ mənə aid olanda müfəttiş heç vaxt ədəb nümayiş etdirməzdi. Mən də özümü o yerə qoymayıb etiraf etdim ki, vaxt ötdükcə biz heç birimiz cavanlaşmırıq.

– Yalnız müsyö Puaronu çıxmaq şərti ilə, – Cepp bicliklə söylədi. – Gərək o, saç üçün boyaları reklam etsin. Özü də ki, yaşlı vaxtında o, diqqət mərkəzində olmağa başlayıb. Onun adı ən səs-küylü məsələlərlə birgə çəkilir. Qatarlarda qətl, təyyarədə qətl, kübar aləmdə qətl – bir sözlə, hər yerdə diqqət mərkəzindədir. İşdən uzaqlaşdı, amma tezəcə də şöhrətinə şöhrət qatdı.

– Mən Hastingssə artıq demişəm ki, bir-birinin ardınca vida konserti verən primadonnaya bənzəyirəm, – Puaro təbəssümlə qeyd etdi.

– Siz öldükdən sonra öz cinayət işinizi tədqiq etsəniz, mən heç təəccüblənmərəm, – Cepp qəhqəhəylə bildirdi.

– İdeyaya bax, ha! Bunu kitaba yazmaq lazımdır.

– Bu işi məhz Hastingss etməli olacaq, – Puaro cavab verdi və mənə göz vurdu.

– Ha-ha-ha! Yaman məzəli olar, – Cepp şənləndi.

Bu ideya mənə maraqlı gəlmədi və zarafat da şit göründü. Eh, yazıq Puaro qocalır. Yaxınlaşan əcəli barədə bu tərz sözlər, çətin ki, onun ürəyincə olsun.

Görünür, mənim narazılığım sifətimdən bəlli oldu, ona görə də Cepp söhbəti

başqa mövzuya dəyişərək xəbər aldı.

– Eşitdiniz, Puaro nə cür anonim məktub alıb? – o, xəbər aldı.

– Mən artıq o məktubu Hastingsə göstərmişəm, – dostum söylədi.

– Hə, əlbəttə! – ucadan söylədim. – O məktub barədə tamam unutmuşdum. Bir dayan, orada söhbət hansı tarixdən gedirdi?

– İyirmi birindən, – Cepp cavab verdi. – Düzü, bura ona görə də qaçıb gəldim. Dünən ayın iyirmi biri idi. Mən də axşam, maraq xatirinə, Endoverə zəng etdim. Əlbəttə, bu hamısı oyun idi. Orada sakitçilikdir, heç nə baş verməyib. Vitrin sındırılıb – şuluğun biri daş atıb – və iki nəfər sərxoş dava salıb. Yəni bu dəfə belçikalı dostumuz yanılib.

– Etiraf etməliyəm ki, rahat nəfəs aldım, – Puaro başını tərpətdi.

– Siz sadəcə təşvişə düşmüşünüz! – Cepp mehribanlıqla bildirdi. – İlahi, biz elə hər gün bu cür məktubları qalaqla alırıq. Adamların başqa işi-gücü yoxdur, beyinləri boşdur, ona görə də öz kefləri üçün belə şeylər yazırlar.

– Buna belə ciddi yanaşmaq mənim tərəfimdən səfehlik idi, – Puaro cavab verdi.

– Necə deyərlər, “əldəki bir quş koldakı iki quşdan yaxşıdır”.

– Siz göydəki durna ilə qarışdırdınız, – Cepp dedi.

– Pardon?[15](#)

– Heç. Sadəcə iki müxtəlif ingilis atalar sözləridir. Hə, mən gedim. Küçənin tinində əlavə balaca bir işim də var – oğurlanmış daş-qaşları götürmək lazımdır. Yöüstü sizə baş çəkmək istəmişdim ki, narahat olmayasınız. Boz maddələri səmərəsiz istifadə etmək heyifdir.

Cepp bu sözləri deyərək qəhqəhə çəkdi və çıxıb getdi.

– Bizim köhnə dostumuz Cepp çox dəyişilməyib, hə?

– Puaro sual verdi.

– Çox qocalıb, – mən cavab verdim və qisas alırcasına əlavə etdim: – Saçları tamam çallaşib.

Puaro boğazını arıtlayaraq dedi:

– Bilirsiniz, Hastings, indi elə imkanlar var ki... Mənim bərbərim bunun

öhdəsindən məharətlə gəlir. Siz həmin şeyi başınıza taxırsınız, üstündən isə öz saçlarınızı darayaraq örtürsünüz, başa düşürsünüz, bu parik deyil, ancaq...

– Puaro, – mən bağırdım, – birdəfəlik yadınızda saxlayın: sizin o başıbatmış bərbərinizin lənətə gəlmiş icadları mənə lazım deyil. Mənim başımda nə sizin xoşunuza gəlmi?

– Xoşuma gəlir... çox xoşuma gəlir...

– Məgər mən keçəlləşirəm?

– Xeyr, əlbəttə ki, xeyr!

– Cənubi Amerikada yay isti keçir, ona görə də saç bir qədər tökülür, vəssalam. Burada saçları bərkitmək üçün yaxşı bir vasitə almaq lazımdır.

– Precisement.[16](#)

– Bir də ki, bindan Ceppə nə? Yumor hissi olmayan adamdır. Cepp həmişə kobud olub: kiminsə altından stul qaçsa, o dəqiqə şaqqanaq çəkib gülər.

– Onun yerinə çox adam olsa gülərdi.

– Axı bu axmaqlıqdır!

– Əlbəttə, axmaqlıqdır, amma bu yalnız stulda əyləşməyə hazırlaşan adamın nöqtəyi-nəzərindən belədir.

– Qoy olsun, yaxşı, – mən özümü ələ alaraq dedim (etiraf etməliyəm ki, məsələ mənim saçlarımla bağlı olanda mən bu zaman çox incik düşürəm). – Təəssüf, ancaq anonim məktubla bağlı iş heç nə ilə nəticələndi.

– Hə, mən burada səhv etmişəm. Mənə elə gəldi ki, buradan nəsə bir kabab iyi gəlir, amma, sən demə, sadəcə bir axmaqlıq imiş. Təəssüf ki, qocalıram və getdikcə hər şeyə və hamıya hürən keşikçi kor itlər kimi hər şeydən şübhələnirəm.

– Əgər biz yenidən əməkdaşlıq edəcəyiksə, “qaymaqlı” işi başqa yerdə axtarmalı olacağıq, – mən gülərək söylədim.

– Yadınızdadır, siz nə deyirdiniz? Əgər cinayətləri yemək kimi sifariş etmək olsaydı, siz nəyi seçərdiniz?

Mən zarafata zarafatla cavab verdim:

– İcazə verin düşünüm. Gəlin menyuya nəzər salaq. Qarət? Saxta pul kəsənlərin işi? Zənnimcə, xeyr. Çox vegetariansayağıdır! Mən qətli seçirəm, məkrli, qanlı qətli... əlbəttə ki, layiqli qarnirlə yanaşı.

– Təbii ki. Həm də, hors d'oeuvres.[17](#)

– Qurban kim olacaq, kişi, yoxsa qadın? Yaxşı olar ki, kişi olsun. Hansısa bir əhəmiyyətli şəxslərdən. Amerikalı milyonçu. Baş nazir. Qəzet konserninin başçısı. Cinayət yeri... Ənənəvi olaraq kitabxananı niyə seçməyə axı? Ora möhtəşəm ab-hava yaradır. Hə, cinayət aləti! Ekzotik əyri qılınca razıyam. Hansısa bir küt alət də ola bilər... daşdan yonulmuş büt...

Puaro köksünü ötürdü.

– Nəhayət, – mən dedim, – zəhərlər də mövcuddur, amma bu, həmişə çox çətin olur. Yaxud da tapança – gecə atəş səsi ətrafa yayılır. Bura bir-iki gözəl qızlar da əlavə etmək olar...

– Şabalıdı saçlı qız, – dostum astadan mızıldandı.

– Köhnə zarafatınızı xatırladınız? Qızlardan biri, təbii ki, haqsız yerə cinayətdə şübhəli bilinir... həm də ki, o, öz gənc dostu ilə dalaşır. Əlbəttə, ondan əlavə də şübhəli şəxslər olacaq – yaşlı qadın... bədniyyətli qaraşın qız... qətlə yetirilmişin hansısa rəqibi, yaxud da dostları... qaradınməz katibə... bir də ürəyiaçıq kobud kişi... bir də haqq-hesabı kəsilmiş bir iki xidmətçi, yaxud da meşə gözetçisi, ya da bunun kimi kimsə... bir də səfeh-detektiv, elə bizim Cepp kimi... bir də, eee... demək olar ki, elə bu qədər kifayət edər.

– Demək, “qaymaqlı” işi siz belə təsəvvür edirsiniz?

– Deyəsən, siz mənimlə razılaşırsınız?

Puaro məni qəmgin baxışlarla süzdü:

– Bu vaxta kimi yazılan detektiv əsərlərindən yaxşı bir sıxma hazırladınız.

– Yaxşı, – mən dedim. – Bəs siz nə sifariş edərdiniz?

Puaro gözlərini yumdu və kresloya söykəndi. Onun dodaqlarından mırıltı süzülürdü:

– Sadə qətl. Çətinliyi olmayan qətl. Sakit ailə qətl... soyuqqanlı və çox intime.[18](#)

– Cinayət necə intime ola bilər?

– Tutaq ki, – Puaro pıçıltı ilə söylədi, – dörd nəfər bric oynayır, artıq olan beşinci adam isə buxarının qarşısında kresloda oturur. Axşam sona çatır və buxarının qarşısındakı adamın öldürülmüş olduğunu görürlər. “Pas” elan edən dörd nəfərdən biri ona yaxınlaşıb və qətlə yetirib, qalanları isə oyuna aludə olduqları üçün bunu sezməyiblər. Bax, bu, qəttir! Dörd nəfərdən hansı müqəssirdir?

– Nə bilim, – mən dedim, – bu, mənə heç maraqlı gəlmədi.

Puaro məzəmmətlə mənə baxdı:

– Maraqlı gəlmir, ona görə ki, burada nə əyri qılınç var, nə şantaj, nə idolun gözü vəzifəsini yerinə yetirən zümrüd, nə də heç bir iz qoymayan şərq zəhəri var. Siz melodramaya meyillisiniz, Hastings. Sizə cinayət deyil, cinayət silsiləsi vermək lazımdır.

– Etiraf edirəm ki, – cavab verdim, – romanlarda ikinci qətl, adətən, hadisələri canlandırır. Əgər cinayət birinci fəsildə baş verirsə və sonuncu səhifəyə kimi əsərin bütün qəhrəmanlarının alibisinə nəzarət etmək lazım gəlibsə, onda bu, adamı bezdirir.

Telefon zəng çaldı və Puaro dəstəyi qaldırdı:

– Alo, – o dedi, – Alo! Bəli, danışan Erkül Puarodur!

O, bir-iki dəqiqə dinmədən qulaq asdı, sonra mən onun üzünün ifadəsinin necə dəyişdiyini gördüm. Puaronun replikaları qısa və yarımçıq idi.

– Mais oui...[19](#)

– Bəli, əlbəttə...

– Xeyr, biz gələcəyik...

– Təbii ki...

– Olsun ki, siz haqlısınız...

– Bəli, onu da özümlə gətirərəm. Yaxşı, a tout a Theure.[20](#)

O, dəstəyi yerə qoydu və mənə yaxınlaşdı:

– Hastings, zəng edən Cepp idi.

– Nə deyir?

– O elə indicə Skotlend-Yarda qayıdıb. Ona Endoverdən zəng vurublar...

– Endoverdən? – mən təşviş içərisində qışqırdım.

Puaro səbirlə dedi:

– Öldürülmüş yaşlı qadın meyiti tapılıb. Onun soyadı Eşerdir. Onun tütün dükanı var imiş.

Bu məqamda mən bir qədər susdum. Endoverin adını eşidərkən məni maraq götürdü, amma sonradan məyusluq keçirdim. Nəsə fantastik bir şey gözləyirdim – sıradan olmayan bir hal... Tütün dükanı işlədən qoca arvadın qətli, çətin ki, əyləncəli olsun.

Puaro eyni təmkin və ciddiyyətlə sözünə davam etdi:

– Endover polisi güman edir ki, müqəssiri müəyyən ediblər...

Mən məyusluq dalğası hiss edirdim.

– Aydın olub ki, arvadın əri ilə münasibəti pis imiş. O, əyyaşlıq edir və arvadıyla yola getmirmiş. Qadını dəfələrlə öldürməklə hədələyib. Amma bununla belə, – Puaro davam etdi, – polis mənim aldığım məktublara bir daha baxmaq istəyir. Mən onlara dedim ki, sizinlə birlikdə bu saat təcili Endoverə gedəcəyik.

Mənim kefim bir qədər açıldı. Nəhayət, bu cinayət nə qədər cansıxıcı olursa-olsun, yenə də cinayət idi, mən isə çoxdan idi ki, nə cinayətlə, nə də cinayətkarla məşğul idim.

Mən Puaronun sonra nə dediklərinə qulaq asmadım. Yalnız sonralar bu cümləni yadıma saldım və onu dəyərləndirdim:

– Başladı, – Erkül Puaro dedi.

14 Cənubi Amerika düzləri

15 Bağışlayın?

16 Elədir.

17 Məzə ilə.

18 Məhrəm.

19 Hə, də.

20 Tezliklə görüşənədək.

13 Andover – ing.

14 Cənubi Amerika düzləri

15 Bağışlayın?

16 Elədir.

17 Məzə ilə.

18 Məhrəm.

19 Hə, də.

20 Tezliklə görüşənədək.

IV FƏSİL

Missis Eşer²¹

Endoverdə bizi ucaboy, güləruz, sarışın inspektor Qlen qarşıladı. Dəqiqlik naminə mən işin faktiki tərəfini qisaca şərh edirəm. Cinayət fakti gecəyarı, daha doğrusu, artıq ayın iyirmi ikisi konstabl Dover tərəfindən aşkar edilmişdi. O, şəhərdə patrulluq edərkən dükanın qapısını itələyib, qapının bağlı olmadığını görüb və içəri daxil olub. Öncə ona elə gəlib ki, dükanda heç kim yoxdur. Ancaq fənəri piştaxtanın üstünə sari qaldırdıqda qoca qadının bükülmüş bədənini görüb.

Hadisə yerinə polis həkimləri gəldikdə aydın olub ki, qadının ənsə nahiyyəsinə ağır əşya ilə zərbə vurulub, ola bilsin ki, həmin an qadın piştaxtanın rəfindən siqaret qutusu götürürmüş. Ehtimal olunur ki, ölüm yeddi-doqquz saat əvvəl baş verib.

– Lakin biz qətlin daha dəqiq vaxtını müəyyənləşdirə bilmişik, – inspektor izah etdi. – Biz saat on yeddi otuzda tütün almaq üçün dükanə gəlmiş bir nəfəri tapmışıq. Başqa bir nəfər isə təxmin edir ki, saat on səkkiz sıfır beşdə dükanə gəlmiş. Buradan belə nəticə çıxır ki, cinayət saat on yeddi otuz və saat on səkkiz sıfır beş radələri arasında törədilib. Hələ ki, biz Eşəri yaxınlıqda görən o şahidi tapmamışıq, amma hələ ki gec deyil. Saat doqquzda o, “Üç tac”da əyləşibmiş və həddən artıq içibmiş. Biz onu axtarıb tapanda şübhəli şəxs kimi saxlayacağıq.

– Xoşa gələn şəxs deyil, hə, inspektor? – Puaro xəbər aldı.

– Onda xoşa gələn çox az cəhət var.

– O, arvadı ilə yaşamırdı?

– Bəli, onlar bir neçə ildir ki, ayrılıblar. Eşer almandır. O, bir müddət zabıt kimi xidmət edib. Lakin ickiyə aludəliyi səbəbindən işini itirib. Onun arvadı az müddət qulluqçu işləyib. Sonralar qoca ledi miss Rozanın yanında aşpaz, təsərrüfat müdirəsi işləyib. Qadın işlədiyi pulun çoxunu ərinə verirmiş, lakin o, həmişə içib gəlib arvadının işlədiyi yerdə oyun çıxarırmış. Bu səbəbdən də o, Qreyncdə miss Rozanın yanında işə düzəlibmiş. Ora Endoverden üç mil aralıda, ucqar kəndlərdən birindədir. Orada Eşerin əli ona asanlıqla çata bilmirdi. Miss Roza rəhmətə getdikdə missis Eşerə kiçik miras qalıb və o, tütün dükanı, daha dəqiq desək, dükancığı açıb. Burada ucuz siqaret, bəzi qəzetlər, və sair xırdaşat satırmış. O, özünü birtəhər dolandırırırmış. Eşer tez-tez gəlib hay-küy qaldırırmış, qadın da onu susdurmaq üçün ona pul verirmiş. Qadın hər həftə ona on beş şilling verirmiş.

– Onların uşaqları var? – Puaro xəbər aldı.

– Xeyr. Bacısı uşağı var. O, Overtonda qulluqçu işləyir.

– Deyirsiniz, Eşerin arvadını hədələmək adəti var imiş?

– Elədir. O, sərxoş olanda qəddar olurmuş: söyüş söyür, arvadına bağıraraq başını əzəcəyini deyirmiş. O, çox çətin həyat keçirib.

– Onun neçə yaşı var imiş?

– Altmışa yaxın... Çalışqan, dözümlü qadın olub!

Puaro ciddi tərzdə soruşdu:

– Müfəttiş, siz cinayəti mister Eşerin törətdiyini zənn edirsiniz?

Müfəttiş tərəddüdlə boğazını arıtladı:

– Hələlik qərar vermək tezdir, müsyö Puaro, ancaq mən istərdim ki, Franç Eşer dünən axşam vaxtını necə keçirdiyini özü bizə danışsın. Əgər o, qənəatbəxş cavab verərsə, onda yaxşı. Yox, əgər verməzsə...

Müfəttiş mənalı tərzdə susdu:

– Piştaxtadan heç nə itməyib ki?

– Xeyr. Kassada pullar olduğu kimi durur. Heç bir qarət əlamətləri yoxdur.

– Siz düşünürsünüz ki, Eşer sərxoş halda dükana girib, arvadını təhqir etməyə başlayıb və nəticədə ona zərbə ilişdirib?

– Bu, inandırıcı izahat görünür. Ancaq vicdanla söyləsək, ser, istərdim ki, sizin aldığınız qəribə məktuba bir daha nəzər salım. Nə bilmək olar, bəlkə də onu Eşer yazıb.

Puaro məktubu çıxardı. Müfəttiş məktubu oxudu və tutuldu.

– Bu, Eşerə oxşamır, – nəhayət, o dedi. – Çətin ki, Eşer ingilis polisini “bizim” adlandırardı, əgər, təbii ki, burada o, hiylə işlətməyibsə, buna isə çətin ki, onun ağılı çata. Bir də ki, o, normal insan deyil, əldən düşmüş əlilin biridir. Onun əlləri əsir, bu cür səliqəli məktubu o, necə yaza bilər! Bundan əlavə, zərf də, kağız da yüksək keyfiyyətlidir. Qəribədir ki, məktubda iyun ayının iyirmi biri söylənilir. Əlbəttə, bu, təsadüf də ola bilər...

– Bəli, bu, istisna deyil.

– Amma mən belə təsadüfləri sevmirəm, müsyö Puaro. Düppədüz üst-üstə düşür.

Müfəttiş qaşlarını çatıb bir-iki dəqiqə dinmədi.

– ABC. Lənət şeytana, bu ABC kimdir? Baxaq, görək, Meri Drouer bizə kömək edə biləcəkmiz? O, missis Eşerin bacısı qızıdır. Qəribə işdir. Əgər bu məktub

olmasaydı, mən bunun Franç Eşerin işi olduğuna şübhə etməzdim.

– Siz missis Eşerin keçmişi barədə xəbərdarsınız?

– O, Hempşirdəndir. Hələ qız ikən Londonda qulluqçu işləyirmiş. Orada o, Eşerlə tanış olub və ona ərə gedib. Mühəribə vaxtı onların vəziyyətləri çətin imiş. O, Eşeri min doqquz yüz iyirmi ikinci ildə tamamilə tərk edib. O zamanlar Londonda yaşayırlarmış. Bura qayıdıb ki, Eşerdən gizlənə bilsin. Lakin o, bundan xəbər tutub və arvadından pul tələb edərək onu təqib etməyə başlayıb.

Konstebl otağa daxil oldu:

– Hə, Briqe, təzə nə xəbər var?

– Eşer buradadır, ser. Biz onu gətirmişik.

– Onu içəri gətirin. O, harada idi?

– Dəmiryol qatarında gizlənmişdi.

– Gətirin.

Franç Eşer həqiqətən də düşkünləşmiş tip idi. O, gah hündürdən hönkürür, gah əzilib-bükülür, gah da qışqırıb-bağırırdı. Onun tutqun baxışları bir nəfərdən o birinin üzünə qaçırdı.

– Sizə nə lazımdır? Mən heç nə etməmişəm! Məni buraya gətirmək ayıb və rüsvayçılıqdır! Bu, nə donuzluqdur? Buna necə cürət etmisiniz? – gözlənilmədən onun rəftarı dəyişdi. – Yox, yox, mən pis demək istəmirdim, siz yazıq qocanı incitməyin, hirslənməyin. Yazıq qoca França hamı hirslənir. Yazıq qoca Franç...

Mister Eşer hönkürdü.

– Kifayətdir, Eşer! – müfəttiş dedi. – Özünüzü ələ alın. Mən sizi heç nədə ittiham etmirəm... hələlik. Əgər istəmirsinizsə... onda siz ifadə vermək məcburiyyətində deyilsiniz. Ancaq arvadınızın ölümündə əliniz yoxdursa...

Eşer bağıraraq onun sözünü kəsdi:

– Mən onu öldürməmişəm! Mən onu öldürməmişəm! Bu, düz deyil! Siz ingilis donuzları hamınız mənim əleyhiməsiniz! Mən onu öldürməmişəm! Öldürməmişəm!

– Siz kifayət qədər tez-tez onu hədələmisiniz, Eşer.

– Yox, yox. Siz başa düşmürsünüz. Bu, sadəcə zarafat idi – mənimlə Alisa arasında olan xoş zarafat. Biz belə zarafatlaşmağı xoşlayırdıq. O, bunun zarafat olduğunu başa düşürdü.

– Yaxşıca zarafat imiş! Dünən axşam harada olduğunuzu bizə söyləyə bilərsinizmi?

– Hə, hə, mən hamısını deyərəm. Mən Alisanın yanında deyildim. Mən dostlarımla idim... köhnə dostlarımla. Biz “Yeddi ulduz”da idik, sonra isə “Kürən köpək”də...

Eşer dili topuq vura-vura tələsik danışdı.

– Dik Uilloz... o mənimlə idi, bir də qocaman Kerdi və Corc... bir də Platt və başqa uşaqlar. Sizə deyirəm axı, mən Alisanı görməmişəm. Ach Gott,[22](#) düz sözümdür.

Onun səsi yenidən qışqırığa keçməyə başladı. Müfəttiş öz işçisinə işarə etdi:

– Onu aparın. Şübhəli şəxs kimi saxlanılsın.

– Heç bilmirəm nə deyim, – ağır çənəyə, yırtıcı ağıza malik olan, tir-tir əsən xoşagəlməz qoca otaqdan çıxarılandan sonra o dedi. – Əgər məktub olmasaydı, mən deyərdim ki, bu, Eşerin işidir.

– Onun adlarını çəkdiyi adamlar kimlərdir?

– Çox pis dəstədir. Onlardan çoxu yalançı şahidliyə malikdirlər. Axşamın çox hissəsinin onlarla olmasına şübhə etmirəm. Saat altının yarısı ilə saat altı arasında onu dükanın yaxınlığında kiminsə görüb-görməməsindən çox şey asılıdır.

Puaro fikirli halda başını yellədi:

– Əminsizsinizmi ki, dükanda hər şey yerindədir?

Müfəttiş çiyinini çəkdi:

– Demək çətindir. Bəlkə bir-iki qutu siqaret çatışmır, amma buna görə heç kim adam öldürməyə risk etməz.

– Dükanda həm də... necə deyərlər, yeni heç nə peyda olmayıb ki? Kənar, gözlənilməyən heç nə?

– Orada dəmiryol məlumat kitabçası tapılıb, – müfəttiş dedi.

– Məlumat kitabçası?

– Hə, əlifba sırası üzrə sıralanmış məlumat kitabçası. O, açıq idi və cildi üzü yuxarı halda piştaxtanın üstünə qoyulmuşdu. Sanki kimsə – ola bilsin, qarının özü, ola da bilsin alıcı – Endoverdən hansı qatarların getdiyinə baxırmış.

– O, bu cür məlumat kitabları satırmışmı?

Müfəttiş başını yellədi:

– Xeyr. O, cədvəl olan nazik kitabçalar satırdı. Bu isə qalın məlumat kitabıdır. Belələri yalnız böyük mağazalarda satılır.

Puaronun gözlərində alov parladı. O, irəli durdu:

– Siz dəmiryol məlumat kitabçası dediniz. Bəs hansı? Bredşo²³ nəşri, yoxsa “ABC” məlumat kitabçası?

İndi müfəttişin gözlərində də alov parladı:

– İlahi! – o dedi. – O, “ABC” idi.

21 Asher – ing.

22 İlahi – almanca.

23 Britaniyanın bütün dəmiryollarının qatar cədvəli dərc olunmuş məşhur məlumat kitabı. 1839-1961-ci illərdə Mançesterdə nəşr olunurdu.

21 Asher – ing.

22 İlahi – almanca.

23 Britaniyanın bütün dəmiryollarının qatar cədvəli dərc olunmuş məşhur məlumat kitabı. 1839-1961-ci illərdə Mançesterdə nəşr olunurdu.

V FƏSİL

Meri Drouer

Zənnimcə, mən bu işə ilk dəfə “ABC” məlumat kitabçasının adı çəkiləndə ciddi maraqlanmağa başladım. Bu vaxta qədər bu iş məndə elə də böyük şövq yaratmamışdı. Endoverin hansısa küçəsinin dükanlarından birində qoca qarının qətli mənə qəzetlərin yazdığı cinayətlərdən biri kimi göründü və ona görə də mənim bir elə marağıma səbəb olmadı. Ürəyimdə məktubda qeyd olunan iyun ayının iyirmi biri ilə bu hadisənin adi təsadüf olduğunu düşünürdüm. Mən tamamilə inanırdım ki, missis Eşer əyyaş ərinin qurbanı olub. Lakin “ABC” qısa adı ilə çox məşhur olan və dəmiryol stansiyalarının adlarının əlifba sırası ilə yazılan dəmiryol məlumat kitabçasının adı çəkiləndə mən həyəcan titrəyişi duydu. Axı bu, ikinci təsadüf ola bilməzdi!

Adi qətlə indi yeni prizmadan baxmaq lazım idi.

Missis Eşeri öldürən və cinayət yerində “ABC” dəmiryol məlumat kitabçasını qoyan sirli adam kimdir?

Biz polis şöbəindən çıxanda ilk işimiz meyitxanaya yollanıb öldürülən qadına baxmaq oldu. Qırışmış qoca sifətə və ənsəsində tarım yumaq kimi yığılmış tək-tük ağarmış saçlara baxanda qəribə bir hissə məni bürüdü. Qətlə yetirilmiş qarı elə sakit, bütün zorakılıqdan elə uzaq görünürdü ki...

– O, heç ehtimal etməmiş ki, ona zərbə ilişdirəcəklər,
– serjant qeyd etdi. – Həkim Kerr belə söyləyir. Yazıq qadın... O, ləyaqətli qadın idi.

– Görünür, o, cavanlıqda gözəl olubmuş, – Puaro dedi.

– Doğrudanmı? – mən inamsızlıqla astadan dedim.

– Hə, əlbəttə, bir sifətin girdəliyinə, almacıq sümüklərinə və sifət cizgilərinə baxın!

Puaro köksünü ötürərək meyitin üzünü mələfə ilə örtüdü və biz meyitxanadan çıxdıq.

Həkim Kerr ortayaşlı adam idi və mənə öz işinin mütəxəssisi kimi göründü. O, sərt və qətiyyətli danışdı.

– Cinayət aləti tapılmayıb, – o, dedi. – Bunun nə olduğunu söyləmək mümkün deyil. Ağır əsa, dubinka, qumla dolu kisə – burada hər şeyi istifadə etmək olardı.

– Zərbə böyük qüvvə ilə vurulub?

Həkim diqqətli baxışlarla Puaroğa baxdı.

– Fikirləşmək olar ki, siz zərbəni yetmiş yaşlı kişinin vura biləcəyini öyrənmək istəyirsiniz? Bəli, şübhəsiz, vura bilər. Əgər alətin zərbə vuran hissəsi kifayət qədər ağır olubsa, onda kifayət qədər zəif insan istədiyi effekti ala bilər.

– Demək, qatil qadın da ola bilərdi?

Bu ehtimaldan həkim bir qədər tutuldu.

– Qadın? Düzünü desəm, heç ağılıma gəlmədi ki, qadın belə cinayət törədə bilər. Amma həqiqətən də bu mümkündür, tamamilə mümkündür. Ancaq psixoloji nöqteyi-nəzərdən bu, çətin ki, qadın cinayəti olsun.

Puaro razılıq əlaməti olaraq qızğın surətdə başını tərpətdi.

– Əlbəttə, əlbəttə. İlk baxışdan bu inanılmazdır. Amma bütün ehtimalları nəzərdən qaçırmamalıyıq. Meyitin yerləşməsi necə idi?

Həkim qurbanın necə uzandığı barədə ətraflı məlumat verdi. Onun fikrincə, zərbə anında o, kürəyi piştaxtaya sarı, yəni caniyə doğru dayanıbmış. O, piştaxtanın arxasında əyilmiş vəziyyətdə dayandığına görə, dükanın bir dəqiqəliyində daxil olmuş müştəri onu görə bilməmiş.

Biz həkim Kerrə minnətdarlığımızı bildirib, yolumuza davam etdik. Puaro dedi:

– Siz fikir verirsiniz, Hastings, bizim Eşerin günahsızlığına dair bir sübutumuz da artı. Əgər o, arvadını söysə, hədələsəydi, onda qadın piştaxtanın arxasında üzü ona sarı dayanardı. Amma o, kürəyi caniyə sarı dayanıbmış.

– çox güman ki, qadın rəfdən siqaret qutusu, yaxud da tütün götürmək üçün çevrilibmiş ki, onları müştəriyə versin.

– Ətim ürpəşdi.

– Dəhşətdir.

Puaro fikirli-fikirli başını yellədi:

– Pauvre femme²⁴. – O, pıçıltı ilə dedi. Sonra o, saatına baxdı.

– Deyəsən, Overton buradan elə də uzaq deyil. Bəlkə gedib mərhumun bacısı qızı ilə söhbət edək?

– Məgər birinci dükana gedib cinayət yerinə baxmaq lazım deyil?

– Mən bunu daha sonra etmək istərdim. Bunun öz səbəbləri var.

Puaro daha izahat vermədi və bir neçə dəqiqə sonra biz artıq London şossesi ilə Overton istiqamətində gedirdik.

Müfəttişin bizə verdiyi ünvana əsasən biz Overtonu keçdik, daha bir mil də yol qət edib, böyük bir evin qarşısında dayandıq. Bizim zəngimizə ağlamaqdan gözləri qıpqırmızı olmuş qəşəng, qarasaçlı bir qız çıxdı. Puaro mehribancasına xəbər aldı:

– Əgər səhv etmirəmsə, siz miss Meri Drouersiniz və burada qulluqçu işləyirsiniz?

– Bəli, ser, düzdür. Bu, mənəm, ser.

– Əgər sahibəniz etiraz etməzsə, mən bir neçə dəqiqə sizinlə danışmaq istərdim. Bu, sizin xalanız missis Eşerlə bağlıdır.

– Sahibəm evdə yoxdur, ser. O, əlbəttə ki, etiraz etməz. Gəlin.

Qız kiçik qonaq otağının qapısını açdı və biz içəri daxil olduq. Puaro pəncərənin qabağındakı stulda əyləşdi və sınaıyıcı nəzərlə qızın üzünə baxdı.

– Siz, əlbəttə, xalanızın ölümü barədə artıq bilirsiniz, eləmi?

Qız başını yellədi və onun gözləri doldu:

– Səhər xəbər verdilər, ser. Polis gəlmişdi. Bu, çox dəhşətlidir! Yazıq xalam! O, çətin həyat sürüb. İndisə bu... deyəcək sözüm yoxdur...

– Polis sizə Endoverə getməyi təklif etdi?

– Onlar dedilər ki, mən bazar ertəsi ibtidai istintaqa gəlməliyəm, ser. Ancaq mənim orada qalmağa yerim yoxdur, xalamın evində qalmağı isə indi heç ağılımdan da keçirə bilmərəm, həm də ki, indi ikinci qulluqçu səfərə gedib, sahibəmi pis vəziyyətdə qoya bilmərəm axı.

– Siz xalanızı sevirdiniz, Meri?

– Çox sevirdim, ser. Xalam mənimlə həmişə yaxşı rəftar edib. Mənim on bir yaşımda anam rəhmətə getdi və mən Londona xalamın yanına köçdüm. On altı yaşımda isə qulluqçuluğa başladım. Lakin istirahət günləri, adətən, onun yanına gedirdim. O, həmin alman ərinin əlindən çox dərd çəkib. Xalam o kişiye “qoca şeytan” deyirdi. O, heç vaxt ona dinclik verməzdi – zəhləmgetmiş kişi onun bütün pullarını qoparırdı, dilənçilik edirdi.

Qız bu barədə hiddətlə danışdı.

– Xalanızın heç vaxt ağına gəlmədimi ki, bu təqiblərdən hüquqi yollar vasitəsilə yaxa qurtarmaq olar?

– Başa düşürsünüz, ser, o, axı onun əri idi, ondan hara qaçmaq olar?

Qız sadə və qətiyyətlə danışdı.

– Mənə deyın görüm, Meri, o, xalanızı hədələyirdi?

– Elə hədələyirdi ki, ser. Kaş bir onun nələr dediyini eşidəydiniz. Deyirdi ki, boğazını üzəcək, nə bilim, bu cür daha nələr. Söyüş söyürdü, lənətləyirdi – gah ingiliscə, gah da almanca. Amma xalam isə elə hey deyirdi ki, onlar evlənəndə o, çox yaxşı idi. İnsanın necə dəyişdiyini düşünəndə adam dəhşətə gəlir, ser.

– Bəli, düzdür. Buna görə də mənə elə gəlir ki, Meri, siz bu hədələrdən xəbərdar olduğunuz üçün baş verənləri eşidəndə elə də təəccüblənmədiniz, eləmi?

– Təəccübləndim, özü də necə təəccübləndim, ser. Etiraf edim ki, ser, mən bir an da olsun onun söylədiklərinə ciddi yanaşmamışam. Mən düşünürdüm ki, bunlar sadəcə boş sözlərdir. Elə xalam da ondan, demək olar ki, qorxmurdu. Elə olub ki, xalam onun üstünə gedib və o, kötəklənmiş köpək kimi quyruğunu qısıb qaçıb. Zənnimcə, o, xalamdan qorxurdu.

– Bununla belə, xalanız ona pul verirdi.

– Axı, o, onun əri idi.

– Hə, hə, siz artıq bunu söyləmişiniz.

Puaro bir-iki dəqiqə susub dedi:

– Gəlin fərz edək ki, xalanızı o öldürməyib...

– Öldürməyib? – qız təəccübləndi.

– Bəli, belə fərz edək. Fərz edək ki, qatil başqa adamdır. Ağlınıza gəlmirmi ki, o, kim ola bilər?

Qız heyrlə Puaronun üzünə baxdı.

– Heç təsəvvürümə gətirə bilmirəm, ser. Belə şey ola bilərmi?

– Sizin xalanız kimdənsə ehtiyat edirdi?

Meri başını yellədi:

– Xalam heç kimdən qorxmurdu. Onun iti dili var idi, heç kimə aman verməzdi.

– O, sizin yanınızda ona kin güdən kiminsə adını çəkməyib ki?

– Xeyr, belə hal olmayıb, ser.

– Onun anonim məktub aldığı vaxt olubmu?

– Nə məktubu, ser?

– İmzasız məktub, yaxud da, məsələn, “ABC” imzalı məktub.

Puaro diqqətlə qıza baxdı, ancaq aydın idi ki, o, heç nə bilmir. Meri sadəcə başını yellədi.

– Xalanızın sizdən başqa qohumu var idi?

– Doğmaları qalmayıb, ser. Onun doqquz bacı və qardaşı var idi, amma, demək olar ki, onların hamısı hələ uşaq ikən ölüblər. Onlardan yalnız üçü qalmışdı. Tom dayı müharibədə həlak olub. Harri dayı isə Cənubi Amerikaya gedib və o vaxtdan izi itib. Mənim anam isə rəhmətə gedib. Yəni qalan yalnız mənəm.

– Sizin xalanızın nəyə pulu var idimi?

– Onun bankda xırda hesabı var, ser. Onu lazımi qaydada dəfn etmək üçün

kifayət edəcək bir məbləğ – o, həmişə belə söyləyərdi. Xalam özünü güclə dolandırır.

Puaro düşüncəli halda başını yellədi. Sanki öz-özünə dedi.

– İndi heç nə aydın deyil... Əgər iş aydınlaşsa...

O, ayağa durdu.

– Əgər siz mənə lazım olsanız, Meri, mən bura məktub yazacam.

– Əslinə qalsa, mən bura ona görə yerləşmişəm ki, xalama rahat olsun, həmişə əlinin altında olum. İndi isə, – qızın gözləri yenidən doldu, – mənə burada heç nə bağlamır və mən Londona qayıdacam. Orada yaşamaq qızlar üçün daha şəndir.

– İstərdim ki, gedərkən siz mənə öz ünvanınızı xəbər verəsiniz. Mənim kartım budur.

Puaro kartı qıza uzatdı. Qız təəccüblə ona baxdı və qaşqabağını tökdü:

– Demək, siz... siz polis deyilsiniz, ser?

– Mən xüsusi detektivəm.

Qız bir müddət dinməz halda ona baxdı və sonra dedi:

– Necə yəni... iş qarışıqdır, ser?

– Bəli, əzizim. Məsələ qarışıqdır. Sonralar siz, çox ehtimal ki, mənə gərək olacaqsınız.

– Mən... Mən hər şeyə hazıram, ser. Xalamı öldürmələri... insanlığa layiq hərəkət deyil.

Qeyri-adi sözlər idi, lakin onlar mənim qəlbimə təsir etdilər. Bir neçə saniyə sonra biz artıq geri Endoverə qayıdırdıq.

24 Yazıq qadın.

24 Yazıq qadın.

VI FƏSİL

Cinayət yeri

Cinayətin baş verdiyi küçə şəhərin əsas küçəsinin döngəsindən başlayırdı. Missis Eşerin dükanı yarıyolda küçənin sağ tərəfində idi.

Biz döngəni dönəndə Puaro saatına baxdı və mən nəyə görə cinayət yerinə baxışı təxirə saldığımızı başa düşdüm. Saat məhz elə beşin yarısı idi. Puaro dünənki hadisənin ab-havasını mümkün qədər dəqiq yaratmaq istəyirdi.

Ancaq bununla belə, o, qarşısına belə məqsəd qoymasına baxmayaraq, uğursuzluğa düşər oldu. Şübhəsiz ki, bu vaxt küçə dünənkindən tamam fərqli görünürdü.

Kasib evlərin arasında adda-budda kiçik dükənlər görünürdü. Çox güman ki, adi günlərdə buradan az adam keçmirdi – onlardan əksəriyyəti kasıblar idi, səkilərdə isə dəstə-dəstə uşaqlar oynayırdı.

Lakin indi yanında dükanı olan bir evin qarşısında camaat toplanmışdı və bunun səbəbini başa düşmək üçün elə də çox fərasət lazım deyildi: buranın sakinləri insan varlığının həyatına son qoyulan yeri gərgin maraqla nəzərdən keçirirdilər.

Biz yaxınlaşanda ehtimalımın düz olduğunu başa düşdüm. Çatlamış vitrini olan hisli dükənin qarşısında təlaşlı gənc polismen dayanıb camaata “dayanmayın, dağılın” deyər haraylayırdı. İkinci polisin işə qarışması camaatı bir qədər hərəkətə gətirdi – kimsə narazılıqla köksünü ötürərək öz işlərinin dalınca yollandı, lakin boşalmış yeri o dəqiqə başqası tuturdu ki, qətl törədilmiş yeri

doyunca seyr etsin.

Puaro camaatdan bir qədər aralıda ayaq saxladı. Qapının üstündə asılmış lövhədəki yazı buradan aydın görünürdü. Puaro onu ucadan oxudu:

– A.Eşer. Oui, c'est peut-etre la.[25](#)

O susdu.

– Gəlin içəri girək, Hastings.

Elə mən də bunu gözləyirdim. Biz camaatın arasından keçərək gənc polismenin qarşısında dayandıq. Puaro müfəttişin ona verdiyi vəsiqəni göstərdi. Konstebl başını tərpətdi və qapını aralayaraq bizi içəri buraxdı. Toplananların maraqlı baxışları altında biz içəri daxil olduq.

Pərdələr qapalı olduğundan dükanın içərisi qaranlıq idi. Konstebl elektrik açarını tapdı və işığı yandırdı. Tutqun lampa otağı güclə işıqlandırır.

Mən otağa göz gəzdirdim.

Orda-burda toz basmış ucuz jurnallar və dünənki günə aid qəzetlər var idi. Piştaxtanın arxasında tavana qədər ucalan rəflər, rəflərdə isə tütün və siqaret qutuları yer tuturdu. Burada eyni zamanda nanəli konfetlər və arpa şəkərləri ilə dolu şüşə qablar da vardı. Bu, minlərlə buna oxşar adi dükancığazlardan biri idi.

Konstebl bütün həmpşirlilər kimi asta-asta mise en scene[26](#) məlumat verdi.

– O, düz piştaxtanın arxasında, bax, orada uzanmışdı. Həkim deyir ki, sanki o, zərbə vurulacağından xəbərsiz imiş. Yəqin ki, rəfdən nəşə götürmək istəyirmiş.

– Onun əlində nəşə var idi?

– Xeyr, ser. Yanında isə yalnız siqaret qutusu var idi.

Puaro başını yellədi. O, balaca otağı diqqətlə, hər bir detallı qeyd edərək nəzərdən keçirdi.

– Bəs... dəmiryol məlumat kitabçası harada idi?

– Baxın, burada, ser.

Konstebl işarə ilə piştaxtanın üstünü göstərdi.

– Elə Endover olan səhifə açılmış halda cildi yuxarıya tərəf qoyulmuşdu. Sanki

qatil Londona hansı qatarların getdiyinə baxırmış. Çox ehtimal ki, o, yerli adamlardan deyil. Əlbəttə, məlumat kitabçası başqa bir kiməsə aid ola və həmin adamın da cinayətə aidiyyəti olmaya bilər, sadəcə, kitabçanı unudub burada qoymuş ola bilər.

– Barmaq izləri var? – mən maraqlandım.

Polis başını yellədi:

– Hər şeyi təfərrüatı ilə yoxladılar, ser. Heç bir iz tapılmadı.

– Bəs piştaxtanın üstündə necə?

– Oradakı izlərin sayı-hesabı yoxdur, ser. Barmaq izi barmaq izi üstündədir.

– Bəs missis Eşerin barmaq izi orada var?

– Hələlik demək çətindir, ser.

Puaro başını tərpətdi, sonra isə qətlə yetirilmişin ikinci mərtəbədə yaşayıb-yaşamaması ilə maraqlandı.

– Bəli, ser. Baxın, bu arxa qapıdan keçmək lazımdır, ser. Məni bağışlayın, sizinlə özüm gedərdim, amma mənə buradan aralanmaq qadağandır...

Puaro bizə göstərilmiş qapıdan daxil oldu və mən də onun dalınca getdim. Dükanın arxasında mikroskopik otaq yerləşirdi – otaq eyni zamanda mətbəx, həm də yataq otağı idi. Burada səliqəlilik və təmizlik hökm sürürdü, lakin mebel yığılma idi, otağın görüntüsü isə ürəksıxıcıydı. Buxarının üstündə bir neçə şəkil vardı. Şəkilləri yaxşı görmək üçün mən ora yaxınlaşdım, Puaro da mənim ardımca yaxınlaşdı.

Burada cəmi üç şəkil var idi. Onlardan biri bu gün bizim söhbət etdiyimiz qızın – Merinin ucuz şəkli idi. Aydın görünürdü ki, fotoqrafa şəkil çəkdirməyə gedərkən o, ən yaxşı geyimlərini geyinib. Onun üzündə, adətən, fotoaparat qarşısında duran adamların sifətlərinə verdikləri küt, kəndçi təbəssümü donub qalmışdı və bu üz ifadəsi məni, əbədi qalacaq bu tərz şəkillərdənsə bir anlıq ömrü olan şəkilləri üstün tutmağa vadar edir.

İkinci şəkil isə daha bahalı idi. Bu, boğazında qorjet (qadınların yaxalarına saldıqları nazik xəz) olan ağsaçlı yaşlı qadının rəsmi idi.

Mən fikirləşdim ki, yəqin, bu, mərhuma öz işini qurmağa imkan yaratmaq üçün

kiçik miras qoymuş həmin o missis Rouzdur.

Üçüncü şəklin isə rəngi solaraq və saralaraq tamam köhnəlmişdi. Bu, köhnə dəbli kostyum geyinmiş, qol-qola girmiş gənc kişi və qadının şəkli idi. Kişinin sinəsinə çiçək sancılmışdı, onun duruşunda bayram əhvali-ruhiyyəsi duyulurdu.

– Görünür, toy şəklidir, – Puaro dedi. – Baxın, Hastingqs, mən sizə demişdim axı, o, qəşəng olub.

Puaro haqlı idi. Nə köhnə dəbli saç düzüümü, nə də köhnə dəbli geyim bu təmiz üzlü və mənalı baxışlı qızın gözəlliyini kölgədə qoya bilmirdi. Mən kişinin bədən quruluşuna fikir verdim. O taqətdən düşmüş qoca Eşeri bu hərbi geyimli gəncə müqayisədə tanımaq olmurdu.

Mən ədəbaz qoca əyyaşı, mərhumun daima zəhmət çəkməkdən qocalan üzünü xatırladım və zamanın necə rəhmsiz olduğunu düşünərək halım xarab oldu...

Qonaq otağından yuxarıya pilləkən qalxırdı, yuxarıda isə iki otaq vardı. Onlardan biri boş idi. Burada mebel yoxdu. Digəri isə, görünür, yataq otağı vəzifəsini daşıyırdı. Çarpayının üstündə bir cüt yorğan, komodun siyirməsində bir yığın gözənmiş alt paltarı, başqa bir siyirmədə kulinar reseptləri, “Yaşıl vahə” adlı dəyərsiz roman, bir cüt yeni ipək corablar, bir cüt dekorativ fiqur (ora-burası sındırılmış Drezden çobanı və sarı, göy xallı it), qara pləş və asılqandan asılmış yun sviter – bax, mərhum Alisa Eşerin bu dünyada sahib olduğu bütün var-dövlət bunlardan ibarət idi.

Əgər ondan nəşə kağız qalsaydı, onu polis onsuz da götürmüş olacaqdı.

– Pauvre femme, – Puaro pıçıldadı. – Gedək, Hastingqs, bizim burada işimiz qalmadı.

Küçəyə çıxarkən o, bir-iki dəqiqə tərəddüd etdi, sonra isə yolun o biri üzünə keçdi. Missis Eşerin dükanı ilə, demək olar ki, üzbəüzdə eyni tipli kiçik dükan vardı. Bu dükanda satılan tərəvəzlərin əksər hissəsi içəridə deyil, bayırda satılırdı.

Puaro alçaq səslə mənə müəyyən göstərişlər verdi. Sonra o, dükana daxil oldu. Mən bir neçə dəqiqə gözləyərək onun ardınca dükana girdim. Mən içəri girəndə Puaro kahı alırdı. Mən isə bir funt meşə çiyələyi aldım.

Puaro qızğın surətdə kök qadınla söhbət edirdi.

– Qətl düz sizin qarşınızda baş verib! İşə bir bax! Yəqin ki, siz çox mat qalmısınız.

Kök sahibəni cinayətlə bağlı söhbətlərin bezdirdiyi açıq-aşkar görünürdü. Yəqin ki, bu söz-söhbət bütün gün ərzində gedibmiş. O dedi:

– Yaxşı olardı ki, camaat tezcə dağılaydı. Burada baxmalı nə var, anlaya bilmirəm.

– Dünən axşam, yəqin ki, burada hər şey başqa cür idi, – Puaro dedi. – Ola bilsin ki, siz həтта dükana qatilin necə girdiyini də görmüsünüz – saqqallı, ucaboy, sarışın kişi. Deyirlər ki, o, rusdur.

– Nə? – sahibə onun üzünə baxdı. – Deyirsiniz bunu edən rusdur?

– Zənnimcə, polis onu artıq həbs edib.

– Doğrudanmı? – sahibə canlanaraq danışmağa başladı. – Əcnəbi!

– Mais oui. Fikirləşdim ki, siz dünən onu görə bilərdiniz.

– Düzünə qalsa, mənim ətrafa boylanmağa vaxtım yoxdur. Axşamlar bizim işimiz başımızdan aşır, elə adamlar da buradan az keçmir – işdən evə gedənləri deyirəm. Saqqallı, ucaboy, sarışın kişi? Xeyr, deyəsən, mən beləsini görmədim.

Bu anda mən söhbətə qarışdım.

– Bağışlayın, ser, – Puaroya müraciət etdim, – deyəsən, siz işin gedişatından xəbərsizsiniz. Mənə dedilər ki, qatil bəstəboy və qarayanızdır.

Kök sahibənin, onun gənbul ərinin və onların mal paylayanı yeniyetmə oğlanın iştirakı ilə maraqlı diskussiya başladı. Onlar nə az, nə çox, dörd bəstəboy qarayanız kişi, yeniyetmə oğlan isə ucaboy sarışın görüblərmiş, lakin oğlan təəssüflə bildirdi ki, o, “saqqalsız” idi.

Biz, nəhayət, bazarlığımızı edəndən sonra dükanın sahiblərinə onları aldatdığımızı etiraf etmədən küçəyə çıxdıq.

– Biz bunu nəyin naminə etdik, Puaro? – mən məzəmmətlə sual verdim.

– Pableu!²⁷ Missis Eşerin dükanına yad adamın gözə dəymədən girə bilib-bilməyəcəyini bilmək mənim üçün vacib idi.

– Axı, yalanları bir-birinin ardınca düzmədən siz bunu niyə eləcə xəbər

almadınız?

– Xeyr, mon ami. Əgər mən sizin dediyiniz kimi, “eləcə xəbər alsaydım”, onda ümumiyyətlə, cavab ala bilməzdim. Siz ingilis olsanız da, özünüz ingilislərin birbaşa suallara necə münasibət bildirməsindən başınız çıxmır. Onlar o dəqiqə hər şeydən şübhələnən olurlar və təbii olaraq, nəticədə susurlar. Əgər mən bu insanları sorğu-sual etsəydim, onlar ilbiz kimi çanaqlarına çəkiləcəkdilər. Lakin mən qeyri-adi və dəhşətli bir məlumat söyləyərkən və siz mənim söylədiklərimin əksini iddia edən kimi onların dilləri açıldı. Bundan əlavə, bizi maraqlandıran vaxt onların işlərinin “başlarından aşdığını” öyrəndik, daha doğrusu, küçə adamları dolu olduğu zaman onlar öz işləri ilə məşğul olurlar. Bizim qatil zamanı məharətlə seçib, Hastings.

Puaro susdu və sonra tənə ilə söylədi:

– Məgər sizin heç sağlam düşüncəniz yoxdur, Hastings? Mən sizə dedim: “Quelconque [28](#) malı alın”. Siz isə gedib meşə çiyələyi almısınız! O isə sizi indi şirələnib axaraq sizin gözəl kostyumunuzu korlamaqla hədələyir.

Mən əlacsızlıqla baxıb gördüm ki, dostum haqlıdır. Çiyələyi tələsik hansısa bir oğlan uşağına verdim, o isə mənim bu hərəkətimə çox təəccübləndi və mənə bir qədər şübhə ilə yanaşdı. Puaro da çiyələyin üstünə kahı əlavə edərək uşağı lap çaşbaş qoydu.

– Ucuz tərəvəz satandan təzə çiyələklər almazlar. Əgər çiyələk təzə dərilmiş deyilsə, şirə buraxmağa başlayır. Banan, alma, hətta kələm almaq olar, amma çiyələk olmaz.

– Mənim ağılıma ilk gələn çiyələk oldu, – özümə bəraət qazandırdım.

– Mən sizin fantaziyanız haqqında daha yaxşı fikirdə idim, – Puaro qısaca cavab qaytardı.

O, səkidə ayaq saxladı.

Missis Eşerin dükanından sağ tərəfdə yerləşən evlə dükan boş idi. Pəncərədə elan asılmışdı: “Satılır”. Əks tərəfdə çirkli muslin parçadan pərdələr asılmış ev var idi.

Puaro o evə tərəf yollandı və zəngin əvəzinə qapı həlqəsini döyəcədi. Bir qədər gözlədikdən sonra qapını burnu silinməli olan çəlimsiz bir oğlan uşağı açdı.

– Axşamınız xeyir, – Puaro dedi. – Anan evdədir?

– Nə deyirsən? – uşaq yenidən xəbər aldı. O, bizi narazı və dərin şübhə ilə süzdü.

– Bizə sənın anan lazımdır, – Puaro söylədi. Daha bir iyirmi saniyə izaha vaxt lazım gəlmişdi. Bundan sonra uşaq üzünü çevirdi, pilləkənə sarı yollanaraq qışqırdı: “Ana, səni istəyirlər!” və evin dərinliklərinə doğru yollanaraq orada onu gözləyən daha maraqlı məşğuliyyətinin dalınca getdi.

İti sifət cizgiləri olan qadın məhəccərdən əyilib baxdı və daha sonra aşağı düşdü.

– Əbəs yerə vaxt itirirsiniz... – o, sözə başlayırdı ki, Puaro onun sözünü ağzında qoydu.

O, şlyapasını çıxardı və ədəblə təzim etdi.

– Axşamınız xeyir, madam. Mən “Axşamçağı” redaksiyasındanam. Əgər siz mərhum qonşunuz missis Eşer barədə məqalənin sizin adınızdan dərc edilməsinə razı olsanız, mən sizə beş funt qonorar təklif edərdim.

Acıqlı sözlər qadının dodaqlarında qurudu və o, saçlarına sığal çəkərək və önlüyünü düzəldərək aşağı düşdü.

– İçəri girin, zəhmət olmasa... buraya, sağa. Buyurun, əyləşin, ser.

Otaq yakobist tərzində saxta iri əşyalarla doldurulmuşdu, biz içəriyə soxularaq sərt divanda əyləşməyi bacardıq.

– Gərək mənı bağışlayasınız, – qadın söylədi. – Belə kobud cavab verdiyim üçün üzr istəyirəm, amma adamı necə bezdirdiklərini təsəvvür etməzsınız. Adamlar gəlib gah tozсорan, gah corab, gah naftalin, nə bilim, başqa nələr-nələr satırlar. Hətta soyadımızı da haradansa öyrənib, başlayırlar ki, missis Fauler, bu belə, missis Fauler, o elə...

Sözarası qadının soyadını öyrənən Puaro dedi:

– Hə, missis Fauler, ümid edirəm ki, mənim təklifimlə razılaşacaqsınız.

– Düzünü desəm, bilmirəm.

Missis Faulerin gözləri qarşısında cəlbedici beşfuntluq banknot parladi.

– Əlbəttə ki, mən missis Eşeri tanıyırdım, amma onun barəsində yazmaq...

Puaro onu tez sakitləşdirdi. O, yazmalı deyildi. O, sadəcə faktları Puaroya söyləyəcəkdi, Puaro da intervünü tərtib edəcəkdi.

Bir qədər ürəklənmiş missis Fauler xatirələrə dalıb, onları təxminləri ilə və eşitdiyi şayiələr ilə dada gətirdi.

– Missis Eşer o qədər də ünsiyyətçil deyildi. Özünü o qədər də qonşularla mehriban aparmırdı. Axı, hamı bilirdi ki, o, nə qədər əzab çəkməli olurdu... yazıq qadın. Nə demək olardı, Franç Eşeri çoxdan həbsə salmaq lazım idi. Xeyr, qorxmağına missis Eşer ondan qorxmurdu – özü onun öhdəsindən gələ bilirdi. Heç kimə aman verməzdi. Bir qiyamət qoparardı ki, gəl görəsən! Missis Fauler ona demişdi, demişdi ki, “tez, ya da gec, o, sizin axırınıza çıxacaq. Mənim sözümü unutmayın”. Elə də oldu, düz deyil? O, – missis Fauler – yazıq qadınla qapı-qonşudur, amma bir səs də eşitməyib.

Puaro pauzadan istifadə edib sual verdi:

– Missis Eşer qəribə məktub-filan almamışdı ki? Qeyri-adi imzalı məktub, məsələn, “ABC” imzalı məktub?

Missis Fauler təəssüflə mənfi cavab verdi:

– Mən sizin nə barədə dediyinizi başa düşürəm... Bu, anonim məktub adlanır... Hələ üstəlik, elə sözlər də yazılır ki, təkrar eləməyə adamın dili də gəlmir. Nə bilim, heç bilmirəm Franç Eşer elə məktublar yaza bilərmi. Missis Eşer mənə bu barədə heç nə deməyib. Siz dediyiniz nə idi? Hə, “ABC” məlumat kitabçası? Xeyr, mən onda elə bir şey görməmişəm, əgər onda o cür kitabça olsaydı, mütləq ondan xəbərim olardı. Sizə düzünü deyim ki, bu hadisəni eşidəndə az qala huşumu itirəcəkdim. Mənim qızım Edi mənə danışdı. “Ana, – o dedi, – qonşu evə polislər yığılıb”. Mən əməlli-başlı bihuş oldum. Əhvalatı biləndə söylədim: “O, evdə tək qalmamalı idi, gərək bacısı qızı ilə birlikdə qalardı”. Dedim ki, o kişi sərxoş olanda acgöz qurda dönür. Mən ona xəbərdarlıq etmişdim. Demişdim ki, o, əsl vəhşi heyvan kimidir. Yüz dəfə demişdim, bax, axırda gəlib oldu. Ona demişdim ki, onun sənə yazığı gələn deyil. Elə dediyim kimi də oldu, heç yazığı gəlmədi! Kişi sərxoş olanda ondan nə gözləmək olduğunu əvvəldən bilmək olur. Bu da nəticəsi! Axırda yazıq arvadı öldürdü!

O, ağır nəfəs aldı və susdu.

– Güman edirəm ki, Franç Eşerin dükana necə girməsini heç kim görməyib, – Puaro dedi.

Missis Fauler ikrahla fırxırdı:

– Aydın məsələdir ki, o, heç kimə görünməyib, – dedi.

Mister Eşerin dükana niyə heç kimə görünmədən girdiyini o, izah etmədi.

Missis Fauler qonşusunun evində yan qapının olmadığını və mister Eşeri bu kvartalda hamının yaxşı tanıdığını etiraf etdi.

– Hə də, bu əməlinə görə ona qulaqburması verilməsini istəməyib, elə ona görə də sakitcə işini görüb.

Puaro bir müddət də söhbət etdi və missis Faulerin bildiklərini artıq söylədiyini görəndə o, söhbəti bitirib, vəd etdiyi məbləği ödədi.

– Zənnimcə, siz artıq pul verdiniz, Puaro, – biz yenidən küçəyə çıxanda mən fikrimi bildirməyi risk etdim.

– Hələ ki, siz haqlısınız.

– Siz elə düşünürsünüz ki, o, söylədiyindən artıq bilir?

– Dostum, biz qeyri-adi vəziyyətə düşmüşük – hansı sualı vermək lazım olduğu bizə məlum deyil. Biz lap qaranlıqda gizlənpaç oynayan uşaqlar kimi. Əl-qolumuzu havada yelləyirik və əlimizə nə keçirsə, onu tuturuq. Missis Fauler bizə, öz zənninə görə, nə bilirsə onu danışdı, bundan başqa, bizə əlavə bir neçə ipucu da verdi! Bununla belə, onun ifadəsi gələcəkdə bizə yaxşı kömək edə bilər. Mən beş funtu məhz gələcəyə kapital qoymuşam.

Mən Puaronun nə demək istədiyini sonacan başa düşmədim. Ancaq artıq müfəttiş Qlenin yanında idik.

25 Bəli, yaxın ki, buradır.

26 Vəziyyət.

27 Lənət şeytana!

28 İstənilən.

25 Bəli, yəqin ki, buradır.

26 Vəziyyət.

27 Lənət şeytana!

28 İstənilən.

VII FƏSİL

Mister Partric və mister Riddel

Müfəttiş Qlen pərişan idi. Mənim anladığıma görə o, bütün gününü bütün dükanının qabağında görünən şəxslərin tam siyahısını tərtib etməyə sərf etmişdi.

– Heç kim heç nə görməyib? – Puaro maraqlandı.

– Yox, niyə ki? Üç nəfər şübhəli ucaboy, üç nəfər bəstəboy bıçlı, iki nəfər saqqallı, üç nəfər kök kişi görüblər, hamısı da gəlmədir, özü də, şahidlərin sözlərinə inansaq, hamısı da qəddar görünüşlüdürlər! Maraqlısı budur ki, hələ heç kim maskalı, tapançalı qulduru görməyib, özü də cinayət anında!

Puaro həmrəyliklə gülümsədi.

– Kimsə Eşəri gördüyünü söyləyirmi?

– Xeyr, heç kim. Bu da onun lehinə daha bir dəlildir. Mən baş konsteblə artıq söyləmişəm ki, bu iş Skotlend-Yard üçündür. Bu cinayət yerli miqyaslı cinayət deyil.

– Sizinlə razıyam, – Puaro cavab verdi.

– Bəli, müsyö Puaro, çox pis işdir, çox piş işdir... Bu heç xoşuma gəlmir, – inspektor dedi.

Londona qayıdana kimi bizim əlavə olaraq daha iki söhbətimiz baş tutdu.

İlk söhbətimiz mister Ceyms Partriclə oldu. Mister Partric missis Eşeri sağ görən sonuncu adam idi. O, missis Eşerin dükanına saat on yeddi otuzda giribmiş.

Mister Partric ixtisasca bank klerki olan bəstəboy kişi idi. O, daima pensne taxırdı. Arıq, çəlimsiz idi, adama lap sərçəni xatırladırdı və fikirlərini həddən artıq dəqiqliklə ifadə edirdi. Mister Partric elə özü qədər təmiz və səliqəli balaca bir evdə yaşayırdı.

– Mister... e... Puaro, – o, dostumun ona verdiyi vizit kartına baxıb dedi. – Müfəttiş Qlen tərəfindən göndərilmişiniz? Sizə necə köməklik edə bilərəm, müsyö Puaro?

– Mister Partric, mənə məlumdur ki, missis Eşeri sağ olaraq sonuncu siz görmüsünüz.

Mister Partric hər iki əlinin barmaqlarının uclarını bir-birinə dayadı və Puaroya elə bir baxışla baxdı ki, sanki qarşısındakı saxta çek idi.

– Bu, çox mübahisəli təxmindir, müsyö Puaro, – o dedi. – Məndən sonra da başqa alıcılar missis Eşerin dükanına girə bilərdilər.

– Əgər belədirsə, o zaman onlar bu barədə bildirməyiblər.

Mister Partric boğazını arıtladı:

– Bəzi adamların məsuliyyət hissi yoxdur.

O, pensnenin arxasından bizə sanki bayquş sayağı baxışlarla baxdı.

– Tamamilə düzdür, – Puaro başı ilə təsdiq etdi. – Mənim bildiyimə görə, siz özünüz polisə müraciət etmişiniz, eləmi?

– Təbii ki. Bu pis hadisə barədə eşidəndə başa düşdüm ki, mənim ifadəm istintaq üçün faydalı ola bilər, elə ona görə də polis idarəsinə getdim.

– Bax, əsl sağlam baxış budur, – Puaro şövqlə söylədi. – Zəhmət olmasa, əhvalatı mənə təkrar edə bilərsinizmi?

– Əlbəttə, həvəslə. Mən evə qayıdırdım, saat düz altının yarısı idi...

– Bağışlayın, saat belə dəqiqliklə haradan yadınızda qalıb?

Görünür, mister Partric sözünün yarımçıq kəsilməsindən heç xoşu gəlmirdi.

– Zəng çalındı. Mən saatıma baxıb gördüm ki, saatım bir dəqiqə geri qalır. Bu, missis Eşerin dükanının qapısının kandarında baş verdi.

– Siz o dükanın daimi alıcısısınız?

– Mən yolüstü ora tez-tez dönürəm. Mən həmişə həftədə bir-iki dəfə iki unsiya²⁹ “Con Kotton Mayld” tütünü alıram.

– Siz missis Eşerlə tanış idiniz? Onun işlərinin vəziyyəti, yaxud da həyatı barədə nəşə bilirdiniz?

– Qətiyyə. Havaya aid bir-iki kəlməni saymasaq, mən onunla heç nə barəsində danışmadan tütünü alıb çıxıb gedirdim.

– Siz missis Eşerin tez-tez onu ölümlə hədələyən əyyaş əri olduğunu bilirdinizmi?

– Xeyr, mən bu haqda heç nə bilmirdim.

– Amma bununla belə, siz onun necə göründüyünü yaxşı bilirsiniz. Sizcə, dünən axşam onda sizə qeyri-təbii gələn nəşə göründümü? Bəlkə, o, təlaşlı, yaxud da narahat idi?

Mister Partric fikrə getdi.

– Məncə, o, həmişəki kimi görünürdü, – o söylədi.

Puaro ayağa qalxdı:

– Suallarımı cavablandırıdığınız üçün sizə təşəkkür edirəm, mister Partric. Təsadüfən sizin evinizdə “ABC” məlumat kitabçası yoxdur ki? Mənə Londona gedən qatarların cədvəlinə baxmaq lazımdır.

– Sizin arxa tərəfinizdəki rəfə baxın.

Rəfdə “ABC”, Bredşo məlumat kitabı, illik birja kitabçası, Kelli³⁰, “Kim kimdir”³¹ və yerli telefon kitabçası var idi.

Puaro rəfdən kitabı götürdü və özünü elə göstərdi ki, guya cədvələ baxır, sonra isə mister Partricə minnətdarlıq edib oradan çıxdı.

Bizim növbəti həmsöhbətimiz mister Albert Riddel oldu. Bu dəfə isə bizim söhbətimiz tamam başqa xarakterli idi.

Albert Riddel dəmiryol işçisi idi. Bizim mister Riddellə söhbətimiz isə hədsiz dərəcədə əsəbi qadın olan arvadının törətdiyi qab-qacaq cingiltisinin səsləri altında, mister Riddelə itin hürməsinin müşayiəti və mister Riddelə özünün bizə açıq-aşkar ədavətli yanaşması ilə alındı.

Bu, tünd dəri rənginə və şübhəli xırda gözlərə malik yekəpər yöndəmsiz kişi idi. O, ətli piroqla həddən artıq tünd dəmlənmiş çay içirdi.

Riddel fincandan bir qurtum çay alıb baxışlarını hirslə bizə yönəltdi:

– Mən artıq hər şeyi söyləmişəm, elə deyilmi? – o, nərildədi. – Məndən daha nə istəyirsiniz? Sizin polisinizə də tüpürüm, əcnəbilərinizə də.

Puaro mənə istehzal nəzər saldı, sonra isə dedi:

– Düzünü desək, mənim sizə ürəyim yanır, ancaq nə etmək olar? Bu, qətdir, elə deyilmi? Belə məsələlərdə həddən artıq xırdaçı olmaq lazımdır.

– Yaxşı olar ki, bilmək istədiklərini centlmenə söyləyəsən, Bert, – qadın əsəbi halda dedi.

– Kəs səsini! – yekəpər nərildədi.

– Düşünürəm ki, siz özünüz polisə gəlməzdiniz, – Puaro sözarası qeyd etdi.

– Hansı cəhənnəmə gəlməliyəm? Bu mənim işim deyil!

– Mübahisəli sualdır, – Puaro cavab verdi. – Cinayət törədilib, polis dükanda kimin olduğunu bilmək istəyir. Hesab edirəm ki, polisə sizin özünüzün yaxınlaşmağınız daha təbiidir.

– Mənim işim var, işimlə məşğul olmalıyam. Özü də mənə deməyin ki, iş saatım qurtarandan sonra polisə gedə bilərdim...

– Amma sizin missis Eşerin dükanına girdiyiniz polisə məlum olub, elə ona görə də onlar sizi narahat etməli olublar. Onlar sizin cavablarınızdan razı qaldılar?

– Niyə də razı qalmasınlar? – Riddel kobud tərzdə ucadan dedi.

Puaro çiyinlərini çəkdi:

– Siz nəyi nəzərdə tutursunuz, mister? Mənə qarşı heç kimin iradə yoxdur. Hamı bilir ki, qarının axırına öz əri çıxıb...

– Həmin axşam o küçədə onun əri olmayıb, amma siz olmusunuz...

– Siz bunu mənim ayağıma yazmaq istəyirsiniz? Alınmaz! Onu öldürmək mənim nəyimə gərəkdir? Elə fikirləşirsiniz ki, mən onun lənətə gəlmiş tütünlərini çırpışdırmaq istəyirdim? Yoxsa bəlkə, mən manyak-qatiləm? Ya da ola bilsin ki... – O, hədələyici tərzdə ayağa durdu.

Onun arvadı dili dolaşa-dolaşa dedi:

– Bert, Bert, elə demə. Bert, onlar elə düşünəcəklər ki...

– Sakit olun, müsyö, – Puaro dedi. – Mən yalnız istəyirəm ki, dükana baş çəkməyiniz barədə izahat verəsiniz. Mənə elə gəldi ki, siz imtina edirsiniz...

– İmtina etdiyimi kim söylədi? – Mister Riddel yenidən oturdu. – Qətiyyən belə deyil.

– Siz dükana saat on səkkizdə girmişdiniz?

– Bəli, daha doğrusu, bir-iki dəqiqə sonra. Bir qutu “Qold Fleyk” almaq istəyirdim. Qapını açdım...

– Qapı bağlı idi?

– Hə. Fikirləşdim ki, dükan bağlıdır. Amma yox. İçəri girdim, orada heç kim yox idi. Mən piştaxtaya döyəclədim və bir qədər gözlədim. Heç kim çıxmadı, mən də çıxıb getdim. Vəssalam.

– Siz piştaxtanın arxasındakı meyiti görmədiniz?

– Yox, yox, meyit görünmürdü. Mən ki, meyit axtarmırdım.

– Orada dəmiryol məlumat kitabçası vardı mı?

– Bəli, o, ağzıüstə çevrilmiş vəziyyətdə dururdu. Ağılıma belə bir fikir gəldi ki, yəqin arvad qatara tələsirmiş, ona görə də dükanı bağlamaq yadından çıxıb.

– Bəlkə, siz məlumat kitabçasını əlinizə almısınız, yaxud da yerindən tərpətmisiniz?

– Mən ona əl vurmamışam... Nə etdiyimi artıq sizə danışdım.

– Dükanda siz özünüz girməmişdən əvvəl oradan çıxan kimisə görmədiniz ki?

– Heç kimi görmədim. Hər şey söylədiyim kimi oldu. Sizə məndən daha nə lazımdır?

Puaro ayağa durdu:

– Sizi daha heç kim narahat edən deyil. Xudahafiz, müsyö.

Riddel oturduğu yerdəcə ağzı açıq qalıb mat-mat baxdı. Puaro otaqdan çıxdı, mən də onun ardınca oranı tərk etdim.

O, küçədə saatına baxdı.

– Əgər tez olsaq, dostum, ola bilsin ki, saat on doqquz iyirmi qatarına çata bilərik. Gəlin ləngiməyək!

29 29,86 qrama bərabər köhnə aptek vahidi

30 Böyük Britaniyanın müxtəlif şəhərlərindəki ünvanlar silsiləsi dərc olunmuş kitab “Kelliz direktoriz” adlı nəşriyyatın nəşr etdiyi məlumat kitabçası.

31 Tərcümeyi-halların illik nəşr olunduğu məlumat kitabı; 1849-cu ildən nəşr olunur.

29 29,86 qrama bərabər köhnə aptek vahidi

30 Böyük Britaniyanın müxtəlif şəhərlərindəki ünvanlar silsiləsi dərc olunmuş kitab “Kelliz direktoriz” adlı nəşriyyatın nəşr etdiyi məlumat kitabçası.

31 Tərcümeyi-halların illik nəşr olunduğu məlumat kitabı; 1849-cu ildən nəşr olunur.

VIII FƏSİL

İkinci məktub

– Beləliklə? – mən səbirsizliklə soruşdum.

Biz birinci dərəcəli vaqonda tamamilə tənha əyləşmişdik. Sürətli qatar Endoverdən təzəcə çıxmışdı.

– Bu cinayət, – Puaro dilləndi, – orta boylu, sol gözü çəp, kürən saçlı adam tərəfindən törədilib. Onun sağ ayağı axsayır, kürəyində isə anadangəlmə xalı var.

– Puaro! – mən ucadan bağırdım.

Mən bir anlığına onun söylədiyinə inandım, amma sonradan dostumun gözlərindəki qılgıncımı sezəndə mənə hər şey aydın oldu.

– Mon ami, sizə nə olub? Siz mənə köpək sadıqlığı ilə elə diqqətlə baxırsınız ki, sanki mən Şerlok Holmsam. Əslində isə mən cinayətkarın necə göründüyünü, harada yaşadığını, onu necə tapmaq mümkün olduğunu bilmirəm.

– Əgər o, hansısa bir dəlil, iz qoysaydı... – mən astadan dedim.

– Hə, dəlil... sizi cəlb edən məhz elə dəlillərdir. Təəssüf ki, o, siqaret çəkib külünü yerə töküb, siqaretin özünü isə altlığına mismarla döyülmüş hansısa fiqur forması olan çəkmə ilə tapdalamayıb. Xeyr, o, bu qədər lütfkar olmayıb. Amma bununla yanaşı, dostum, bizim əlimizdə dəmiryol məlumat kitabçası var. Bax, bu da sizə dəlil – “ABC”!

– Siz kitabçanı onun səhvən yadından çıxardığını düşünürsünüz?

– Əlbəttə ki, yox. O, onu qəsdən qoyub. Bunu barmaq izlərindən bilmək olar.

– Axı, kitabçada barmaq izləri yoxdur.

– Elə mənim dediyim də budur. Dünən axşam hava əsl iyunsayağı isti idi. Hə, mənə deyin görüm, dünənki kimi havada kim əlində əlcəklə küçəyə çıxar? Belə

bir adam yəqin özünə diqqəti cəlb edərdi. Deməli, əgər “ABC”-nin üstündə barmaq izləri yoxdursa, onda onları səliqə ilə siliblər. Günahsız olan adam barmaq izi qoyardı, müqəssir isə yox. Yox, qatil məlumat kitabçasını qəsdən piştaxtanın üstünə qoyub – bu elə əsl dəlildir. Kimsə kitabçanı alıb, kimsə onu gətirib, burada gizli ehtimallar var.

– Düşünürsünüz ki, biz nəsə öyrənə biləcəyik?

– Düzünü desəm, Hastings, mən buna elə də çox bel bağlamıram. Qatil məchul iksdir, aydın görünür ki, o, öz bacarığı ilə fəxr edir. Çətin ki, arxasında onu dərhal tapmağımız mümkün olan izlər qoysun.

– Demək, “ABC”-nin bizə faydası azdır?

– Əgər sizin baxışla baxarsaq, onda azdır.

– Bəs başqa cür olsa necə?

Puaro cavab verdi, amma dərhal yox, asta-asta söylədi:

– Onda faydası var. Hazırda bizim qarşımızda naməlum şəxs var. Cani qaranlıqda gizlənir və çıxmaq istəmir. Lakin əşyaların təbiəti baxımından o, işıqdan gizlənmə bilməz. Bəli, biz, demək olar ki, onun haqqında heç nə bilmirik, amma eyni zamanda da çox şey bilirik. Mən onun xislətinin yavaş-yavaş necə ümumi şəkil aldığını görürəm: dəqiq və səliqəli yazmağı bacaran, bahalı kağızlar alan, öz şəxsiyyətini ifadə etməyi mütləq hesab edən kişi. Mən onun uşaqlıq illərini təsəvvür edirəm – çox ehtimal ki, diqqətdən kənar, qayğı görməmiş uşaq... Mən onun daxildəki keyfiyyətsizlik hissi ilə necə böyüdüyünü, ədalətsizlik duyğusu ilə necə mübarizə apardığını görürəm... Diqqəti özünə cəlb etmək üçün onun içində özünü təsdiqləmə ehtiyacının necə böyüdüyünü hiss edirəm, həyat isə əksinə, onun bu cəhdini daha çox alçaltma ilə dəyərləndirir. Onun qəlbində sanki kibrit barıt çəlləyinə yaxınlaşdırılır – o, hər an partlamağa hazırdır...

– Bütün bunların hamısı yalnız uydurmadır, – mən narazılığımı bildirdim. – Bunlar sizə praktik fayda verməyəcək.

– Siz isə yanmış kibrit dənəsini, siqaret külünü, ayaqqabı izlərini üstün tutardınız, eləmi? Elə həmişə üstün tutmusunuz. Ancaq bununla belə biz özümüza bir neçə praktik sual verə bilərik. Nəyə görə “ABC”? Nəyə görə missis Eşer? Nəyə görə Endover?

– Bu qadının keçmişi mənim üçün kifayət qədər sadə görünür, – mən mülahizə yürütməyə başladım. – O iki adamla söhbət heç bir nəticə vermədi. Onlar bizə yalnız bildiklərimizi söylədilər.

– Düzünü desəm, mən onlardan elə də çox şey gözləmirdim. Lakin biz iki nəfər canı namizədlərinə diqqətsiz yanaşa bilməzdik.

– Siz demək istəyirsiniz ki...

– Qatilin Endoverdə, yaxud da yaxınlıqda yaşaması istisna deyil. Elə bu da bizim “Nəyə görə Endover?” sualına cavab ola bilər. Beləliklə, qarşımızda bizi maraqlandıran vaxtda dükanla olduğu məlum olan iki şəxs var. Onlar ikisi də qatil ola bilərlər. Hələlik isə onlardan heç birinin qatil olmadığı barədə sübut yoxdur.

– Bəlkə də qatil elə o pəzəvəngin, Riddelin özüdür,
– mən başımla təsdiq etdim.

– Mən Riddeli siyahıdan çıxarmağa daha çox meyilliyəm. O, əsəbi idi, hay-küy salırdı, açıq-aşkar görünürdü ki, o, özünü itirmişdi...

– Axı bu məhz elə göstərir ki...

– ABC məktubunun müəllifi ilə tamamilə əks təbiətdə olduğunu göstərir. Bizim axtaracağımız xüsusiyyətlər özünəəminlik və hiyləgərlikdir.

– Bizə özünü göstərməyi sevən insan lazımdır, eləmi?

– İstisna deyil. Lakin bəzi insanlar özündənrazılığı və şöhrətpərəstliyi nevrozluq və cılıxlıq altında gizlədirlər.

– Sizcə, balaca mister Partric...

– O, daha çox uyğun gəlir. Daha dəqiq demək olmaz. O, özünü, məktubun müəllifi necə aparardısa, o cür aparır... Dərhal polis idarəsinə yollanıb... Özünü ön plana çəkir... Hazırkı vəziyyətindən həzz alır.

– Deməli, hesab edirsiniz ki...

– Xeyr, Hastings, ancaq mən düşünürəm ki, qatil yerli adamlardan biri deyil. Amma biz yenə də bütün ehtimalları yoxlamalıyıq. Bir də ki, biz hər zaman qatilin “kişi” olduğuna yanaşmağımıza baxmayaraq, burada qadın əlinin olması ehtimalını da nəzərdən qaçırmamalıyıq.

– Ola bilməz!

– Zərbənin kişisayağı vurulduğu ilə razılaşıram, amma anonim məktubu qadınlar kişilərdən daha çox yazırlar. Bunu yaddan çıxarmamalıyıq.

Mən bir dəqiqəliyinə susdum, sonra isə yenidən dilləndim:

– Bundan sonra nə etməliyik?

– Siz enerji mənbəyisiniz, Hastings, – Puaro mənə baxıb gülümsəyərək söylədi.

– İndi nə etməliyik?

– Heç nə.

– Heç nə? – mən səsimdəki məyusluğu gizlədə bilmədim.

– Mən kiməm axı? Sehrbazam? Cadugərəm? Mənə nə etməyi əmr edirsiniz?

Olanları beynimdə bir daha düşünərək suala hazır cavab tapa bilmədim. Amma bununla belə, mən nəyə bir tədbir görmək lazım olduğunu fikirləşirdim.

Mən dedim:

– Bizim əlimizdə “ABC” var... Məktub yazılmış kağız, zərf var...

– Şübhəsiz ki, bu istiqamətdə lazımi işlərin hamısı görülür. Bu tərz axtarışlar üçün polisin təbəçiliyində hər cür vasitələr var. Bu səpkidə nəyinsə tapılması mümkündürsə, tapılacaq, buna şübhəniz olmasın.

Mən bu cavabla kifayətlənməli oldum.

Qəribəsi bu idi ki, növbəti günlər ərzində Puaro “ABC” məsələsini müzakirə etməkdən boyun qaçırırdı. Mən bu barədə söhbət salmağa cəhd edəndə də o, laqeyd yanaşırdı.

Mən məsələni əməlli-başlı götür-qoy edəndə, mənə elə gəldi ki, onun sükutunun səbəbini tapmışam. Missis Eşerin cinayət işində Puaro məğlubiyyətə düşər olmuşdu. “ABC” onu təkbətək döyüşə çağırmışdı və “ABC” də qalib gəlmişdi. Mənim ardı-arası kəsilmədən qalibiyyətlərə adət etmiş dostum o qədər həssas imiş ki, hətta bu mövzuda söhbət etməyə belə tab gətirə bilmirdi. Ola bilsin ki, bu, o boyda dahi adamın faniliyinin əlaməti idi. Bizlərin arasından xəyallara qətiyyənlə qapılmayan, özünü boş-boş düşüncələrlə aldatmayan ən ağıllı adamın da başını uğurlar gicəlləndirə bilər. Puaronun halında da başgicəllənməsi illər

ərzində yetişirdi. Bu başgicəllənməsinin nəticəsinin bir gün üzə çıxacağı heç təəccüblü deyil.

Mən dostumun zəifliyinə anlayışla yanaşdım və bir daha “ABC” barədə danışmadım. Qəzetdə ilkin istintaq barədə məlumat oxudum. O, balaca bir məqalə idi. Məqalədə “ABC” məktubunun adı çəkilmirdi, başlığı isə belə idi: “Naməlum şəxs və ya şəxslər tərəfindən törədilmiş cinayət”.

Cinayət, demək olar ki, mətbuatın diqqətini cəlb etməmişdi. Bu cinayətdə kütlənin marağına səbəb olan heç nə yox idi. Mətbuat dalandakı qarının qətlini tez unutdu və daha cəlbedici mövzulara müraciət etdi.

Düzünə qalsa, mən də bu məsələni yavaş-yavaş unutmağa başlayırdım. Düşünürəm ki, Puaronun adını hansısa bir müvəffəqiyyətsizliklə birgə çəkmək mənim üçün xoşagəlməz hal idi. Lakin iyul ayının 25-də “ABC” özünü bir daha xatırlatdı.

İstirahət günləri Yorkşirə getmişdim, ona görə də bir neçə gün Puaro ilə görüşə bilmədim. Bazar ertəsi günortaya yaxın geri qayıtdım, məktub isə axşam saat altı poçtu ilə gəldi. Zərfi açarkən Puaronun necə dərinədən nəfəs aldığını yaxşı xatırlayıram.

– Gəldi, – o dedi.

Mən heç nə anlamayaraq gözlərimi ona dikdim.

– Nə gəldi?

– “ABC”-nin ikinci məktubu.

Mən çaşqın halda bir müddət ona baxdım. Mən həqiqətən də bu məsələni unutmuşdum.

– Oxuyun, – Puaro məktubu mənə verərək dedi.

Məktub birinci dəfədə olduğu kimi, çap hərfləri ilə keyfiyyətli kağıza yazılmışdı.

“Hə, mister Puaro, necədir? Birinci raund mənim xeyrimə oldu, düzdür? Endover işi çox əla keçdi, elə deyilmə? Amma əyləncə hələ təzə başlayır. İcazə verin, sizin diqqətinizi Bekshillə yönəldim. Tarix: bu ayın 25-i.

Necə də şən dövrən sürürük!

Hörmətlə,

sizin ABC”.

– Lənət şeytana, Puaro, – mən ucadan deyindim, – yoxsa bu yaramaz daha bir cinayət də törətmək fikrindədir?

– Özüdür ki, var, Hastings. Bəs siz nə gözləyirdiniz? Nədir, yoxsa elə bilirdiniz ki, Endoverdəki ayrıca hadisədir? Yadınızdadırmı, mən söyləmişdim ki, bu hələ başlanğıcdır.

– Axı, bu, faciədir!

– Bəli, faciədir.

– Biz manyak-qatilə rast gəlmişik.

– Bəli.

Puaronun sakit davranışı məni daha çox mütəəssir etdi. Mən sarsılmış halda məktubu ona qaytardım.

Ertəsi günün səhəri biz iclasda idik. Susseks qraflığının baş konstebli, baş cinayət axtarışı şöbəsinin komissar köməkçisi, Endoverdən müfəttiş Qlen, Susseks polis idarəsinin baş müfəttişi Karter, Cepp, kiçik müfəttiş Kroum, məşhur psixoanalitik həkim Tompson – hamı bir yerə yığılmışdı. Məktubun üzərindəki ştempel Hemstedə aid idi, lakin, Puaronun fikrincə, bunun elə də böyük əhəmiyyəti yox idi.

Onlar hər şeyi diqqətlə müzakirə etdilər. Həkim Tompson orta yaşlı mülayim kişi idi. Təhsilinə baxmayaraq, nitqi əsnasında sənətinə aid olan xüsusi terminlərdən istifadə etmədən sadə dillə danışdı.

Komissarın köməkçisi söylədi:

– Şübhəsiz, hər iki məktub eyni adamın işidir. Hər ikisi bir şəxs tərəfindən yazılıb.

– Eyni zamanda, bu şəxsin Endoverdəki qətlə əlaqəsi olduğunu düşünmək üçün bizim tam əsasımız var.

– Düzdür. İndi də biz ikinci cinayətin ayın iyirmi beşinə, yəni birisi günə Bekshilldə planlaşdırıldığına dair xəbərdarlıq almışıq. Hansı addımı atmaq mümkündür?

Susseksin baş konstebli öz şefinə baxdı:

– Hə, Karter, nə deyərdiniz?

– Bizi ehtimal olunan qurbana aparıb çıxaracaq bir ipucu yoxdur. Açığını deyəcəm, biz hansı addımı ata bilərik?

– Təklif var, – Puaro mızıldadı.

Hamı üzünü ona çevirdi.

– Mənə elə gəlir ki, ehtimal olunan qurbanın soyadı “B” hərfi ilə başlayacaq.

– Bu ağlabatan fikirdir, – baş müfəttiş inamsızlıqla dedi.

– Əlifba kompleksi, – həkim Tompson fikirli halda dilləndi.

– Bu, sadəcə ehtimaldan başqa heç nə deyil. Keçən ay qətlə yetirilən yazıq qadının soyadını dükanın qapısı üstə yazılmış lövhədə görəndə bu fikir mənim ağıma gəldi. Bekshillin adı çəkilən məktubu alanda düşündüm ki, ola bilsin ki, qatil qurbanlarını da cinayət yeri kimi əlifba ardıcılığı ilə seçir.

– Bu, istisna deyil, – həkim dedi, – ancaq Eşer soyadı təsadüf də ola bilər... Bu dəfəki qurban da soyadının nə olmasından asılı olmayaraq, yaşlı dükən sahibəsi ola bilər. Qarşımızdakı qatilin bir ruhi xəstə olduğunu yaddan çıxarmamaq lazımdır. Hələlik o, öz motivlərini bəlli etməyib.

– Dəlilərin nə vaxtdan bəri motivləri olub, ser? – müfəttiş istehza ilə soruşdu.

– Necə yəni, nə vaxtdan bəri, hörmətli müfəttiş? Dəmir məntiq kəskin gedişli maniyanın xüsusiyyətlərindən biridir. Ola bilsin ki, qatil rahibləri, yaxud həkimləri, ya da yaşlı dükən sahibələrini öldürməyi Tanrı tərəfindən ona verilən tapşırıq olduğuna inanır. Bunun arxasında da həmişə məntiqi səbəb durur. Biz bu əlifba hipotezinin ardınca getməməliyik. Endoverin ardınca Bekshillin gəlməsi tamamilə təsadüf də ola bilər.

– Elə, ya belə, Karter, biz müəyyən təhlükəsizlik tədbirləri görməliyik: “B” hərfi ilə başlayan soyadları təyin edib – xüsusən də, xırda dükən sahiblərinin soyadlarını – təkcə bir nəfərin işlədiyi bütün tütün və qəzet köşklərini müşahidə

altında saxlamalıyıq. Düşünmürəm ki, biz bundan artıq nəşə edə bilərik. Təbii ki, gəlmələrə imkan olduqca daha çox nəzarət etməliyik.

Müfəttiş inildədi:

– Axi, məktəblər bağlanır, tətillər başlayır! Bu həftə şəhərcik adamlarla dolub-daşacaq.

– Biz mümkün olan hər şeyi etməliyik, – baş konstebl sərt cavab verdi.

Bu anda müfəttiş Qlen dilləndi:

– Mən Eşerin işi ilə bağlı olan hər kəsi müşahidə altında saxlayacam: o iki şahidi – Partriclə Riddeli və əlbəttə ki, bir də Eşerin özünü. Əgər onlar Endoverdən getmək niyyətinə düşsələr, adamlarım onları izləyəcəklər.

Daha bir neçə məsələ müzakirə edildi və bir-iki başqa söhbətdən sonra iclas başa çatdı.

Biz çayın sahili ilə yerişərkən mən Puaroya dedim:

– Puaro, əlbəttə, bu cinayətin qarşısını ala biləcəyik.

O, yorğun üzünü mənə sarı çevirdi:

– Bir nəfərin dəliliyi bütün şəhərin ağıllılarının sağlam düşüncəsinə qarşı? Mən çox qorxuram, Hastings, çox qorxuram. Oğru Cekin şücaətinin nə qədər uzandığını bir yadınıza salın.

– Bu, dəhşətlidir, – mən dedim.

– Ağılsızlıq çox pis şeydir, Hastings... Mən qorxuram... Mən çox qorxuram...

IX FƏSİL

Bekshilldə qətl

İyulun iyirmi beşi səhər yuxudan necə oyandığımı hələ də xatırlayıram. Saat təxminən səkkizin yarısı idi.

Puaro mənim çarpayımın yanında dayanıb çiyimdən astaca silkələyirdi. Yuxulu vəziyyətdən çıxıb tamamilə ayılmağım üçün onun üzünə bircə baxışım kifayət etdi.

– Nə məsələdir? – mən çarpayıdan hoppanaraq xəbər aldım.

Onun cavabı sadə, lakin ifadə etdiyi iki kəlmə isə təlaşla dolu idi.

– Baş verdi.

– Nə? – mən uca səslə soruşdum. – Demək istəyirsiniz ki... Axı, iyirmi beşi hələ təzəcə başlayır.

– Bu gecə baş verib... Yaxud da, daha dəqiq desək, səhər tezdən.

Mən ayağa durub əynimi tələsik geyinənə kimi Puaro telefonda ona xəbər verdiklərini mənə qısaca çatdırdı.

– Bekshilldə dənizin sahilində gənc qız meyiti aşkar olunub. O, kafelərin birində ofisiant işləyən Elizabet Barnarddır. Qız valideynləri ilə birlikdə təzəlikcə tikdikləri kiçik evdə yaşayırdı. Həkimlərin qənaətinə görə, ölüm gecə saat iyirmi üç otuz və bir radələrində baş verib.

– Onlar bunun həmin qətl olduğuna əmindirlərmi?

– mən üzümü tələsik köpükləyə-köpükləyə xəbər aldım.

– Meyitin altında “ABC” məlumat kitabçası tapılıb. Kitabça Bekshill səhifəsində açılı imiş.

Mənim ətim ürpəşdi:

– Dəhşətli işdir!

– Faites attention,[32](#) Hastings. Elə bircə mənzilimdə daha bir faciənin baş verməsi çatışmır!

Mən çənəmdəki qanı əsəbi halda sildim.

– Bizim hərəkət planımız necə olacaq?

– Elə indilərdə bizim üçün maşın gələcək. Buraya sizin üçün bir fincan qəhvə gətirim ki, ləngimədən yola düşə bilək.

İyirmi dəqiqə sonra biz polis maşını ilə Temzanı keçib, Londondan çıxıb gedirdik.

Bir neçə gün öncə iclasda iştirak etmiş və bu işin istintaqı üçün rəsmən təyin edilmiş müfəttiş Kroum bizimləydi. O, Ceppin tam əksi olan bir adam idi. Hələ çox cavan olmasına baxmayaraq, o, qaradınmaz və təkəbbürlüydü. Yaxşı təhsil almış, bilikli olan bu gənc mənim nəzərimdə həddən artıq özündən razı idi. Bu yaxın vaxtlarda o, uşaqların qurban edildiyi cinayət silsiləsini aşkar etməyə müvəffəq olmuşdu: səbirlə qatili təqib etmişdi. Həmin qatil indi Brodmurda [33](#) yatır.

Görünür, bu cinayəti araşdırmaq üçün Kroum doğru adam idi. Lakin mənə elə gəlirdi ki, o özü də bunu çox gözəl dərk edirdi. O, Puaroya gənc adamın qocaya rəhm etdiyi kimi daha az özündən razılıqla davranırdı, söhbət edən zaman isə özünü yüksək məktəb bitirmiş məzun ədaları ilə aparırdı.

– Biz həkim Tompsonla uzun-uzadı söhbət etdik, – Kroum dedi. – Həkim “zəncirvari”, yaxud da “silsilə” qətlərlə çox maraqlanır. Bu cür qətlər xüsusi təhrif olunmuş təfəkkürün məhsuludur. Bu mənim ixtisasım deyil və əlbəttə ki, tibbi nöqteyi-nəzərdən necə şərh olunmasının xırdalıqlarına girə bilmərəm. – O, boğazını arıtladı. – Əslində, mənim sonuncu işim – bilmirəm, onun haqqında oxumuşdunuzmu – Masuell-Hill məktəblisi Meybil Houmerin işi barədə... Bilirsiniz, həmin adam, Kapper, qeyri-adi insan idi. Qətli onun ayağına yazmaq həddən artıq müşkül məsələydi – bu artıq onun üçüncü işi idi! Görkəmcə sizin, ya da mənim kimi adi insan idi. Lakin müxtəlif testlər mövcuddur – bilirsiniz, söz tələsi çox müasirdir. Sizin vaxtda belə şey olmayıb. Adam öz-özünü ələ verir. O, bunu bilir və əsəbiləşməyə başlayır. Özünü ora-bura vurmağa başlayır...

– Hətta mənim vaxtımda da hərdənbir belə hallar olurdu, – Puaroya qeyd etdi.

Müfəttiş Kroum ona baxdı və dedi:

– Ah, eləmi?

Bir müddət araya sükut çökdü.

Biz Nyu-Krossu ötüb keçəndə Kroum dedi:

– İşlə bağlı hansısa məlumatı öyrənmək istəyirsinizsə, buyurun, qulluğunuzda hazıram.

– Güman edirəm ki, qətlə yetirilmiş qızın təsviri barədə sizdə məlumat yoxdur?

– Onun iyirmi üç yaşı var. “Kürən pişik” kafesində ofisiant işləyir...

– Pas ca.[34](#) Mən bilmək istəyirəm, o, qəşəng idi?

– Bu barədə məlumatım yoxdur, – müfəttiş Kroum soyuq səslə cavab verdi. O sanki demək istəyirdi: “Ah, bu əcnəbilər! Hamınız bir bezin qırağısınız!”

Puaronun gözündə şən qılgımcı parladı:

– Sizcə, bu, vacib deyil? Amma pour une femme[35](#) bu, böyük rol oynayır. Qadının xarici görkəmi çox hallarda onun taleyini müəyyənləşdirir!

Müfəttiş Kroum burada da öz sevimli ifadəsinə müraciət etdi:

– Eləmi! – o, nəzakətlə söylədi. Yenidən sükut çökdü.

Puaro söhbətə biz yalnız Sevenouksa çatanda yenidən başladı:

– Qızın nə ilə və necə boğulduğu barədə sizi məlumatlandırırıblarmı?

Müfəttiş Kroum qısaca olaraq cavab verdi:

– Qızı öz kəməri ilə boğublar – sıx hörülmüş kəmərlə.

Puaronun gözləri böyüdü:

– Aha! – o dedi. – Nəhayət ki, əlimizdə dəqiq məlumat oldu. Axı, elə bunun özü də nəyisə bildirir, düz deyilmi?

– Mən hələ ki, o kəməri görməmişəm, – müfəttiş Kroum soyuq-soyuq cavab verdi.

Müfəttişin ehtiyatlılığı və fantaziyasının olmaması məni hövsələdən çıxardı.

– Bu detal cani üçün damğadır, – mən söylədim. – Qızı öz şəxsi kəməri ilə boğmaq! İfrat dərəcəli bir vəhşilikdir!

Puaro məni mənasını başa düşmədiyim bir baxışla süzdü. Onun gözlərində mehriban səbirsizlik sezilirdi. Mən fikirləşdim ki, yaxın dostum məni müfəttişin yanında artıq söz danışmaqdan çəkindirir.

Mən sükuta qərq oldum.

Bekshilldə bizi müfəttiş Karter qarşıladı. Onunla birgə Kelsi soyadlı ağıllı simaya malik mehriban gənc müfəttiş vardı. Kelsi işin gedişatından xəbərdar idi və Kroumla birgə işləməli idi.

– Siz sərbəst araşdırma aparmaq istəyəcəksiniz, Kroum, ona görə də mən sizə əsas məlumatları çatdırım ki, siz dərhal istintaqa başlaya bilərsiniz, – baş müfəttiş dedi.

– Təşəkkür edirəm, – Kroum söylədi.

– Biz qızın valideynlərinə xəbər vermişik, – Karter bildirdi, – əlbəttə, bu onlar üçün faciəvi zərbədir. Suallarımızı verməzdən qabaq mən, onlara, özlərinə gələ bilmələri üçün imkan verdim. Ona görə də siz ən başdan başlaya bilərsiniz.

– Ailənin başqa üzvləri varmı? – Kroum sual verdi.

– Londonda bacısı var – o, makina yığıcısıdır. Onunla əlaqə yaradıblar. Bir də gənc oğlan var. Ehtimal edirəm ki, həmin gecə qız onunla imiş.

– “ABC” kitabçasından nəsə bir məlumat faydalanmaq mümkün olub? – Kroum xəbər aldı.

– Kitabça buradadır, – baş müfəttiş başı ilə masaya sarı işarə etdi. – Barmaq izləri yoxdur. Bekshill olan səhifəsi açıq qoyulub. Nəzərinizə çatdırım ki, kitabça tamamilə təzədir. Aydın görünür ki, onu nadir hallarda vərəqləyirlərmiş. Buralardan alınmayıb. Mən bütün dükanları gəzmişəm.

– Meyiti kim tapıb?

– Təqaüdə çıxmış polkovnik Cerom. O, tezdən oyanandır və təmiz havanı çox sevir. Səhər saat altıya yaxın o, itini gəzdirmiş. Sahil kənarı ilə Kuden istiqamətində gedirmiş, sonra dənizə tərəf enib. İt qaçıb gedib və nəsə iyləməyə başlayıb. Polkovnik onu çağırıb. İt isə gəlməyib. Polkovnik ətrafa boylanıb və düşünüb ki, burada nəsə bir iş var. O yaxınlaşıb və baxıb. Sonra isə necə lazımdırsa, o cür edib: meyitə əl vurmayıb və dərhal bizə zəng vurub.

– Qətl təxminən gecəyarı baş verib, eləmi?

– Saat on iki ilə bir arası – bu, dəqiq müəyyənləşdirilib. Bizim qatil zarafatçıdır, ancaq sözünün də ağasıdır. Ayın iyirmi beşi dedi, iyirmi beşi də elədi, baxmayaraq ki, sutka hələ təzəcə başlayıbmiş.

Kroum başı ilə təsdiq etdi:

– Bəli, bu, əsl ona uyğun davranışdır. Başqa heç bir məlumat yoxdur? Kimsə nəşə görməyibmi?

– Bizdə olan məlumata görə, xeyr. Lakin hələ tezdir. Bir azdan dünən gecə kişi ilə birlikdə dolaşan ağ geyimli qızı görən hamı yanımıza qaçışib gələcək. Bir halda ki, keçən gecə dörd-beş yüzə yaxın ağ geyimli qız gənc oğlanla birlikdə dolaşmış, düşünürəm ki, o zaman işimizin necə xoşagəlməz olacağını ehtimal etmək olar!

– Zənnimcə, ser, mən artıq işə başlamalıyam, – Kroum söylədi. – Kafeyə, bir də qızın evinə getmək lazımdır. Mən hər ikisinə də baş çəkərəm. Kelsi mənimlə gələ bilər.

– Bəs mister Puaro? – müfəttiş xəbər aldı.

– Böyük həvəslə sizi müşayiət edərdəm, – Puaro bu sözləri söyləyərək Krouma yüngül təzim etdi.

Mənə elə gəldi ki, Kroum bundan bir qədər dilxor oldu. Puaronu daha əvvəllər heç vaxt görməyən Kelsi geniş gülümsədi.

Təəssüf ki, adamlar dostumla ilk tanış olduqları zaman həmişə ona komik fiqur kimi baxmağa meyil edirlər.

– Bəs qızı boğduqları kəmər necə? – Kroum xəbər aldı. – Müsyö Puaro kəmərin vacib dəlil olduğunu düşünür və çox güman ki, ona baxmaq istərdi.

– Du tout.[36](#) – Puaro cəld cavab verdi. – Siz məni düz başa düşməmisiniz.

– O kəmərdən heç nə əldə etmək mümkün deyil, – Karter bildirdi. – O ki dəridən deyil – dəri materialdan olsaydı, üzərində barmaq izi qalardı. Bu kəmər isə ipək toxunma kəmərdir, adam öldürmək üçün çox əlverişlidir.

Mən diksindim.

– Hə, nə dururuq, – Kroum dedi, – getmək vaxtıdır.

Biz yola düşdük.

Biz öncə “Kürən pişik”ə baş çəkdik. Bu, dənizin kənarında yerləşən balaca tipik kafe idi: bir neçə dənə narıncı rəngli dama-dama parça ilə örtülmüş iri olmayan masalar, bir də narıncı yastıqçalı çox rahat stullar. Orada səhər qəhvəsi, beş növ çay (Devonşir, “Farm-haus”, meyvəli, “Karlton” və adi), qadınların zövqünə uyğun bir neçə qəlyanaltı yeməyi, məsələn, omlet, krevetka və macaroni au gratin³⁷, saxaridə qızardılmış yeməklər və sair verirdilər.

Biz gedəndə səhər qəhvəsinin əsl çox içilən vaxtı idi. Kafenin sahibəsi tələsik bizi həddən artıq çirkli və qaranlıq olan arxa otağa apardı.

– Miss... e... Merrion? – Kroum xəbər aldı.

Miss Merrion nazik və əzab çəkən bir səslə cavab verdi:

– Bəli, bu mənəm. Bütün bunlar həddən artıq kədərli, həddən artıq. Bir bədbəxtliyə bax. Bu hadisənin kafenin işinə necə təsir göstərdiyini təsəvvür etmək belə qorxuncdur!

Miss Merrion bir çəngə kürən saçları olan qırx yaşlarında arıq qadın idi. Elə qadının özü də heyranat doğuracaq dərəcədə kürən pişiyi xatırladırdı. O, görünür, ancaq iş vaxtı geyindiği kostyumuna bəzək verən krujevanı və köbəni barmaqları ilə əsəbi halda didişdirirdi.

– Kafeyə baş çəkənlərin ardı-arası kəsilməyəcək,
– müfəttiş Kelsi onu ruhlandırmağa cəhd etdi. – Görəcəksiniz! Çayları paylamağı çatdırma bilməyəcəksiniz!

– İyrəncdir, – miss Merrion söylədi. – Çox iyrəncdir. Bu hadisə insanlığa inamı itirir.

Bu sözləri söyləməsinə baxmayaraq, onun gözləri parlayırdı.

– Siz mərhum haqqında nə deyə bilərsiniz, miss Merrion?

– Heç nə, – miss Merrion hazır cavablıqla dedi. – Qətiyyənlə heç nə.

– O, burada çoxdan işləyirdi?

– İkinci il idi.

- Siz ondan razı idiniz?
- Pis ofisiant deyildi, cəld işləyirdi və müştərilərlə nəzakətli davranırdı.
- Görkəmi də pis deyildi, eləmi? – Puaro xəbər aldı.

Bu halda başqalarının da etdiyi kimi, miss Merrion onu “Ax, bu əcnəbilər!” söyləyən baxışlarla süzdü.

- O, xoşagəlimli və təmizkar qız idi, – soyuq tərzdə cavab verdi.
- O, dünən axşam işdən saat neçədə evə getdi? – Kroum xəbər aldı.
- Saat səkkizdə. Biz səkkizdə bağlanırıq. Bizdə şam yeməyi verilmir. Şam yeməyi üçün tələbat yoxdur. Bizim işin qaynar vaxtı saat yeddinin yarısı bitir, baxmayaraq ki, müştərilər omlet yeməyə və çay içməyə saat yeddidə də, bəzən bir az da gec gəlirlər.

Bu yeməklərin adı çəkilən zaman Puaronun əti ürpəşdi.

- O sizə axşamı necə keçirəcəyi barədə nəse söyləmişdi?
- Əlbəttə ki, xeyr, – miss Merrion qəti cavab verdi. – Bizim bu səviyyədə münasibətimiz yox idi.
- Onun arxasınca kimsə gəlmişdimi? Gözləyirdimi?
- Xeyr.
- O, özünü həmişəki kimi aparırdı? Bəlkə həyəcanlı, yaxud da kədərli idi?
- Düzü, deyə bilmərəm, – miss Merrion sakit halda cavab verdi.
- Burada neçə ofisiantınız işləyir?
- Adətən, iki ofisiant olur, iki nəfəri isə iyulun on ikisindən avqust ayının sonuna kimi işə götürürəm.
- Lakin Elizabet Barnard sizin yanınızda daimi işləyirdi?
- Bəli, daimi.
- Bəs ikinci ofisiant qız necədir?
- Miss Hiqlimi? Yaxşı qızıdır!

– O, miss Barnardla rəfiqəlik edirdi?

– Düzü, bilmirəm.

– Fikrimcə, biz onunla danışmalıyıq.

– İndi?

– Əgər etiraz etmirsinizsə?

– İndi onu göndərərəm, – miss Merrion dedi və ayağa durdu. – Xahiş edirəm, mümkün qədər onu ləngitməyəsiniz. İndi səhər qəhvəsinin vaxtıdır, bizimsə bir dəqiqə boş vaxtımız yoxdur.

Kürən pişiyə oxşayan miss Merrion otaqdan çıxdı.

– İncə xanımdır, – müfəttiş Kelsi qeyd etdi və sahibənin nazlı səs tonunu yamsılayaraq təkrar etdi:

– Düzü, deyə bilmərəm.

Qara saçlı, qırmızı yanağı və həyəcandan bərəlmiş qara gözləri olan dolu bir qız bir qədər təngnəfəs halda otağa şığıdı.

– Məni miss Merrion göndərdi, – o, ağır-ağır nəfəs alaraq bildirdi.

– Miss Hiqli?

– Bəli, mənəm.

– Siz Elizabet Barnardı tanıyırdınız?

– Əlbəttə, Bettini tanıyırdım. Dəhşətdir, düz demirəm? Bu, dəhşətdir! Bunun həqiqət olduğuna inana bilmirəm. Səhərdən bəri qızlara deyirəm ki, adamın inanmağı gəlmir. “Qızlar, bilirsinizmi, – onlara deyirdim, – doğrudanmı bu, həqiqətdir? Betti! Bizim bütün vaxtı burada işləyən Betti Barnardı birdən-birə öldürüblər. Mən inana bilmirəm!” – onlara belə də dedim. Düz beş dəfə özüm özümü çimdiklədim ki, görüm yuxudayammı. Bettini öldürüblər... Xeyr, buna inanmaq mümkün deyil!

– Siz mərhumla yaxşı tanış idiniz? – Kroum xəbər aldı.

– O, burada məndən çox işləyib. Mən burda martda işə başlamışam, o isə keçən ildən burada işləyir. O, sakit qız idi, elə də çox zarafat edən, deyib-gülən adam

deyildi. Demək istəmirəm ki, o, tamam sakit idi, yox. Onun içində şənlənmək, əylənmək və sair var idi, lakin o, əylənmirdi. Bir sözlə, o, həm sakit idi, həm də sakit deyildi, nə demək istədiyimi başa düşürsünüz?

Deyərdim ki, müfəttiş Kroum ingilis təmkini nümayiş etdirirdi. Şahid kimi gonbul miss Hiqli adamın əsəblərinə toxunurdu. Onun bütün dediklərini miss Hiqli beş dəfə təkrar edirdi və son nəticədə, demək olar ki, heç nə idi.

Xeyr, onun mərhum ilə yaxın əlaqəsi yox idi. Söylədiklərindən də bilmək mümkün olduğu kimi, Elizabet Barnard miss Hiqliyə yuxarıdan aşağı baxırmış. İş vaxtı Betti özünü mehriban göstərirmiş, lakin boş vaxtlarında ofisiant qızlar çox nadir hallarda onu görürmüş. Elizabet Barnardın stansiyanın yaxınlığındakı daşınmaz əmlak ticarəti ilə məşğul olan “Kort və Branksil” agentliyində xidmət göstərən “oğlanı” var imiş. Xeyr, o, nə mister Kortdur, nə də mister Branksill. O, klerkdir. Xeyr, miss Hiqli onun adını bilmir. Lakin onu dəfələrlə görüb. Yaraşıqlı oğlandır, əsl gözəldir, həmişə də elə qəşəng geyim geyinir ki... Miss Hiqlinin səsinə əməlli-başlı qısqanclıq notları duyulurdu.

Son nəticə belə idi: Elizabet Barnard axşama olan planları barədə heç kimə heç nə söyləməyib, lakin, miss Hiqlinin fikrincə, onun öz “oğlan dostu” ilə görüşü var imiş. Onun əynində təzə “dəbdə olan yaxalılıq qəşəng” ağ don olub.

Biz o biri iki qızlarla da danışdıq, amma nəticə faydasız idi. Betti Barnard öz planları barədə heç kimə heç nə deməyib və bütün axşam müddətində də heç kim onu Bekshilldə görməyib.

32 Diqqətli olun.

33 Berkşir qraflığında həbsxana tipli psixi xəstəxana

34 Bu deyil.

35 Bir qadın üçün.

36 Qətiyyən.

37 Xüsusi üsulla hazırlanmış makaron.

32 Diqqətli olun.

33 Berkşir qraflığında həbsxana tipli psixi xəstəxana

34 Bu deyil.

35 Bir qadın üçün.

36 Qətiyyən.

37 Xüsusi üsulla hazırlanmış makaron.

X FƏSİL

Barnardlar ailəsi

Elizabetin valideynləri bu yaxın vaxtlarda şəhərin kənarında təşəbbüskar inşaatçılar tərəfindən tikilmiş kiçik evdə yaşayırdılar. Evin adı Uels sayacağı idi – Llandudno adlanırdı.

Təxminən əlli yaşı olan, sağlam görünüşə və məyus sifət ifadəsinə malik olan mister Barnard bizi uzaqdan gördü və artırmaya çıxdı.

– Gəlin, centlmenlər, – o dedi.

Müfəttiş Kelsi təşəbbüsü öz əlinə aldı.

– Bu, müfəttiş Kroumdur, Skotlend-Yarddan, ser, – o dedi. – O, bu işdə bizə kömək etmək üçün gəlib.

– Skotlend-Yarddan? – mister Barnard ümidlə soruşdu. – Bu, yaxşı oldu. O qəddar qatil tutulmalıdır. Yazıq qızım...

O, üz-gözünü dərdli şəkildə turşutdu.

– Bu isə mister Erkül Puarodur, o da Londondan gəlib və e...

– Kapitan Hasting, – Puaro məni təqdim etdi.

– Sizinlə tanış olduğuma şadam, centlmenlər, – mister Barnard qeyri-iradi şəkildə cavab verdi. – Zəhmət olmasa, otağa keçin. Arvadım yəqin ki, sizin görüşünüzdə çıxma bilməyəcək. O yazıq dərdədən lap ölüb.

Buna baxmayaraq, biz dar qonaq otağında birtəhər əyləşdiyimiz zaman missis Barnard bizim görüşümüzdə çıxdı. Görünür, o, bir az əvvəl acı-acı ağlayıbmış – gözləri qıpqırmızı qızarmışdı və qadın dərd əlindən üzülmüş adam kimi inamsız addımla hərəkət edirdi.

– Bax, bu, çox əla oldu, əzizim, – mister Barnard arvadına söylədi. – Əminsənmi ki, buna tab gətirə biləcəksən?

O, qadının çiynini tumarladı və kreslodə əyləşdirdi.

– Müfəttiş çox yaxşı adam idi, – mister Barnard dedi.

– Baş verən hadisəni bizə xəbər verəndə dedi ki, özümüzdə gələk deyə ifadə almağı bir qədər sonraya saxlayacaq.

– Necə də qəddar hərəkətdir! Sən bir qəddarlığa bax! – missis Barnard gözyaşı içərisində boğula-boğula dedi.

– Dünyada hələ belə bir zülm görünməmişdi!

Qadın sözləri bir qədər uzadaraq söyləyirdi, mən də əvvəlcə düşündüm ki, o, əcnəbidir. Lakin sonradan qapının üstündəki yazını xatırladım və başa düşdüm ki, missis Barnard əslən Uelsdəndir.

– Mən bunun necə əzabverici olduğunu başa düşürəm, xanım, – müfəttiş Kroum dedi. – Biz sizin dərdinizə ürəkdən yanırıq, lakin işə tezcə başlamaq üçün mümkün qədər bütün faktları öyrənmək istəyirik.

– Düzdür, – mister Barnard alqışlayıcı tərzdə başını yellədi.

– Mənim bildiyimə görə, qızınızın iyirmi üç yaşı var idi. O, burada sizinlə birlikdə yaşayırdı və “Kürən pişik” kafesində işləyirdi. Düzdür?

– Bəli.

– Bu, yeni evdir, elə deyilmi? Siz əvvəllər harada yaşamısınız?

– Kensingtonda mənim dəmir məmulatları ticarətim var idi. İki il əvvəl mən işi buraxdım. Həmişə dəniz kənarında yaşamağı arzulamışam.

– Sizin iki qızınız var?

– Bəli. Böyük qızım Londonda bir kontorda işləyir.

– Dünən gecə qızınızın evə gəlməməsi sizi narahat etmədimi?

– Biz bu barədə bilmirdik, – missis Barnard qızaranaq cavab verdi. – Ərimlə biz həmişə tez yatırıq. Adətən, saat doqquzda yatırıq. Bettinin evə gəlmədiyini bilmirdik. Polis gəlib deyənə kimi... deyəndə ki...

O, sözünə davam edə bilmədi.

– Sizin qızınız evə... e... tez-tez gec qayıdırdı?

– Müfəttiş, siz indi qızların necə olduqlarını bilmirsiniz, – Barnard dedi. – Azad insanlar, bəli, onlar məhz bu cürdürlər. Yay günlərində isə evə qayıtmağa tələsmirlər. Lakin Betti, adətən, saat on birə kimi evdə olurdu.

– O, evə necə daxil olurdu? Qapı açıq qalırdı?

– Açarı kiçik xalçanın altına qoyurduq – biz, adətən, belə edirik.

– Mən eşitmişəm ki, sizin qızınız nişanlı imiş.

– Eh, indiki gənclər bu məsələlərə belə formal yanaşırlar, – mister Barnard dedi.

– O gənc oğlanın adı Donald Freyzerdir. O mənim xoşuma gəlir. Çox xoşuma gəlir, – missis Barnard söylədi.

– Yazıq bu barədə... eşidəndə halı necə olacaq... O, artıq bilir?

– Deyəsən, o, “Kort və Branksill” agentliyində işləyir, eləmi?

– Bəli, daşınmaz əmlak satışı agentliyində.

– O, sizin qızınızla, adətən, axşamlar, işdən sonra görüşürdü?

– Bəli, amma hər axşam deyil. Daha dəqiq desək, həftədə bir, ya da iki dəfə.

– Bilmirdiniz, onlar dünən axşam görüşməli idimi?

– Betti heç nə deməmişdi. O, ümumiyyətlə, nə edəcəyini, hara gedəcəyini bizə deməmişdi. Amma bizim Betti yaxşı qız idi. İnana bilmirəm...

Missis Barnard yenidən ağladı.

– Özünü ələ al, əzizim. Mətin ol, qadın, – əri onu sakitləşdirirdi. – Biz hər şeyi başdan sonacan birlikdə yaşayacağıq.

– Mən inanmıram ki, Donald bunu edə... edə bilər,
– missis Barnard hönkürdü.

– Özünü ələ al, əzizim, – mister Barnard təkrar etdi.

– Allah şahiddir ki, mən sizə kömək etməyi çox istərdim, amma mən bu əməli törədən o alçaq yaramazı tapmaq üçün nə edəcəyimi bilmirəm. Betti elə şən, elə xoşbəxt idi ki. Onun tərbiyəli oğlan dostu vardı, o, onunla gəzib-dolaşırdı, bütün gənclər kimi söhbət edirdi. Heç anlaya bilmirəm ki, onu öldürmək kimin nəyinə gərəkdi. Bu, nəsə bir dəlilikdir.

– Siz özünüz də fərfinə varmadan həqiqətə çox yaxınsınız, mister Barnard, – Kroum dedi. – İstərdim miss Barnardın otağına baxım. Bəlkə, ola bilsin, oradan nəsə... məktub və ya gündəlik tapıldı.

– Əgər istəyirsinizsə, baxa bilərsiniz, – mister Barnard başı ilə təsdiqləyib ayağa durdu.

O, irəlində gedirdi. Onun ardınca Kroum, sonra Puaro, sonra da Kelsi irəlilədi, ən sonda isə mən gəldim.

Mən çəkməmin ipini bağlamaq üçün bir dəqiqəliyinə ayaq saxladım. Bu an artırmaya taksi yanaşdı və taksidən bir qız cəld düşdü. O, sürücüyə pul verib, evə gedən cıgırla tələsik irəliləməyə başladı. Onun əlində kiçik bir çamadan var idi. Qız evə girərkən məni görüb, donub qaldı.

Onun duruşunda diqqəti cəlb edən nəsə var idi və bu məndə maraq oyatdı.

– Siz kimsiniz? – qız xəbər aldı.

Mən bir neçə pillə aşağı endim. Bu suala necə cavab vermək mənim özümə də aydın deyildi. Öz soyadımı söyləməliyəm? Yoxsa bura polislə gəldiyimi izah etməliyəm? Ancaq qız düşünmək üçün mənə vaxt vermədi.

– Hə, – o dedi, – təxmin edirəm.

O, başındakı yun şlyapanı çıxarıb döşəməyə tulladı. Qız çevrilən anda işıq onun üzünü daha yaxşı aydınlatdı və mən qızın üzünü daha yaxşı görə bildim.

İlk anda o mənə, mən uşaq olarkən bacımın oynadığı holland gəlinciklərini xatırlatdı. Qızın kare kəsilmiş qara saçları, iri almacıq sümükləri var idi. Bütün bədən quruluşu isə özünəməxsus qabalığa malik idi, lakin bu ona cazibədarlıq verirdi. O, qəşəng idi, daha doğrusu, xoş görkəmli idi. Amma bu qızda onu şəxsiyyət edən enerji, daxili qüvvə hiss olunurdu, bunu isə sezməmək mümkün deyildi.

– Siz miss Barnardsınız? – mən xəbər aldım.

– Bəli, mən Meqan Barnardam. Yəqin ki, siz polissiniz?

– Ee, o qədər də yox...

O, sözümü yarımcıq kəsdi:

– Düşünürəm ki, sizə deyəcək sözüm yoxdur. Mənim bacım ağıllı qız idi, onun kavalərləri isə yox idi. Əlavə ediləsi başqa sözüm yoxdur.

Qız bu sözləri deyərək ucadan güldü və mənə meydan oxuyurcasına baxdı.

– Sizə düzgün cavab verdim? – o soruşdu.

– Mən qəzet müxbiri deyiləm... əgər bunu nəzərdə tutursunuzsa.

– Bəs kimsiniz? – O, ətrafa boylandı. – Atamla anam hanı?

– Atanız bacınızın otağını polisə göstərir. Ananız isə qonaq otağındadır. O, çox pis haldadır.

Qız, deyəsən, qərar qəbul etdi.

– Gedək, – o dedi.

Meqan Barnard qapını açdı. Mən onun ardınca getdim və biz səliqə ilə döşənmiş mətbəxə gəlib çıxdıq.

Mən qapını bağlamaq üçün dəstəyindən tutub dardım, lakin gözlənilmədən bir müqavimət hiss etdim. Növbəti saniyə Puaro dinməzcə mətbəxə sivişib girdi və qapını arxasınca bağladı.

– Madmazel Barnard? – o, cəld təzim edərək soruşdu.

– Bu, müsyo Erkül Puarodur, – mən onu təqdim etdim. Meqan Barnard Puaronu sınaııcı iti bir nəzərlə süzdü.

– Sizin haqqınızda eşitmişəm, – qız dedi. – Siz məşhur təqibçisiniz, elə deyilmi?

– Bu, qətiyyən iltifatlı sözlər deyil, lakin qəbul olunandır, – Puaro cavab verdi.

Qız mətbəx masasının kənarına əyləşdi. Çantasından siqaret çıxarıb dodaqlarının arasına qoydu, yandıraraq bir qullab vurdu və dedi:

– Hər nə olursa-olsun, bircə başa düşə bilmirəm ki, bizim bu adi qətl məsələmizlə Erkül Puaronun maraqlanmasına səbəb nədir?

– Madmazel, – Puaro söylədi, – sizinlə bizim başa düşmədiyimizdən bir dastan yazmaq mümkün olardı. Lakin bunların heç birinin praktik olaraq mənası yoxdur. Bax, çox gözəl mənası olanı isə tapmaq elə də asan olmayacaq.

– Siz nə barədə danışırırsınız?

– Bədbəxtlikdən, madmazel, ölüm mövhumatın doğulmasına səbəb olur – mərhumun lehinə mövhumatın doğulmasına. Mən sizin bayaq dostum Hastingşə dediyiniz sözləri eşitdim: “Düşünürəm ki, sizə deyəcək sözüm yoxdur. Mənim bacım ağıllı qız idi, onun kavalərləri isə yox idi”. Bu sözləri deyərkən sözlərinizdə qəzətlərə göstərilən istehza duyuldu. Və siz tamamilə haqlısınız, gənc qız öləndə həmişə bu cür sözlər söylənilir: “O, ağıllı idi, o, xoşbəxt idi. Onun əla xasiyyəti var idi. Onun heç bir qayğısı yox idi, şübhə yaradacaq əlaqələrə girmirdi”. Mərhumlara həmişə rəhmlə yanaşırlar. Bilirsinizmi, indi nə istərdim? Mən, Elizabet Barnardı tanıyan və öldüyündən xəbər tutmayan bir nəfəri tapmaq istərdim. O zaman ola bilər ki, mən fayda verəcək bir məlumatı – həqiqəti eşidə bilərəm.

Meqan Barnard siqareti ağzından çıxarmadan ona bir neçə saniyə susqun halda baxdı. Sonra o, nəhayət, dilləndi. Onun sözlərini duyarkən mən az qala yerimdə hoppanacaqdım.

– Betti, – o, vurğulayaraq söylədi, – əsl səfeh idi.

XI FƏSİL

Meqan Barnard

Bayaq dediyim kimi, Meqan Barnardın söylədiyi sözlərdən, daha dəqiq desəm, onun sərt və quru tonundan mən az qala yerimdən sıçrayacaqdım.

Ancaq Puaro ciddi sifət ifadəsini qoruyaraq yalnız başı ilə təsdiq etdi.

– A la bonne heure,[38](#) – o dedi. – Siz ağıllısınız, madmazel.

Meqan Barnard həmin laqeyd səs tonu ilə sözünə davam etdi:

– Mən Bettiyə dəhşətli dərəcədə bağlı idim. Lakin mənim sevgim gözlərimi örtmədi və onun sadəcə balaca axmaq olduğunu yaxşı görürdüm. Mən bu barədə onun üzünə də demişdim, bacı kimi.

– O sizin sözlərinizə məhəl qoyurdu?

– Zənnimcə, xeyr, – Meqan laqeydliklə bildirdi.

– Madmazel, daha dəqiq söyləyə bilərsinizmi?

Qız nə deyəcəyini bilməyərək bir-iki dəqiqə susdu. Puaro yüngül təbəssümlə söylədi:

– Mən sizə kömək edəram. Mən sizin Hastingssə dediklərinizi eşitdim: sizin bacınız ağıllıdır, xoşbəxtidir və onun kavalərləri yoxdur. Amma əslində, axı... hər şey un peu[39](#) əksinədir, elə deyilmi?

Meqan asta-asta söylədi:

– Betti tamamilə zərərsiz idi. İstəyirəm ki, bunu anlayasınız. O, daima səmimi olub. O, bir həftə biri ilə, o biri həftə də başqası ilə əylənən qızlardan deyildi.

Qətiyyən. Amma onu harasa dəvət edəndə xoşu gələrdi, rəqs etməyi sevərdi, ucuz təriflər, iltifatlar və sair onun ürəyincə idi.

– Deyəsən, axı o, qəşəng idi?

Artıq üçüncü dəfə idi ki, eşitdiyim bu suala, nəhayət ki, konkret cavab ala bildim.

Meqan masanın üstündən sıçrayıb yerə düşdü, gedib çamadanını açaraq oradan nəsə bir əşya çıxarıb Puaroya verdi.

Dəri çərçivədə açıq rəngli saçlara malik olan gülümsəyən bir qızın şəkli var idi. Görünür, şəkli çəkdirməmişdən az öncə o, saçlarını permanent⁴⁰ etdiribmiş və onun saçı bir topa buruq yığınınə çevrilmişdi. Təbəssümü isə saxta və hiyləgər idi. Bir sözlə, bu sifəti gözəl adlandırmaq olmazdı, lakin qızın cəlbediciliyi adamın gözündən yayınmırdı.

Puaro şəkli qaytararaq söylədi:

– Siz bir-birinizə elə də bənzəmirsiniz, madmazel.

– Mən bizim ailənin çirkin qızıyam.

Görünür, Meqan buna əhəmiyyət vermirdi.

– Sizcə, sizin bacınız hansı cəhətdən özünü səfeh kimi aparırdı? Bəlkə bu, mister Donald Freyzerlə əlaqədar idi?

– Bəli, əlaqədar idi. Don rahat adamdır, ancaq, əlbəttə ki, bəzi şeylər ona xoş gəlmirdi, bir də ki...

– Bir də nə, madmazel?

Puaro gözlərini qızdan çəkmədi. Qız cavabı ləngidirdi.

– Mən qorxurdum ki, o... o, bacımı ata bilər. Bu isə çox kədərli olardı. O, çox etibarlı, çalışqan adamdır və o, Bettiyə yaxşı ər olardı.

Puaro əvvəlki kimi Meqana baxmaqda davam edirdi. Qız onun baxışları altında qızarmadı və ona eyni baxışlarla cavab verdi. Qızın baxışlarında mənə onu ilk gördüyüm zaman təkəbbürlü, adama meydan oxuyan davranışını xatırladan nəsə var idi.

– Bəli, – nəhayət, Puaro dilləndi, – görünür, biz artıq həqiqəti danışmırıq.

Qız çiyinlərini çəkdi və qapıya sarı döndü.

– Sizə kömək etmək üçün bacardığımı etdim, – o dedi.

Puaro onu dayandırdı:

– Dayanın, madmazel. Mən sizə bir şeyi söyləməliyəm. Qayıdın.

Mənim də hiss etdiyim kimi, qız həvəssiz-həvəssiz qayıtdı.

Puaro “ABC”-nin məktubu, Endoverdəki cinayət və mərhumun yanında tapılan məlumat kitabçası barədə qıza danışmağa başlayaraq mənim böyük heyratımə səbəb oldu.

Puaro Meqan tərəfindən maraqla dinlənilmədiyindən şikayətlənə bilməzdi. Meqanın ağzı açıla qalmışdı, gözləri bərələrək parlayırdı – o, Puaronun hər bir sözünü beyninə hopdururdu.

– Müsyö Puaro, bütün bunların hamısı həqiqətdirmi?

– Bəli, həqiqətdir.

– Siz demək istəyirsiniz ki, mənim bacımı hansısa qorxunc manyak öldürüb?

– Tamamilə doğrudur.

O, dərindən içini çəkdi:

– Ah, Betti, Betti... Bu necə də dəhşətlidir!

– Madmazel, indi başa düşürsünüzmü ki, mənim sizdən almaq istədiyim məlumatları siz başqalarına zərər verməkdən çəkinmədən rahatca verə bilərsiniz?

– Bəli, indi anlayıram.

– Onda gəlin söhbətimizə davam edək. Məndə elə təəssürat yarandı ki, bu Donald Freyzer özündən tez çıxandır və qısqancdır. Elədirmi?

Meqan Barnard astadan cavab verdi:

– İndi sizə etibar edirəm, müsyö Puaro. Mən sizə əsl həqiqəti danışacam. Sizə də dediyim kimi, Don çox rahat adamdır, “bütöv” adamdır, mənim nəyi nəzərdə tutduğumu başa düşürsünüz. O, heç vaxt düşündüyünü dilinə gətirən adam deyil. Lakin bununla belə, o, dəhşətli şeylər barədə düşünürdü. O, qısqancdır. Həmişə

Bettini qısqaqı. O, Bettiyə bağlanmışdı və təbii ki, Betti də ona çox bağlanmışdı. Lakin birinə bağlanaraq başqa birinə fikir verməmək Bettiyə xas deyildi. O, belə adam deyildi. Betti qarşılaşdığı yaraşıqlı kişilərə diqqət edirdi. Əlbəttə ki, “Kürən pişik”də işləyərkən o, tez-tez kişilərlə qarşılaşırdı, xüsusən də yay mövsümündə. O həmişə acıdil idi və əgər ona toxunan bir söz desəydilər, o, cəld cavablarını verərdi. Bir də, ola bilər ki, o, onlarla görüşüb, kinoya və ya harasa gedib. Burada ciddi heç nə yoxdur... Nə olsun... Əylənmək həmişə onun xoşuna gəlirdi. Adətən, o deyərdi ki, nə vaxtsa Donalda ərə gedəcəyinə görə indi əylənmək lazımdır, hələ ki, bu mümkündür.

Meqan susdu, Puaro isə dilləndi:

– Anlayıram. Davam edin.

– Don da həyata qarşı məhz bu cür münasibəti qəbul edə bilmirdi. O, başa düşə bilmirdi ki, əgər Betti ona ciddi yanaşırdısa, onda niyə başqaları ilə vaxtını keçirmək istəyir. Buna görə onların bir neçə dəfə qızğın mübahisələri olub.

– O zaman müsyö Don artıq sakit deyildi?

– O, bütün sakit adamlar kimi idi: nə vaxt ki, özlərindən çıxırlar, o zaman qisas almağa başlayırlar. Don elə hiddətlənmişdi ki, Betti lap qorxmışdu.

– Bu nə vaxt olub?

– Onların mübahisələrinin biri bir il əvvəl olub, biri isə bir ay əvvəl. Mən istirahət günü evə gəlmişdim və onları birtəhər barışmağa məcbur etdim. Məhz elə onda mən Bettiyə bəzi şeyləri başa salmağa çalışdım. Ona dedim ki, o, sadəcə axmaqdır. O, təkcə onu dedi ki, bunun heç kimə zərəri yoxdur. Ümumiyyətlə götürsək, o, düz deyirdi, amma buna baxmayaraq, qalmaqla düşməsinə o, özü səbəb idi. Başa düşürsünüz, bir il əvvəl baş vermiş o mübahisədən sonra işinin xeyrinə vaxtaşırı yalan danışmaq onda adət halını almışdı. Fikirləşirdi ki, göz görmürsə, könül də bulanmır. Sonuncu dəfə mübahisələri ona görə baş vermişdi ki, o, Dona guya Hastingsə rəfiqəsigilə getdiyini söyləmişdi, Don isə Bettinin əslində İstborna hansısa bir kişi ilə getdiyini öyrənmişdi. Hələ, üstəlik, kişi də evli idi və bütün bu əhvalatın hamıya məlum olmasını istəmirdi – nəticədə hər şey daha betər alındı. Onların çox pis mübahisələri oldu. Betti söylədi ki, hələ onun arvadı deyil və kiminlə istəyir, onunla vaxt keçirməyə haqqı var. Don isə əsəbindən dümağ ağarıb tir-tir əsirdi və dedi ki, bir gün gələcək... gün gələcək... o zaman o...

– Nə?

– Cinayət törədəcək... – Meqan səsinə alçaldaraq söylədi.

O, susaraq Puaroya baxdı. Puaro fikrə dalmış halda bir neçə dəfə başını tərpətdi.

– Təbii ki, buna görə qorxurdunuz ki...

– Mən onun öldürdüyünü düşünməmişəm... bir anlığına da düşünməmişəm! Amma qorxurdum ki, bütün bunlar üzə çıxacaq... onların mübahisəsi və onun dediyi bütün sözlər... bu barədə bəzi adamlar bilirdi...

Puaro yenidən ciddi tərzdə başını yellədi:

– Tamamilə doğrudur. İcazə verin, sizə bildirim, madmazel, əgər qatilin xudbin şöhrətpərəstliyi olmasaydı, məhz elə belə də olacaqdı. Əgər Donald Freyzer şübhəli şəxs qismində deyilsə, bu, yalnız “ABC” manyakının lovğalığı sayəsindədir.

O, bir-iki dəqiqə susdu və sonra sual verdi:

– Bilmirsiniz, bacınız son zamanlar o evli kişi ilə, yaxud da başqa kimləsə görüşməyib ki?

Meqan başını yellədi:

– Bilmirəm. Axı, mən burada yaşamıram.

– Bəs necə düşünürsünüz?

– Ola bilər ki, o kişi ilə Betti bir daha görüşməyib. Bir halda ki, o kişini qalmaqal təhlükəsi gözləyirdi, onda o, yəqin ki, aradan çıxmağı üstün tutardı. Lakin əgər Betti yenidən Donaldı aldatmağa başlasaydı, bu, məni təəccübləndirməzdi. Başa düşürsünüz, o, kinoya getməyi, rəqs etməyi çox xoşlayırdı, Donun isə, təbii ki, həmişə bütün vaxtını onu əyləndirməyə sərf etməyə imkanı yox idi.

– Əgər belədirsə, onda ola bilər ki, o, sirlərini kiməsə açırmış? Məsələn, kafedə birlikdə işlədiyi qıza?

– Düşünürəm. Betti o Hiqlini həzm edə bilmirdi. O, həmin qızı ədəbsiz hesab edirdi. O biri qızlar isə orada təzəlikcə işləməyə başlayıblar. Nə olursa-olsun, Betti ürəyindəkiləri açıb danışmağı sevmirdi.

Qızın başının üstündəki elektrik zəngi çalındı. Meqan pəncərəyə yaxınlaşdı və boylandı və dərhal başını geri çəkdi.

– Bu, Dondur...

– Onu buraya çağırın, – Puaro cəld söylədi, – bizim müfəttiş onu görməmiş onunla danışmaq istəyirəm.

Meqan Barnard mətbəxdən güllə kimi çıxdı və bir saniyə sonra Donald Freyzerin əlindən tutub çəkərək içəriyə daxil oldu.

38 Yaxşı məqamında.

39 Bir balaca.

40 saç düzəltmə üsullarından biri, davamlı, uzun müddət qalan

38 Yaxşı məqamında.

39 Bir balaca.

40 saç düzəltmə üsullarından biri, davamlı, uzun müddət qalan

XII FƏSİL

Donald Freyzer

Gənci görən kimi ona yazığım gəldi. Onun solğun bənizindən, yorğun sifətindən və dumanlı baxışlarından şokda olduğunu başa düşmək mümkün idi.

Bu, altı fut hündürlükdə, yaxşı bədən quruluşuna malik, xüsusi gözəlliyi olmayan, lakin xoşagəlimli çilli üzlü, iri almacıq sümüklü və kürən saçlı gənc idi.

– Bu nədir, Meqan? – o söylədi. – Niyə? Allah xətrinə, mənə de... Mən elə indicə eşitdim... Betti...

Onun səsi qırıldı.

Puaro stulu çəkdi və o əyləşdi.

Bu sırada dostum qoltuq cibindən kiçik flakon çıxarıb içindəkindən bufetin rəfindəki fincana tökdü və dedi:

– Bunu için, mister Freyzer. Bu sizi bir qədər özünüə gətirəcək.

Gənc oğlan əmrə tabe oldu. Brendini içəndən sonra üzü bir qədər allandı. O, yerində dikəldi və yenidən qıza sarı çevrildi. Onun hərəkətləri sakit idi və özünü ələ almışdı.

– Deməli, bu doğrudur? – o, xəbər aldı. – Betti ölüb... öldürülüb?

– Bu doğrudur, Don.

O, qeyri-şüuri olaraq sual verdi:

– Sən Londondan indi gəlmisən?

– Hə. Atam mənə zəng vurmuşdu.

– Doqquz otuz qatarı ilə gəldin? – Don Freyzer davam etdi.

Onun şüuru həqiqətdən qaçmağa çalışaraq xilas bu mənasız detallarda axtarırdı.

– Hə!

Araya bir-iki dəqiqəliyində sükut çökdü. Sonra Freyzer soruşdu:

– Bəs polis necə? Nəsə edə biliblər?

– Onlar indi yuxarıdadırlar. Yəqin Bettinin otağındakı əşyalara baxırlar.

– Onlar bilmirlərmi kimdir... bilmirlər?

O susdu.

Bütün həssas, cəsarətsiz adamlar kimi, o da zorakılıqla əlaqəli olanları öz adları ilə söyləməyi sevmirdi.

Puaro bir qədər qabağa əyilərək sual verdi. O sanki əhəmiyyətsiz bir şeydən danışmış kimi sualı sakit, işgüzar tərzdə səsləndirdi:

– Miss Barnard dünən axşam hara gedəcəyini sizə söyləmişdimi?

Freyzer suala sanki qeyri-süuri cavab verirmiş kimi söylədi:

– O, mənə dedi ki, rəfiqəsi ilə Sent-Leonardsa getməyə hazırlaşır.

– Siz ona inandınız mı?

– Mən... – O, birdən özünə gəldi. – Lənət şeytana! Bununla nə demək istəyirsiniz?

Qəzəblənən zaman onun üz-gözünün necə qorxunc şəkil almasına baxaraq, başa düşdüm ki, qız həqiqətən də Donun qəzəbindən ehtiyat edə bilərdi.

Puaro qəti şəkildə söylədi:

– Betti Bernard təhlükəli qatil tərəfindən qətlə yetirilib. Siz yalnız həqiqəti söyləməklə onun izini düzgün tapmaqda bizə kömək edə bilərsiniz.

Freyzer bir saniyəliyinə Meqana tərəf çevrildi.

– Bu, düzdür, Don, – qız dedi. – İndi hisslər barədə düşünməyin vaxtı deyil – nə sənin, nə də başqasının. Sən özünün məsələyə aidiyyatının olmamasını sübut etməlisən.

Donald Freyzer şübhə ilə Puaroya nəzər saldı.

– Siz kimsiniz belə? Siz ki polis deyilsiniz.

– Mən polisdən də yaxşıyam, – Puaro cavab verdi. O, bu sözləri təkəbbürlü şəkildə söylədi. Bu onun üçün faktların sadə təzadı idi.

– Cavab ver, – Meqan dilləndi.

Donald Freyzer təslim oldu.

– Mən... bilmirəm, – o söylədi. – O, mənə bunu söyləyəndə ona inandım. Mən başqa heç nə barədə düşünmədim, amma sonra... bəlkə onun səs tonunda nəşə hiss etdim, mən, bir sözlə, ondan şübhələnməyə başladım.

– Eləmi? – Puaro dedi.

O, Donald Freyzerin qarşısında əyləşdi. Onun gənc oğlana zillənmiş gözlərində sanki sehrli qüvvə gizlənmişdi.

– Ondan şübhələnmək mənim üçün ayıb idi, ancaq... ancaq mən özümü bundan saxlaya bilmədim... Qərara aldım ki, sahilə gedim və o, kafedən çıxandan sonra onu izləyim. Oraya yollandım, amma yolda başa düşdüm ki, bunu edə bilmirəm: məni görəndə Bettinin acığı tutacaqdı. Onu izlədiyimi dərhal başa düşərdi.

– Bəs siz necə etdiniz?

– Mən Sent-Leonardsa yollandım. Oraya saat səkkizdə getdim. Və gözləməyə başladım ki, görüm o, hansı avtobusla gələcək.... Amma o gəlib çıxmadı...

– Bəs onda nə etdiniz?

– Mən... mən ağlımı itirdim. Onun başqa kişi ilə olduğuna şübhə etmirdim. Fikirləşdim ki, çox güman ki, o, Bettini maşınla Hastingse aparıb. Oraya getdim... Restoranlara, mehmanxanalara girdim, kinoteatrların ətrafında dolandım, dalğaqrana getdim. Bir sözlə, tamam axmaqlıq! Hətta əgər orada olsa belə, çətin ki, onu tapardım. Bir də ki, Hastingsdən başqa onun Bettini apara biləcəyi o qədər yer var ki.

Freyzer susdu. Onun səsinin sakit qalmasına baxmayaraq, mən, danışdığı zaman onu bürüyən dözülməz əzabın və qəzəbin səsindeki intonasiyada əks olunduğunu görürdüm.

– Sonda mən bunu əbəs hesab edib geri qayıtdım.

– Saat neçədə?

– Bilmirəm. Mən piyada qayıtmışdım. Yəqin mən evə çatanda gecə yarı idi.

– Nə zaman ki...

Mətbəxin qapısı aralandı.

– Burdaymısınız, – müfəttiş Kelsi dedi. Müfəttiş Kroum da onun yanından keçərək özünü mətbəxə saldı. O ilk öncə Puaroya, daha sonra isə onun iki həmsöhbətinə baxdı.

– Bu, miss Meqan Barnard və Donald Freyzerdir, – Puaro onları təqdim etdi. – Bu isə Londondan gəlmiş müfəttiş Kroumdur.

Puaro müfəttişə sarı çevrilərək dedi:

– Siz yuxarıda işlədiyiniz müddətdə mən də işimizə aydınlıq gətirəcək bir şey aşkar etmək ümidi ilə miss Barnard və mister Freyzerlə söhbət etdim.

– Eləmi? – müfəttiş Kroum dedi. Onun diqqətini Puaro deyil, yeni simalar çəkirdi.

Puaro dəhlizə çıxdı. Yolda müfəttiş Kroum mehribancasına xəbər aldı:

– Təzə nəşə var?

Lakin bu anda müfəttişin diqqəti Krouma yönəldi. Mən qaçaraq dəhlizdə Puaroya çatdım.

– Sizi nəşə mat qoyub, Puaro?

– Yalnız qatilin qəribə cəmərdliyi, Hasting.

Onun nəyi nəzərdə tutduğunu başa düşmədiyimi demək üçün mənim cəsarətim çatmadı.

XIII FƏSİL

İclas

İclas!

“ABC” işi ilə bağlı xatirələrimdə iclaslar əsas yer tuturlar.

Skotlend-Yardda iclas. Puaronun mənzilində. Rəsmi iclas. Qeyri-rəsmi iclas.

Biz bu iclasa, anonim məktublara aid faktları mətbuata bildirməyin lazım olub-olmadığına qərar vermək üçün yığışmışdıq.

Endoverdəki qətlə müqayisədə Bekhilldəki qətl özünə daha çox diqqət cəlb etmişdi. Qurban gənc qız idi. Qətl məşhur dənizkənarı kurortda baş vermişdi.

Qətlin bütün detalları qəzetlərə tam şəkildə bildirilmişdi və hər gün dönə-dönə təkrarlanırdı. “ABC” məlumat kitabçası da diqqətdən kənarda qalmırdı.

Qəzetlərin sevimli nəzəriyyəsi bundan ibarət idi ki, qatil kitabçanı həmin yerdən alıb və bu dəyərli dəlil onun şəxsiyyətinin təyin edilməsi üçündür. Heç demə, məlumat kitabçası qatilin cinayət yerinə qatarla gəldiyini və Londona getmək niyyətində olduğunu sübut edirmiş.

Endoverdəki qətlərin qısa xülasəsi zamanı isə dəmiryol məlumat kitabçası qətiyyənlə yada düşmürdü, çünki cəmiyyətin gözündə bu iki cinayətin bir-biri ilə əlaqəsi yox idi.

– Biz indi öz hərəkət xəttimizi seçməliyik, – komissarın köməkçisi dedi. – Məsələ burasındadır ki, hansı yolla yaxşı nəticə əldə edə biləcəyik. Əgər biz faktları camaata açsaq və ictimaiyyətin dəstəyini istəsək, bu, nəhayət, dəlinin axtarışına düşən bir neçə milyonlarla adamın bizimlə əməkdaşlığı deməkdir....

– O, dəli deyil, – həkim Tomson bildirdi.

– Camaat məlumat kitabçası satılan yerlərə diqqət edəcək və sair. Bir tərəfdən də, düşünürəm ki, hazırkı adama bizim niyyətlərimizi bəyan etməyən “qaranlıq” işin də faydası var. Amma elə məsələ də burasındadır ki, o, onsuz da bizə məlum olanları bilir. Öz məktubları ilə bütün diqqəti qəsdən özünə yönəldir. Bəs siz necə fikirləşirsiniz, Kroum?

– Mən də belə düşünürəm, ser. Əgər bütün bunları hamıya bəyan etsəniz, onda “ABC”-ni oyuna daha çox cəlb etmiş olacaqsınız. Onun da can atdığı elə budur. Haqlıyam, elə deyilmi, həkim? O, səs-küylü mövzu həvəsindədir.

Tompson başı ilə təsdiq etdi.

Komissar köməkçisi fikirli halda dilləndi:

– Deməli, belə, siz onu, arzuladığı kimi, daha da şöhrətləndirməməyin tərəfdarisınız. Bəs sizin fikriniz necədir, müsyö Puaro?

Puaro bir dəqiqəliyinə susaraq durdu. Sonra isə sözlərini diqqətlə seçə-seçə söylədi:

– Söyləmək çətindir, mister Layoneyl. Bildiyiniz kimi, mən də maraqlı tərəflərdən biriyəm. Burada qatil mənə meydan oxuyur. Əgər mən desəm ki, “Faktları gizli saxlayın, camaata bildirməyin”, bu davranış mənim daxilimdəki şöhrətbazılığımdan xəbər verməzmi? Məgər etibarlılığım barədə qorxu keçirdiyimi söyləməzmi? Çətin vəziyyətdir! Bir tərəfdən, hər şeyi olduğu kimi söyləməyin də bir üstünlüyü var. Bu, ən azı xəbərdarlıqdır... Digər tərəfdən də müfəttiş Kroum kimi, mən də inanıram ki, qatil bizdən məhz bunu gözləyir.

– Hmm! – komissarın köməkçisi dedi və əli ilə çənəsini ovxaladı. Masanın o biri başındakı həkim Tomsona baxdı. – Təsəvvür edək ki, biz, ictimaiyyətə heç nə bildirməyərək, o dəliyə can atdığı həzzi vermədik. Bəs onda o nə edəcək?

– Yeni cinayət törədəcək, – həkim yubanmadan cavab verdi. – Onu buna siz özünüz təhrik edəcəksiniz.

– Bəs bu əhvalat qəzetlərin ilk səhifəsini tutarsa necə? O zaman onun reaksiyası nə olacaq?

– Elə eyni cür. Bir üsulla siz onda meqalomaniyanı alovlandırır, digər üsulla isə boğursunuz. Nəticə isə eyni cür olacaq – yeni cinayət törətmək.

– Bəs siz buna nə fikir söylərdiniz, müsyö Puaro?

– Mən həkim Tompsonun fikri ilə razıyam.

– Biz indi iki yol ayrıcında qalmışıq, elə deyilmi? Necə düşünürsünüz, bu dəlinin ağılında daha neçə cinayət işləmək var?

Həkim Tompson Puaroya baxdı:

– Görünür, əlifbadakı bütün hərflərin sayı qədər, – həkim şən səslə cavab verdi.
– Təbii ki, o, əlifbanın sonuna kimi gedib çıxıb bilməyəcək. Hətta ortalarına da çata bilməz. O qədərə kimi siz onun izini çoxdan tapmış olacaqsınız. Maraqlıdır, görəsən, o, “X” hərfi problemini necə həll edib. – Lakin bu anda həkim utanaraq xoş mülahizələrini yarımçıq qoydu və daha ciddi səslə dedi. – Amma siz onu daha tez tutacaqsınız. Deyək ki, “G” və ya “H” hərfində.

Komissar köməkçisi yumruğu ilə masaya vurdu.

– Lənət şeytana! Siz nə danışırırsınız, demək istəyirsiniz ki, bizi irəlidə hələ beş cinayət gözləyir?!

– O qədər olmayacaq, ser, – müfəttiş Kroum dedi, – inanın mənə.

Onun səsi əminliklə səslənirdi.

– Müfəttiş, siz onun qarşısını əlifbanın hansı hərfində alacaqsınız? – Puarro sual verdi.

Onun səsinə cüzi seziləcək rişxənd duyulurdu. Mənə elə gəldi ki, Kroum, adətən, alışdığımız sakit mükəmməl adam hissini dəyişərək Puaroya bir qədər antipatiya ilə baxdı:

– Ola bilsin, növbəti hərfdə, müsyö Puarro. Hər halda, o, “F”-ə gedənə kimi onu həbs edə biləcəm. – O, üzünü komissarın köməkçisinə tutdu:

– Elə hesab edirəm ki, qatilin psixologiyası mənə tamamilə aydındır. Əgər nəşə səhv etsəm, həkim Tompson səhvimi düzəldər. Güman edirəm ki, “ABC” hər dəfə qətl törədəndə onun özünə əminliyi az qala yüz faizə kimi qalxır. O, hər dəfə düşünür: “Mən ağıllıyam, onlar məni tuta bilməzlər!” – və o qədər özündənrazı olacaq ki, ehtiyatlılığı itirəcək. O, öz aqlını və başqalarının axmaqlılığını çox böyüdür. Bir qədər də keçdikdən sonra o, ümumiyyətlə, hansısa bir ehtiyat tədbiri görməyi yaddan çıxaracaq. Düzdür, həkim?

Tompson başını tərpətdi:

– Bəli, adətən, elə bu cür də olur. Tibbi terminlərdən istifadə etmədən bu halı daha yaxşı şərh etmək mümkün olmazdı. Siz bu cür şeylər barədə nəşə bilirsinizmi, müsyö Puarro? Fikrimizlə razı deyilsinizmi?

Tompsonun Puaroya müraciət etməsinin Kroumun ürəyincə olduğunu düşünmürəm. O, bu sahədə özünü yeganə mütəxəssis hesab edirdi.

– Müfəttiş Kroum haqlıdır, – Puaro razılaşdı.

– Cani paranoikdir, – həkim mızıldandı.

Puaro Krouma sarı çevrildi:

– Bekshill işində maraqlı nəşə bir fakt varmı?

– Dəqiq heç nə yoxdur. İstəməndəki “Splendid” kafesindən olan ofisiyent mərhumun şəklini tanıdı: qız ayın on dördü orada eynək taxmış orta yaşlı kişi ilə birlikdə şam edib. Şəkli həm də Bekshill ilə London arasındakı yolun yarısında yerləşən yolüstü kafedə də tanıdılar. Orada dedilər ki, qız oraya iyirmi dördü günü saat təxminən doqquzda hərbi dəniz zabitinə oxşayan bir kişi ilə gəlmiş. Onlardan hər ikisi eyni zamanda haqlı ola bilməzlər, lakin ikisindən biri ola bilər ki, haqlı olsun. Əlbəttə ki, şəkli çox adam tanıdı, amma onlardan əksəriyyətinin heç bir faydası yoxdur. Biz “ABC”-nin izini tapa bilmədik.

– Yaxşı, görünür, siz bacardığınız hər şeyi etmişiniz, Kroum, – komissar köməkçisi dedi. – Bəs siz nə düşünürsünüz, müsyö Puaro? Hansı istintaq xətti sizə daha səmərəli görünür?

Puaro asta-asta cavab verdi:

– Mənə belə gəlir ki, burada çox vacib olan bir açar var – qətlin motivi.

– Məgər bu açıq-aşkar deyil? Əlifba kompleksi göz önündədir. Deyəsən, siz bunu belə adlandırırıdınız, hə, həkim?

– Bəli, – Puaro dedi, – bu, əlifba kompleksidir. Amma axı nəyə görə əlifba kompleksi? Ruhi xəstələrin cinayəti törətmək üçün həmişə ciddi səbəbləri olur.

– Bədirin görək, müsyö Puaro, – Kroum başını yellədi. – Götürək min doqquz yüz iyirmi doqquzuncu ildəki Stounmenin işini. O, onu bir balaca qıcıqlandıran hər kəsin axırına çıxırdı.

Puaro üzünü ona sarı çevirdi:

– Düzdür. Əgər siz kifayət qədər məşhur və vacib şəxssinizsə, onda gərək ən xırda qıcıqlardan da təcrid olunasınız. Əgər milçək alnınıza dəfələrlə təkrar-təkrar qonaraq sizi özünüzdən çıxarırsa, nə edirsiniz? Siz onu öldürmək niyyətinə düşürsünüz. Buna sizin şübhəniz yoxdur. Siz vacibsiniz, milçəksə yox. Siz milçəyi öldürürsünüz və əsəbiniz keçib gedir. Hərəkətiniz sizə kamil və adil

görünür. Milçəyi öldürməyə başqa bir səbəb isə gigiyenaya olan həvəsiniz ola bilər. Milçək xəstəlik mənbəyi ola bilər, bu səbəbdən də onu öldürmək lazımdır. Psixi cəhətdən normal olmayan caninin də beyni belə işləyir. İndi isə bizim hala baxaq. Əgər qurbanları əlifba sırası üzrə seçirlərsə, demək, qatil onları özü üçün əsəb mənbəyi olduqlarına görə qətlə yetirmir. Bu iki faktın birlikdə olması həddən artıq nadir təsadüfdür.

– Bütün məsələ də elə bundadır, – həkim Tompson dedi. – Bir hadisəni xatırlayıram. Bir arvadın əri ölüm cəzasına məhkum olunmuşdu. O, andlıları bir-birinin ardınca öldürməyə başlamışdı. Bütün bu cinayətləri bir-biri ilə əlaqələndirənə kimi az vaxt keçmədi. Onların hamısı əsl təsadüf kimi görünürdü. Lakin, müsyö Puaronun da dediyi kimi, qatil cinayəti kor-koranə törətmir. O, insanları ya az əhəmiyyətli olsalar belə ona mane olduqları üçün, ya da inancına görə öldürür. O, ya kahinləri, ya polisləri, ya da fahişələri onların aradan götürülməsinin vacibliyinə inandığı üçün öldürür. Mənim anladığım qədər ilə, bu dəfəki fərqli vəziyyətdir. Missis Eşer ilə Betti Barnardı bir qrupda birləşdirmək olmaz. Əlbəttə, ola bilsin ki, bu, seksual kompleksdir. Hər iki qurbanlar qadındır. Təbii ki, növbəti qətdən sonra bu bizə məlum olacaq...

– Rica edirəm, Tompson, növbəti cinayətdən belə dil-dil ötməyin! – ser Layonel əsəbi səslə qışqırdı. – Biz növbəti qətlə qarşısını almaq üçün əlimizdən gələni etməliyik.

Həkim Tompson susdu və bir qədər meydan oxuyurcasına burnunu sildi.

– Öz variantlarınızı təklif edin. Əgər faktları görmək istəmirsinizsə...

Komissarın köməkçisi Puaroya müraciət etdi:

– Mən sizin nəyə eyham vurduğunuzu anlayıram, amma hələlik mənə hər şey aydın deyil.

– Mən özüm özümdən soruşuram, – Puaro dedi, – qatil məhz necə düşünüb? Məktublarından da görünür ki, o, maraq xətrinə, özünü əyləndirmək üçün öldürür. O, həqiqətən də belə ola bilərmi? Əgər belədirsə, onda qurbanlarını əlifba sırasından başqa hansı prinsip əsasında seçir? Əgər o, qətlə əyləncə xətrinə törədirsə, o zaman əvəzində cəza çəkmədən öldürmək üçün bunu reklam etməzdi ki. Amma yox, o, bizim də qeyd etdiyimiz kimi, cəmiyyətin nəzərində sensasiya yaradaraq özünü məmnun salmaq üçün öldürür. Onun fərdiliyi hansı yolla kölgədə qoyulur? Hazırkı vaxta qədər seçdiyi iki qurbanla onları necə

əlaqələndirmək olar? Və sonuncu: onun motivi əsasında mənə, Erkül Puaroya qarşı yönəltdiyi şəxsi nifrət durmur ki? Karyeram boyunca nə vaxtsa özüm də bilmədən ona vurduğum zərbəyə görə mənə camaat qarşısında təkbətək döyüşə çağırır ki? Yoxsa onun ədavəti mətləbsizdir və istənilən əcnəbiyə qarşı yönəlib? Əgər belədirsə, onda onu buna gətirib çıxaran səbəblər nədir? Əcnəbilər onu nə ilə pərt ediblər?

– Bu suallar adamı düşünməyə vadar edir, – həkim Tompson dedi.

Müfəttiş Kroum boğazını arıtladı:

– Eləmi? Amma bu suallara cavab vermək asan deyil.

– Bununla belə, dostum, – Puaro ona müraciət etdi,
– qərar məhz elə bu sualların altında gizlənilir. Biz əgər bizim ağılsızın, bizim üçün bəlkə də fantastik, lakin onun özü üçünsə məntiqli görünən bu cinayətləri törətməsinin əsl səbəbini bilsəydik, o zaman, olsun ki, onun növbəti qurbanının kim olacağını ehtimal edə bilərdik.

Kroum başını yellədi:

– O, onları tamamilə təsadüfən seçir – bu mənim fikrimdir.

– Rəhmli qatil, – Puaro burnunun altında mızıldandı.

– Nə dediniz?

– Deyirəm, rəhmli qatil! Əgər “ABC”-nin xəbərdaredici məktubu olmasaydı, Franç Eşer arvadının qətlinə görə, Donald Freyzer isə Betti Barnardın ölümünə görə həbs edilə bilərdi. Yoxsa o, elə ürəyiyumşaqdır ki, başqalarına əzab çəkdirməyə ürəyi tab gətirmir?

– Daha qəribə hallar da olur, – həkim Tompson qeyd etdi. – Mən onlarla adamı öldürən caniləri tanıyıram, onlardan bəziləri qurbanlarından birinin dərhal ölməyib əzab çəkmələrinə dözə bilmirdi. Elə, ya belə, düşünürəm ki, bunlar bizim qatilə aiddir. O, şəxsi şan-şöhrətini artırmaq istəyir. Bu cür izahat daha çox ağlabatandır.

– Biz hələ də mətbuata bildirməyə dair bir qərara gələ bilməmişik, – komissarın köməkçisi dedi.

– Mənim bir təklifim var, ser, – Kroum söhbətə qarışdı. – Bəlkə gələn dəfəki

məktubu gözləyək? Onda o məktubu mətbuata verərik, qəzetlərin təcili nəşrinə və sair. Bu, adı çəkiləcək şəhərdə bir qədər çaxnaşmaya səbəb olacaq, amma, bununla belə, soyadları C (Si) hərfi ilə başlayan hər kəsi sayıq olmağa vadar edəcək, “ABC”–nin mətinliyini isə bir daha sınayacaq. Bu onu hərəkətə keçməyə məcbur edəcək. Və o zaman biz də onu tutacağıq.

Gələcəyin bizə nə bəxş edəcəyi barədə biz necə də az şey bilirikmişik....

XIV FƏSİL

Üçüncü məktub

“ABC”-dən üçüncü məktubun gəldiyi yaxşı yadımdadır.

Onu qeyd etməliyəm ki, “ABC” özünü təzədən bildirəndən sonra yubanmadan hərəkətə keçmək üçün bütün tədbirlər görülmüşdü. Evdə Skotlend-Yarddan olan gənc serjant növbətçi idi, mən və ya Puaro evdə olmadığımız halda ləngimədən Skotlend-Yardı məlumatlandırmaqdan ötrü gələn poçtu açmaq onun vəzifəsi idi.

Günlər bir-birini əvəz edirdi və biz hamımız əməlli-başlı narahat olmağa başlamışdıq. Təkəbbürlü müfəttiş Kroumun təkəbbürü, ən azı söylədikləri təxminləri bir-bir puç çıxmayanacan getdikcə artırdı. Betti Barnardla guya ki, birlikdə gördükləri kişinin dumanlı təsviri də heç bir nəticə vermədi. Bekshillin və Kuenin ətrafında görünən bütün maşınlar yoxlanılmışdı... “ABC” dəmiryol

məlumat kitabçasını kimin, harada əldə etməsinə dair aparılan təhqiqat məsum insanlar arasında narahatlıq doğururdu.

Puaro ilə mənə gəlincə, hər dəfə poçtalyonun qapını döydüyünü biləndə ürəyimiz bərk döyünməyə başlayırdı: ən azı bu hissləri mən keçirirdim; dəqiq deyə bilmərəm, amma mənə elə gəlirdi ki, Puaro da eyni hissləri keçirirdi.

Bilirdim ki, o, işin gedişatına görə çox dilxor idi və işdə hansısa gözlənilməz dəyişikliklər baş verdiyi zaman hadisələrin içərisində olmağı üstün tutaraq Londondan harasa getməkdən də imtina edirdi. Bu qaynar günlərdə onun, hətta müvəqqəti olaraq qayğı göstərməyi unutduğu bığları da sallanmağa başlamışdı.

“ABC”-dən üçüncü məktub gələndə həftənin cümə günü idi. Axşam poçtu təxminən saat onda gəldi...

Biz tanış ayaq səsi və qapının bərk döyüldüyünü eşidəndə mən ayağa qalxdım və poçt qutusunda yaxınlaşdım. Yadımdadır ki, orada dörd və ya beş məktub var idi. Onlardan sonuncusunun üzəri çap hərfləri ilə yazılmışdı.

– Puaro! – mən qışqırdım... Səsim dondu.

– Gəldi? Tez açın onu, Hastings. Cəld olun. Hər saniyəmiz qızıldır. Təcili plan qurmaq lazımdır.

Mən zərfi cırdım (Puaro bu dəfə səlqişəsizliyə görə məni məzəmmət etmədi) və məktubu açdım.

– Oxuyun, – Puaro dedi.

Mən ucadan oxudum:

– “Yazıq mister Puaro, yoxsa siz belə kiçik cinayətlərdə o qədər də məharətli deyilsiniz, nədir? Baxaq görək, bu dəfə nəticəni yaxşılaşdırma biləcəksinizmi. Bu dəfə asandır Çerston* (ingiliscə: Churston) . Ayın 30-u. Nəsə bir şey etməyə cəhd edin! Bilirsiniz, yoxsa hər şey öz axarı ilə gedəndə darıxdırıcı olur.

Uğurlu ovlar!

Daima sizin ABC”.

– Çerston, – mən ucadan qışqırdım və bizim “ABC” məlumat kitabçasına sarı

cumdum. – Baxaq görək, ora haradır!

– Hastings! – Puaronun kəskin səsi eşidildi və mən ayaq saxladım. – Məktub nə zaman yazılıb? Orada tarix qeyd edilib?

Əlimdəki məktuba baxdım.

– İyirmi yeddisi yazılıb, – mən söylədim.

– Sizi düzgün eşitmişəm, Hastings? O, qətli ayın otuzuna təyin edib?

– Bəli. Bir verin baxım...

– Bon dieu![41](#) Hastings, hələ sizə çatmadı? Axı, bu gün ayın otuzudur.

Puaro ifadəli jestlə divardakı təqvimi göstərdi. Onun səhv etmədiyinə əmin olmaq üçün tez bugünkü qəzeti götürüb baxdım.

– Axı niyə?.. Necə?.. – mən donquldandım. Puaro cırılmış zərfi döşəmədən götürüb yuxarı qaldırdı. Məktubu açarkən zərfin üzərindəki ünvanla bağlı bir qəribəlik sezdim, amma içəridə yazılanla tanış olmaq üçün tələsdiyimdən ünvanı dəqiq oxumağa məhəl qoymadım.

Həmin dövrlərdə Puaro Uayt-heven adlı binada yaşayırdı. Ünvanı yazılırdı: “Müsyö Erkül Puaroya. Uayts-hors”. Məktubun küncündə isə qeyd edilmişdi: “Ünvanlandırılan şəxs Uayts-horsda aşkar edilməyib. Uayt-horsda da aşkar edilməyib. Uayt-heveni yoxlamaq”.

– Mon Dieu![42](#) – Puaro pıçıldadı. – Doğrudanmı hətta təsadüflər də bu dəliyə kömək edir? Vite... Vite...[43](#) Biz Skotlend-Yardla əlaqə yaratmalıyıq.

Bir dəqiqə sonra biz telefonla Kroumla danışırıq. Bu dəfə özünü idarə etməsi ilə məşhur olan müfəttiş bizə “Eləmi?” söyləmədi. Əvəzində isə onun dodaqlarından qulaqbatırıcı söyüş qopdu. O, bizi dinlədikdən sonra dəstəyi asdı ki, mümkün qədər tez ÇerstonÇerstonla əlaqə yaratsın.

– C`est trop tard.[44](#) – Puaro pıçıldadı.

– Bu hələ məlum deyil, – mən, böyük ümitsizliklə olsa da, etiraz etdim.

Puaro saatına baxdı.

– On birə iyirmi dəqiqə qalıb? Bir saat iyirmi dəqiqə qalıb. “ABC” bu qədər uzun müddət dayanacaqımı?

Bir az əvvəl rəfdən götürdüyüm məlumat kitabçasını açdım. – ÇerstonÇerston, Devonşir qraflığı, – mən oxumağa başladım. – Paddingtondan iyirmi dörd mil aralıda. Altı yüz əlli altı nəfər əhalisi var. Kiçik qəsəbədir. Bizim qatili orada, şübhəsiz, sezə biləcəklər.

– Hətta o cür olsa belə, o, kiminsə həyatına son qoymağa imkan tapacaq, – Puaro astadan dedi. – Oraya gedən hansı qatarlar var? Düşünürəm ki, oraya maşınla getməkdənsə, qatarla getsək, tez çatırıq.

– Gecə qatarı var – saat altı sıfır səkkizdə Nyu Ebbota, Çerstonu isə yeddi on beşdə çatan qatar.

– Paddingtondan keçir?

– Bəli, Paddingtondan.

– Elə o qatarla gedək, Hastings.

– Gedənə kimi nəsə öyrənməyə, çətin ki, vaxtınız olsun.

– Pis xəbəri bu gün axşam və ya sabah səhər eşidəcəyimizin bir fərqi varmı?

– Deyəsən, siz haqlısınız.

Mən tez bir zamanda çamadanımı yığdım, Puaro isə bu arada Skotlend-Yarda bir də zəng vurdu.

Bir neçə dəqiqədən sonra o, yataq otağına daxil olaraq xəbər aldı:

– Mais qu'est-ce que vous faites la?[45](#)

– Mən sizin əvəzinizə də çamadanı yığdım. Düşündüm ki, bununla vaxta qənaət etmiş olarıq.

– Vous éprouvez trop d'emotion,[46](#) Hastings. Bu sizin səliqənizə və dərrakənizə pis təsir göstərir. Məgər paltonu belə qatlamaq olar? Bir baxın, görün mənim pijamamı nə kökə qoydunuz, əgər şampun tökülsə onun axırı necə olacaq?

– İlahi, Puaro! – mən qışqırdım. – Söhbət ölüm-qalım məsələsindən gedir. Pijamanızın axırının nə olacağına nə fərqi var?

– Sizin harmoniya duyğunuz yoxdur, Hastings. Biz qatar stansiyadan tərpənməmişdən əvvəl yola düşə bilmərik, paltarlarımızı məhv etməklə isə siz cinayətin qarşısını ala bilməzsiniz.

Puaro çamadanı qətiyyətlə əlimdən alaraq əşyalarını toplamaqla özü məşğul oldu.

O bildirdi ki, məktubla zərfi özümüzlə vağzala aparmalıyıq. Orada bizi Skotlend-Yarddan kimsə gözləyəcək.

Biz platformaya gəlib çıxanda gördüyümüz ilk adam müfəttiş Kroum idi.

Puaronun sual dolu nəzərlərinin cavabında Kroum cavab verdi:

– Hələlik heç bir xəbər yoxdur. Bütün polis işçiləri ayağa qaldırılıb. “Si” soyadı ilə başlayan hamıya mümkün olduğu qədər telefon vasitəsilə xəbərdarlıq edilir. Hələ də nəsə bir ümid var. Məktub hanı?

Puaro məktubu ona verdi. Kroum məktubu oxudu və lənətləməyə başladı:

– Sən bir işə bax! Gör bəxti necə gətirib! Elə bil bu qatilə göylərin özü kömək edir.

– Siz ünvanın qəsdən səhv göstərildiyini düşünmürsünüz ki? – xəbər aldım.

Kroum başını yellədi:

– Xeyr. Onun öz qaydaları var, ağılsız qaydaları. O, bizi düzgün surətdə xəbərdar edir. Bu onun üçün vacibdir. Bu onun qürurunun göstəricisidir. Bir də düşünürəm ki... Mərc gəlməyə hazıram ki, o, indi “Uayt-horsda” viski içir.

– Ah, c’est ingenieux, cal![47](#) – Puaro ucadan dedi. – O, çap hərfləri ilə yazır, qarşısında isə viski şüşəsi durur.

– Belə hallar tez-tez olur, – Kroum dedi. – Bizim hər birimizin başımıza belə hadisə gəlib, biz qeyri-iradi halda gözümüzün önündə olanı təqlid edirik. O, “Uayt” yazmağa başlayıb, sonra isə “heven”in əvəzinə “hors” yazıb.

Aydın oldu ki, müfəttiş də həmin qatarla gedir.

– Əgər hətta hansısa xoş təsadüf nəticəsində cinayət baş verməmiş olsa belə ÇerstonÇerstonda olmaq lazımdır. Bizim qatil oradadır və ya bu gün orada olub. Adamlarımdan biri qatar tərpənənə kimi telefonun başında əyləşəcək, əgər nəsə bir məlumat daxil olarsa tez xəbər yetirəcək.

Qatar yerindən tərpənən anda biz perrona sarı qaça-qaça gələn bir nəfəri gördük. O, müfəttişin pəncərəsinin bərabərinə gəldi və qışqıraraq nəsə dedi.

Puaro ilə mən dəhlizlə tələsik gedərək müfəttişin kupesinin qapısını döydük.

– Təzə xəbər var? – Puaro xəbər aldı.

Kroum sakit cavab verdi:

– Pis xəbərdir. Ser Karmaykl Klark Karmayl Klark [48](#) başı yarılmış halda ölü tapılıb.

Ser Karmaykl Klarkin adı ictimaiyyətə geniş məlum olmasa da, dahi şəxs idi. O, öz dövründə otolarinqoloq kimi çox şöhrətli idi. Təqaüdə çıxdıqdan sonra Klark özünü ən ümdə həvəsinə – Çin keramikası və farforlarına həsr etmişdi. Bir neçə ildən sonra o, qocalmış əmisindən xeyli miqdarda miras alaraq arzusunda olduğu marağı ilə tam şəkildə məşğul idi. O, məşhur Çin farforu kolleksiyasının sahibi idi. Ser Klark evliydi, lakin uşaqları yox idi və dəniz sahilində özü üçün tikdiyi evdə yaşayır, Londona çox nadir hallarda, əsasən, hərrac keçirilən zamanlarda gedirdi.

Gənc Betti Barnarddan sonra onun ölümünün mətbuatda necə səs-küy yaradacağını təsəvvür etmək çətin deyildi. Bu hadisənin məhz avqust ayında, yəni qəzetlərin maraqlı məlumatlar qıtlığı çəkdiyi vaxta təsadüf etməsi məsələni daha da dərinləşdirirdi.

– Yaxşı, – Puaro dedi, – ola bilsin ki, ayrı-ayrı şəxslərin bacara bilmədiyi yerdə mətbuatdakı aşkarlıq bizə kömək edəcək. İndi bütün ölkə “ABC”-ni təqib edəcək!

– Təəssüf ki, – mən bildirdim, – bu, elə onun istədiyidir.

– Düzdür. Amma bu onun ziyanıdır. Öz uğurlarına sevincək olduğu halda, o, ehtiyatlılığını itirə bilər... Mən də elə buna ümid edirəm, öz şəxsi hiyləsi onun başını gicəlləndirəcək.

– Bütün bunlar necə də qəribədir, Puaro! – mən qeyri-adi fikri eşidərək mat qaldım. – Bilirsinizmi ki, biz birinci dəfədir, belə cinayət üzərində işləyirik? Əvvəllər bizim qarşılaşdığımız qatillər hamısı, demək olar ki, necə deyərlər, ailə çevrəsində hərəkət edirdilər.

– Siz tamamilə haqlısınız, dostum. Bu vaxta kimi tale bizə yalnız daxildən baxmağımıza imkan verən cinayət işlərini qarşımıza çıxarırdı. Bizim üçün qurbanın tarixçəsi daha önəmli idi. Mövcud olan suallar belə idi: “Mərhumun

ölümü kimə sərfəlidir? Ətrafındakıların cinayəti törətmək üçün hansı imkanları var idi?” Biz həmişə crime intime⁴⁹ ilə rastlaşmışıq. Bu dəfə isə bizim dostluğumuzun tarixində ilk dəfədir ki, qarşımızda soyuqqanlı, kənar aləmdən gələn laqeyd cinayət – qətl var.

Mənim ətim ürpəşdi.

– Bu, dəhşətlidir...

– Bəli. Birinci məktubu oxuduğumdan bəri hiss etdim ki, burada düzgün olmayan, anomal nəşə var...

Puaro əlini havada yellədi:

– Şəxsi əsəbləri boş buraxmaq olmaz... Bu cinayət digərlərindən heç də betər deyil...

– Axı... axı...

– Məgər kənar, yad adamı öldürmək, sizə yaxın və əziz olan, ola bilər, sizə etibar edən birini öldürməkdən daha betərdir?

– Bu daha pisdir, ona görə ki, ağılsızlıqdır...

– Xeyr, Hastingss. Bu daha pis deyil. Bu, sadəcə çətinidir.

– Yox, yox! Sizinlə razı deyiləm. Bu, sonsuz dərəcədə qorxuncdur!

Erkül Puaro fikirli-fikirli söylədi:

– Onda bu cinayəti açmaq asan olacaq, çünki o, ağılsızdır. Sağlam düşüncəli və hiyləgər adamın törətdiyi cinayət daha çox qarışıq olar. Əgər kimsə heç olmasa əsl motivi tapa bilsəydi.... Bu əlifba məsələsi... burada o qədər ziddiyyət var ki... əgər motivi görə bilsəydim, hər şey bir su içimi qədər asan olardı... – o, dərindən köks ötürdü və başını yellədi. – Bu cinayətlərin davamı olmamalıdır. Çox tez, lap tez bir zamanda mən həqiqəti eşələyib tapmalıyam... Gedək, Hastingss. Bir qədər yataq. Sabah bizi görülcək çox iş gözləyir.

41 Pərvərdigara!

42 İlahi!

43 Tez olun.

44 Çox gecdir.

45 Siz burada nə edirsiniz?

46 Siz çox həyəcanlanırsınız.

47 Ah, çox fərasətli!

48 Armicael Clark – ing.

49 Ailəvi cinayət.

41 Pərvərdigara!

42 İlahi!

43 Tez olun.

44 Çox gecdir.

45 Siz burada nə edirsiniz?

46 Siz çox həyəcanlanırsınız.

47 Ah, çox fərasətli!

48 Armicael Clark – ing.

49 Ailəvi cinayət.

XV FƏSİL

Ser Karmaykl Klark Karmaykl

Klark.

Bir tərəfdən Brinqshemlə, digər tərəfdən Pyentorm və Torkiylə əhatə olunan ÇerstonÇerston təxminən Tordey körfəzinin ortasında yerləşir. Hələ on il əvvəl buralarda qolf meydançaları var idi, meydançaların ardınca isə dənizə doğru uzanan, insan varlığının yeganə izi olan yaşıllıq zolağı uzanırdı. Ancaq son illər ÇerstonÇerstonla Peynton arasında tikintilər başlamış və sahil boyunca adda-budda kiçik evlər, bunqalolar görünür, təzə yollar keçirdi.

Ser Karmaykl Klark dənizə baxan iki akr genişliyində torpaq sahəsinə malik idi. Ev müasir layihə ilə, zəhlətökən ağ düzbucaqlar üslubunda tikilmişdi. Kolleksiyaların ixtiyarında olan iki qalereyanı saymasaq, evi böyük adlandırmaq olmazdı.

Biz Çerstona təxminən saat səkkizdə çatdıq. Yerli polis zabiti bizi stansiyada qarşıladı və aydınlıq gətirdi:

– Ser Karmaykl Klarkin axşam şam edəndən sonra gəzmək adəti var imiş. Polis zəng edəndə, saat on birdən sonra müəyyən olunub ki, o hələ evə qayıtmayıb! Gəzinti həmişə eyni marşrut üzrə baş verdiyinə görə meyiti aşkar etmək çox vaxt aparmayıb. Ölüm ənsə nahiyyəsinə sərt alətlə zərbə yetirilməsi nəticəsində baş verib. Mərhumun bədəninin üzərində cildi yuxarıya doğru qoyulmuş “ABC” məlumat kitabçası var idi.

Biz Kumsayda (ev belə adlanırdı) saat doqquzun yarısı çatdıq. Qapını əlləri əsən və faciənin onu nə qədər sarsıtdığını göstərən dərdədən üz-gözünü turşutmuş eşikağası açdı.

- Sabahın xeyir, Deveril, – polis dedi.
- Sabahınız xeyir, mister Uells.
- Bu centlmenlər Londondan gəlirlər, Deveril.
- Zəhmət olmasa, buraya keçin, centlmenlər.

Eşikağası bizi səhər yeməyi süfrəsi qurulmuş uzun yemək otağına apardı.

– Gedim mister Franklini çağırım.

Bir-iki dəqiqədən sonra otağa ucaboy, günəşdən dərisi qaralmış sarışın kişi girdi. Bu, mərhumun yeganə qardaşı olan Franklin Klark Klarkın idi. Qətiyyətli və görünür, gözlənilməz hadisələrə adət etmiş adam idi.

– Sabahınız xeyir, cənlənlər.

Müfəttiş Uells hamını təqdim etdi:

– Bu, cinayət axtarışı şöbəsinin müfəttişi mister Kroumdur, mister Erkül Puaro və e... kapitan Hayter.

– Hastings, – mən soyuq səslə düşəliş etdim.

Franklin Klark hər birimizin əlini növbə ilə sıxdı və hər bir əl sıxmaq diqqətli baxışlarla müşayiət edildi.

– İcazə verin, sizə yemək yeməyi təklif edirəm, – o dedi.

– Biz vəziyyəti yemək zamanı müzakirə edərik.

Həç kim etiraz etmədi və biz ləziz hazırlanmış yumurtalı bekonla və qəhvənin dadına layiq şəkildə yedik.

– Gəlin əsas məsələyə keçək, – Franklin Klark dedi. – Bu hadisə eşitdiyim bütün hadisələrin ən vəhşisidir. Müfəttiş Kroum, deməli, qardaşım artıq üçüncü qətlini törətmiş və hər dəfə də meyitin yanında “ABC” məlumat kitabçasını qoyan bir manyakın qurbanı olub?

– Düzünü desək, faktlar məhz bu cürdür, mister Klark, – o dedi.

– Axı nəyə görə? Hətta ən xəstə təxəyyülə də sahib olsa, bu cür cinayətdən hansı faydanı almaq olar?

Puaro alqışlayıcı tərzdə başını tərpətdi.

– Siz lap yerində dediniz, mister Klark, – o bildirdi.

– İstintaqın bu mərhələsində motiv axtarmağa, yəqin ki, dəyməz, mister Klark, – müfəttiş Kroum dedi. – Bu problem psixiatr üçündür, amma sizə onu da deyim ki, ruhi xəstələrin törətdiyi cinayət işlərinin axtarışında mənim müəyyən qədər təcrübəm var və onların motivləri tamamilə adekvat olmur. Motiv olaraq

özünü təsdiq etmə arzusu, hay-küy yaratmaq istəyi, bir sözlə, sıfırdan qalxıb kiməsə çevrilmək ola bilər.

– Bu düzdürmü, müsyö Puaro?

Mister Klarkin səsi şübhə ilə dolu səsləndi. Onun qoca belçikalıya müraciəti müfəttiş Krouma xoş təsir bağışlamadı və o, həmin dəqiqə qaşqabağını tökdü.

– Tamamilə doğrudur, – dostum cavab verdi.

– Hər halda, bu cür subyekt uzun müddət gizlənməyə müvəffəq olmayacaq, – Klark dalğın halda cavab verdi.

– Vous croez? [50](#) Ancaq onlar ces genz-la. [51](#) Nəzərinizdə saxlayın: bu cür adamların zahiri görkəmi heç nə ilə nəzərə çarpmır. Onlar məhəl qoyulmayan, yanından baxmadan ötüb keçilən və hətta ələ salınıb gülünən adamlardan biri olurlar!

– Mister Klark, bəzi detalları dəqiqləşdirməyə icazə verərdinizmi? – Kroum söhbətə qarışaraq xəbər aldı.

– Təbii ki.

– Qardaşınız dünən axşam sağlam və həmişəki əhvali-ruhiyyədə idimi? Heç bir gözlənilməz məktub-filan almamışdı ki? Heç nəyə qanı qaralmamışdı?

– O, elə həmişəki kimi idi.

– Deməli, heç nəyə görə əhvalı pozulmamış və məyus olmamışdı?

– Bağışlayın, müfəttiş. Mən bunu demədim. Məyus və kədərli olmaq yazıq qardaşımın normal halı idi.

– Nəyə görə?

– Ola bilsin, siz onun arvadının – ledi Klarkin çox xəstə olduğunu bilmirsiniz. Açığını desək, o, xərçəng xəstəliyinə tutulub və çox ömrü qalmayıb. Onun xəstəliyi qardaşımı çox məyus edirdi. Mə özüm şərqdən bu yaxınlarda qayıtmışam və qardaşımın necə dəyişildiyini görüb mat-məəttəl qaldım.

Puaro sual verdi:

– Mister Klark, tutaq ki, qardaşınız qayalıqın dibində... və ya yanında tapılmış tapançadan atəş açılaraq öldürülmüş tapılsaydı, siz ilk növbədə nə düşünərdiniz?

- Düzünü desəm, fikirləşərdim ki, intihar edib, – Klark cavab verdi.
- Encore![52](#) – Puaro dedi.
- Nə mənada?
- Bəzi faktlar dönə-dönə təkrar olunur. Lakin bu az əhəmiyyətlidir.
- Hər nə olursa-olsun, bu, intihar deyil, – Kroum kəskin, sərt səslə dedi. – Anladığım qədər ilə, mister Klark, hər axşam dolaşmaq qardaşınızda adət halını almışdı, eləmi?
- Tamamilə düzdür. O, həmişə belə edirdi.
- Hər axşam?
- Bəli, təbii ki, əgər leysan yağmırdısa.
- Onun bu adətindən evdəkilərin hamısı xəbərdar idi?
- Əlbəttə.
- Bəs başqaları?
- “Başqaları” dedikdə sizin nəyi nəzərdə tutduğunuzu bilmirəm. Ola bilsin, bağban bilirdi, ola da bilsin, bilmirdi. Əmin deyiləm.
- Bəs qəsəbədə necə?
- Açığını desəm, bizim burda qəsəbə yoxdur. Burada təkcə poçt şöbəsi və Çerston-Forrestdə bir neçə kottec var, lakin nə qəsəbə, nə də mağazalar yoxdur.
- Düşünürəm ki, buralarda dolaşan yad adamı sezmək asan olar?
- Əksinə, avqust ayında buralarda adamlar qaynaşır. Onlar hər gün maşınla, avtobusla, Brikshemdən, Torkidən, Peyntondan piyada gəlirlər. Broud-sents o tərəfdə yerləşir – çox məşhur çimərlikdir, Elberi-Kouva da aiddir – ora yaxşı tanınan, gözəl təbiət guşəsidir, adamlar tez-tez oraya seyrə çıxırlar. Təəssüf! Buraların iyun və iyul aylarında necə gözəl olduğunu təsəvvür edə bilməzsiniz.
- Yəni hesab edirsiniz ki, kənar adam burada nəzərə çarpmazdı, eləmi?
- Təbii ki, əgər o, ipləmə kimi görünməzsə, onda xeyr.
- O adam ipləmə kimi görünür, – Kroum əminliklə söylədi. – Siz mənim sözü

nəyə gətirmək istədiyimi anlayırsınızmı, mister Klark? Görünür, qatil bu yerləri əməlli-başlı tədqiq edib və görüb ki, qardaşınızın hər axşam gəzintiyə çıxmaq adəti var. Yeri gəlmişkən, bilmirsiniz, dünən axşam kimsə bir kənar adam evə yaxınlaşıb və ser Karmaykli xəbər almayıb?

– Bildiyimə görə, xeyr, amma Deverildən soruşmaq olar.

O, zəngi çaldı və həmin sualı Deverilə verdi:

– Xeyr, ser, heç kim ser Karmaykli xəbər almayıb. Və mən evin həndəvərində dolaşan kimsəni görməmişəm. Qulluqçular da heç nə görməyiblər.

Eşikağası bir neçə saniyə gözlədi və sonra soruşdu:

– Soruşacaqlarınız bunlar idi, ser?

– Bəli, Deveril, gedə bilərsiniz.

Eşikağası qapıda gənc qadına yol verərək otaqdan çıxdı:

Qadın içəri daxil olanda Franklin Klark ayağa durdu.

– Centlmenlər, bu, miss Qreydir. Qardaşımın katibəsi.

Mənim diqqətimi qızın Skandinaviyasayağı açıq rəngli saçları çəkdi. Onlar kül rəngindəydi, demək olar ki, rəngsiz idi. Bu cür açıq-boz rəngli gözlərə və şəffaf-parlaq ağılğa ancaq norveçlilərdə və isveçlərdə rast gəlmək olardı. Görünüşcə qıza iyirmi yeddi yaş vermək olardı, o, nəinki xarici görkəmcə gözəl, həm də işguzar idi.

– Sizə necəsə kömək edə bilərəmmi? – miss Qrey əyləşərək soruşdu.

Klark ona qəhvə fincanı təklif etdi, lakin qız imtina etdi.

– Ser Karmayklin yazışmaları ilə siz məşğul olurdunuz? – Kroum xəbər aldı.

– Bəli, mən.

– Deyin görüm, o, nə vaxtsa “ABC” imzalı məktub alıbmı?

– “ABC”? – Qız başını yellədi. – Xeyr. Əminəm ki, almayıb.

– O, gecə gəzintiləri zamanı yad adam gördüyünü sizə heç söyləməyib ki?

– Xeyr, belə söz deməyib.

– Bəs siz özünüz başqa bir kənar adam görməmişiniz ki?

– Evin kənarında dolanan birini, xeyr. Əlbəttə ki, ilin bu vaxtı həmişə buralarda kimsə olur. Məqsədsiz halda qolf meydançasında gəzişən və ya dənizə gedən cığır-la enən adamlara tez-tez rast gəlmək olur. Bir də ki, ilin bu vaxtında rastlaşdığın adamları, demək olar ki, birinci dəfə görürsən.

Puaro fikirli halda başı ilə təsdiq etdi.

Müfəttiş Kroum ser Karmayklin axşam gəzintisinə çıxdığı yeri ona göstərmələrini xahiş etdi. Franklin Klark bizi arxa qapıdan keçirərək bağa apardı, miss Qrey də bizimlə gəldi.

Onunla mən digərlərindən bir qədər geridə gedirdik.

– Sizin üçün bu, yəqin ki, qorxunc zərbədir, – mən söylədim.

– Buna inanmaq olmur. Dünən polis mənə zəng vuranda mən artıq yatmışdım. Aşağıda səs eşitdim, sonra düşdüm ki, görüm nə məsələdir. Deveril və mister Klark fənlərlə onu axtarmağa getməyə hazırlaşdılar.

– Ser Karmaykl gəzməkdən, adətən, saat neçədə qayıdırdı?

– Saat ona on beş dəqiqə qalmış. Adətən, evə yan qapıdan girərdi və bəzən o dəqiqə də yatmağa gedərdi, bəzən isə qalereyaya – kolleksiyalarının yanına dönərdi. Ona görə də polisin zəng etməsinə baxmayaraq, onun yoxa çıxması səhər tapılana kimi hiss olunmamışdı.

– Yəqin ki, arvadı üçün də bu, böyük itki olacaq?

– Ledi Klark yüksək dozalı morfinin təsiri altındadır. Zənnimcə, o, elə bir vəziyyətdədir ki, ətrafda baş verənləri dərk etmir.

Biz bağçanın qapısından çıxaraq qolf sahəsinə çatdıq. Pillə-pillə çıxıntıları olan tindən burularaq aşağıya doğru dik enən cığır-la irəlilədik.

– Bu yol Elberi-Kouva gedir, – Franklin Klark izah etdi. – Amma iki il əvvəl əsas yoldan Broundsendzə, oradan da Elberiyə aparan yeni yol çəkildir, odur ki, indi bu yol, demək olar ki, boş olur.

Biz yolumuza davam edərək aşağıya düşdük. Orada yol ayıdöşəyi və böyürtkən kolları arasından dənizə uzanırdı. Gözlənilmədən biz yaşıl qayalığa gəlib çıxdıq, buradan ağ çınqıl daşları ilə örtülmüş çimərlik və dəniz çox gözəl görünürdü.

Dənizin ətrafı boyunca tutqun yaşıl ağaclar sanki dənizin üzərinə yeri yirdi. Mənzərə çox əsrarəngiz idi: adamın gözü önündə müxtəlif – ağ, tutqun yaşıl, yaqut mavisli və sair rənglər oynayaraq bərq vururdu.

– Necə də gözəl yerdir! – mən qeyri-ixtiyari ucadan dedim.

Klark mənə tərəf çevrildi:

– Əlbəttə! İnsanlar buradan xaricə, Riveruya niyə getsinlər axı? Mən vaxtilə bütün dünyanı gəzmişəm və Tanrıya and olsun ki, belə gözəl yer heç yerdə görməmişəm.

Sonra o, sanki atəşli nitqindən utandı və hazırkı vəziyyətə daha uyğun səs tonu ilə dedi:

– Bu, hər axşam qardaşımın gəzintiyə getdiyi yoldur. Sonra o, yuxarıya tərəf burulur, sola deyil, sağa dönüb fermanın yanından ötüb meyitin tapıldığı sahədən keçərdi.

Kroum başını tərpətdi:

– Kifayət qədər sadədir. Adam burada qaranlıqda dayanıb. Qardaşınız da zərbə anına qədər heç nə anlamayıb.

Yanımda dayanan qız diksindi.

Franklin Klark dedi:

– Mətin ol, Tora. Bu, dəhşətlidir, lakin təfərrüatlardan yayınmaq ağıllı davranış deyil.

Tora Qrey – bu ad ona çox yaraşırdı.

Biz geriye, evə yollandıq. Artıq meyitin şəklini çəkdikdən sonra evdən aparmışdılar.

Geniş pilləkənlə qalxdığımız zaman həkim əlində qara sakvoyaj otaqdan çıxdı.

– Bizə veriləcək bir xəbəriniz var, həkim? – Klark xəbər aldı.

– Adi haldır. Mən istintaq üçün nəticə hazırlayacam. Ümumi götürsək, o, əziyyət çəkməyib. Ölüm ani gəlib.

– Həkim yanımdan ötüb keçdi: – Gedim ledi Klarkə məlumat verim.

Hamımız həkimin çıxdığı otağa girdik.

Mən orada çox dayanmadım. Otaqdan çıxanda Tora Qreyin hələ də pilləkən meydançasında dayandığını gördüm.

Onun üzündə qəribə bir ifadə donub qalmışdı.

– Miss Qrey... – Mən söyləyəcəyim cümləni yarımçıq qoydum. – Nə olub?

O, baxışlarını mənə dikdi.

– Mən “D” hərfi barədə fikirləşirəm, – o dedi.

– “D” hərfi? – heç nə anlamayaraq ona baxdım.

– Bəli. Növbəti qurban barədə. Nəsə etmək lazımdır. Qatilin qarşısını almaq lazımdır.

Klark mənim ardımca otaqdan çıxdı və soruşdu:

– Nəyin qarşısını almaq lazımdır, Tora?

– Bu qorxunc qətlərin.

– Bəli. – Onun sifəti hirsli surətdə sıxıldı. – Mən müsyö Puaro ilə danışmaq istəyirəm... Bu Kroum bir şeyə dəyən adamdır? – Sual gözlənilmədən Klarkin ağzından çıxdı.

Cavab verdim ki, Kroum ağıllı zabitdir. Amma ola bilər ki, səsim lazımı qədər gümrəh səslənmədi.

– Onun kobud ədaləti var, – Klark bildirdi. – Özünü elə aparır ki, guya hər şeyi bilir. Amma əslində ona nə məlumdur? Bildiyim qədər, demək olar ki, heç nə.

O, bir-iki dəqiqə susaraq əlavə etdi:

– Müsyö Puaro mənim işimə əl verər. Mənim bir planım var. Amma bu barədə sonra danışarıq. – O, dəhlizlə irəliləyib, həkimin girdiyi otağın qapısını döydü.

Mən bir anlıq tərəddüd etdim. Qız dalgın baxışlarla uzaqlara baxırdı.

– Miss Qrey, nə fikrə getmisiniz?

O, baxışlarını mənə yönəltdi:

– Maraqlıdır, indi o, haradadır?.. Qatili deyirəm. Bu hadisənin baş verdiyi vaxtdan bəri heç on iki saat keçməyib... Ah! Görəsən, indi onun harada olduğunu, nə etdiyini deyə bilən bir falçı varmı?

– Polis onu axtarır... – dedim. Mənim bu adi sözlərimdən Tora Qrey özünü ələ aldı.

– Bəli, – o, başını tərpətdi. – Əlbəttə.

Qız pilləkənlə aşağı düşdü. Mən isə yuxarıda qalaraq onun mənə söylədiyi sözləri öz-özümə təkrar edirdim.

“ABC”...

İndi o, haradadır?

50 Belə güman edirsiniz?

51 Çox hiyləgərdirlər.

52 Yenidən!

50 Belə güman edirsiniz?

51 Çox hiyləgərdirlər.

52 Yenidən!

XVI FƏSİL

(Kapitan Hastings tərəfindən nəql edilmir)

Mister Aleksandr Bonapart Kast Torkidə “Ölümdən tükə asılı” adlı həyəcanlı filmə baxdıqdan sonra camaatla birlikdə “Palladium” kinoteatrından çıxdı.

Günəşin altına çıxdığı zaman o, həmişəki kimi bir neçə saniyə gözlərini qırıpdı və yolunu azmış köpək kimi ətrafa boylandı.

O, asta səslə mızıldadı: “Bu ideyadır”...

Qəzet satan oğlanlar onun yanından ora-bura qaçışaraq qışqırırdılar:

– Son xəbərlər!.. Manyak-qatil Çerstonunda!...

Onlar əllərində üzərində “SİRSTONDA QƏTL. SON XƏBƏRLƏR” yazısı olan vərəqlər yelləyirdilər.

Mister Sist ciblərini eşələyib bir neçə qəpik tapdı və qəzet aldı, lakin dərhal onu açmadı. “Prinsess-Gardens”ə daxil olaraq yavaş-yavaş Torki limanına baxan pavilyona daxil oldu və əyləşərək qəzeti açdı.

Böyük başlıq yazılmışdı:

“SER KARMAYKL KLARK QƏTLƏ YETİRİLMİŞDİR”.

“ÇERSTONDA FACİƏVİ QƏTL”.

“MANYAK-QATİLİN ƏMƏLİ”.

Aşağıda isə yazılmışdı:

“Cəmi bir ay əvvəl İngiltərə Bekshilldə gənc qızın qətlə yetirilməsi ilə qorxuya düşmüş və sarsılmışdı. Məlum olduğu kimi, həmin məsələdə “ABC” dəmiryol məlumat kitabçasının da adı hallanırdı. Ser Karmaykl Klarkin meyiti yanında da bu cür məlumat kitabçası tapılmışdır və polis hər iki cinayətin eyni adam

tərəfindən törədildiyinə inanır. Görəsən, doğrudanmı manyak-qatil dənizkənarı kurorta səfərə çıxıb?”

Mister Sislə yanaşı əyləşmiş flanel şalvar və açıq göy rəngli köynək geyinmiş gənc oğlan bildirdi:

– Çox iyrənc əməldir, hə?

Mister Kast yerində dik atıldı:

– Ah, hə... hə...

Gənc oğlanın da gördüyü kimi onun əlləri əsirdi, az qala qəzeti əlində saxlaya bilməyərək yerə salacaqdı.

– Bu ağıldankəmləri başa düşmək olmur, – söhbətçil gənc oğlan sözünə davam etdi. – Elə olur ki, onların dəli olub-olmadığını ayırd etmək olmur. O cür dəliləri bizim, sizin kimilərdən fərqləndirmək çətin olur...

– Bəli-bəli, – Kast başını tələsik tərpətdi.

– Sizə dəqiq deyirəm. Onlardan bəziləri hələ lap müharibədə havaalanıblar, o vaxtdan bəri də özlərinə gələ bilməyiblər.

– Siz... siz, görünür, haqlısınız.

– Bu müharibələrdən heç xoşum gəlmir, – gənc oğlan söylədi.

Onun həmsöhbəti isə cavabında dedi:

– Mən isə taunu, aclığı, xərçəng xəstəliyini və yuxu xəstəliyini sevmirəm... Amma buna baxmayaraq, onların ardı kəsilmir.

– Müharibəyə yol verməmək olar, – gənc inamla söylədi.

Mister Kast ucadan qəhqəhə çəkdi və bir müddət sakitləşə bilmədi.

Gənc oğlan bir qədər narahatlıq keçirdi. “Deyəsən, bunun özü də bir az ipləmədir”, – oğlan düşündü və hündürdən dedi:

– Bağışlayın, ser, deyəsən, siz müharibədə olmusunuz?

– Hə, olmuşam, – KastKast cavab verdi. – Elə indiyə qədər də... Hələ indiyə qədər də özümə gələ bilməmişəm. Başıma o vaxtdan nəsə olub. Bilirsinizmi, başım həmişə ağrıyır. Elə bərk ağrıyır ki...

– Ah! Üzr istəyirəm, – gənc oğlan utanaraq söylədi.

– Bəzən nə etdiyimi özüm də dərk etmirəm...

– Doğrudanmı? Nə isə, mən getməliyəm, – gənc söylədi və tələsik çıxıb getdi. O, adamların öz səhhətləri barədə danışmağa başladılarsa, dayanmayacaqlarını yaxşı bilirdi.

Mister Kast qəzeti ilə təkbaşına qaldı. O, qəzeti başdan-ayağa qədər oxudu. Sonra təkrarən daha iki dəfə də oxudu.

Onun yanından insanlar ötüb keçirdilər. Onların əksəriyyəti bu cinayət haqda danışdırlar...

– Dəhşətdir... Bilmirsən, bu, çinlilərlə əlaqəli deyil? Həmin ofisiant qız Çin kafesində işləmirdi ki?..

– Düz qolf meydançasının ortasında...

– Mənsə eşitmişəm ki, hadisə çimərlikdə baş verib...

– ...axı, əzizim, biz çayı Elberiyə elə dünən axşam aparmışdıq...

– ...polis əmindir ki, yaxalayacaq...

– ...onu hər dəqiqə tuta bilərlər...

– ...onun Torkidə ola biləcəyi daha ağlabatandır...

– O, qadın idi, kişi yox...

Mister Kast qəzeti səliqə ilə qatladı və oturacağa qoydu. Sonra isə sakit halda ayağa durdu və şəhər istiqamətinə yollandı.

Onun yanından ağ, çəhrayı, mavi – yay mövsümünə uyğun donlarda, şalvarlı kostyumlarda qızlar ötüb keçirdi. Onlar danışır və gülürdülər, gözlərilə yanlarından keçən kişiləri dəyərləndirirdilər.

Onların baxışları mister Kastin üzərində dayanmadı...

Mister Kast kiçik masa kənarına əyləşdi və Devonşir qaymaqlı çay sifariş verdi.

XVII FƏSİL

Diqqətəlayiq məqam

Ser Karmaykl Klarkin ölümündən sonra “ABC” sirri barədə məsələ məşhurluğun zirvəsinə yüksəldi.

Qəzetlər ancaq bu barədə danışdılar. Müxtəlif növ “sirlər”in açılması barədə camaata xəbərlər verilirdi. İddia edirdilər ki, polis qatili tuthatutdadır. Cinayətlə bir balaca əlaqəsi olan hər kəsin və hər yerin şəkilləri dərc olunurdu. Müsahibə verməyə razılıq verən hər kəsdən intervü götürülürdü. Parlamentdə məsələyə baxılması tələb edilirdi.

Endoverdəki qətl, nəhayət, son ikinci hal ilə əlaqələndirildi.

Skotlend-Yardın iddiasına görə, mətbuata bu cür bildiriş caninin tez həbs edilməsi üçün ən yaxşı üsul idi. Britaniya əhalisi həvəskar-xəfiyyə ordusuna çevrilmişdi.

“Deyli Fliker” redaksiyasında belə bir başlıq düşünülmüşdülər:

“O, SİZİN ŞƏHƏRDƏ OLA BİLƏR!”

Təbii ki, Puaro bütün bu hadisələrin mərkəzində idi. Onun aldığı məktubların hamısı mətbuatda dərc olunmuşdu. Onu cinayətin qarşısını almamaqda ittiham edir və qatilin adını taparaq hər an söyləmək üzrə olduğunu yazaraq müdafiə edirdilər.

Müxbirlər dayanmadan ondan müsahibə tələb edərək onu təngə gətirmişdilər.

“Bu gün müsyö Puaro nə söyləyir?”

Ardınca da, adətən, bir yığın cəfəngiyat davam edirdi:

“Müsyö Puaro vəziyyəti pessimistcəsinə qiymətləndirir”.

“Müsyö Puaro uğurun kandarındadır”.

“Müsyö Puaronun köhnə dostu kapitan Hastingş bizim xüsusi müxbirimizə söyləyib ki...”.

– Puaro, – mən hirsimdən az qala ağlayacaqdım, – yalvarıram, mənə inanın, mən belə söz deməmişəm!

Dostum mülayimliklə cavab verdi:

– Bilirəm, Hastingş, bilirəm. Yazılmış sözlərlə söylənmiş sözlər arasındakı məsafə bir uçurum qədərdir. Cümləni o qədər təhrif etmək olar ki, nəzərdə tutulan əsl mənasından fərqli olaraq tam əks məna versin.

– İstəməzdim düşünəsiniz ki, guya mən onlara demişəm ki...

– Kefinizi pozmayın. Bütün bunların heç bir rolu yoxdur. Bu cəfəngiyatlar həтта faydalı da ola bilər.

– Necə?

– Eh bien,[53](#) – Puaro kədərli halda dedi. – Əgər bizim manyak bugünkü qəzetləri oxusa, o zaman bir rəqib kimi mənə qarşı olan bütün hörmətini itirəcək. Bu özü də bir işdir!

Digər tərəfdən də, Skotlend-Yard və yerli polis orqanı yorulmadan müxtəlif fərziyyələr irəli sürürlər. Cinayət yerlərinin ətrafında kirayəyə mənzillər, pansionlar verən adamları, mehmanxana sahiblərini sorğu-sual ediblər. Yüzlərlə insandan “gözləri şübhəli şəkildə o tərəf, bu tərəfə qaçan şəxs” və ya “günahkar simalı adam” barədə danışdıqları əhvalatları diqqətlə dinləyiblər. Heç bir məlumata, həтта ən qeyri-müəyyəninə belə laqeyd yanaşılmayıb. Bir çox adamlar saxlanılaraq həmin nəhs gecədə nə etdikləri barədə sorğuya çəkiliblər.

Əgər Kroum və həmkarları nəfəs dərmədən işləyirdilərsə, onda mənə gəlir ki, Puaro onlarla müqayisədə çox tənbəldir...

Biz həmişə mübahisə edirdik.

– Siz məndən nə istəyirsiniz, dostum? Polis küt istintaqın öhdəsindən məndən daha yaxşı gələcək. İstəyirsiniz ki, mən təzə kimi irəli-geri qaçım?

– Evdə oturmaqdansa, necə ki... necə ki...

– Necə ki, sağlam düşüncəli adam kimi! Mənim gücüm, Hastings, ayağımda deyil, başımdadır! Hər dəfə sizə elə gələndə ki, mən hərəkətsiz otururam, bilin ki, mən bu zaman düşünürəm.

– Düşünürsünüz?! – mən bağırırdım. – Məgər indi düşünmək vaxtıdır?

– Bəli, min dəfələrlə bəli!

– Axı, siz hər üç cinayətin faktlarını əzbər bilirsiniz.

– Mən faktlar üzərində deyil, psixologiya üzərində – qatilin düşüncəsi üzərində düşünürəm.

– Qatilin düşüncəsi üzərində?

– Bəli. Qatilin nəyə oxşadığını biləndə onun kim olduğunu da biləcəm. Endoverdəki cinayətdən sonra biz nə öyrəndik? Demək olar ki, heç nə. Bekshilldəki qətdən sonra necə? Bir qədər çox. Bəs Çerstonadakı qətdən sonra necə? Daha çox. Mən artıq qatilin nəinki sifətinin və bədəninin quruluşunu, həm də dərrakəsinin cizgilərini görməyə başlamışam. Qatilin hərəkət edən və iş görən aqlını. Növbəti cinayətdən sonra...

– Puaro!

Dostum sakit halda mənə baxdı:

– Bəli, Hastings, zənnimcə, növbəti cinayət də olacaq. Təsadüfdən çox şey asılıdır. Maraqlıdır, görəsən, yad adam nə dərəcədə şanslı olacaq. Uğur ondan üz döndərə bilər. Hər halda, növbəti qətdən sonra biz daha çox məlumat öyrənəcəyik. Cinayətlər qatili çox ələ verir. Adətlərinizi, üsullarınızı dəyişdirə bilərsiniz, ruhunuz isə sizin davranışınızla üzə çıxacaq. Hələlik məlumatlar ziddiyyət təşkil edir – hərdən adama elə gəlir ki, bu işdə iki müxtəlif adam iştirak edir – ancaq sxem aydın olan kimi, mən biləcəyəm...

– Onun kim olduğunu biləcəksiniz?

– Xeyr, Hastings, mən onun nə adını, nə də ünvanını bilməyəcəm, mən onun necə insan olduğunu biləcəyəm...

– Bəs nə zaman?

– Et alors, je vais a la peche.[54](#)

Mənim sifətimdə təəccüb ifadəsi əks olunduğuna görə o, sözünə davam etdi:

– Bilirsiniz, Hastings, təcrübəli balıqçı hansı balığın hansı yemə can atdığını dəqiq bilir. Mən lazımı yemi tələ üçün seçəcəyəm.

– Bəs nə zaman?

– Bəs nə zaman? Bəs nə zaman? Siz heç də daima “eləmi?” deyər adamı özündən çıxaran o özündənrazı Kroumdan heç nə ilə fərqlənmirsiniz. Eh bien, nə vaxt ki, o, qarmaqla birgə yemi udacaq və ipi dartışdıracaq...

– O zamana qədər də o, sağda-solda adamları öldürəcək...

– O, üç nəfəri öldürüb. Yollarda isə hər həftə yüz iyirmiyə yaxın adam ölür.

– O başqa məsələdir.

– Ölənlər üçün, yəqin ki, eynidir. Başqaları üçün – dostlar və qohumlar üçün, bəli, bu başqa cür görünür, lakin hazırkı halda məni bir şey rahatlayır.

– Hə də, heç olmasa adamı rahatlayacaq nəsə söyləyin!

– Sizin rişxəndiniz inutile.[55](#) Məni rahatladan odur ki, hazırkı halda günahsız adamlara müqəssirlik kölgəsi düşmür.

– Axı bu daha betərdir!

– Xeyr, xeyr, min dəfə xeyr! Dünyada şübhəli ab-havada yaşamaqdan, daima izləndiyini bilməkdən, ətrafındakıların gözlərindəki sevginin necə qorxu ilə əvəz olunduğunu görməkdən, sənə yaxın və əziz olan adamdan şübhələnməkdən pis heç nə yoxdur... Bu, adamın həyatına zəhər qatır. Yəni məsum insanların həyatını zəhərləməkdə biz “ABC”-ni ittiham edə bilmərik.

– Tezliklə siz ona bəraət qazandırmağa da başlayacaqsınız! – mən məyus səslə söylədim.

– Niyə də yox? O, tamamilə inana bilər ki, düzgün işlə məşğul olur. Ola da bilsin

ki, biz də onun nöqtəyi-nəzərinə həmrəy olmaqla kifayətlənək.

– Bravo, Puaro!

– İlahi, mən sizi heyrləndirdim! Əvvəlcə öz passivliyimlə, sonra isə baxışlarımla.

Mən cavab vermək əvəzinə başımı yellədim.

– Onsuz da, – Puaro dedi, – sizi sevindirəcək bir planım var və planım passiv deyil, aktivdir. Bundan əlavə, plan çoxlu söhbət, az düşüncə tələb edir.

Onun səs tonu o qədər də xoşuma gəlmədi.

– Nə planıdır elə? – mən şübhə ilə soruşdum.

– Mərhumların dostlarından, qohumlarından, qulluqçularından bildikləri hər məlumatı almaq.

– Demək, siz onların nə barədəsə susub danışmadıqlarından şübhələnirsiniz?

– Bəli, amma qəsdən deyil. Bildiyiniz hər şeyi danışarkən siz həmişə seçmə aparırsınız. Əgər sizdən dünən gününüzü necə keçirdiyinizi xəbər alsam, ola bilsin, cavab verəcəksiniz: “Saat doqquzda yuxudan oyandım, onun yarısı səhər yeməyimi yedim, səhər yeməyində yumurta, basdırma yedim, qəhvə içdim və sair”. Siz qeyd etməyəcəksiniz ki, dırnağınızı sındırdınız, ona görə də dırnağınızı kəsməli oldunuz. Deməyəcəksiniz ki, qulluqçudan üzünüzü qırmaq üçün su gətirməsini xahiş etdiniz, qəhvəni süfrənin üstünə dağıtdınız, şlyapanı başınıza qoymazdan əvvəl onu təmizlədiniz. İnsan hər şeyi danışmağa qadir deyil. Ona görə də o, seçmə aparır. Qətl hadisəsində adamlar lazım olanı seçim edirlər. Lakin çox tez-tez hallarda yanılırlar!

– Bəs gərəkli olanı necə bilmək olar?

– Bayaq dediyim kimi, sadəcə, söhbət əsnasında. Söhbət etmək lazımdır! Əgər müəyyən hadisəni, müəyyən şəxsi, yaxud da müəyyən günü təkrar-təkrar müzakirə etsək, mütləq əlavə təfərrüatlar meydana çıxacaq.

– Hansı təfərrüatlar?

– Təbii ki, bunu mən bilmirəm, yoxsa, bununla məşğul olmaq nəyimə gərəkdir. Adi halların yenidən öz mənasını almasından ötrə cinayətdən bəri kifayət qədər zaman keçib. Bu üç cinayətdə işlə birbaşa əlaqəsi olan bir dənə də olsun, nə

faktın, nə də ifadənin olmaması bütün riyazi qanunlara ziddir. Yəqin ki, açar rolunu oynayan hansısa bir adi hal və ya adi qeyd var! Təbii ki, bu, demək olar ki, samanlıqda iynə axtarmağa bərabərdir, amma mən əminəm ki, bu saman tayasında iynə var – buna şübhə etmirəm!

Bütün bunlar mənə son dərəcə dumanlı göründü.

– Siz məni başa düşmürsünüz? Deməli, adi qulluqçunun ağı daha iti imiş.

Puaro mənə bir məktub uzatdı. O, çəpinə şagird xətti ilə səliqəli halda yazılmışdı:

“Əziz ser!

Ümid edirəm ki, sizə məktub yazmağa cəhd etdiyim üçün məni bağışlayarsınız. Xalamın qətlinə bənzəyən bu faciəvi qətlər baş verdikdən sonra mən çox düşünürəm. Belə çıxır ki, biz hamımız, guya ki, eyni bəlaya düşmüşük. Qəzetdə mən həmin qızın – Bekshilldə öldürülən qızın bacısının şəklini gördüm. Özümdə cəsarət tapıb qıza xəbər vermək üçün məktub yazdım ki, özümə təzə iş yeri tapmaqdan ötrü Londona gedirəm. Həm də soruşdum ki, görüm ya onun, ya da anasının yanına gedə bilərəmmi. Çünki ağıl ağıldan üstün olur. Mən elə onların yanında da işləyərəm, mənə elə də yüksək məvacib lazım deyil, amma yaxşı olar ki, o qorxunc yaramazın kim olduğunu üzə çıxaraq. Bəlkə biz hərəməzin nə bildiyini birlikdə bir-birimizə danışsaq, nəşə alınar və nəşə aydınlaşar.

O qız mənə kontorda işlədiyi və yataqxanada yaşadığı barədə çox ədəblə cavab verdi. Təklif etdi ki, sizə yazıb bildirim, eyni zamanda cavab verdi ki, demək olar, mənim kimi düşünür. O, mənə yazdı ki, hamımızın dərdi eynidir və biz bir-birimizə dayaq olmalıyıq. Ona görə də, budur, sizə yazıram, ser, mən Londona yola düşürəm, bu da mənim ünvanım.

Sizi narahat etmədiyimə ümid edirəm.

Hörmətlə,

Meri Drouer”.

– Meri Drouer, – Puaro dedi, – çox ağıllı qızıdır.

O, daha bir məktubu da əlinə götürdü.

– Bunu da oxuyun.

Bu, Franklin Klarkin yazdığı bir-iki sətir idi. Xəbər verirdi ki, Londona gedir və əgər uyğundursa, ertəsi gün Puaroya zəng vuracaq.

– Ümitsizliyə qapılmayın, dostum, – Puaro dedi,

– hərəkət hələ indi başlayır.

53 Yaxşı.

54 O zaman mən balıq tutmağa yollanacam.

55 Əbəsdir.

53 Yaxşı.

54 O zaman mən balıq tutmağa yollanacam.

55 Əbəsdir.

XVIII FƏSİL

Puaro nitq söyləyir

Franklin Klark günorta saat üçdə bizə gəldi.

– Müsyö Puaro, – o dedi, – mən razı deyiləm.

– Nədən, mister Klark?

– Kroumun işgüzar polis olduğuna şübhə etmirəm, amma, düzünü desəm, o, məni özümdən çıxarır. Özünü elə biləndər-biləndər aparır ki! Sizin dostunuz

Çerstonunda olarkən onunla bəzi fikirlərimi bölüşdüm, ancaq mərhum qardaşımın bütün işlərini qaydaya salmalı olduğuma görə bugünkü günə kimi vaxtım olmamışdı. Fikrim ondan ibarətdir ki, müsyö Puaro, ayağımızın altında alaqlarının bitməsinə icazə verməməliyik...

– Hastings də eyni sözləri deyə-deyə durur!

– Biz növbəti qətlə hazır olmalıyıq.

– Demək, güman edirsiniz ki, növbəti qətl olacaq?

– Bəs siz belə düşünmürsünüzmü?

– Şübhəsiz!

– Yaxşı, mən buna birdəfəlik son qoymaq istəyirəm. Bu halda bir tədbir görmək lazımdır.

– Fikriniz tam olaraq nədən ibarətdir? Planınızı ətraflı danışın.

– Müsyö Puaro, təklif edirəm ki, qətlə yetirilmişlərin dostlarından və qohumlarından ibarət bir briqadanı sizin idarəçiliyiniz altında yaradaq...

– Une bonne idee.[56](#)

– Bu fikrin ürəyinizcə olmasına şadam. Düşünürəm ki, birlikdə nəşə əldə edə biləcəyik. Bundan əlavə, “ABC”-dən növbəti məktub gələndə bizdən əl altında olanlardan biri, ola bilsin, daha əvvəlki cinayətlərdə hadisə yerinin yaxınlığında olan şəxsi tanıya bildi.

– Sizin fikriniz mənə aydındır və mən bunu dəstəkləyirəm, amma, mister Klark, yadınızdan çıxarmamalısınız ki, mərhumların dostları və qohumları başqa təbəqəyə aiddirlər – onlar axı xidmət edirlər, hərçənd onlara kiçik məzuniyyət verilə bilər...

Franklin Klark onun sözünü kəsdi:

– Bax, mən də elə bunu deyəcəkdim. Bu işi maliyyələşdirə biləcək yeganə insan mənəm. Əlbəttə ki, mən mərhum qardaşım qədər varlı deyiləm, lakin qardaşımın ölümündən sonra mənə miras qalıb və o, mənim ixtiyarıma keçməlidir. Dediym kimi, xüsusi briqada yaradılmasını təklif edirəm. Briqadanın üzvlərinə maaşlarına bərabər miqdarda pul və əlavə xərclərin qarşılığı ödəniləcək.

– Bu briqadaya kimlər daxil olacaqlar?

– Mən bu barədə də artıq fikirləşmişəm. Mən artıq miss Meqan Barnardı yazmışam – düzünə qalsa, bu, bir qədər də onun ideyası idi. Mən özümü təklif edirəm, eyni zamanda mərhum qızla nişanlı olan mister Donald Freyzeri. Sonra Endoverdən olan qadının bacısı qızını. Miss Barnard onun ünvanını bilir. O qadının ərinin işimizə yarayacağını düşünmürəm, eşitmişəm ki, o, həmişə sərxoş olur. Eyni zamanda Barnardın valideynlərini də nəzərdə tutmuram

– aktiv fəaliyyət üçün onlar çox qocadırlar.

– Başqa heç kim?

– Bəli... bir də... e-e... miss Qreyi.

Onun adını çəkərkən o, ehmalca qızardı.

– Ah! Miss Qrey!

Dünyada Puarodan yaxşı heç kim bir neçə kəlmədə bu qədər incə ironiyanı ifadə edə bilməzdi. Franklin Klark sanki otuz beş yaş cavanlaşdı və qəfildən mənə utancaq məktəbli oğlan kimi göründü.

– Bəli, miss Qrey. Bilirsiniz, o, iki ilə yaxın idi ki, qardaşımın yanında işləyirdi. O, ətraf yerləri, yerli sakinləri, ümumiyyətlə, dünyada hər şeyi bilir. Axı, mən il yarım burada olmamışam.

Puaro ona rəhm edərək söhbəti dəyişdi:

– Şərqdə idiniz? Çindəmi?

– Bəli. Qardaşımın tapşırığı ilə onun kolleksiyasına əşyalar əldə etmək üçün səyahət edirdim.

– Yəqin bu, çox maraqlı idi. Eh bien, mister Klark, mən sizin ideyanızı yüksək qiymətləndirirəm. Elə dünən Hastingssə dedim ki, aidiyatı olan şəxslərdən ibarət qrup yaratmaq lazımdır. Bu, xatirələri yenidən danışmaq, müşahidəni müqayisə etmək, enfin, [57](#) təfərrüatları yenidən təkrarlamaq üçün lazımdır. Gərək dəfələrlə təkrar-təkrar danışılınsın. Hansısa diqqəti cəlb etməyən bir cümlə həqiqəti aşkar edə bilər.

Bir neçə gündən sonra “könüllü briqada” Puaronun mənzilində toplanmışdı.

Hamı yərbəyer olaraq masanın başında öz yerini tutmuş Puaroya sədaqətlə

baxırdı. Mən isə otaqdakıları bir-bir süzərək əvvəlcə onlarla bağlı yaranmış təəssüratlarımı təsdiqləyir, ya da yenidən gözdən keçirirdim.

Hər üç qız güclü təəssürat yaradırdı: qeyri-adi gözəlliyi olan sarışın Tora Qrey, hinduları xatırladan qəribə sifət ifadəsi olan, temperamentli Meqan Barnard, ağıllı sifət ifadəsi olan, ingilissayağı səliqəli kostyum geyinmiş Meri Douer. Kişilərin hər ikisi isə – iri gövdəli, günəşdən dərisi qaralmış, söhbətçil Franklin Klark və sakit, az danışan Donald Freyzer bir-birinə ziddiyyət təşkil edirdi.

Puaro, əlbəttə ki, özünü bu həzzdən məhrum etməyərək, qısa da olsa nitq söyləməyə bilməzdi.

– Xanımlar və cənablar, bizim burada nəyə görə toplaşdığınızı bilirsiniz. Canini təqib etmək üçün polis əlindən gələni edir. Mən də öz növbəmdə bununla məşğul oluram. Ancaq mənə elə gəlir ki, şəxsən əlaqədar olan və qurbanı şəxsən tanıyan şəxslərin görüşü istənilən istintaqın göstərə bilmədiyi nəticəni verə bilər.

Bizim əlimizdə üç cinayət işi var – yaşlı qadının, gənc qızın və yaşlı kişinin qətləri. Bu o deməkdir ki, qatil üç müxtəlif yerdə olub və yaqın ki, onu çox sayda adamlar görüb. Onun ruhi xəstə olduğu sözsüzdür. Lakin eyni zamanda açıq-aşkar görünür ki, davranışlarında ruhi xəstə olduğunu bürüzə verən heç nə yoxdur. Bu adam – kişi, yaxud da qadın ola bilər – iblis kimi hiyləgərliyə malikdir. O, izləri tamamilə itirməyə müvəffəq olub. Polisin əldə etdiyi müəmmalı məlumatlarla heç bir tədbir görə bilmir. Bununla yanaşı, məlumatlar müəmmalı deyil, dəqiq olmalıdır. Misal üçün, bir faktı götürək, məgər bu qatil gecəyarı Bekshillə gəlib sahildə soyadı “B” hərfi ilə başlayan qızı tapıb...

– Bu məsələnin təfəsilatlarına girmək vacibdirmi? – Donald Freyzer dilləndi. Sanki bu sözləri dilinə gətirməyə onu daxilindəki hansısa əzab vadar etdi.

– Müsyö, biz bütün məsələlərin təfərrüatlarına girməliyik, – Puaro ona sarı çevrilərək dedi. – Siz bura hisslərinizə rəhm etmək üçün, yaxud da təfərrüatları mühafizə etmək üçün yox, lazım gələrsə, öz hisslərinizi bir kənara qoyub, hər şeyi xırdalıqlarına kimi müzakirə edərək həqiqəti açmağa kömək etmək üçün yığılmısınız. Dediym kimi, Betti Barnard “ABC”-nin təsadüfi qurbanı olmayıb. Bu, “ABC” tərəfindən əvvəlcədən düşünülmüş plan olub. O, ayağının altındakı dayağı əvvəlcədən yoxlamalı idi. Əvvəlcədən öyrəndiyi bəzi şeylər var idi: Endoverdə qətl üçün əlverişli vaxtın nə zaman olduğu, Bekshilldə mise en scene [58](#) olduğunu, Çerstonda ser Karmayklin hansı vərdişi olduğunu. Şəxsən mən dəlilin yoxluğuna, qatilin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi üçün heç bir

eyhamın olmamasına inanmıram.

Tutaq ki, sizlərdən kimsə, ola bilsin, hər biriniz, bildiyini belə ehtimal etmədiyi nəyisə bilir.

Gec-tez bir-birinizlə ünsiyyət zamanı əvvəllər əhəmiyyət belə vermədiyiniz nəyinsə məna kəsb etdiyi sizə aydın olacaq. Bu, mozaika kimidir. Hər biriniz, təklildə mənası olmayan, lakin başqaları ilə birləşdirdikdə müəyyən bir şəkil təşkil edən parçalara sahib ola bilərsiniz.

– Söz! – Meqan Barnard dedi.

– Nə? – Puaro heç nə anlamayaraq ona baxdı.

– Söylədiyinizi deyirəm. Bu, sadəcə sözdür. Onların heç bir mənası yoxdur.

Qız o dərəcədə var gücü ilə danışdı ki, mən bunu onun xarakterinin xüsusiyyətinə aid etdim.

– Sözlər öz-özlüyündə, madmazel, yeni fikirlərin xarici örtüyü deməkdir!

– Bəli, mən bunda bir məna olduğunu düşünürəm,

– Meri Drouer dedi. – Mən həqiqətən də belə düşünürəm, miss. Adətən, adam bir məsələ barəsində söhbət edəndə hər şey yerini tapır, aydın olur. Beyin sizin əvəzinizə özü işləyir, siz isə bunun necə baş verdiyini bilmirsiniz. Söhbətlər əvvəl-axır bir nəticəyə gətirib çıxaracaq.

– Əgər sözlərlə heç cür kömək etmək olmasa, o zaman biz tamam əks-hərəkət edəcəyik, – Franklin Klark dedi.

– Bəs siz nə deyirsiniz, mister Freyzer?

– Söylədiyiniz təklifin təcrübədə istifadə olunduğunu düşünmürəm, müsyo Puaro.

– Bəs siz necə düşünürsünüz, Tora? – Klark xəbər aldı.

– Düşünürəm ki, hər şeyi xırdalıqlarına kimi müzakirə etməyin faydası olacaq.

– Tutaq ki, – Puaro söylədi, – siz hamınız cinayətdən əvvəlki vaxtı xatırlamağa çalışırsınız. Gəlin sizdən başlayaq, mister Klark.

– Yadımdadır ki, Karmaykli öldürdükləri gün mən səhər dənizə getmişdim. Oradaca, düz körfəzdə səkkiz skumbriya balığı tutdum. Bizim körfəz əladır.

Yadımdadır ki, onları irlandsayağı qızardaraq yedim. Qamakta yatdım. Çay içdim. Bir neçə məktub yazdım, poçta baxdım, sonra məktub yollamaq üçün Peyntona getdim. Sonra şam etdim və – bundan utanmıram da – uşaqlığımdan bəri çox sevdiyim Nesbitin kitabını yenidən açıb oxudum. Sonra zəng çaldı...

– Kifayətdir. İndi bir fikirləşin, Klark, səhər dənizə yollanarkən kiməsə rast gəlmədiniz ki?

– Mən çox adam gördüm.

– O adamlar barədə nəyə yadınıza sala bilərsinizmi?

– Qorxacaq heç nə baş verməmişdi.

– Əminsinizmi?

– Nə bilim... gəlin bir sınayaq... bir nəfər kök qadını xatırlayıram, onun əynində zolaqlı gödək ipək don var idi, mən ona öz-özlüyümdə hələ bir təəccübləndim də. Onun yanında iki oğlan uşağı da var idi, yanlarında foksteryer olan iki nəfər gənc oğlan sahildə dayanaraq dənizə daş atırdı. Ah, hə, bir də sarışın bir qız çimirdi, hər dəfə suya girəndə də zingildəyirdi... Qəribədir, xatırladıqca elə bil ki, fotolenti aşkarlayırsan.

– Sizin yaxşı yaddaşıınız var. Bəs sonra, bağda, poçta gedən yolda nələr oldu?..

– Bağban bağı suvarırdı... poçta gedən yolda? Yolda az qala bir velosipedçi ilə toqquşacaqdım... O başdanxarab qız yolla gedə-gedə rəfiqəsilə söhbətləşirdi. Təəssüf ki, hamısı bunlardır...

Puaro Tora Qreyə tərəf çevrildi:

– Miss Qrey?

Tora aydın və səlis səsi ilə cavab verdi:

– Həmin səhər mən ser Karmayklə məktubları çeşidlədim, sonra təsərrüfat müdirəsi qadınla danışdım. Günorta məktub yazdım və deyəsən, günün ikinci yarısı tikişlə məşğul oldum. Xatırlamaq çətindir. Bu, tamamilə adi gün idi. Axşam isə tez yatdım.

Puaro mənim təəccübümə səbəb olaraq, ona əlavə suallar vermədi. O dedi:

– Miss Barnard, sonuncu dəfə bacınızı nə zaman gördüyünüzü xatırlayırsınızmi?

– Bu, haradasa bacımın ölümünə iki həftə qalmış olmuşdu. Mən istirahət günü gəlmişdim. Çox gözəl hava var idi. Biz Hastingsdəki üzgüçülük hovuzuna yollandıq.

– Siz əsasən nə barədə danışdınız?

– Keçmiş günləri xatırlayırdıq, – Meqan cavab verdi.

– Bəs başqa nədən danışdınız? O nə barədə danışdı?

Qız qaşqabağını tökərək söhbətlərini yadına salmağa çalışdı.

– O söylədi ki, yaxın vaxtlarda şlyapa və bir neçə yay əlcəkləri aldığı üçün pulu qurtarıb. Bir az da Donun haqqında... sonra dedi ki, Milli Hiqlini – kafedəki qızı xoşlamır, sonra Merrionu, kafeni idarə edən qadını lağa qoyub güldük... Başqa heç nə xatırlamıram...

– O, görüşə biləcəyi – bağışlayın məni, mister Freyzer

– hansısa bir kişidən söz salmadı ki?

– Məncə, xeyr, – Meqan soyuq səslə cavab verdi.

Puaro kvadrat simalı kürən saçlı oğlana sarı çevrildi.

– Mister Freyzer, sizdən diqqətinizi keçmişə yönəltməyinizi rica edirəm. Söyləmişdiniz ki, bədbəxt hadisə baş verən gecə kafeyə getmisiniz. Betti Barnard çıxana kimi onu orada gözləmək niyyətində olmusunuz. Orada gözlədiyiniz müddətdə kimi gördüyünüzü yadınıza sala bilərsinizmi?

– Kafenin yanından çoxlu insan keçirdi. Onlardan heç birini xatırlamıram.

– Bəlkə bir yadınıza salmağa çalışsınız? Beyinin nə qədər məşğul olmasına baxmayaraq, gözlər məsələnin nə olduğuna müdaxilə etmədən, qeyri-iradi şəkildə baş verənləri səliqə ilə qeydə alır.

Gənc oğlan qaşqabaqlı halda cavab verdi:

– Heç kimi xatırlamıram.

Puaro dərindən nəfəs aldı və üzünü Meri Drouerə tutdu:

– Yəqin ki, siz xalanızdan məktub alırdınız?

– Əlbəttə, ser.

– Sonuncu məktubu nə vaxt almısınız?

Meri fikrə getdi:

– Qətlə iki gün qalmış, ser.

– Məktubda nə deyilirdi?

– O yazırdı ki, qoca iblis yenidən gəlmişdi, o da yenidən onu qapıdan qovub – əgər yersiz nəsə söylədimisə, məni bağışlayın, ser. O yazmışdı ki, çərşənbə günü məni gözləyəcək. Çərşənbə günləri mənim istirahət günümdür və o dedi ki, kinoya gedəcəyik. Həmin gün mənim ad günüm olacaqdı, ser.

Qız nəyisə, ola bilsin, bəlkə də alınmayan kiçik sevincin xatirəsini xatırladı və gözləri qəflətən doldu. O, hönkürtüsünü saxladı. Sonra özünə haqq qazandırmağa başladı:

– Gərək məni bağışlayasınız, ser. Mən səfeh görünmək istəmirəm. Ağlamaqla dərdin öhdəsindən gəlmək olmur. Bu onun fikri idi... həm də mənim... həmin günü birlikdə bayram etmək istəyirdik. Bu məni nədənsə kədərləndirdi, ser.

– Sizin hisslərinizi başa düşürəm, – Franklin Klark dedi. – İnsanlar həmişə hansısa, bayram və hədiyyə kimi nəsə təbii və şən olan xırdalıqlara görə həmişə məyus olurlar. Yadımdadır ki, bir dəfə bir qadının necə məşının altına düşdüyünü görmüşdüm. O, elə bir az əvvəl yeni ayaqqabılar almışdı. Qadın yerdə uzanmış halda idi, yanında isə əzilmiş qutudan görünən hündürdaban ayaqqabılar var idi. O səhnə elə təsirli idi ki, adam baxanda ürəyi ağrıyırdı.

Meqan gözlənilməyən ürəyiyananlıqla dedi:

– Necə də düz sözlərdir... necə də düzdür! Betti öləndə də eynən belə oldu. Anam onun üçün corab hədiyyə almışdı, məhz qətl günü almışdı. Yazıq anam, onun dünyası tamamilə dağılmışdı. Oturub o corablara baxaraq ağlayırdı. Elə hey təkrar edirdi: “Mən bunları Betti üçün almışdım... mən bunları Betti üçün almışdım, bunları görmək isə ona heç qismət də olmadı”.

Meqanın səsi titrədi. O, irəli əyildi və Franklin Klarkin düz gözlərinin içinə baxdı, sanki onların arasında qəflətən ümumi bir təmələ söykənən qarşılıqlı anlayış yarandı.

– Bilirəm, – o dedi, – lap yaxşı bilirəm. İnsan bu cür şeyləri unutmaq və bir daha yada salmamaq istəyir.

Donald Freyzer narahat halda yerində qurcalandı. Tora Qrey söhbətin mövzusunı dəyişdi:

– Yəqin ki, gələcək üçün plan qurmaq lazımdır, – o bildirdi.

– Sözsüz, – Franklin Klark həmişəki ədası ilə təsdiq etdi. – Düşünürəm ki, vaxtı çatan kimi dördüncü məktub gələndə biz qüvvəmizi cəmləşdirməli olacağıq. O vaxta kimi, fikrimcə, hər kəs təkbaşına şansını sınağa bilər. Bilmirəm, müsyö Puaronun fikrincə, yeni təhqiqat üçün hansısa bir məqam varmı?

– Mənim bir təklifim var, – Puaro dedi.

– Əla. Mən hər şeyi qeyd edərim. – Franklin Klark qeyd dəftərçəsini çıxardı. – Söyləyin, müsyö Puaro. A bəndi...

– Mən ofisiant qız Milli Hiqlinin işə yarayacaq nəsa məlumat verəcəyini istisna etmirəm.

– A bəndi – Milli Hiqli, – Franklin Klark yazdı.

– Mən iki taktikanı tətbiq etməyi təklif edirəm. Siz, miss Barnard, hücum yanaşmasını sınağa bilərsiniz.

– Zənnimcə, siz bunun mənim təbiətimlə uzlaşdığını hesab edirsiniz.

– Qızla mübahisə yaradın. Deyin ki, onun bacınızı heç vaxt sevmədiyini bilirsiniz və bacınız sizə onun barəsində hər şeyi danışır. Əgər yanılmıramsa, bu, onu qarşılıqlı ittihamlara təhrik edəcək. O, bacınız haqqında bütün düşüncələrini söyləyəcək. Ola bilər ki, faydalı məlumat üzə çıxsın.

– Bəs ikinci üsul hansıdır?

– Mister Freyzer, o qıza qarşı maraq göstərməyinizi xahiş edə bilərəmmi?

– Bu mütləqdirmi?

– Xeyr, mütləq deyil. Bu, sadəcə axtarışın mümkün yoludur.

– Olarmı mən cəhd edim? – Franklin Klark soruşdu. Mənim... e-e... böyük təcrübəm var, müsyö Puaro.

– Sizin o kafe ilə qətiyyənlə əlaqəsi olmayan başqa qayğılarınız var, – Tora Qrey kifayət qədər kəskin tərzdə söylədi.

Franklinin sifəti dəyişdi:

– Bəli, – o dedi, – mənim başqa qayğılarım var.

– Tout de meme⁵⁹ hazırkı məqamda sizin məşğul olmalı olduğunuz işiniz var, – Puaro bildirdi. – Bax, madmazel Qrey daha yaxşı öhdəsindən gələr...

Tora Qrey onun sözünü kəsdi:

– Bilirsinizmi, müsyö Puaro, mən Devonu birdəfəlik tərk etdim.

– Eləmi? Bunu bilmirdim.

– Miss Qrey o qədər nəzakətlidir ki, işlərimi sahmana salmaq üçün qalıb gözlədi,

– Franklin aydınlıq gətirdi.

– Amma, təbii ki, o, Londonda işləməyi üstün tutur.

Puaro hər ikisini diqqətlə izlədi:

– Ledi Klarkin səhhəti necədir? – o, xəbər aldı.

Mən Tora Qreyin yanağındakı zərif qızartıya baxıb zövq aldım və ona görə də az qala Klark cavabında nə söylədiyini eşitməyəcəkdim.

– Pis. Yeri gəlmişkən, müsyö Puaro, Devondan keçərkən bir qədər dayanaraq ona baş çəkə bilərsinizmi? Mənim gəlişimdən öncə o, sizi görmək arzusunda olduğunu dedi. Əlbəttə, elə olur ki, o, bir-iki gün ərzində heç kimi qəbul etmir, amma bununla belə, siz gəlsəniz, təbii ki, mənim hesabıma...

– Əlbəttə, mister Klark. Gəlin birisi gün üçün sözləşək.

– Yaxşı. Mən ledi Klarkin baxıncısını xəbərdar edərim və o, inyeksiyanı müvafiq qaydaya uyğun planlaşdırar.

– Sizə gəldikdə isə, qızım, – Puaro Meriyə müraciət edərək dedi, – düşünürəm ki, siz Endoverdə əməlli-başlı iş görə bilərsiniz. Uşaqlarla məşğul olmağa başlayın!

– Uşaqlarla?

– Bəli. Uşaqlar kənar adamlarla həvəssiz danışirlər. Amma sizi xalanızın yaşadığı küçədə yaxşı tanıyırlar. Onun evinin yaxınlığında çoxlu uşaqlar oynayırdı. Onlar dükanə kimin girib-çıxdığını görə bilərlər.

– Bəs miss Qreylə mən nə edəcəyik? – Klark soruşdu. – Mən Bekshillə getməyəcəyim halda.

– Müsyö Puaro, – Tora Qrey dedi, – bəs üçüncü məktubun üzərində hansı ştempel var idi?

– Patni (Londonun cənub səmtindəki şəhərkənarı) ştempeli, madmazel.

Tora Qrey fikirli halda dedi:

– Cənub-qərb, on beş, Patni. Eləmi?

– Qəribədir ki, qəzetlər düz möhürləyiblər.

– Bu onu göstərir ki, “ABC” Londonda yaşayır.

– İlk baxışdan elədir.

– Onu tələyə salmaq necə yaxşı olardı, – Klark söylədi. – Müsyö Puaro, qəzetdə elan yerləşdirməyimə necə baxırsınız? Məsələn, belə: “ABC-nin nəzərinə. Təcili. E.P. sizin izinizə düşüb. Susmaq üçün yüz funt tələb olunur. X.” Əlbəttə, bu cür sərt yox, amma buna bənzər bir şey. Bu halda onu izləyə bilərik.

– Ola bilər... bəli.

– O məni öldürməyə cəhd edər.

– Məncə, bu, axmaq və təhlükəli hərəkətdir, – Tora Qrey kəskin surətdə dedi.

– Hə, nə deyirsiniz, müsyö Puaro.

– Cəhd etmək zərərli deyil. Şəxsən düşünürəm ki, buna münasibət bildirmək üçün “ABC” çox hiyləgərdir. – Puaro gülümsədi. – Mister Klark, mən sizin, rica edirəm, inciməyin, ruhunuzun uşaq olduğunu hiss edirəm.

Franklin Klark azca utandı.

– Beləliklə, – o, qeyd dəftərçəsinə baxaraq dedi, – iş başına. A bəndi – miss Barnard və Milli Hiqli. B bəndi – mister Freyzer və miss Hiqli. C bəndi – Endoverdəki uşaqlar. D bəndi – qəzetdə elan. Bunun faydasının çox olacağını düşünürəm, amma hələ gözləmə mərhələsində olduğumuza görə bu da pis deyil.

O, ayağa durdu və bir neçə dəqiqə sonra hamı dağıldı.

56 Yaxşı ideyadır.

571 Nəhayət

58 Vəziyyət.

59 Bununla yanaşı.

56 Yaxşı ideyadır.

571 Nəhayət

58 Vəziyyət.

59 Bununla yanaşı.

XIX FƏSİL

İsveç yolu ilə

Puaro burnunun altında hansısa mahnını zümzümə edə-edə öz yerinə qayıtdı.

– Təəssüf ki, o qız belə ağıllıdır, – deyə gileyləndi.

– Kim?

– Meqan Barnardı deyirəm. Mademuazel Barnard. O, dərhal mənə cavab

qaytardı – “Söz”. O, həmin dəqiqə başa düşdü ki, danışdıqlarımın heç bir mənası yoxdur.

– Mənə isə elə gəldi ki, söylədikləriniz ağlabatandır.

– Ağlabatan? Ola bilər. Söylədiklərimin hamısını bir cümlə ilə demək olardı. Mən isə bunun əvəzinə dəfələrlə təkrar edirdim, ancaq madmazel Meqandan başqa heç kim bunun fərqiə varmadı.

– Axı niyə belə edirdiniz?

– Hər şeyi yerindən tərpətmək üçün! Hamıya elə gəlsin ki, iş çoxdur! Söhbətlər başlasın deyə!

– Düşünürsünüz ki, bu yönləndirmələr nəşə bir nəticə verəcək?

– Ah, bu mümkündür, – o irişdi. – Bir faciənin sonuna yetmədən biz komediyaya başlayacağıq. Elə deyilmi?

– Nəyi nəzərdə tutursunuz?

– İnsanlıq dramı, Hastings! Beyninizi bir qədər işə salın. Bizim qarşımızda faciənin birləşdirdiyi üç qrup adam var. Dərhal ikinci – birincidən tamamilə asılı olmayan digər dram başlayır. İngiltərədəki ilk işimiz xatirinizdədirmi? Ah, o vaxtdan bəri neçə illər keçib. Mən bir-birini sevən iki insanı sadə üsulla – onlardan birini cinayət törətməkdə şübhəli hesab edərək həbs etməklə qovuşdurdum! Başqa heç nə kömək edə bilməzdi! Ölümlərlə çiyin-çiyinə olmaqla yanaşı, həyatımız davam edir, Hastings... Mən çoxdan bilirəm ki, ölüm böyük aradüzəldəndir.

Mən qəzəblə qışkırdım:

– Puaro, əslində, mənim fikrimcə, o adamlardan heç birinin fikrində başqa...

– Ah, əziz dostum! Bəs siz özünüz necə?

– Mən?

– Bəli, siz! Onlar çıxıb gedən kimi siz nəşə zümzümə edə-edə otağa qayıtdınız.

– Bu o demək deyil ki, onların dərdlərinə biganə yanaşıram.

– Əlbəttə. Ancaq oxuduğunuz o mahnıdan mən sizin nə barədə düşündüyünüzü dərhal bildim.

– Eləmi?

– Bəli. Ümumiyyətlə, zümzümə etmək təhlükəli işdir. Zümzümə edərkən şüuraltı düşüncələrinizi açırırsınız. Siz isə dünya müharibəsi vaxtından qalma nəğməni oxuyurdunuz. Comme ça.[60](#) – Puaro dəhşətli xaric səslə oxumağa başladı:

Hərdən sarışını sevirəm,

Hərdən də əsmər xoş gəlir.

İdendən gəlməmiş o göəl

İsveç yolu ilə gəlir.

Bundan aydın necə demək olardı? Mais je crois que la blonde l’emporte sur la brunette.[61](#)

– Yetər, Puaro! – mən bir andaca qızararaq ucadan qışqırdım.

– C’est tout naturel![62](#) Siz Franklin Klark və madmazel Meqan arasında necə qarşılıqlı anlayış yarandığını hiss etdinizmi? O, qıza tərəf necə əyildi, ona necə baxdı? Bəs bu səmimiyyətin madmazel Tora Qreyi necə qıcıqlandırdığını gördünüzmü? Mister Donald Freyzerə gəldikdə isə o...

– Puaro, – ayağa durdum, – sizin beyniniz romantik fikirlərlə yoğrulub, o da sağalmaz xəstəlikdir.

– Qətiyyəən belə deyil. Romantik olan sizsiniz, Hastingss.

Mən qızğın surətdə etiraz etmək istədim, lakin bu anda qapı açıldı.

Mən otağa Tora Qreyin daxil olduğunu görüb təəccübləndim.

– Birdən-birə belə gəldiyim üçün üzr istəyirəm, – o, sakit halda dedi, – amma sizə söyləməli sözüm var, müsyö Puaro.

– Əlbəttə, madmazel. Zəhmət olmasa əyləşin.

O, əyləşdi. Sanki hansı sözdən başlayacağını bilməyərək bir dəqiqəliyinə sakit durdu.

– Müsyö Puaro, məsələ bundan ibarətdir. Bayaq mister Klark sizə bildirdi ki, mən Kumsaydı öz xoşumla tərk etmişəm. O, çox diqqətli və xeyirxah adamdır. Ancaq məsələ başqa cürdür. Mən artıq orada qalacağım düşüncəsi ilə

barışmışdım. Orada kolleksiyalarla bağlı işlər çox idi, gələcəkdə də çox olacaqdı. Amma ledi Klark mənim getməyimi istədi! Mən onu başa düşürəm. O, ağır xəstədir, verilən dərmanlar isə ağılı bir qədər dumanlandırır. Ona görə də o, hər şeydən tez şübhəyə düşür və şəxsi təxəyyülünün əsirliyindədir. Bəlli olmayan səbəbdən o, məni sevmədi və məndən evi tərk etməyimi tələb etdi.

Mən qızın cəsarəti ilə fəxr etməyə bilməzdim. O, əksər adamlardan fərqli olaraq, faktları gizlətməyə çalışmadan heyretəmiz qoçaqlıqla işin əsl məğzini açdı. Mənim qəlbim eyni zamanda həm sevinc, həm də ürəkağrısı ilə doldu.

– Məncə, bura gəlişiniz və söylədiklərinizin hamısı tərifəlayiqdir, – mən dedim.

– Həmişə ən yaxşısı, həqiqəti söyləməkdir, – qız təbəssümlə cavab verdi. – Mən mister Klarkin arxasında gizlənmək istəmirəm. O, əsl cəngavərdir.

Onun səşində mehribanlıq hissi duyulurdu. Açıq-aşkar görünürdü ki, Tora Qrey Franklin Klarkə dərin ehtiramla yanaşır.

– Siz çox düzgün davranmışınız, madmazel, – Erkül Puaro dedi.

– Bu mənim üçün böyük zərbə idi, – Tora kədərlə başını tərpətdi. – Ledi Klarkin mənə qarşı bu cür münasibəti olduğunu heç ağılıma gətirməzdim. Əksinə, əmin idim ki, o, mənə qarşı yaxşı münasibət bəsləyir. – Qız dodaqlarını büzərək əlavə etdi. – Yaşadıqca hər şeyi görürmüşsən.

Tora ayağa durdu.

– Söyləmək istədiklərim bundan ibarət idi. Sağ olun.

Mən onu aşağıya kimi ötürdüm.

– Məncə, o, çox alicənab davrandı, – mən otağa qayıdanda söylədim. – O, cəsarətli qızıdır.

– Və ölçüb-biçəndir.

– Nə ölçüb-biçməsi?

– Demək istəyirəm ki, irəliyə baxmağı bacarır.

Mən heç bir şey anlamayaraq mat-mat Puaronun üzünə baxdım.

– O, çox gözəl qızıdır, – söylədim.

– Və gözəl geyimlər geyinir. Onun crepe marocain⁶³ donu və gümüşü tüklü yaxalığı dernier cri.⁶⁴

– Elə bil əsl modaçısınız, Puaro. Mən heç vaxt insanların nə geyindiyinə fikir vermirəm.

– Onda nudistlər cəmiyyətinə daxil olun.

Mən Puaronun cavabında özümdən çıxmağa hazırlaşırıdım ki, o, qəflətən mövzunu dəyişdi:

– Bilirsiniz, Hastings, bu gün ümumi söhbət zamanı artıq vacib olan nəyinsə söyləndiyi hissindən yaxa qurtara bilmirəm. Amma qəribədir ki, onun məhz nə olduğunu xatırlaya bilmirəm. Xəyalımda yalnız ötəri təəssürat qalıb. Mənə elə gəldi ki, buna bənzər nəyisə artıq görmüşəm, yaxud da hiss etmişəm...

– Çerstonunda?

– Yox, Çerstonunda yox... Əvvəlcə... Nə isə, vacib deyil, əvvəl-axır xatırlayaram...

Puaro mənə baxdı, ola bilsin, ona diqqətlə qulaq asmadığıma görə gülərək həmin mahnını oxumağa başladı:

O, mələkdir, elə deyilmi?

İdendən gəlmiş o gözəl,

İsveç yolu ilə gəlir.....

– Puaro! – Mən qışkırdım. – Cəhənnəm olun!

Telegram <> @pdf_kitablar

60 Bax belə.

61 Amma, fikrimcə, sarışın əsmərə nisbətən üstünlük təşkil edir.

62 Bu, tamamilə təbiidir!

63 Krep-maroken.

64 Son dəblidir.

60 Bax belə.

61 Amma, fikrimcə, sarışın əsmərə nisbətən üstünlük təşkil edir.

62 Bu, tamamilə təbiidir!

63 Krep-maroken.

64 Son dəblidir.

XX FƏSİL

Ledi Klark

Biz yenidən Kumsayda gələndə orada dərin kök salmış qəmgün ab-hava hökmranlıq edirdi. Bu, ola bilsin, müəyyən qədər havadan idi – rütubətli sentyabr günüydü, havada payızın əlamətləri duyulurdu, sözsüz ki, müəyyən qədər də evin adamda yaşanılmayan məkan kimi təəssürat yaratması ilə bağlı idi. Birinci mərtəbədə otaqların qapısı bağlı, pəncərə taxtası isə kilidlənmişdi. Bizi apardıqları kiçik otaq isə bürkülü və rütubətli idi.

Bizim görüşümüze nişastalı manjetli işgüzar xəstə baxıcısı qadın çıxdı:

– Müsyö Puaro? – o, gümrə səsə soruşdu. – Mən baxıcı Kepstikəm. Mister Klarkin sizin gəlişinizi xəbər verən məktubunu aldım.

Puaro ledi Klarkin səhhəti ilə maraqlandı.

– Ümumiyyətlə götürəndə, gözləniləndən qədər ağır deyil. Əlbəttə, vəziyyətinin xeyli yaxşılaşacağına ümid etmək olmaz, ancaq yeni müalicə üsulları ona kömək etdi. Həkim Loqan onun vəziyyətindən çox razıdır.

– Ancaq onun sağalmayacağı düzdür, elə deyilmi?

– Ah, biz heç vaxt belə söyləmirik, – baxıcı Kepstik bu cür açıq həqiqətdən bir balaca şoka düşərək cavab verdi.

– Zənnimcə, ərinin ölümü ona güclü zərbə oldu?

– Bilirsinizmi, müsyö Puaro, onun üçün zərbə sağlam düşüncəli adama təsir edəcək tərzdə güclü olmadı. Ledi Klark baş verənləri indi dumanlı qəbul edir.

– Sualıma görə üzr istəyirəm: əri ilə o bir-birinə çoxmu bağlı idilər?

– Bəli, onlar xoşbəxt cütlük idi. O, xanımına görə çox təlaşlanırdı, yazıq. Başa düşürsünüz, insanı yalan ümidlərlə həyatda saxlamaq həkim üçün çox çətinidir. Qorxuram, elə ilk vaxtlar ona əzab verən də bu idi.

– İlk vaxtlar? Bəs sonralar daha az idi?

– İnsan hər şeyə alışır, elə deyilmi? Bir də ki, ser Karmayklin kolleksiyası var idi. Hobbi kişi üçün böyük təsəllidir. O, vaxtaşırı hərraca gedirdi, bundan əlavə, miss Qreylə kataloqların hazırlanması və muzeyin qurulması ilə məşğul olurdular.

– Ah, hə, miss Qrey. O getdi?

– Bəli. Təəssüf ki, belə alındı, amma qadınlar xəstə olanda müxtəlif fantaziyalara meyilli olurlar. Onlarla mübahisə etmək də faydasız olur. Yaxşısı budur ki, onunla barışasan. Bu, miss Qreyə çox pis təsir etdi.

– Ledi Klark ona qarşı həmişəmi belə nifrət hissi bəsləyirdi?

– Xeyr, zənnimcə, nifrət bəsləmirdi. Düzünə qalsa, mənə elə gəlirdi ki, ilk vaxtlar qız onun hətta xoşuna gəlirdi. Amma dedi-qodu etmək lazım deyil. Mənim xəstəm sizinlə nədən söhbət etdiyim barədə maraqlanacaq.

O, bizi ikinci mərtəbədəki otağa apardı. Əvvəllər bura yataq otağı imiş, indi isə qonaq otağına çevirmişdilər.

Ledi Klark pəncərənin qabağındakı böyük kreslodə oturmuşdu. O, həddən artıq

arıq idi, siması isə ağır xəstəlikdən əzab çəkən bütün adamlarda olduğu kimi solğun və bozarmış idi. Qadının dalğın, yuxulu baxışları uzaqlara zillənmişdi və mən onun göz bəbəklərinin sancaq başı böyüklüyündə daraldığını gördüm.

– Bu da sizin görmək istədiyiniz müsyö Puaro, – baxıcı qadın gümrah səslə söylədi.

– Ah, bəli, müsyö Puaro, – ledi Klark dalğın-dalğın cavab verdi.

O, əlini uzatdı.

– Bu mənim dostum kapitan Hastingssdir, ledi Klark.

– Salam! Necəsiniz? Sizin ikinizin də burada olması necə də xoşdur.

Biz qadının aydın olmayan jestinə itaət edərək oturduq. Araya sükut çökdü. Sanki ledi Klark yuxuya qərq oldu.

Nəhayət, o, böyük səylə ayağa durdu.

– Siz Karmayklə görə gəlmisiniz, elə deyilmi? Karmayklin ölümü ilə bağlı. Bəli-bəli. – O, köksünü ötürdü və hələ də yuxudaymış kimi başını yellədi.

– Biz heç düşünməzdik ki, belə alına bilər... Mən əmin idim ki, birinci mən gedəcəm... – O, bir-iki dəqiqə susdu.

– Karmaykl öz yaşına görə çox güclü idi. Heç vaxt xəstələnməzdi. Tezliklə onun altmış yaş olacaqdı, amma sanki əlli yaşındaymış kimi görünürdü... Bəli, o, çox güclü idi...

O, yenidən süstlüyə qərq oldu. Bəzi dərmanların təsirindən xəstənin müvəqqəti olaraq zaman anlayışını itirdiyini yaxşı bilən Puaro susurdu.

Ledi Klark qəfildən söylədi:

– Hə, sizi görməyimə şadam. Mən Franklindən xahiş etdim, o da sizə bildirəcəyinə söz verdi. Ümidvaram ki, Franklin səfehlik etməz... bütün dünyanı gəzməyinə baxmayaraq, elə tez qızıdır ki... Bütün kişilər belədirlər... Onlar uşaq olaraq qalırlar... Xüsusən də Franklin.

– O, impulsiv təbiətlidir, – Puaro qeyd etdi.

– Hə, hə. Cəngavər təbiətli. Kişilər elə səfehdirilər ki... Hətta Karmaykl... – Onun səsi qırıldı.

O, qızğın səbirsizliklə başını yellədi:

– Sanki hər şey dumana bürünüb... Bədən yaman yükdür, müsyö Puaro, xüsusən də sənə qalib gələndə. Başqa heç nə barədə düşünə bilmirsən, sadəcə gözləyirsən, ağrı kəsəcək, yoxsa yox.

– Başa düşürəm, ledi Klark. Bu, insan həyatının faciələrindən biridir.

– Mən ağrılardan ağlımı itirirəm. Hətta sizə demək istədiyim sözləri də xatırlamıram.

– Sizin ərinizin ölümü ilə bağlı nəyə?

– Karmayklin ölümü ilə? Ola bilər... O, yazıqdır, dəlidir – qatili nəzərdə tuturam. Hamısı indiki zamanənin qarışıqlığı və sürəti ilə bağlıdır – insanlar buna dözə bilmirlər. Həmişə dəlilərə yazığım gəlib, yəqin ki, başlarında anlaşılmaz dolaşıqlıqlar var. Bir də ki, daima bağlı qapı arxasında oturmaq çox dəhşətli işdir. Onlar əgər insanları öldürürlərsə... – O, yenidən başını ağrıdan tərpətdi. – Hələ onu tutmamısınız? – o, xəbər aldı.

– Hələ ki, xeyr.

– Yəqin həmin gün o, evin həndəvərində dolanırmış.

– Evin ətrafında gəlmə adamlar çox imiş, ledi Klark. İndi məzuniyyət vaxtıdır.

– Bəli... Mən unutmuşam... ancaq onlar çimərlikdə olurlar, evə tərəf qalxmırlar.

– Həmin gün gəlmələr evə yaxınlaşmayıblar.

– Bunu sizə kim dedi? – ledi Klark gözlənilmədən sərt soruşdu.

Puaro bir qədər yerində qurcalandı.

– Xidmətçilər, – o, cavab verdi. – Bir də miss Qrey.

Ledi Klark qətiyyətlə aydın söylədi:

– O qız yalançıdır!

Mən stuldan durdum. Puaro mənə iti nəzər saldı.

Ledi Klark sözünə davam etdi. Onun nitqi indi qızğın tərzdə səslənirdi:

– Mən onu sevmirəm. O, heç vaxt mənim xoşuma gəlməyib. Karmaykl ona

heyran idi. Elə hey deyirdi ki, o, yetimdir, tənhadır. Nə olsun? Nə olsun ki, yetimdir? Deyirdi ki, o, qoçaqdır, yaxşı işçidir.

– Xahiş edirəm, özünüzü yormayın, əzizim, – baxıcı Kepstik sözə qarışdı, – siz yorulmamalısınız.

– Mən dərhal onu yolladım! Hələ bir Franklin utanmazcasına mənə dedi ki, bu qız sənə təsəlli ola bilər. Yaxşı təsəllidir! Mən də ona dedim ki, nə qədər tez rədd olsa o qədər yaxşıdır! Franklin səfehdir! İstəmərəm ki, o, bu qızla oturub-dursun. O, uşaq kimidir! Ona dedim ki, “Əgər istəyirsənsə ona üç ayın maaşını verərəm. Amma qoy buradan çıxıb getsin. Elə bu gün evimi tərk etsin!” Xəstəliyin bir üstün cəhəti var – kişilər səninlə mübahisə etmirlər. Franklin mənim söylədiyim kimi də etdi və o qız çıxıb getdi. Allah bilir, özünü necə qələmə verirdi – əzabkeş, lakin cəsur!

– Sakitləş, əzizim. Həyəcanlanmaq sizə zərərdir.

Ledi Klark baxıcı əli ilə Kepstiki susdurdu.

– Siz də o birilər kimi ona heyran idiniz!

– Ah, ledi Klark, belə deməyin! Mən sadəcə miss Qreyin yaxşı qız olduğunu fikirləşirdim – kitablardakı kimi əsl romantik qız idi.

– Siz məni özümdən çıxarırsınız, – ledi Klark əzgin səslə dedi.

– Artıq miss Qrey yoxdur, əzizim. Həmişəlik çıxıb getdi.

Ledi Klark cavabında sadəcə səbirsizliklə başını yellədi.

– Nəyə görə miss Qreyin yalan danışdığını söylədiniz?

– Çünki o, yalan danışır. O, sizə evə heç bir yad adamın yaxınlaşmadığını deyib, elə deyilmi?

– Bəli.

– Lap yaxşı, amma belə deyil. Burada pəncərənin qarşısında oturanda mən onun yad bir kişi ilə necə söhbət etdiyini öz gözlərimlə gördüm.

– Bu nə vaxt olub?

– Karmaykl ölən gün, saat on birə yaxın olardı.

- O kişi necə görünürdü?
 - Adi kişi idi. Qeyri-adi heç nə yox idi.
 - Centlmen kimi görünürdü? Yoxsa kommivoyajör⁶⁵ kimi?
 - Xeyr, kommivoyajörə oxşamırdı. Görkəmsiz bir tip idi. Xatırlamıram.
- Qəflətən o, ağrı tutmalarının təsiri altında üz-gözünü turşutdu:
- Xahiş edirəm, indi isə gedin, mən bir balaca yoruldum... Miss Kepstik!..
- Biz dərhal onun xahişini yerinə yetirdik və otaqdan çıxdıq.
- Qəribə məsələdir, – Londona qayıdarkən yolda mən Puaroya dedim. – Miss Qrey və həmin yad adam haqda olanı deyirəm.
 - Görürsünüzmü, Hastings! Mən sizə demişdim axı, mütləq nəsə çıxacaq.
 - Görəsən, miss Qrey nəyə görə yalan danışıb, heç kimi görmədiyini deyib?
 - Bunun üçün yeddi səbəb ola bilər, onlardan biri isə ən sadəsidir.
 - Qulaqburması? – mən təxmin etdim.
 - Sizi düşünməyə vadar etməyimə ehtiyac yoxdur. Lakin buna görə əzab çəkməyə dəyərmə? Ən yaxşısı, miss Qreyin özündən soruşmaqdır.
 - Bəs əgər yenidən yalan danışsa, necə?
 - Bax, bu, həqiqətən də maraqlı olardı... və bunun üzərində düşünməyə dəyərdi.
 - O cür qızın manyakla əlbir olduğunu bir anlığına fikirləşmək belə dəhşətlidir.
 - Haqlısınız. Mən elə ona görə də düşünmürəm.
- Mən bir neçə dəqiqəliyində fikrə getdim.
- Bütün bu olanlara görə o cür qəşəng qız ağır dövr yaşayır, – mən, nəhayət, köksümü ötürərək dedim.
 - Du tout!⁶⁶ Bu fikir haradan ağlınıza gəldi?
 - Axı, mən haqlıyam! – mən israr etməyə davam etdim. – O, qəşəng olduğu üçün hamı ona qarşıdır.

– Siz betises⁶⁷ danışsınız, dostum. Kumsaydda kim ona qarşıdır? Ser Karmayklmi? Franklinmi? Baxıcı Kepstikmi?

– Ledi Klark əməlli-başlı ona qarşıdır.

– Mon ami, siz qəşəng gənc qızlara çox canıyananlıqla yanaşırsınız. Mənim isə yaşlı ledilərə ürəyim yanır. Ola bilsin ki, ledi Klark insanlara və əşyalara açıq gözlə baxan adam imiş, onun əri, mister Franklin və baxıcı Kepstik isə yarasa kimi kor imişlər... həmçinin də kapitan Hastingss...

– Siz Tora Qreyi xoşlamırsınız, Puaro.

O, qəflətən gözlərini qırpmağa başlayaraq məni təəccübləndirdi:

– Siz öz romantik atınızı yəhərləyəndə mən çox şad oluram, Hastingss. Siz dara düşmüş qadınların, bien entendu,⁶⁸ qadın gözəldirsə, köməyinə yetişməyə daima hazır olan ədalətli cəngavərsiniz.

– Necə də cəfəngiyatlar danışsınız, Puaro, – mən gülməkdən özümü saxlaya bilməyərək qəhqəhə çəkdim.

– Hə, yaxşı, həmişə qaşqabaqlı olmaq olmaz ki! Faciə ilə əlaqədar olan şəxslərin inkişafını müşahidə etmək məni daha çox maraqlandırır. Bizim qarşımızda üç ailə faciəsi var. Birincisi Endoverdə: Missis Eşerin faciəvi həyatı, onun mübarizəsi, alman ərinin təhdidlə pul qoparması, bacısı qızının sadıqlığı. Təkcə bu, bir roman üçün kifayət edər. Sonra Bekshilldə: Sakit, xoşbəxt valideynlər, bir-birinə bənzəməyən iki qızları – qəşəng, hərdəmxəyal, səfeh qız və daxilən gərgin, parlaq zəkası və qəddarcasına həqiqətə can atan iradəli Meqan, bir də daha bir şəxs – mərhumu ilahiləşdirən və dəlicəsinə qısqanan təmkinli gənc şotland. Nəhayət, Çerstonda: Ölüm ayağında olan arvad, öz kolleksiyalarına aludə olmuş, ona kömək edən və onun halına yanan gənc qıza mehribancasına yanaşan ər, bir də bunlardan əlavə enerjili, valehedici, yaraşıqlı, romantik kiçik qardaş. Yadda saxlayın, Hastingss, əgər hadisələr adi axarları ilə getsəydi, o zaman bu üç faciənin bir-biri ilə heç bir əlaqəsi olmazdı! Onlardan hər biri bir-birinə təsir etmədən cərəyan edərdi. Həyat dəyişkən və çoxcəhətlidir, Hastingss! Mən buna təəccüblənməkdən yorulmuram.

– Bax, bu da Peddington, – mən cavabında dedim.

Mən hadisələrin üzərində dolaşan müəmma haləsinin kiminsə tərəfindən deşiləcəyini hiss edirdim.

Biz Uaytheven-Menşensə çatan kimi xəbər verdilər ki, bir centlmen Puaronu gözləyir.

Mən Franklin Klarki, ya da ola bilsin ki, Ceppi görəcəyimi düşünürdüm, ancaq qarşımdakı şəxsi görəndə çox təəccübləndim. Bu, Donald Freyzer idi. O, utancaq görünürdü və adi halda olduğundan daha da azdanışan olmuşdu.

Puaro onun gəlişinin səbəbini sorğu-sual etmədi, bunun əvəzində isə qəlyanaltı etməyi və şərab içməyi təklif etdi.

Şərab və sendviçin gətirilməsini gözləyərkən Puaro söhbəti ələ aldı və bizim səfərimizdən, xəstə ledi Klarkin mehribanlığından danışmağa başladı.

Yalnız yeməyimizi yeyib, şərabımızı içdikdən sonra o, söhbəti yeni məcraya yönəltdi.

– Siz Bekshilldən gəlmisiniz, mister Freyzer?

– Bəli.

– Milli Hiqli ilə işlər necə gedir?

– Milli Hiqli ilə? – Freyzer çaşqınlıqla təkrar etdi.

– Hə, siz o qızı deyirsiniz! Xeyr, hələ ki, mən heç nə etməmişəm. Mən...

O, ovuclarını əsəbi halda sıxaraq susdu.

– Heç özüm də bilmirəm, niyə bura yanınıza gəldim,

– o, birdən söylədi.

– Amma mən bilirəm, – Puaro dedi.

– Haradan? Nə səbəbə?

– Siz ona görə gəlmisiniz ki, sizin kiməsə söyləməli vacib sözünüz var. Siz düzgün hərəkət etmisiniz. Mən elə sizin istədiyiniz dinləyiciyəm. Hə, söyləyin!

Puaronun özünə əmin görkəmi öz işini gördü. Freyzer qərribə təşəkkür və itaətkarlıq dolu sifət ifadəsi ilə ona baxdı.

– Siz elə hesab edirsiniz?

– Parbleu! Mən buna əminəm.

– Müsyö Puaro, siz yuxugörmə haqda nəsa bilirsinizmi?

Mən bu cür sualı heç gözləməirdim. Ancaq Puaro qətiyyənlə təəccüblənmədi.

– Başa düşürəm, – o, cavab verdi. – Siz yuxuda nələ görmüşünüz...

– Bəli. Bilirəm, deyəcəksiniz ki, bu yuxunu... görməyim çox təbii haldır. Ancaq bu adi yuxu deyil.

– Adi deyil?

– Ser, mən üç gündür ki, dalbadal bu yuxunu görürəm... Mənə elə gəlir ki, dəli oluram.

– Yuxunu mənə danışın.

Freyzerin üzünə meyit rəngi kimi ağappaq idi. Gözləri az qala kəlləsinə çıxacaqdı. Bir sözlə, o, həqiqətlən də dəliyə oxşayırdı.

– Elə hər gün eyni yuxunu görürəm. Görürəm ki, çimərlikdəyəm. Bettini axtarıram. O, itib... sadəcə itib, başa düşürsünüzmü? Mən onu tapmalıyam. Kəmərlini ona verməliyəm. Kəmərl mənə əlimdədir. Birdən...

– Sonra?

– Yuxu dəyişir... mən daha onu axtarmıram. O, sahildə mənə qarşımda oturur. Mənə ona yaxınlaşdığını görmür... Və mən... yox, bacarmıram!

– Davam edin!

Puaronun səsi mətlən və hökmlü səsləndi.

– Mən arxadan ona yaxınlaşıram... o mənə ayaq səslərimi eşitmir... mən kəmərl onun boynuna taxıram və dartıram... dartıram...

Onun səslndə dözülməz əzab səslənirdi... Mən kreslonun dirsəkliyindən yapışdım... Sanki hər şey mənə gözlərim qarşısında baş verirdi.

– O boğulur... ölür... mən onu boğub öldürürəm. Onun başı arxaya çevrilir və mən... mən Bettinin deyil, Meqanın üzünü görürəm.

Freyzer düməğ ağarmış halda əsərək kreslonun söykənəcəyinə sığındı. Puaro şərab süzərək ona uzatdı.

– Bu nə deməkdir, müsyö Puaro? Bəlkə onu mən öldürmüşəm?

Puaronun ona nə cavab verdiyini bilmədim, çünki bu zaman mən poçtalyonun

qapını döydüyünü eşitdim və qeyri-iradi olaraq otağı tərk etdim.

Poçt qutusunda çıxardığım məktub Donald Freyzerin danışdığı inanılmaz əhvalata olan marağımı tamamilə məhv etdi.

Mən qaçaraq qonaq otağına qaçdım.

– Puaro! – mən qışkırdım. – Dördüncü məktub gəldi.

Dostum yerindən sıçradı, zərfi əlimdən aldı və kağız üçün bıçağı ilə zərfin ağzını açdı. O, məktubu açdı və masanın üstünə qoydu.

Biz üçümüz də məktuba sarı əyildik.

“Yenə də bir nəticə yoxdur? Fi! Fi! Bəs siz və polislər nə ilə məşğulsunuz? Maraqlıdır, hə? Bəs bal axtarmaq üçün indi haraya yollanacağıq?”

Yazıq mister Puaro. Mənim sizə yazığım gəlir.

Bir halda ki, ilk başda bəxtiniz gətirmədi, o zaman çalışın, çalışın, yenə də çalışın.

Bizim qarşımızda uzun yol görünür.

Trippereri? Xey, bu sonra olacaq. T hərfinin növbəsi gələndə.

Növbəti kiçik insident 11 sentyabrda Donkasterdə olacaq.

Hələlik.

ABC”.

66 Qətiyyən!

67 Cəfəngiyat.

68 Təbii ki.

65 Xarici ölkələrdə ticarət agenti

66 Qətiyyən!

67 Cəfəngiyat.

68 Təbii ki.

XXI FƏSİL

Qatilin təsviri

Fikrimcə, məhz bu an, Puaronun insan amili adlandırıdığı həmin o mövhumat yenidən arxa plana keçməyə başladı. Sanki süurumuz ardı-arası kəsilməyən bu dəhşətlərə dözməyərək müvəqqəti olaraq adi insan maraqlarından imtina etmişdi.

Biz hamımız növbəti hərf üzrə törədiləcək qətlın yeri bildirilən dördüncü məktub gələnə qədər nəşə etmək iqtidarında olmadığımızı dərk edirdik. Bu gözləmə ab-havası gərginlik atmosferi ilə əvəz olundu.

İndi üzərində yazılmış, bizi ələ salan bu çap hərfləri qatilin ovuna çıxmağı yenidən başlamağa vadar edirdi.

Müfəttiş Kroum Skotlend-Yarddan gəldi. Meqan Barnardla Franklin KlarkKlark də gəldilər.

Qız Bekshilldən gəldiyini bildirdi.

– Mən mister Klarkdən bəzi məsələləri xəbər almaq istəyirdim.

Meqan onların birlikdə gəlmələrinin necə alındığını izah etməyə çalışırdı. Mən

buna fikir verdim, amma bu hala böyük məna vermədim.

Təbii ki, məktub mənim fikrimi başqalarından uzaqlaşdırırdı.

Mənə elə gəldi ki, Kroum dramın başqa iştirakçılarını gördüyünə elə də sevinmədi. Onun davranışları dərhal rəsmi və təkəbbürlü oldu.

– Mən məktubu özümlə aparacam, müsyö Puaro. Əgər sizə bir nüsxəsi lazımdırsa...

– Xeyr, buna ehtiyac yoxdur.

– Sizin planlarınız necədir, müfəttiş? – mister Klark xəbər aldı.

– Mənim planlarım genişdir, mister Klark.

– Bu dəfə onu tutacağıq, – Klark dedi. – Nəzərinizə çatdırım ki, biz bu məqsədlə xüsusi assosiasiya yaratmışıq. Aidiyyatı şəxslərin legionu.

Müfəttiş Kroum özünəxas ibarə ilə dedi:

– Eləmi?

– Başa düşdüyüm qədər ilə siz həvəskarlar haqda yüksək fikirdə deyilsiniz, düzdürmü, müfəttiş?

– Sizin imkanlarınız bizim qədər geniş deyil, mister Klark.

– Bizim bu məsələdə şəxsi marağımız var, elə bunun özü də bir işdir.

– Eləmi?

– Mənə elə gəlir ki, sizin işiniz asan olmayacaq, müfəttiş. Deyəsən, doğrudan da “ABC” sizi bu dəfə də barmağına dolayacaq.

Gördüyüm qədər ilə Kroumu fikrini açıqlamağa təhrik etmək elə də çətin deyildi.

– Düşünmürəm ki, bizi tənqid etmək üçün kifayət qədər əsasınız olsun, – o dedi.

– Ayın on biri gələn çərşənbə günüdür. Ona kimi mətbuata xəbər vermək üçün bizim kifayət qədər vaxtımız var. Bütün Donkaster xəbərdar ediləcək. Adı D hərfi ilə başlayan hər bir kəs öz müdafiəsinə qalxacaq, bu isə çox vacibdir. Biz şəhərə xeyli sayda polis göndərəcəyik. Artıq buna İngiltərənin bütün baş konsteblləri razılıq veriblər. Bütün Donkaster – polis və sakinlər – axtarıqlara atılacaq və çox böyük ehtimalla qatili tuta biləcəyik!

Klark sakit halda söylədi:

– İdmandan uzaq olduğunuz dərhal hiss olunur, müfəttiş.

Kroum təəccüblə gözlərini ona dikdi:

– Nə demək istəyirsiniz, mister Klark?

– İlahi, məgər bilmirsiniz ki, gələn həftə Donkasterdə atların Sent-Lecer⁶⁹ mükafatı uğrunda cıdır olacaq?

Müfəttişin ağzı açıq qaldı. Ömründə ilk dəfə sevimli “Eləmi?” kəlməsini söyləyə bilmədi. Əvəzində isə dedi:

– Haqlısınız! Bu, işimizi çətinləşdirəcək...

– “ABC” dəli olsa da, səfeh deyil.

Hamı vəziyyəti götür-qoy edərək bir-iki dəqiqə susdu. Cıdır meydanında toplanmış camaat... Temperamentli ingilis azarkeşləri... sonsuz çətinliklər...

Puaro dilləndi:

– C’est ingenieux! Tout de meme c’est bien imagine, ca!⁷⁰

– Əminəm ki, qətl cıdır meydanında törədiləcək,

– KlarkKlark dedi. – Bəlkə də elə Sent-Lecer mükafatı oynanılan gün baş verdi.

Bir anlığa idman eşqi ilə həvəsə düşən Klark şənləndi.

Müfəttiş Kroum ayağa durdu və məktubu əlinə aldı:

– Bu, ciddi çətinlikdir, – o, etiraf etdi.

– Böyük uğursuzluqdur.

Müfəttiş bunu deyərək otaqdan çıxdı. Dəhlizdən səslər gəldi. Bir dəqiqə sonra otağa Tora Qrey daxil oldu.

O, nigaranlıqla söylədi:

– Müfəttişin dediyinə görə, daha bir məktub da gəlib. İndi bədbəxtçilik harada üz verəcək?

Bayırda leysan yağdı. Toranın əynində xəz haşiyəli qara kostyum var idi. Onun

qızılı saçlarını qara kiçik şlyapa örtürdü.

Tora Franklin Klarkə müraciət edirdi. O, Franklinə yaxınlaşaraq, əlini onun qoluna qoyub cavab gözlədi.

– Qatil Donkasteri seçib. Cıdır gününü.

Biz vəziyyəti müzakirə etməyə başladıq.

Məni məyusluq hissi bürüdü. Altı nəfərdən ibarət kiçik bir qrupun əlindən nə gələ bilərdi? Orada hər bir tini diqqətlə, ayıq-sayıq müşahidə altında saxlayan saysız-hesabsız polislər olacaqdı. Əlavə altı nəfər könüllü nə kömək edə bilərdi?

Sanki mənim düşüncələrimin cavabı olaraq Puaronun səsi eşidildi:

– Mes enfants,[71](#) – o dedi. – Biz gücümüzü birləşdirməliyik. Bu işə fikirlərimizdə nizam-intizam quraraq metodik yanaşmaq lazımdır. Biz həqiqətin gözlərinin içinə düz baxmalıyıq, kənardan durub oğrun-oğrun seyr etməməliyik. Hər birimiz özümüzdən soruşmalıyıq: mən qatil barədə nə bilirəm? Biz bu yolla axtardığımız adamın sanki mozaik portretini yaradacağıq.

– Biz onun haqqında heç nə bilmirik, – Tora Qrey əlacsız tərzdə köksünü ötürərək dedi.

– Ah, xeyr, madmazel! Siz düz demirsiniz. Bizdən hər kəs onun haqqında nəşə bilir. Bircə məhz nəyi bildiyimizdən xəbərimiz olsaydı! Əminəm ki, biliklərimiz əlimizin içindədir, sadəcə onu seçib ortaya çıxarmaq lazımdır.

Klark başını yellədi:

– Bizə heç nə məlum deyil: o, yaşlıdır, ya cavan, sarışındır, ya əsmər. Bizim heç birimiz onu heç vaxt görməmişik və onunla söhbət etməmişik. Biz onsuz da bildiklərimizin hamısını dəfələrlə sadalamışıq.

– Xeyr, hamısını yox! Məsələn, miss Qrey bizə dedi ki, ser Karmaykl Klarkin öldürüldüyü gün heç bir yad adamı görməyib.

Tora Qrey başı ilə təsdiqlədi:

– Tamamilə doğrudur.

– Doğrudanmı? Ledi Klark isə bizə dedi ki, öz otağının pəncərəsindən sizin ön artırmada dayanaraq hansısa bir kişi ilə danışdığınızı görüb.

– O məni yad kişi ilə danışarkən görüb? – Qız həqiqətən də təəccüblənmiş görünürdü. Əlbəttə, bu aydın, parlaq baxışlar saxta ola bilməzdi. O, başını yellədi. – Yəqin ki, ledi Klark yanılır. Mən heç vaxt... A! – gözlənilmədən dodaqlarından bir nida qopdu. Yanaqları qıpqırmızı oldu.

– Yadıma düşdü! Necə də səfehəm! Tamam unutmuşdum. Axı bu lap boş şeydir! O, sadəcə corab alverçisi idi – keçmiş müharibə iştirakçılarından. Onlar çox qarayaxa olurlar. Mən ondan yaxamı qurtarmağa məcbur idim. O, artırmaya yaxınlaşanda mən hollardan keçirdim. Qapının zəngini basmaq əvəzinə məni gördü və mənimlə danışmağa başladı. Amma o, tamamilə zərərsiz görünürdü. Mən onun haqqında tamam unutmuşdum.

Puaro əlləri ilə başını tutaraq o tərəf, bu tərəfə yelləndi. O, burnunun altında elə mızıldandı ki, heç kim bir kəlmə belə ayırd edə bilmədi. Hamı susaraq gözlərini ona zilləmişdi.

– Corab... – Puaro mızıldadı. – Corab... corab... corab... ca vient... (Xatırlayıram.) corab... corab... bax budur, motiv budur... bəli... üç ay əvvəl... o dəfə də belə idi.. indi də. Bon Dieu! Nəhayət ki!

O, yellənməkdən əl çəkərək mənə təntənəli baxışla baxdı:

– Yadınıza düşdümü, Hastings? Endover. Tütün dükanı. Biz ikinci mərtəbəyə qalxırıq. Yataq otağı. Stulun üstündə. Bir cüt yeni ucuz corab. İki gün əvvəl diqqətimi nəyin çəkdiyini indi xatırlayıram, bu, siz idiniz, madmazel... – O, Meqana tərəf döndü. – Siz ananızdan danışanda dediniz ki, ananız məhz cinayət törədilən günü bacınıza bir cüt təzə corab almışdı... – O, baxışları ilə bizi süzdü.

– Başa düşürsünüz? Bu, üç dəfə təkrar olunmuş həmin motivdir. Bu, təsadüf ola bilməz. Madmazel danışanda məndə elə təəssürat yarandı ki, onun söylədikləri nə iləsə əlaqəlidir. İndi mən onun nə olduğunu bilirəm. Missis Eşerin qonşusu missis Faulerin söylədiyi sözlər. Həmişə nəsə satmağa çalışan adamlar – o, bunu söyləyərkən corabın da adını çəkmişdi. Mənə deyin görüm, madmazel, ananızın corabı mağazadan deyil, evə gətirən hansısa alverçidən aldığı düzdürmü?

– Bəli... bəli... elədir... Yadıma düşdü. Anam ev-ev gəzərək veyllənən və bir iş tapmaq istəyən o yazıqlar haqda nəsə deyirdi.

– Nə aidiyyatı var? – Franklin səsləndi. – Kiminsə gəzə-gəzə corab satması heç nəyi sübut etmir!

– Sizə söyləyirəm, dostum, bu, təsadüf ola bilməz! Üç cinayət və hər dəfə adam

corab satır və həmin yeri baxışdan keçirir.

Puaro Toraya sarı çevrildi:

– A vous la parole![72](#) O adamı təsvir edin.

Tora əlacsız-əlacsız ona baxdı.

– Mən bacarmaram... deyə bilmərəm... Deyəsən, eynək taxmışdı... və əynində nimdaş palto var idi...

– Mieux que ça, mademoiselle.[73](#)

– Özü də donqar idi... Xeyr, bilmirəm... Mən ona, demək olar ki, fikir vermədim. O, çox nəzərə çarpan tiplərdən deyildi...

Puaro qaşlarını çataraq dedi:

– Siz tamamilə haqlısınız, madmazel. Bu cinayətin başlıca sirri qatili necə təsvir etməyinizdən ibarətdir. “O, nəzərə çarpan adamlardan deyil! Bəli, artıq şübhə yoxdur... Sizin təsvir etdiyiniz adam, şübhəsiz, qatilin özüdür!

69 Yorkşir qraflığı, DonkaKaster şəhərində üçillik atların hər il keçirilən cıdır yarışdır. İlk dəfə 1776-cı ildə keçirilib və ilk təşkilatçı – polkovnik Sent-Lecerin şərəfinə adlandırılır

70 Yaradıcıdır! Nə deyirsiniz, deyin, çox mahircəsinə düşünülüb!

71 Balalarım.

72 Söz sizindir!

73 Təfərrüatı ilə, madmazel.

69 Yorkşir qraflığı, DonkaKaster şəhərində üçillik atların hər il keçirilən cıdır yarışdır. İlk dəfə 1776-cı ildə keçirilib və ilk təşkilatçı – polkovnik Sent-Lecerin şərəfinə adlandırılır

70 Yaradıcıdır! Nə deyirsiniz, deyin, çox mahircəsinə düşünülüb!

71 Balalarım.

72 Söz sizindir!

73 Təfərrüatı ilə, madmazel.

XXII FƏSİL

(Kapitan Hastings tərəfindən yazılmayıb)

Mister Aleksandr Kast tərpənmədən əyləşmişdi. Səhər yeməyi soyumuşdu və tamamilə toxunulmamış qalmışdı. O, qəzeti dəm çaynıqına söykəmiş və maraqla onu oxuyurdu.

Qəflətən o, yerindən sıçradı, otaqda var-gəl etdi, sonra əlləri ilə başını tutaraq inilti ilə yenidən pəncərənin qarşısındakı stula əyləşdi.

Qapının necə aralandığını eşitmədi. Qapının ağzında ev sahibəsi missis Marberi dayanmışdı.

– Düşündüm ki, mister Kast, bəlkə birdən sizə bir şey lazım... İlahi, nə baş verib? Sizin halınız pisdir?

Mister Kast əllərini başından götürdü.

– Yox-yox. Hər şey qaydasındadır, missis Marberi. Sadəcə, bu gün özümü bir az yaxşı hiss etmirəm.

Missis Marberi yeməklə dolu nimçəyə nəzər saldı.

– Bəli, görürəm. Yeməyinizə heç əl vurmamısınız da. Yenə başınız ağrıyır?

– Xeyr. Yəni hə. Mən... mən... bir az naxoşam.

– Təəssüf, təəssüf. Deməli, bu gün evdə qalacaqsınız?

Mister Kast yerindən dik atıldı:

– Yox-yox, gediləsi yerim var. İşim var! Vacib işim var! Çox vacib!

Onun əlləri əsdi. Onun necə həyəcanlandığını görən missis Marberi Kasti sakitləşdirməyə çalışdı:

– Getmək lazımdırsa, gedin.

– Bu gün uzağa yollanacaqsınız?

– Xeyr. Mən... – O, bir anlıq tərəddüd etdi. – Mən Çeltnemə gedirəm.

Onun ifadə etdiyi bu tərəddüddə qərribə nəşə var idi, missis Marberi də ona təəccüblə baxdı.

– Çeltnem yaxşı yerdir, – o, sanki söhbəti davam etdirmək üçün söylədi. – Bir dəfə mən Bristoldan oraya getmişdim. Orada əntiqə mağazalar var.

– Hə, yəqin ki.

Missis Marberi əziyyət çəkmədən əyildi – bu ağırlıqda adam üçün bu cür hərəkətlər namünasib idi – və əzilmiş qəzeti yerdən götürdü.

– Qəzetlərdə elə hər gün o qatil haqda yazırlar, – qadın məqalənin başlığına baxıb dedi və qəzeti masanın üstünə qoydu. – Həvəsə bax ey! Mən daha bu barədə oxumuram. Bir sözlə, ikinci Yırtıcı Cekə döndəriblər.

Mister Kastin dodaqları səssizcə tərpəndi.

– O, növbəti cinayətini Donkasterə təyin edib, – missis Marberi sözünə davam etdi. – Üstəlik də sabaha! Adamın əti ürpəşir, elə deyilmi? Əgər mən Donkasterdə yaşasaydım və mənim adım D hərfi ilə başlasaydı, mən bir anın içindəcə ilk qatara oturub aradan çıxardım. Mən həyatımı riskə atmazdım. Nə dediniz, mister Kast?

– Heç nə, missis Marberi, heç nə.

– Orada axı cıdır yarışı olacaq. Allah bilir, o özü qəsdən belə edib. Deyirlər, polislər oraya axın ediblər... Ah, mister Kast, siz həqiqətən də özünüzdə deyilsiniz. Bəlkə nəşə içəsiniz? Düzü, bu gün yola çıxmasanız yaxşıdır.

Mister Kast ayağa durdu:

– Bu, mütləqdir, missis Marberi. Mən həmişə sözümün üstündə durmuşam. Əsas məsələ odur ki, verdiyin vədə əməl edəsən! İnsanlar sizə... sizə inanmalıdırlar. Əgər bir işin ucundan tutmuşamsa, demək, onu axıracan görəcəm. Ancaq bu cür öz... öz işinə yanaşa bilərsən.

– Axı siz xəstəsiniz!

– Mən sağlamam, missis Marberi, sadəcə bir balaca kefim yoxdur... şəxsi səbəblərdən. Gecəni pis yatmışam. Qalan hər şey isə qaydasındadır.

Mister Kastın davranışı o qədər inandırıcı idi ki, missis Marberi süfrəni özü yığışdırmağa başladı və otağı həvəssiz tərk etdi.

Mister Kast çarpayının altından çamadanı çıxarıb əşyalarını toplamağa başladı. Pijama, süngər, təmiz yaxalıq, dəri başmaqlar və sair. Sonra şkaflın qapısını açıb oradan yeddi-on düyüm nisbətli ölçüyə malik bir düjün karton qutu götürüb çamadanda gizlətdi.

O, masanın üstündəki dəmiryol məlumat kitabçasına nəzər saldı, sonra isə əlində çamadan otaqdan çıxdı.

Hollda çamadanı əlindən yerə qoyaraq şlyapa və paltosunu geyindi. Bu zaman o, köksünü elə dərindən ötürdü ki, yan otaqdan çıxan qızın yazığı gələrək ona baxdı.

– Nəsə bir hadisə baş verib, mister Kast?

– Xeyr, miss Lili.

– Elə köks ötürdünüz ki!

Mister Kast gözlənilmədən soruşdu:

– Siz nəsə bir hadisənin baş verəcəyini hiss edirsinizmi?

– Bilmirəm... Əlbəttə, hərdən nəyinsə yolunda getmədiyi günlər də olur, bütün işlərin qaydasınca getdiyi günlər də olur.

– Aydınır, – mister Kast dedi. O, yenidən köksünü ötürdü. – Yaxşı, xudahafiz, miss Lili. Xudahafiz. Siz mənə qarşı çox mehriban idiniz.

– “Xudahafiz”i elə deyirsiniz ki, elə bil, birdəfəlik çıxıb gedirsiniz, – Lili güldü.

- Nə danışırırsınız?! Əlbəttə ki, xeyr!
- Cümə gününəcən, mister Kast, – qız gülümsədi. – Bu dəfə haraya gedirsiniz? Yenidən dənizə?
- Xeyr-xeyr. Çeltnemə.
- Hə, orada pis deyil. Əlbəttə, Torkidəki kimi deyil. Gələn il məzuniyyətimdə mən də oraya getmək istəyirəm. Yeri gəlmişkən, “ABC” qətl törədəndə siz cinayət yerinin yaxınlığında idiniz?
- İıı... bəli. Amma Çerstona oradan yeddi mil məsafə var.
- Nə fərqi var, onsuz da əladır! Bəlkə küçədə o qatili də görmüsünüz? Bəlkə o, sizin iki addımlığınızda idi?
- Bəli, ola bilər, – mister Kast cavab verdi. Lili Marberi diqqətini ona yönəltdi.
- Ah, mister Kast, siz pis görünürsünüz.
- Hər şey qaydasındadır, hər şey qaydasındadır. Xudahafiz, missis Marberi. O, bir anlığına ayaq saxlayaraq şlyapasını qaldırdı və tələsik çıxdı.
- Qəribə qocadır, – Lili Marberi dedi, – amma, məncə, bir balaca “o məsələ”...

* * *

Müfəttiş Kroum öz köməkçisinə dedi:

- Corab istehsal edən bütün firmaların siyahısını tutun və onları bir-bir dolaşın. Mənə onların satış agentlərinin tam siyahısı lazımdır – əldə satanların və evlərə sifariş aparanların. Aydındır?
- Bu “ABC” işinə görədir, ser?
- Bəli. Mister Erkül Puaronun yeni ideyasıdır, – müfəttiş ikrahla bildirdi. – Ola bilər, bu, sadəcə boş oyundur, amma ən mənasız ehtimalı belə əldən buraxmağa haqqımız yoxdur.
- Düzdür, ser. Mister Puaro öz dövründə çox işlər görüb, amma qorxuram, indi

qocada skleroz yaranıb, ser.

– O, fırldaqçıdır, – müfəttiş Kroum dedi. – Elə hey fantaziya qurur. İnsanları da yanlış fikirlərə təhrik edir. Amma məni təhrik edə bilməyəcək. Bəlkə bu bəzilərinin ürəyincədir, amma mənim deyil. Belə, indi Donkasterdəki yarışa gəldikdə isə...

* * *

Tom Hartıqan Lili Marberiyə dedi:

– Bu səhər sizin qədimdən qalmanı gördüm.

– Kimi? Mister Kasti?

– Kasti. Yuston yaxınlığında. Həmişəki kimi yolunu azmış toyuğa oxşayırdı. Məncə, dostumuz ağıldankəmdir. Gərək ona həmişə kimsə nəzarət etsin. Əvvəlcə qəzeti əlindən yerə saldı, sonra onu götürdü, bileti əlindən saldı. Mən də götürüb ona verdim – bileti itirdiyi heç ağına da gəlmirdi. Cani-dildən mənə təşəkkür etdi, amma deyəsən, məni heç tanımadı.

– Ah, əlbəttə, – Lili dedi, – o, səni bir neçə dəfə sadəcə holldan keçəndə görüb, vəssalam.

Onlar rəqs edərək bir dövrə vurdular.

– Əla rəqs edirsən, – Tom dedi.

– Elə isə davam edək, – Lili cavab verdi və əyilərək daha da yaxınlaşdı.

Onlar daha bir dövrə vurdular.

– Sən Yuston dedin, yoxsa Paddington? – Lili gözlənilmədən soruşdu. – Qoca Kasti harada gördüyünü nəzərdə tuturam.

– Yustonda.

– Əminsən?

- Əlbəttə, əminəm. Nə olub ki?
- Maraqlıdır. Mən elə bilirdim ki, Çeltnemə Paddinqtondan gedirlər.
- Elədir. Amma dostumuz Kast Çeltnemə getmirdi. O, Donkasterə gedirdi.
- Çeltnemə.
- Donkasterə. Mən ki, bilirəm, əzizim! Bileti yerdən mən götürmüşəm, ya yox?
- Axı o, özü mənə dedi ki, Çeltnemə gedir. Dəqiq yadımdadır.
- Xeyr, sən səhv edirsən. O, Donkasterə gedəcəkdi. Dəqiq bilirəm. Bəzilərinin bəxti həmişə gətirir. Mən Sent-Lecerda Atəşböcəyinə pul qoymuşdum, onun cıdırda necə çapdığını görmək istərdim.
- Düşünürəm ki, mister Kast cıdırə getsin, o, atlarla maraqlanan adama bənzəmir. Tom, ümid edirəm ki, onu öldürməyəcəklər. Axı, Donkasterdə əlifba sırası üzrə qətl baş verməlidir.
- Kastə heç nə olmayacaq. Onun adı D hərfi ilə başlamır.
- Keçən dəfə də onu öldürə bilərdilər. Qətl törədildikdə o, Çerston yaxınlığında, Torkidə olmuşdu.
- Doğrudan? Təsadüfə bir bax, a!

O güldü:

- Bəs daha əvvəl Bekshilldə olmayıb ki?

Lili qaşlarını çatdı:

- O getmişdi... Hə, yadımdadır ki, burada yox idi... çünki anam onun sökülmiş çimərlik kostyumunu tikmişdi, o da yadından çıxıb aparmamışdı. Anam da dedi ki: “Mister Kast dünən çimərlik kostyumunu qoyub gedib”. Mən də dedim ki: “Orada ən faciəvi qətl baş verdiyi vaxt nə kostyumbazlıqdır. Bekshilldə bir qızı boğub öldürüblər”.
- Əgər ona çimərlik kostyumu lazım imişsə, deməli, o, çimərliyə getməyə hazırlaşmış. Qulaq as, Lili, – o, üz-gözünü məzəli şəkildə büzdü, – birdən sizin bu qədimdənqalma həmin qatil olar, a?
- Yazıq mister Kast? O, heç qarışqaya da zərər verməz, – Lili güldü.

Onlar rəqs etməyə davam etdilər. Onların fikrində birlikdə olduqları üçün aldıkları həzzdən başqa heç nə yox idi.

Lakin şüuraltılarında isə təlaş meydana gəlirdi...

XXIII FƏSİL

On bir sentyabr. Donkaster

Donkaster!

Mənə elə gəlir ki, həmin on bir sentyabrı bütün ömrüm boyu xatırlayacam.

Düzü, hər dəfə “Sent-Lecer”in adı çəkildə mənim fikrim qeyri-iradi olaraq cıdırı deyil, qətlə yönəlirdi.

Mən keçirdiyim həmin hissləri yadıma salanda daha çox ikrar oyadan əlacsızlıq hissini xatırlayıram. Biz hamımız Donkasterə gedirdik – mən, Puaro, Klark, Freyzer, Meqan Barnard, Tora Qrey və Meri Drouer. Bizim əlimizdən nə gəlirdi ki?

Bizim içimizdə zəif bir ümid – camaatın arasında məlum şəraitdə iki-üç ay əvvəl qeyri-dəqiq gördüyümüz simanı tanımaq ümidi var idi.

Əslində, qeyri-adilik daha çox idi. Bizim aramızda yalnız Tora Qrey həmin

adamı dəqiq tanıya bilərdi.

Gərginlik səbəbindən qızın sakitliyindən əsər-əlamət qalmamışdı. Onun rahat, əmin davranışları harasa yoxa çıxmışdı. O, barmaqlarını şaqqıldadaraq, demək olar ki, ağlamsına-ağlamsına Puaroya müraciət edərək deyirdi:

– Mən bir dəfə də olsun onun üzünə fikir verməmişəm. Nəyə görə? Necə də axmaq olmuşam. Siz hamınız məndən asılısınız, siz hamınız... mən isə sizin etimadınızı doğrultmayacam. Çünki əgər onu yenidən görsəm də, tanıya bilməyəcəm. Mənim göz yaddaşım zəifdir.

Puaro hər nə qədər də əvvəllər mənə söylədiklərinə və qızı qınamasına baxmayaraq, indi rəhmlilik mücəssəməsinə çevrilmişdi. O, Tora ilə mümkün dərəcədə mehriban danışdı. Ağlıma gəldi ki, mənim kimi o da gözəl qızların əzab çəkməsinə dözə bilmir.

O, mehribancasına Toranın çiyninə toxundu.

– Hə, petite, [74](#) təlaşlanma. İndi bizim təlaşlanmaq haqqımız yoxdur. Əgər siz o adama rast gəlsəniz, onu dərhal tanıyacaqsınız.

– Niyə belə fikirləşirsiniz?

– Bunun üçün çoxlu səbəb var, onlardan biri də odur ki, qaranı qırmızı əvəz edir.

– Nədən danışırırsınız, Puaro? – mən ucadan xəbər aldım.

– Mən qumar masasının dilində danışiram. Ruletkada oyun zamanı ola bilsin ki, top uzun müddət dalbadal qara xanalara düşsün, ancaq əvvəl-axır nə vaxtsa qırmızı xananın üstündə dayanacaq. Bu, həqiqətin riyazi qanunudur.

– Demək istəyirsiniz ki, uğur bizə də nəsib olacaq?

– Tamamilə doğrudur, Hastings. Məhz burada oyunçu üçün (qatil isə əslində elə qumarbazdır, çünki onun ortaya qoyduğu pul deyil, şəxsi həyatıdır) hadisələri öncədən sağlam hiss etmək nəsib olmur. O, qalib gəldiyi üçün ona elə gəlir ki, hər zaman qalib gəlməyə davam edəcək! O, lazımi vaxt çatanda cibidolu halda oyun masasından dura bilməyəcək. Cinayət aləmində olduğu kimi, qatil bəxtinin ondan üz döndərə biləcəyini düşünmür! O, bəxtinin gətirməsini yalnız öz ayağına yazır, amma, dostlarım mənim, cinayətin necə planlaşdırılmasından asılı olmayaraq, müvəffəqiyyət üçün həmişə bəxt lazımdır!

– Sizcə, bir az ağ eləmədinizmi? – Franklin Klark etiraz etdi.

Puaro həyəcanla əlini havada yellədi:

– Xeyr-xeyr. Şansımız bərabərdir, sadəcə onu öz tərəfimizə çəkməliyik. Özünüz düşünün! Ola bilsin ki, qatil missis Eşerin dükanından çıxan anda kimsə içəri daxil olsun. Həmin adam piştaxtanın arxasına baxıb ölmüş qadını görə bilərdi və dərhal ya qatili saxlaya, ya da polisə onun dəqiq təsvirini verərdi. Bundan sonra qatili tezliklə həbs edərdilər.

– Bəli, əlbəttə ki, bu mümkündür, – Klark etiraf etdi,

– buradan belə qənaətə gəlmək olar ki, qatil risk etməlidir.

– Elədir ki, var. Bir çox qumarbazlar kimi qatil də nə zaman dayanacağını bilmir. Hər yeni cinayətlə o, özlüyündə öz qabiliyyəti barədə olan müsbət rəyi daha da möhkəmlədir. O, ölçü hissini itirir. O, öz-özünə demir ki, “Mən ağıllı idim, həm də bəxtim gətirdi!”. Xeyr, o yalnız deyir: “Mən ağıllı idim!”. Beləliklə, onun özünə əminliyi getdikcə böyüyür, lakin bu zaman, dostlarım mənim, top fırlanır və rənglər dəyişir... top yeni nömrəyə düşür və krupye [75](#) elan edir: “Rouge”. [76](#)

– Düşünürsünüz ki, bu dəfə belə olacaq? – Meqan qaşqabağını tökərək xəbər aldı.

– Gec-tez belə olmalıdır! Hələ ki, caninin bəxti gətirib. Mən hesab edirəm ki, bizim də bəxtimiz gətirməyə başlayıb! Və ilk qaranquş corablarla bağlı ipucudur. Bu isə hələlik başlanğıcdır. İndi hər şey ona kömək etməkdənsə ona əks olacaq! O, səhv etməyə başlayacaq...

– Sizə deməliyəm ki, siz bizi ürəkləndirirsiniz, – Franklin Klark dilləndi, – bizim hamımıza dəstək lazımdır. Səhərdən bəri məndə inanılmaz dərəcədə çarəsizlik hissi var idi.

– Praktiki olaraq fayda verəcəyimizə şübhə edirəm,

– Donald Freyzer bildirdi.

– Bədbin olma, Don, – Meqan kəskin tərzdə dedi.

Meri Drouer bir balaca qızararaq dedi:

– Məncə, hər şey ola bilər. Demək istəyirəm ki, həyatda səni nə gözləyəcəyini qabaqcadan bilmək olmaz... O, qaniçən də buradadır, biz də... Onsuz da, bəzən elə olur ki, insanlarla gözlənilməz anda qarşılaşa bilərsən.

Mən əsəbi halda dedim:

– Kaş bircə əlimizdən daha çox şey gələydi.

– Hastings, yadınızda saxlamalısınız ki, polis mümkün olan hər şeyi edir. Xüsusi konsteblər işə cəlb olunub. Bizim müfəttiş Kroumun, ola bilsin, dözülməz xasiyyəti var, lakin o, bacarıqlı zabitdir. Baş konstebl polkovnik Anderson da işini bilən adamdır. Onlar şəhərin və cıdır meydanının müşahidəsi və patrulu üzrə bütün tədbirləri görüblər. Hər yerdə mülki geyimli adamlar olacaq. Üstəlik, mətbuatda gedən kampaniya. İctimaiyyət kifayət qədər xəbərdar edilib.

Donald Freyzer başını yellədi:

– Fikrimcə, o, heç cəhd də etməyəcək, – böyük ümidlə söylədi. – Bunu etmək üçün sadəcə dəli olmaq lazımdır!

– Əfsuslar olsun ki, – Klark soyuq səslə etiraz etdi, – o, elə dəlidir! Siz necə hesab edirsiniz, müsyö Puaro? O, bu işi buraxacaq, yoxsa istədiyinə nail olmağa çalışacaq?

– Məncə, onun mübtəlalığı o qədər güclüdür ki, vədinə əməl etməyə bilməz! Başqa cür davranmaq öz məğlubiyyətini etiraf etmək deməkdir, onun heysiyyəti isə buna qətiyyənlə yol verməz. Nəzərinizə çatdırmalıyam ki, həkim Tomsonun fikrincə də belədir. Ümidimiz onu cəhd zamanı həbs etməyədir.

Donald yenidən başını yellədi:

– O, çox hiyləgər olacaq.

Puaro saata baxdı. Biz eyhamı başa düşdük. Razılaşmaya görə, biz öz işimizlə məşğul olmalıydıq: şəhər mümkün qədər çox sayda küçələrə keşik çəkmək, sonra isə cıdır meydanında müxtəlif yerlərdə yerləşmək.

Mən “biz” söylədim. Təbii ki, mənim keşik çəkməyimdən böyük fayda ola bilməzdi, çünki bir dəfə də olsun “ABC”-ni görməmişdim. Bundan əlavə, plana görə, hamı tək-tək ayrılmalı və şəhərin mümkün qədər böyük ərazisini tutmalı idi, mən xanımlardan birini müşayiət etməyi təklif etdim.

Puaro razılaşdı, ancaq bu zaman onun gözləri güldü və mənə göz vurdu.

Qızlar şlyapalarını götürmək üçün otaqdan çıxdılar. Donald Freyzer pəncərənin qarşısında durub küçəyə baxırdı, deyərsən, fikrə qərq olmuşdu.

Franklin ona baxdı və səsini bir qədər qısaraq Puaroya müraciət etdi:

– Qulaq asın, müsyö, sizin Çerstona getdiyinizi və qardaşım arvadını gördüyünüzü bilirəm. O, dedimi ki... nəyəsə eyham... daha doğrusu... ümumiyyətlə, nəsə ehtimal etdimi?..

O, tərəddüd içərisində susdu.

Puaro cavab verdi. Onun sifətində məsumluq ifadəsi əks olundu, bu mənim içimdə şübhənin baş qaldırmasına səbəb oldu.

– Comment?[77](#) Daha doğrusu? Sizin qardaşınız arvadı dedimi, eyham vurdumu və ya ehtimal etdimi – nəyi?

Franklin qızardı.

– Bəlkə siz indi şəxsi işləri qarışdırmağın zamanı olmadığını hesab edirsiniz...

– Du tout!

– Amma mən nəyisə gizlətmək istəməzdim.

– Möhtəşəm!

Bu dəfə, mənə elə gəlir ki, Klark də Puaronun etinasızlığının arxasında gülüş dayandığından şübhələndi. Franklin mətləbə keçdi.

– Amma mənə elə gəlir ki, sualı birbaşa qoymaq lazımdır. – Klark sözləri çətinliklə dilə gətirirdi. – Qardaşım arvadı yaxşı qadındır... mən onu həmişə sevmişəm... düzdür, o, müəyyən vaxtdır ki, xəstədir... bu xəstəlik zamanı da... ona narkotik vasitələr və sair... verirdilər... belə dərmanları qəbul edəndə də... adam... hər cür uydurmanı söyləyə bilər!

– Hə, nə olsun ki?

İndi mən Puaronun gözlərindəki alovu, şübhəsiz, görürdüm. Lakin öz diplomatik missiyasını yerinə yetirməyə başı qarışmış Franklin buna fikir vermədi.

– Mən Tora haqqında... miss Qrey haqqında danışırım, – o söylədi.

– Ah, siz Tora Qreyi söyləyirsiniz? – Puaronun səsində inamsız təəccüb səsləndi.

– Bəli. Ledi Klarkin başında çoxlu fikirlər var. Bilirsiniz, Tora... miss Qrey kifayət qədər qanışırın qızıdır...

– Ümumiyyətlə götürəndə, bəli, – Puaro dedi.

– Qadınlar isə, hətta ən yaxşılar belə, bir-birini xoşlamır. Əlbəttə, Tora qardaşım üçün çox dəyərli idi. O, həmişə deyirdi ki, bu vaxta kimi olan katibələrinin içərisində Tora ən yaxşısıdır. Və onu çox sevirdi. Lakin bu, əməlli-başlı açıq-açığına və həddən artıq bilinirdi. Daha doğrusu, Tora o qızlardan deyildi...

– Amma? – Puaro onun köməyinə çatdı.

– Ancaq qardaşım arvadı fikrinə qoymuşdu... bu, qısqanclıq idi, amma o, bunu heç vaxt göstərmirdi. Lakin Karmayklin ölümündən sonra miss Qreyin evdə qalıb-qalmayacağı məsələsi qalxanda Şarlotta özündən çıxdı. Əlbəttə, bu müəyyən qədər xəstəliyin, morfinin və sair şeylərin təsirindəndir – baxıcı Kepstik belə söyləyir – bu fikirlərə görə Şarlottanı qınamağa haqqımız yoxdur...

O susdu.

– Bəli?

– İstəyirəm, biləsiniz, müsyö Puaro. Burada heç nə yoxdur. Bu sadəcə xəstə qadının xəstə təxəyyülüdür. Bir baxın... – O, əlini cibinə saldı. – Bu, mən Malayziyada olanda qardaşımdan aldığım məktubdur. İstərdim ki, onu oxuyasınız, çünki bu məktub onlar arasındakı münasibətin dərəcəsini göstərir.

Puaro məktubu aldı. Franklin arxaya keçdi və barmağını kağızın üzərində gəzdirərək bəzi hissələri ucadan oxudu:

– “... burada işlər həmişə olduğu kimidir. Şarlotta, demək olar ki, ağrıları hiss etmir. İstərdim ki, bunun sonu olmasın. Yəqin Tora Qreyi xatırlayırsan? O, yaxşı qızıdır, mənə necə dayaq olduğunu sənə çatdırı bilmirəm. Təsəvvür edə bilmirəm ki, bu ağır zamanlarda onsuz nə edərdim. Onun ürək yanğısı, marağı əvəzedilməzdir. Zərif zövqə, gözəl əşyalara qarşı xüsusi hissə malikdir, mənim Çin incəsənətinə olan sevgimi bölüşür. Sadəcə, ona görə bəxtim gətirib. Adamın heç qızı da bu cür çox yaxın və həmrəy tərəfdaş ola bilməz. Onun həyatı çətin olub və həmişə xoşbəxt olmayıb. Şadam ki, o, mənim yanımda evini və əsl sevgini tapdı”.

– Görürsünüz, qardaşım ona necə münasibət bəsləyirmiş, – Franklin dedi. – O, onu qızı hesab edirmiş. Mənə elə gəlir, onun ölümündən sonra arvadının Toranı evdən qovması haqsızlıqdır! Doğrudan da, qadınlar mələk deyillər, müsyö Puaro.

– Unutmayın ki, ledi Klark ağır xəstədir.

– Bəli, əlbəttə. Mən də bunu bilirəm. Onu ciddi qınağa çəkmək olmaz. Amma buna baxmayaraq, sizə bu məktubu göstərmək istədim. İstəməzdim ki, ledi Klarkin sözlərinə görə sizdə Tora barəsində yanlış fikirlər yaransın.

Puaro məktubu geri qaytardı.

– Sizi inandırırıram, – dostum təbəssümlə dedi, – özümü həmişə başqalarının sözlərinə əsasən yaranan yanlış fikirlərdən qoruyuram. Mən baxış bucağımı sərbəst seçirəm.

– Nə deyirəm, – Klark dedi və məktubu cibinə qoydu. – Məktubu oxumağınıza peşman deyiləm. Bu da qızlar. Vaxtdır, gedək.

Biz çıxışa tərəf irəlilədik, lakin Puaro məni saxladı:

– Hasting, keşik çəkməkdə qəti qərarlısınız mı?

– Təbii ki. Bekar oturmayacağam ki.

– Yalnız bədən deyil, beyin də zəhmət çəkə bilər.

– Bu sizdə məndən daha yaxşı alınır, – cavab verdim.

– Sözsüz, haqlısınız, Hasting. Xanımlardan birini müşayiət edəcəyim ehtimalım doğrudur mu?

– Fikrimiz belə idi.

– Hansı xanımı diqqətinizə layiq etməyi üstün tutursunuz?

– Mən... e-e... hələ qərar verməmişəm.

– Miss Barnard necə?

– O, kifayət qədər sərbəst qızıdır, – mən etiraz etdim.

– Bəs miss Qrey?

– Məncə, belə daha yaxşı olar.

– Hasting, mən sizi açıq-aşkar dələduz hesab edirəm! Hər məqamda mələyinizlə – sarışınla birlikdə gününüzü keçirmək üçün fürsət gəzirsiniz.

– Yaxşı görək, Puaro!

– Təəssüflənirəm ki, planınızı pozmalı olacağam. Siz başqa xanımı müşayiət etməli olacaqsınız.

– Yaxşı. Görürəm, o holland gözəlçəsinə qarşı laqeyd deyilsiniz.

– Siz Meri Droueri müşayiət etməli olacaqsınız və xahiş edirəm, onu tək buraxmayın.

– Axı nəyə görə, Puaro?

– Ona görə ki, dostum, onun adı D hərfi ilə başlayır. Bizim risk etməyə haqqımız yoxdur.

Mən Puaronun haqlı olduğunu dərk etdim. Öncə onun ideyası mənə az inandırıcı görünürdü, lakin sonra başa düşdüm ki, “ABC” Puaroya nifrət bəsləyir. Yəqin ki, dostumun hərəkətlərini də izləyir. Əgər belədirsə, Meri Drouerin qətli qatil üçün dördüncü uğurlu gediş olardı.

Mən dostumun inamını sarsıtmamağa söz verdim. Mən gedəndə Puaro pəncərənin qabağındakı kresloda oturmuşdu. Onun qarşısında kiçik ruletka var idi. Mən qapının ağzına çatanda o, çarxı fırlatdı və mənim arxamca qışqırdı:

– Rouge. Bu, xeyirli əlamətdir, Hastings. Bizim bəxtimiz gətirəcək!

74 Balaca

75 Qumarxana xidmətçisi

76 Qırmızı.

77 Necə?

74 Balaca

75 Qumarxana xidmətçisi

76 Qırmızı.

77 Necə?

XXIV FƏSİL

(Kapitan Hastings tərəfindən yazılmayıb)

Qonşusu yerindən qalxıb özünü sıraların arasına yöndəmsiz tərzdə salanda, şlyapasını ön oturacağın altına salıb, sonra da onu əyilmək üçün əyiləndə mister Ledbetter burnunun altında lənətlər yağdırırdı.

Özü də bunlar bütün kino ulduzlarının iştirak etdiyi dramatik, romantik, gözəl, mister Ledbetterin həftə ərzində səbirsizliklə gözlədiyi “Ölümdən tüklə asılı...” filminin o nəfəskəsən epizodu zamanı baş verirdi.

Ketrin Royalın (mister Ledbetterin fikrincə, dünyanın aparıcı kinoaktrisası) oynadığı qızılı saçlı baş qəhrəman elə indicə xırıltılı qışqırıqla hisslərini dilə gətirərək söyləyirdi:

“Heç vaxt. Mən acıdan ölməyi üstün tutaram! Amma ölən deyiləm! Bu sözləri yaxşı yadında saxla: hətta ölümdən tüklə asılı olsam da...”.

Mister Ledbetter acıqlı-acıqlı başını sağa-sola fırladı. Necə adamdır ey! Nəyə görə filmin bitməsinə qədər otura bilmir... bu cür ürəkdağlayıcı məqamda çıxıb gedir?!

Bax, bu, başqa məsələ. Dözülməz centlmen çıxışa tərəf getdi. Artıq mister Ledbetter bütöv ekranı və oradakı Nyu-Yorkun Ven-Şrayner malikanəsində pəncərənin qarşısında dayanmış Ketrin Royalı yaxşı görə bilirdi. İndisə o, qatara

minir, qucağında da uşaq var... Orada, Amerikada necə əntiqə qatarlar var, qətiyyən ingilislərin qatarına bənzəmirlər.

Ah, budur, yenidən Stiv, dağdakı daxmasındadır..

Film öz axarı ilə sentimental və tam mənəvi çözülmə sonluğuna gedirdi.

İşıqlar yananda mister Ledbetter bir qədər səndələyərək məmnun halda ayağa durdu. O, heç vaxt kinoteatrdan dərhal çıxmazdı. Onun cari həyata, gerçəkliyə qayıtması üçün həmişə müəyyən qədər vaxt lazım gəlirdi.

O, ətrafa boylandı. Əslində o qədər də çox adam yox idi. Onların çoxu cıdır meydanında idilər. Mister Ledbetter nə cıdırı, nə qumarı, nə içkini, nə də siqaret çəkməyi heç vaxt xoşlamırdı. Əvəzində isə böyük həvəslə kinoya gedərdi.

Tamaşaçılar çıxışa sarı tələsirdilər. Mister Ledbetter də yan qapıdan çıxmağa hazırlaşdı. Qonşu sırada, onun düz qarşısındakı kresloda bir kişi yatırdı. “Ölümdən tükə asılı...” kimi bir dramatik filmin getdiyi zaman kiminsə yata bilməsi düşüncəsi mister Ledbetteri özündən çıxardı.

Acıqlı centlmen ayaqlarını uzadaraq yolu kəsmiş yatan adama dedi:

– Bağışlayın, ser, icazə verin keçim.

Mister Ledbetter çıxışa qədər getdi və geri boylandı. Arxada – zalda qarışıqlıq hökm sürürdü. Biletsatan... xeyli tamaşaçılar... Görünür, həmin adam yatmayıbmış, sadəcə, ölü kimi sərxoş imiş.

O, tərəddüd edərək ayaq saxladı, sonra isə zaldan çıxdı və beləliklə, günün sensasiyasını – hətta “Sent-Lecer”də səksən beşin birə qarşı qoyulmuş mərcdə Yelqanadın qələbəsindən də böyük sensasiyanı əldən buraxdı.

Biletsatan dedi:

– Deyəsən, haqlısınız, ser... O, xəstədir... Nə, nə olub, ser?

– Başqa bir nəfər qışqıraraq əlini çəkdi və işığın altında əlindəki qırmızı ləkəyə diqqətlə nəzər yetirdi.

– Qan...

Biletsatan boğuş bir qışqırıq səsi çıxardı.

Onun baxışları oturacağın altından çıxan sarımtıl nəşə seçdi.

– İlahi! – o qışqırdı. – Bu, a... b... – “ABC”-dir!

XXV FƏSİL

(Kapitan Hastingss tərəfindən yazılmayıb)

Mister Kast “Riqal Sinema” kinoteatrından çıxdı və göyə baxdı.

Əla axşamdır... Doğrudan da əla axşamdır.

Ağlına Brauningin [78](#) bir kəlamı gəldi: “Göylərdə Tanrı, yerlərdə isə dinclik var”.

O, bu kəlmələri çox sevirdi.

Əfsuslar olsun ki, bunun belə olmadığını çox tez-tez dərk edirdi...

Mister Kast öz-özünə gülümsəyərək küçə boyunca hərəkət etdi və qaldığı “Qara qu” mehmanxanasına gəlib çatdı.

Pilləkənlərlə öz nömrəsinə, üçüncü mərtəbədə pəncərəsi daş döşənmiş daxili həyətdə və qaraja baxan balaca, boğanaq otağa qalxdı.

Otağa girən kimi dodaqlarındakı təbəssüm qəflətən yoxa çıxdı. Paltonun qolunda, manjetin kənarına yaxın yerdə ləkə var idi. O, əlini ləkəyə toxundurdu

– ləkə nəm və qırmızı idi. Qan...

Əlini cibinə saldı və uzun bıçağı çıxardı. Bıçağın ülgücü də yapışqan və qırmızı idi.

Mister Kast uzun müddət oturdu.

Sonra otağa küncə qısılmış heyvanın baxışlarına bənzər nəzərlə otağı gözdən keçirdi.

Qurumuş dodaqlarını dili ilə hövlnak yalayaraq:

– Mənim günahım yoxdur, – dedi.

Bu elə görünürdü ki, sanki o, şagird müəlliminin qarşısında özünü təmizə çıxarırmış kimi kiminləsə mübahisə edir.

O, yenidən dodaqlarını yaladı...

Yenidən paltonun qoluna diqqətlə baxdı.

Onun baxışları otağı dolanaraq əl-üz yuyanda dayandı.

Bir dəqiqə sonra o, köhnə dəbli bardaqdan ibarət əlüzyuyanı su ilə doldurdu. Paltosunu soyunaraq qolunu yaxaladı və ehtiyatla sıxdı...

Of! Çanaqdakı su qırmızı rəngə boyandı...

Qapı döyüldü.

O, baxışlarını qapıya zilləyərək yerindəcə donub qaldı.

Qapı aralandı. Əlində dəsti olan dolu bədənli qadın otağa daxil oldu.

– Üzr istəyirəm, ser. İsti suyunuzu gətirdim, ser.

O, özünü ələ alıb dedi:

– Çox sağ olun... Soyuq su ilə yuyundum...

Niyə belə dedi? Qadının gözləri o saat çanağa dikildi.

Kast hövlnak söylədi:

– Mən... mən əlimi kəsmişəm.

Araya sükut çökdü, uzun bir sükut. Sonra qadın başını tərpətdi:

– Bəli, ser.

Qadın qapını bağlayaraq çıxdı. Mister Kast sanki donub qalmışdı.

Gəldi, nəhayət...

O, qulaq asdı.

Səs, qışqırıq və ya pilləkənlərdən ayaq səsləri eşidilmirdi ki? O, ürəyinin döyüntüsündən başqa heç nə eşitmirdi... Qəflətən, donuq hərəkətsizlikdən cəld fəaliyyətə keçdi: paltosunu götürdü, barmaqlarının ucunda qapıya yaxınlaşdı və qapını araladı. Bardan gələn uğultu səsindən başqa heç bir səs eşidilmirdi. O, pilləkənlə aşağı sivişdi... yenə də heç kim yox idi. Aşağı pillədə bir az ləngidi. Bəs indi hara?

O, qərar qəbul etdi, arxa qapıdan həyətə sıçradı. Orada iki sürücü maşınla bir tərəfdən əlləşir, həm də cıdırda qalib gələnləri və məğlub olanları müzakirə edirdilər.

Mister Kast həyətdən cəld keçərək küçəyə çıxdı.

Birinci tindən sonra sağa buruldu, sonra sola, yenidən sağa...

Vağzala getməyə cəsarəti çatacaqmı?

Bəli, orada yəqin çox adam, əlavə qatarlar var. Əgər bəxti gətirərsə, hər şey alınacaq. Bircə bəxti gətirsə...

78 Robert Brouning – (1812-1889) ingilis şairi

78 Robert Brouning – (1812-1889) ingilis şairi

XXVI FƏSİL

(Kapitan Hastings tərəfindən yazılmayıb)

Müfəttiş Kroum həyəcanlanmış mister Lidbetterin nitqinə qulaq asırdı.

– Sizi inandırıram ki, müfəttiş, bu haqda düşünəndə ürəyim az qalır dayansın. Axı, o, bütün seans ərzində mənim böyrümdə oturmuşdu.

Mister Lidbetterin ürək döyüntülərinə biganə olan müfəttiş Kroum dedi:

- İcazə verin, bir şeyi aydınlaşdırım. Adam filmin sonuna yaxın çıxdı...
- “Ölümdən tüklə asılı...”. Ketrin Royalın iştirakı ilə...
- mister Ledbetter avtomatik olaraq mızıldadı.
- Sizin yanınızdan ötdü və bu zaman ayağı ilişdi...
- O, özünü elə apardı ki, guya ayağı ilişib. Mən indi başa düşürəm. Sonra o, qabaq sıranın oturacağına doğru əyildi ki, şlyapasını götürsün. Yəqin yazığı da elə onda bıçaqlayıb.
- Siz heç nə eşitmədiniz? Qışqırıq və ya inilti?..

Mister Ledbetter heç nə eşitməyib, Ketrin Royalın zil, xırıltılı səsindən başqa, amma özünün canlı xəyalında sanki inilti eşidirdi.

Müfəttiş Kroum iniltini diqqətə aldı və şahidə davam etməsini söylədi:

- Sonra isə o, çıxdı...
- Onu təsvir edə bilərsinizmi?
- O, çox ucaboy idi. Altı futdan hündür idi. Nəhəng.
- Sarışın idi, yoxsa əsmər?

– Mən... e-e... mən tam əmin deyiləm. Mənə elə gəlir ki, daz idi. Qorxunc görkəmli kişi idi.

– Axsayırdı ki? – müfəttiş Kroum xəbər aldı.

– Bəli-bəli, indi bunu deyəndə yadıma düşdü, məncə, o axsayırdı. Çox qarayanız idi. Yəqin yarısı induslardandır.

– İşıq sönməmiş sizin yanınızda idi?

– Xeyr. O, film başlayanda gəldi.

Müfəttiş Kroum başını tərpətdi, mister Ledbetterə ifadənin protokolunu imzalamağa verdi və onu sərbəst buraxdı.

– Bu mümkün olan ən pis şahiddir, – o, bədbinliklə bildirdi. – Onu bir qədər istiqamətləndirəndə nə istəyirsən söyləyər. Tamamilə yadımadır ki, o adamın zəhəri görkəmi barədə qətiyyən təsəvvürü yoxdur. Gəlin yenidən biletsatanı dindirək.

Biletsatan özünü darta-darta hərbcı qıvrıqlığı ilə içəri daxil olub dayandı. Onun diqqətli baxışları polkovnik Andersonun üzərində dayandı.

– Hə, Ceymson, gəlin sizi dinləyək.

Ceymson hərbcı salamı verdi.

– Bəli, ser. Seansın sonu idi, ser. Mənə dedilər ki, ağrıyan centlmen var, ser. Centlmen iki şilling dörd pensə kresloya yayılmışdı, ser. Başqa centlmenlər onun ətrafına toplaşmışdılar. Mənə elə gəldi ki, centlmen yaxşı deyil, ser. Yanında dayanmış centlmenlərdən biri xəstə centlmenin paltosuna toxundu və bu mənim diqqətimi cəlb etdi. Qan idi, ser. Centlmenin öldüyü aydın idi, ser. Diqqətimi oturağın altındakı “ABC” məlumat kitabçası çəkdi, ser. Lazımı qaydada davranmaq üçün mən adı çəkiləni yerindən tərpətmədim və dərhal polisə faciə baş verdiyini xəbər verdim.

– Çox yaxşı, Ceymson, siz çox tədbirli hərəkət etmisiniz.

– Təşəkkür edirəm, ser.

– Siz beş dəqiqə əvvəl iki şilling dörd pensə olan yeri tərk etmiş adamı gördünüzmü?

– Onlar bir neçə nəfər idilər, ser.

– Onları təsvir edə bilərsinizmi?

– Qorxuram ki, yox, ser. Onlardan biri mister Ceffri Parnell idi. Öz ledisi ilə gəlmiş gənc oğlan Sem Beyker də var idi. Başqa heç kimi görmədim.

– Heyf. Bu kifayətdir, Ceymson.

Biletsatan yenidən salam verib getdi.

– Bizim əlimizdə tibbi nəticənin təfərrüatları var, – polkovnik Anderson dedi, – amma indi meyiti tapan oğlanı dinləsək yaxşı olar.

Polis konstebli içəri daxil oldu və hərbi salam verdi.

– Mister Erkül Puaro buradadır, ser, bir də o biri centlmen.

Müfəttiş Kroum qaşqabağını tökdü.

– Nə etməli, – o dedi, – yaxşı olar ki, içəri gəlsinlər.

XXVII FƏSİL

Donkaster qətli

Mən Puaronun ardınca içəri daxil oldum və müfəttiş Kroumun söylədiyi cümlənin yalnız sonunu eşitdim.

Müfəttişin də, baş konsteblin də yorğun görkəmi var idi.

Polkovnik Anderson başı ilə bizə salam verdi.

– Yaxşı ki, gəldiniz, müsyö Puaro, – o, gülürüzcəsinə söylədi. Zənnimcə, o, müfəttiş Kroumun söylədiyini eşitdiyimizi başa düşdü. – Boynuma daha bir iş də düşür, bilirsiniz?

– “ABC”-nin yeni cinayəti?

– Bəli. Ağılsız dərəcədə cürətli bir işdir. Adam qabağa əyilib o birinin kürəyini bıçaqlayır.

– Bu dəfə bıçaqlama olub?

– Bəli, o öz metodlarını bir qədər zənginləşdirir, elə deyilmi? Başdan zərbə, boğma, indi isə bıçaqlama. Çəşidli iblis... Tibbi rəy budur, istəyirsinizsə baxa bilərsiniz.

O, kağızı Puaroya tərəf itələdi.

– “ABC” məlumat kitabçası döşəmədə, mərhumun ayaqları arasında imiş, – o, əlavə etdi.

– Meyit tanınıbmı? – Puaro xəbər aldı.

– Bəli. “ABC” bu dəfə səhvə yol verib – əgər belə demək bizi necəsə qane edirsə. Mərhumun soyadı Ersfilddir,

– Corc Ersfild* (ingiliscə: George Earlsfild). Sənəti bərbərlikdir.

– Maraqlıdır, – Puaro bildirdi.

– Bəlkə başqa hərfə keçib? – polkovnik ehtimal etdi.

Dostum şübhə ilə başını yellədi.

– Növbəti şahidi sorğuya çəkək? – Kroum sual verdi.

– O, evə getməyə tələsir.

– Bəli-bəli, davam edək.

“Alisa möcüzələr diyarında” nağılındakı nökar-qurbağanı xatırladan centlmeni yanımıza gətirdilər. O, çox həyəcanlanmışdı, səsi də cır və emosional səslənirdi.

– Ömrümdə gördüyüm ən güclü sarsıntı idi, – o, cıyıldayaraq dedi. – Mənim ürəyim sağlam deyil, ser, qətiyyən sağlam deyil. Az qala öləcəkdim.

– Zəhmət olmasa, soyadınızı söyləyin, – müfəttiş söylədi.

– Dauns. Rocer Emmanuel Dauns.

– Sənətiniz?

– Oğlanlar üçün Hayfild məktəbində müəlliməm.

– İndisə, mister Dauns, hadisənin necə olduğunu söyləyin.

– Mənim hekayətim qısa olacaq, centlmenlər. Seans qurtaranda yerimdən durdum. Məndən soldakı yer boş idi, lakin ondan sonra yatmış hesab etdiyimiz adam əyləşmişdi. O, ayaqlarını uzatdığından mən çıxışa onun yanından ötərək gedə bilməzdim. Ondan yol verməsini xahiş etdim. O isə yerindən tərpənmədi, mən xahişimi yenidən təkrar etdim... e-e... təbii ki, bir qədər ucadan. O isə yenə də cavab vermədi. Bu zaman onu yuxudan oyatmaq üçün çiyindən silkələdim. Onun bədəni daha da geri söykəndi və mənə çatdı ki, adam ya huşsuzdur, ya da ciddi xəstədir. Mən qışqırdım: “Bu centlmen xəstələnib. Biletsatanı çağırın”. Biletsatan gəldi. Əlimi o adamın çiyindən götürəndə əlimin yaş və qırmızı olduğunu gördüm. Başa düşdüm ki, adam bıçaqlanıb. Həmin an biletçi “ABC” kitabçasını gördü... İnandırım sizi, centlmenlər, dəhşətli təəssürat yaşayırdıq! Hər şey ola bilərdi! Mən uzun illərdir ki, ürək çatışmazlığından əziyyət çəkirəm...

Polkovnik Anderson qərribə sifət ifadəsi ilə mister Daunsu baxdı.

– Hesab edin ki, sizin bəxtiniz gətirib, mister Dauns.

– Əlbəttə, ser. Mənim ürəyim heç ritmini itirmədi də.

– Sözlərimin mənasını başa düşmədiniz, mister Dauns. Dediniz ki, öldürüləndən bir oturacaq aralı oturmuşdunuz?

– Əslində, əvvəlcə mən mərhumun yanındakı oturacaqda oturmuşdum... sonra qabaqdakı boş yerin arxasında əyləşmək üçün bir oturacaq o tərəfə sürüşdüm.

– Siz mərhum ilə eyni boyda və bədən quruluşundasınız, elə deyilmi? Sizin də boynunuzda onun kimi yun şərf var idi?

– Fikir verməmişdim... – mister Dauns qətiyyətlə sözə başladı.

– Sizə deyirəm axı, bax, bəxtiniz burada gətirib. Elə, ya belə, qatil sizi izləyərkən səhv salıb. O, düzgün kürəyi seçməyib. Nə deyirsiniz, deyın, mister Dauns,

həmin bıçaq sizin üçün nəzərdə tutulubmuş.

Mister Daunsun ürəyi yaşadığı sınağın öhdəsindən gəlsə də, bu dəfə tab gətirməyə çətinlik çəkirdi. O, təngnəfəs olaraq yavaş-yavaş kresloya sürüşüb düşdü və rəngi qapqara qaraldı.

– Su, – o, boğula-boğula söylədi, – su...

Ona bir stəkan su gətirdilər. O, kiçik qurtumlarla suyu içdi və bir qədər özünə gəldi.

– Məni? – o mızıldandı. – Axı niyə məni?!

– Deyəsən, elə məhz sizi, – Kroum dedi. – Şəxsən bu, yeganə açıqlamadır.

– Demək istəyirsiniz ki, o iblis... o qaniçən manyak məni izləyirmiş və ancaq əlverişli fürsət gözləyirmiş?

– Zənnimcə, elədir.

– Axı Tanrı xətrinə, nəyə görə mən? – təhqir olunmuş pedaqoq israr edirdi.

Müfəttiş Kroum az qala “Niyə də olmasın?” cavabını verəcəkdi, amma bunun əvəzinə söylədi:

– Dəliddən hərəkətlərinə görə izahat gözləməyə dəyməz.

– İlahi, mənim ruhuma xeyir-dua ver, – mister Dauns pıçıltı ilə dedi. O, ayağa durdu. – Əgər daha sizə lazım deyiləmsə, centlmenlər, onda yaxşı olar ki, evə gedim... Mən... mən özümü yaxşı hiss etmirəm.

– Əlbəttə, mister Dauns. Mən sizə göz-qulaq olmaq üçün konstebli də sizinlə yollayacam.

– Ah, xeyr-xeyr, çox sağ olun. Buna ehtiyac yoxdur.

– Bəlkə də var, – polkovnik Anderson xırıltılı səslə söylədi.

Onun baxışlarını müfəttişə yönəldərək sezdirmədən nəzərləri ilə soruşdu. Müfəttiş də eyni o cür ustalıqla sezdirmədən başı ilə razılığını bildirdi.

Mister Dauns titrəyə-titrəyə otaqdan çıxdı.

– O yenə də başa düşmədi, – polkovnik Anderson dedi. – Onlar iki nəfər olacaq, hə?

- Bəli, ser. Sizin müfəttiş Rays hər şeyi təşkil edib. Evin ətrafı gözətlənəcək.
- Güman edirsiniz ki, “ABC” səhvini başa düşəndə yenidən cəhd edə bilər? – Puaro soruşdu.

Anderson başı ilə təsdiq etdi:

- Bu cür ehtimal var, – o dedi. – Bu “ABC” ardıcıl adama oxşayır. Bir halda ki, iş proqrama uyğun şəkildə getmir, bu, onu kədərləndirəcək.

Puaro fikirli halda başını tərpətdi.

- Caninin təsvirini almağı necə istədim! – polkovnik əsəbi halda dedi. – Biz əvvəlki kimi hələ də qaranlıqdayıq.

- O, meydana çıxa bilər, – Puaro dedi.

- Elə fikirləşirsiniz? Bəli, bu mümkündür. Onların hamısı lənətə gəlsinlər, onların hamısı kor olublar?

- Səbirli olun, – Puaro dedi.

- Sizdə inam görürəm, müsyö Puaro. Bu cür nikbinlik üçün bir əsasınız varmı?

- Bəli, polkovnik Anderson. Hələ ki, qatil səhv etməyib. Tezliklə o, bunu etməyə məcbur olacaq.

- Əgər başqa bildiyiniz yoxdursa, onda davam edin...

- baş konstebl fırxırdı, lakin onun sözünü kəsdilər.

- “Qara qu” mehmanxanasından mister Boll bir gənc qızla gəlib, ser. O deyir ki, sizə kömək edə biləcək nəsa deyəcək.

- Onları içəri gətirin. Bizə faydalı məlumat çox lazımdır...

“Qara qu” mehmanxanasından gələn mister Boll iri, kütbeyin, az hərəkətli kişi idi. Ondən möhkəm pivə iyi gəlirdi. Onun yanında iri gözlü, dolu bədənli qadın var idi.

- Ümid edirəm ki, sizi bezdirməyəcəm və çox vaxtınızı almayacağam, – mister Boll cır səslə söylədi, – ancaq bu qız, Meri, deyir ki, sizə söyləməli sözü var.

Meri inamsızcasına kikildədi:

- Hə, qızım, nə deyəcəkdin? – polkovnik Anderson xəbər aldı. – Sənin adın

nədir?

– Meri, ser, Meri Straud.

– Hə, Meri, danış görüm.

Meri iri gözlərini sahibinə dikdi.

– Onun işlərindən biri kişilərin nömrələrinə isti su aparmaqdır, – mister Boll onun dadına çataraq dedi. – İndi bizim mehmanxanada yarım düjün kişi qalır.

– Bəli, bəli, – polkovnik Anderson hövsələsiz halda dedi.

– Davam elə, qız, – mister Boll dedi, – əhvalatı danış. Qorxmalı heç nə yoxdur...

Meri dərindən nəfəs aldı və danışmağa başladı:

– Qapını döydüm və cavab almadım, yoxsa centlmen “girin” deməsə içəri girməzdim. Bu dəfə də heç nə eşitmədim, içəri girdim. O, əlini yuyurdu.

O, pauza etdi və dərindən nəfəs aldı.

– Davam edin, qızım, – Anderson dedi.

Meri gözünün ucu ilə sahibinə baxdı və sanki onun başını astaca tərpətməsindən sonra yenidən dili açıldı:

– “İsti suyunuzu gətirmişəm, ser,” – dedim. Bir də əlavə etdim: “Mən qapını döymüşdüm”. O, “Mən soyuqla yuyundum”, – dedi və mən təbii olaraq, çanağa baxdım. İlahi, özün mənə kömək ol, çanaqda su qıpqırmızı idi.

– Qırmızı idi? – Anderson cəld soruşdu.

Boll söhbətə qarışdı:

– Qız mənə dedi ki, o, əlində palto tutubmuş və paltonun qolu bütün yaş imiş, – elə deyilmi, qız, hə?

– Bəli, ser, elədir, ser.

Qız davam etdi:

– Onun sifəti isə, ser, çox qorxunc görünürdü və inanılmaz dərəcədə şübhəli idi. Mənim halım əməlli-başlı dəyişdi.

– Bütün bunlar nə vaxt baş verib? – Anderson təlaşla soruşdu.

– Təxminən altıya on beş dəqiqə qalmış... zənnimcə.

– Üç saat bundan əvvəl, – Anderson sərt söylədi. – Bəs niyə dərhal gəlib demədiniz?

– Bu barədə o saat eşitməmişdim, – Boll dedi. – Yalnız yeni qətlin törədildiyini eşidəndən sonra anladım. Sonra bu qız qışqırmağa başladı ki, çanaqdakı qan ola bilərdi, mən də xəbər aldım ki, nəyi nəzərdə tutur, o da mənə hamısını danışdı. Ancaq bu mənə şübhəli göründü, mən də yuxarı çıxdım. Otaqda heç kim yox idi. Mən ətrafdakıları sorğuya tutdum, həyətdə uşaqlardan biri dedi ki, bir nəfəri küçəyə sivişib çıxarkən görüb. Zəhəri təsviri də elə həmin adam idi. Ona görə də arvadıma dedim ki, Meri polisə getməlidir. Bu fikir Merinin xoşuna gəlmədi, ona görə də dedim ki, onunla birgə gələcəm.

Müfəttiş Kroum ona bir vərəq uzatdı.

– O adamı təsvir edin, – o, mümkün qədər tez söylədi.

– Vaxt itirmək olmaz.

– O, orta boylu idi, – Meri dedi, – həm də beli bir az bükülmüş idi. Eynək də taxmışdı.

– Bəs geyimi necə idi?

– Əynində tünd rəngli kostyum və nimdaş şlyapa var idi.

O, bu dediklərinə, demək olar ki, heç nə əlavə edə bilmədi.

Müfəttiş Kroum xüsusi israr etmədi. Tezliklə telefonlar işə düşdü, baxmayaraq ki, müfəttişin də, baş konsteblin də ümidi az idi.

Kroum aydınlaşdırdı ki, həyətdən qaçaraq çıxan adamın əlində nə çamadanı, nə də portfeli olub.

– Bu, kömək edə bilər, – o, qeyd etdi.

İki nəfər polisi “Qara qu” mehmanxanasına göndərdilər.

Onları fərəhindən və vacibliyindən dolayı isiq saçan mister Boll və Meri müşayiət etdi.

Serjant on dəqiqə sonra qayıtdı.

– Mən qeydiyyat jurnalını gətirmişəm, ser, – o dedi, – bu da imza.

Biz hamımız masanın dövrəsinə toplaşdıq. Yazı kiçik və sıx xətlə yazılmışdı, oxumaq çətin idi.

– A. B. Keys, yoxsa Keşdir ? – baş konstebl dedi.

– ABC, – Kroum mənalı tərzdə bildirdi.

– Bəs çamadanları necə? – Anderson soruşdu.

– Bir dənə iri ölçülü çamadan var, ser. Ağzınacan karton qutularla doludur.

– Qutularla? İçində nə var?

– Corablar, ser. İpək corablar.

Kroum üzünü Puaroya tutdu:

– Təbrik edirəm, – o dedi.– Sizin ehtimalınız təsdiqləndi.

XXVIII FƏSİL

(Kapitan Hastings tərəfindən yazılmayıb)

Müfəttiş Kroum Skotlend-Yardda öz kabinetində oturmuşdu.

Masasının üstündəki telefon zəng çaldı. Müfəttiş dəstəyi götürdü.

– Danışan Cekobsdur, ser. Burada bir nəfər şahid var, məncə, onu dinləməlisiniz.

Kroum dərindən nəfəs aldı. Gündə iyirmi nəfərə yaxın adam ona “ABC” işi ilə bağlı vacib ifadə məlumatı ilə müraciət edirdi. Onların arasında sağlam düşüncəli insanlara da, səmimi qəlbdən kömək etmək istəyənlərə də, söylədiklərinin həqiqətən də nəşə dəyəri olduğuna inanıb gələnlərə də rast gəlmək olurdu. Serjant Cekobsun vəzifəsi süzgəc rolunu oynamaq idi – boş cəfəngiyyatları bir kənara qoymaq, lazımlıları isə müdiriyyətə bildirmək.

– Yaxşı, Cekobs, – Kroum dedi. – Göndərin gəlsin.

Bir neçə dəqiqə sonra müfəttişin qapısı döyüldü və qapının kandarında serjantın müşayiəti ilə ucaboy, yaraşıqlı gənc durdu.

– Bu, mister Tom Hartiqandır, ser, – serjant Cekobs bildirdi. – Onun “ABC” işi ilə bağlı məlumatı var.

Müfəttiş nəzakətli təbəssümlə ayağa durdu və gəncin əlini sıxdı.

– Sabahınız xeyir, mister Hartiqan. Rica edirəm, əyləşin. Siqaret çəkirsiniz? Siqaret buradadır.

Tom Hartiqan qətiyyətsiz əyləşdi və bir qədər vahimə ilə özlüyündə “böyük adam” hesab etdiyi müfəttişə baxdı. Müfəttişin xarici görünüşü onu sanki məyusluğa uğratdı. O, tamamilə adi insan kimi görünürdü!

Müfəttiş Kroum söylədi:

– Demək, deyirsiniz ki, bizim işə aid sizin məlumatınız var? Deyin görək!

Tom həyəcanla sözə başladı:

– Əlbəttə, bu, tamamilə mənasız ola bilər. Ola bilsin, sadəcə şəxsi fikrim olsun. Bəlkə də mən ancaq vaxtınızı alıram.

Müfəttiş Kroum astadan hiss olunmayacaq dərəcədə dərindən nəfəs aldı.

Adamı cəsarətləndirmək üçün nə qədər vaxt sərf etmək olar!

– Yaxşı olar ki, buna qərar verməyi bizim öhdəmizə buraxasınız. Bildiklərinizi söyləyin, mister Hartiqan.

– Deməli, belə, ser. Mənim bir rəfiqəm var, başa düşürsünüz, onun anası isə kirayə otaq verir. Kamdentaun istiqamətində. Üçüncü mərtəbənin həyətə baxan bir hissəsini bir ildən çoxdur ki, Kast adlı bir adama verirlər.

– Kast, eləmi?

– Bəli, belədir, ser. Orta yaşlı, mülayim adamdır... Son vaxtlar bir balaca, belə deyək, qəribədir. Əgər kifayət qədər qəribə məqamlar olmasaydı, deyərdim ki, onunla bağlı bir şey yoxdur.

Tom bir qədər sıxılaraq, sözləri dolaşdıraraq və təkrarlayaraq mister Kastlə Yuston vağzalındakı qəfil görüşünü və bileti əlindən salması insidentini müfəttişə danışdı.

– Başa düşürsünüz, ser, istədiyiniz kimi yanaşa bilərsiniz, ancaq bu, bir qədər gülməli görünürdü. Lili, mənim rəfiqəm tamamilə əmindir ki, ser, o, Çeltnem deyib, anası da elə bu cür deyir. Söyləyir ki, mister Kastin yola düşdüyü gün səhər olan söhbəti dəqiqliyinə qədər xatırlayır. Əlbəttə, həmin vaxt mən buna elə də əhəmiyyət vermədim. Lili dedi ki, onun o adama – Donkasterdə cinayət törətməyə hazırlaşan “ABC”-yə rast gəlməyəcəyinə ümid edir, sonra da dedi ki, keçən dəfəki qətl zamanı o, Çerston rayonunda imiş. Mən zarafat xətrinə xəbər aldım ki, görəsən, daha əvvəl də Bekshilldə olmayıb ki. O da dedi ki, hara getdiyini bilmirəm, ancaq dəniz kənarına getdiyi dəqiqdir. Sonra mən ona dedim ki, mister Kastin özü “ABC” olsa yaman olar, o da mənə cavab verdi ki, yazıq mister Kast qarışqanı da incitməz. O barədə söhbətimiz elə orada da bitdi. Daha bu barədə düşünmədik. Ən azı, mən, ser. Daha doğrusu, fikirləşirdim, amma elə də fikir vermədim. Bu tip Kast mənə maraqlı gəlməyə başladı və düşündüm ki, bu Kast zahirən zərərsiz görünməsinə baxmayaraq, ipləmə ola bilər.

Tom dərindən nəfəs alaraq sözünə davam etdi. Bu dəfə müfəttiş Kroum artıq ona diqqətlə qulaq asırdı.

– Donkaster qətlindən sonra isə, ser, bütün qəzetlərdə A.B.Keys və ya A.B.Keşin olduğu yerə dair məlumat tələb olunur, bir də ki, qatilin qəzetdəki təsviri mister Kastə tamamilə uyğun gəlirdi. Elə boş vaxtım olan kimi Lilinin yanına getdim və mister Kastin inisialını xəbər aldım. Əvvəlcə o, xatırlaya bilmədi, amma anasının yanında idi. O dedi ki, dəqiq A.B.-dir. Sonra biz Endoverdəki ilk qətl zamanı mister Kastin səfərdə olub-olmadığını fikirləşib tapmağa çalışdıq. Bildiyiniz kimi, ser, üç ay əvvəl olan vaxtı xatırlamaq asan deyil. Ancaq biz beynimizi yaxşıca çalışdırdıq və nəhayət, aydınlaşdırdıq ki, missis Marberinin

qardaşı var, o, iyun ayının 21-i onlara baş çəkməyə gəlmişdi. Qəflətən gəlmişdi və onlarda gecələməli oldu. Lili də təklif etdi ki, bir halda ki, mister Kast səfərdədir, o zaman Bert Smit onun otağından istifadə edə bilər. Lakin missis Marberi razı olmadı, dedi ki, bu kirayəninə qarşı düzgün hərəkət deyil və o, həmişə düzgün, ədalətli davranmağı üstün tutur. Amma biz tarixi dəqiq müəyyənləşdirdik, çünki Bert Smitin gəmisi həmin gün Sauthemptonə çatmışdı.

Müfəttiş Kroum hamısını diqqətlə dinləyir, hərdənbir dəftərçəsinə qısa qeydlər edirdi.

– Hamısı bundan ibarətdir?

– Bəli, ser. Ümidvaram ki, qarışqanı filə döndərdiyimi düşünməzsınız, – Tom bir qədər qızardı.

– Qətiyyən. Siz bura gəlməkdə düzgün hərəkət etmişiniz. Əlbəttə, bu, çox kiçik dəlildir: söylədiyiniz tarixlər sadəcə təsadüf ola bilər, həmçinin adların oxşarlığı da. Lakin sizin mister Kastlə söhbət etməyim üçün əsas var. O indi evdədir?

– Bəli, ser.

– O nə vaxt qayıdıb?

– Donkasterdə cinayət törədilən günün axşamı, ser.

– Bəs o vaxtdan bəri nə ilə məşğuldur?

– Əsasən evdə oturur, ser. Və tamamilə qeyri-adi görünür, ser. Qəzetlər alır. Səhər tezdən çıxır və səhər qəzetlərini alır, sonra hava qaralanda yenidən evdən çıxıb gedir və axşam qəzetlərini gətirir. Missis Marberi həm də söyləyir ki, o, öz-özü ilə çox danışır. O, hesab edir ki, mister Kast get-gedə daha da qəribələşir.

– Bu missis Marberinin ünvanı necədir?

Tom ünvanı ona verdi.

– Təşəkkür edirəm. Çox ehtimal ki, bu gün ərzində ora gedəcəm. Kastlə görüşən zaman ehtiyatlı davranmaq haqda sizə xəbərdarlıq etməyimə çətin ki, ehtiyac ola. – Müfəttiş ayağa durdu və Tomun əlini sıxdı. – Siz bizim yanımıza gəlməkdə düz etmişiniz, mister Hartiqan. Xudahafiz.

– Hə, necədir, ser? – bir neçə dəqiqə sonra kabinetə yenidən daxil olan Cekobs xəbər aldı.

– Ümidvericidir, – müfəttiş Kroum dedi, – daha doğrusu, əgər faktlar oğlanın söylədiyi kimdirsə. Hələ ki, corab istehsalı barədə heç nə aydınlaşdırma bilməmişik. Bizdə buna oxşar nəşə olub. Yeri gəlmişkən, Çerston işinin qovluğunu bir mənə verin.

O, ona lazım olanı tapmaq üçün bir neçə dəqiqə sərf etdi.

– Hə, budur, tapdım. Torki şəhərində polisin aldığı ifadələr. Hill adlı gənc oğlan. İfadəsində söyləyir ki, “Torki Palladium” kinoteatrında “Ölümdən tükə asılı...” filminə baxdıqdan sonra oradan çıxarkən özünü qərribə aparan bir nəfəri görüb: həmin adam öz-özü ilə danışmış. Hill onun “Bax, bu, ideyadır” dediyini eşidib. “Ölümdən tükə asılı...” – bu, Donkasterdəki “Riqal Sinemada” nümayiş olunan film deyilmi?

– Bəli, ser.

– Burada nəşə ola bilər. Hələlik demək tezdir, lakin ola bilsin ki, bizim qatilin ağına növbəti cinayəti necə törədəcəyi fikri məhz bu kinoya baxan zaman gəlib. Gördüyüm qədərillə Hillin ünvanı və adı sizdə var. Onun həmin adamı təsvir etdiyi kifayət qədər dumanlıdır, lakin Meri Straudun və bu Tom Hartıqanın söylədiyi ilə uyğun gəlir...

O, fikirli-fikirli başını tərpətdi.

– Hə, hava isindi, – müfəttiş Kroum gözlənilmədən söylədi, çünki bir az əvvəl o, xəfif soyuq hiss edirdi.

– Təlimatlarınız necə olacaq, ser?

– Kamdentauna nəzarət etmək üçün iki nəfər qoyun, amma bizim quşcuğazı ürəkümlərini istəmirəm. Komissarın köməkçisi ilə danışmalıyam. Fikirləşirəm ki, sonra o Kastı bura gətirib bildiriş etmək istəyib-istəmədiyini soruşarıq. Hamısı onu göstərir ki, o, partlamaq üçün lazımı qədər yetişib.

Küçədə Tom Hartıqan sahil küçəsində onu gözləyən Lili Marberiyə qoşuldu.

– Hər şey qaydasındadır, Tom?

Tom başını tərpətdi.

– Mən müfəttiş Kroumla görüşdüm.

– Necə adamdır?

– Sakit, ədəbli, artıq sual-filan vermir. Mənim detektivlər haqda yaratdığım təsəvvürlərdən fərqlidir.

– Lord Trençardın yeni komandasındandır, – Lili hörmətlə dedi, – onlardan bəziləri özlərini yaman dartırlar.

O nə dedi?

Tom söhbətin məğzini qısaca ona nəql etdi.

– Demək, onlar həqiqətən də ondan şübhələndilər?

– Ehtimal olduğunu hesab edirlər. Elə, ya belə, gedib ona bir neçə sual verəcəklər.

– Yazıq mister Kast.

– Mister Kastə “yazıq” demək yaxşı deyil. Əgər o, “ABC”-dirsə, onda onun hesabında dörd qorxunc qətl var.

Lili köksünü ötürdü və başını buladı:

– Bu, dəhşətdir, – dedi.

– Yaxşı, indi isə gedib bir balaca nəşə yemək istəmirsənmi, qızcığazım? Bir fikirləş, əgər biz haqlı çıxsaq, o zaman mənim adım qəzetdə çəkiləcək!

– Ah, Tom, doğrudan?

– Bəs nə?! Elə səninki də. Sənin ananın da. Kim bilir, bəlkə şəklimizi də vuracaqlar.

– Ah, Tom! – Lili həyəcanla onun əlini sıxdı.

– Hələlik sə Korner-Housda nahar etməyə nə deyirsən?

– Lili onun əlini daha da bərk sıxdı.

– Hə, gəl gedək!

– Yaxşı... bircə dəqiqə gözlə. Vağzaldan bircə zəng edib gəlirəm.

– Kimə?

– Görüşəcəyim rəfiqəmə.

Qız yolu qaçaraq keçdi və üç dəqiqə sonra bir qədər pörtərək onun yanına qayıtdı.

– Hə, Tom, – o, Tomun qoluna girdi. – Mənə Skotlend-Yarddan başqa şeylər də danış. Sən orda daha birini görmədin ki?

– Kimi deyirsən?

– Belçikalı centlmeni. “ABC”-nin daima məktub yazdığı adamı deyirəm.

– Yox, o, orada yox idi.

– Yaxşı, bütün bunlar barədə mənə danış. Sən içəri girəndə nə baş verdi? Kiminlə danışdın, onlara nə dedin?

Mister Kast telefon dəstəyini ehtiyatla əlindən yerə qoydu.

O, üzünü qapının astanasında dayanmış və bütün sifət ifadəsi ilə marağı ifadə edən missis Marberiyə çevirdi.

– Sizə az-az zəng vururlar, mister Kast?

– Xeyr... e-e... xeyr, missis Marberi. Arabir zəng vururlar.

– Güman edirəm, bəd xəbər deyil?

– Yox-yox.

Bu arvad da necə qarayaxadır! Mister Kastin baxışları əlində tutduğu qəzetdəki məqalənin başlığına sataşdı.

“Doğumlar – Nigahlar – Ölümlər...”.

– Bacımın oğlu dünyaya gəlib, – mister Kast düşünmədən, yerli-dibli bacısı olmadığına baxmayaraq dedi.

– Ah, Pərvərdigara! Nə yaxşı! – missis Marberi ucadan qışqırdı.

“Bütün bu zaman ərzində bir dəfə də olsun bacısı olduğu yadına düşməyib, – qadın fikirləşdi. – Ax, bu kişilər, hamısı eynidirlər!”

– Düzünü deyim, o qadın mister Kasti telefona istəyəndə mən çox təəccübləndim. Birinci elə başa düşdüm ki, Lilinin səsidir – səsləri çox bənzəyir,

sadəcə sizin bacınızın səsi bir qədər daha sanballıdır, sanki daha qalındır. Hə, mister Kast, təbrik edirəm, təbrik edirəm! Bu sizin ilk bacıuşağınızdır, yoxsa başqaları da var?

– Bu, yeganədir, – mister Kast dedi. – Sahib olduğum, ya da ola biləcəyim və... e-e... deyəsən, mən təcili getməliyəm. Onlar... onlar mənim gəlməyimi istəyirlər. Zənnimcə, tələssəm, qatara vaxtında çata bilərəm.

– Siz uzun müddət olmayacaqsınız, mister Kast? – o, pilləkənlə yuxarı qaçan zaman missis Marberi onun dalınca qışqıraraq soruşdu.

– Ah, xeyr... iki, ya da üç gün... vəssalam.

O, otağına girdi. Missis Marberi “şirin körpə”ni şövlə öz-özünə təsəvvür edərək mətbəxə keçdi.

O, birdən-birə vicdan əzabı çəkdi. Dünən axşam Tomla Lili vur-çatlasınla tarix eşələyirdilər! Mister Kastın o mənfur manyak ola bilmə ehtimalını yoxlayıb tapmağa çalışırdılar. Hamısı da o inisiala, bir də bir neçə təsadüfə görə.

“Onlar çətin ki, bu barədə ciddi fikirləşələr, – o, rahatlıqla fikirləşdi, – indi də, ümidvaram ki, onlar buna görə utanarlar”.

O, özü də izah edə bilməzdi ki, mister Kastın bacısının dünyaya uşaq gətirməsi xəbəri bütün şübhələri kirayənişindən necə məharətlə kənarlaşdırdı. “Ümid edirəm ki, doğuş rahat keçib, yazıq qadın”, – missis Marberi ütünün hərarətini yanağı ilə yoxlayaraq fikirləşdi və Lilinin ipək donunu ütüləməyə başladı.

Onun xəyalları mamaçalıq mövzusunda rahat–rahat pərvaz etməyə başladı.

Mister Kast əlində kiçik çamadan pilləkənlə asta-asta düşürdü. Onun baxışları bir anlığına telefonda dayandı və xəyalında həmin qısa söhbət canlandı:

– Sizsiniz, mister Kast? Zənnimcə, bilməyiniz sizin üçün maraqlı olardı... bəlkə Skotlend-Yarddan müfəttiş gəlib sizə baş çəkdi...

O, qıza nə cavab verdi? Yadına sala bilmirdi.

– Təşəkkür edirəm... təşəkkür edirəm... siz çox lütfkarsınız...

Buna bənzər nəşə.

Niyə o qız ona zəng vurdu? Nə cürsə ehtimal edə bilərdimi? Yoxsa bəlkə əmin

olmaq istəyirdi ki, müfəttişin gəlişinə kimi o, evdə qalacaqmı?

Bir də səsi – o, anası ilə danışarkən səsini dəyişdirmişdi...

Sanki... sanki elə bil bilirdi.

Amma, şübhəsiz, əgər bilsəydi, o zaman belə etməzdi...

Bir də ki, edə bilərdi. Qadınlar həmişə qərribə məxluq olublar. İnanılmaz dərəcədə xeyirxah. Bir dəfə o, Lilinin siçanı tələdən necə xilas etdiyini görmüşdü.

Xeyirxah qız...

Xeyirxah, gözəl qız...

O, hollda çətirlər və paltolar asılmış asılqanın yanında ayaq saxladı.

Bəlkə o?..

Mətbəxdən gələn yüngül ayaq səsi onu qərarı qəbul etməyə vadar etdi.

Yox, vaxt yoxdur.

Missis Marberi hər dəqiqə çıxıb bilər...

O, giriş qapısını açdı, qapıdan çıxdı və ardınca qapını bağladı...

İndi haraya?

XXIX FƏSİL

Skotlend-Yardda

Yenə də iclas.

Komissar köməkçisi, müfəttiş Kroum və mən.

Komissar köməkçisi söylədi:

– Corab firmalarını yoxlamaqla bağlı ağılnıza yaxşı fikir gəldi, müsyö Puaro. Puaro əllərini yana açdı:

– Bu, açıq-aşkar idi. Bütün dəlillər bunu göstərirdi. Həmin adam ştat agentı ola bilməzdi. O, corabları birbaşa satırdı, sifarişə baş qoşmurdu.

– Hələlik hər şey aydındır, müfəttiş?

– Zənnimcə, bəli, ser. – Kroum işlərlə bağlı qovluğa nəzər saldı. – Bu günə qədərki məqamlara nəzər salaqmı?

– Bəli, zəhmət olmasa.

– Mən Çerstonu, Peyntonu və Torkini yoxlamışam. Onun gəzdiiyi və corab təklif etdiyi adamların siyahısını əldə etmişəm. Qeyd etməliyəm ki, o, hər şeyi diqqətlə fikirləşib. Saat 10.30-da “Torr” vağzalının yaxınlığındakı “Pitt” adlı kiçik mehmanxanada qalıb. Cinayət törədilən gecə saat 9.57-də Çerstondan gedən qatardan istifadə edə bilərdi, həmin qatar Torra saat 10.20-də çatır, qatarda və ya vağzalda heç kim zahiri təsvirlə onu tanıya bilmədi. Lakin cümə günü Dartmutda yaxta yarışı olmuşdu və Kvinqtondan gedən qatarla adamla dolu idi.

Bekshilldə də demək olar ki, eyni idi. “Qlobus”da öz adı ilə qeydiyyatdan keçib. Müxtəlif yerlərdə corab satmağa çalışıb, eyni zamanda da missis Barnarda və “Kürən pişik”də. Londona ertəsi gün saat təxminən on ikinin yarısı qayıdıb.

Endoverə gəldikdə isə üsul yenə də eyni olub. “Lələklər”də qalıb. Missis Faulerə (missis Eşerin qonşusu) və həmin küçədə yaşayan beş-altı adama corab təklif edib. Missis Eşerin aldığı həmin corabları bacısı qızı miss Drouerdən aldım – corablar Kastin nömrəsində tapılmış həmin fasonda idilər.

– Hə, pis deyil, – komissar köməkçisi fikrini bildirdi.

– Aldığımız məlumata əsaslanaraq, mən Hartiqan tərəfindən bildirilən ünvana getdim, amma aydın oldu ki, Kast mənim gəlişimdən yarım saat əvvəl gedib. Evin sahibəsinin dediyinə görə, evdən çıxmadan əvvəl ona zəng vurublarmış.

Əvvəlsə ona heç vaxt zəng edən olmayıb.

– Əlbir olduğu şəxs tərəfindən? – komissar köməkçisi xəbər aldı.

– Çətin ki, – Puaro mızıldandı. – Qəribədir ki...

O, susdu və biz hamımız ona baxaraq sözünün ardını gözləyirdik.

Lakin Puaro yalnız başını tərpətməklə kifayətləndi.

Müfəttiş sözünə davam etdi:

– Onun tutduğu otağı mən diqqətlə baxışdan keçirdim. Axtarış əlavə şübhə yeri qoymadı. Məktubların yazıldığı kağızlarla eyni olan bir dəstə kağız; çoxlu miqdarda corab məmulatları və qarderobun lap dərinliklərində, corabların saxlandığı yerdə eyni ölçüdə və formada bağlamalar tapdım. Onlar corablar deyil, səkkiz təzə dəmiryol məlumat kitabçaları – “ABC” idilər!

– Təkbəedilməz dəlil, – komissar köməkçisi dedi.

Mən daha bir şey də tapdım, – müfəttiş dedi. Onun səsi birdən-birə rəsmən təntənə ilə səsləndi. – Elə bu səhər tapmışam, ser. Hələ məruzə etməyə imkan tapmamışam. Onun otağında bıçaq yox idi...

– Bıçağı özündə saxlaması Kast tərəfindən axmaqlıq olardı, – Puaro bildirdi.

– Nəhayətdə o, ağıllı adam deyil, – müfəttiş cavab verdi. – Elə, ya da belə, mənə elə gəldi ki, o, bıçağı sadəcə geri evə gətirə bilər, sonra müsyö Puaronun da qeyd etdiyi kimi, onu özündə saxlamağın təhlükəli olduğunu dərk edərək, hansısa bir yerdə gizlədə bilər. O, bıçağı gizlətmək üçün evdə böyük ehtimalla haranı seçərdi? Mən dərhal tapdım. Holldakı asılqan: holldakı asılqanı tərpətmək heç kimin ağılına gəlməzdi. Mən böyük çətinliklə onu divardan kənara sürüşdürdüm və tapdım!

– Bıçaq?

– Bıçaq! Buna şübhə yoxdur. Onun üzərində qurumuş qan ləkəsi hələ də qalıb.

– Əla iş bacarmısan, Kroum, – komissar köməkçisi bəyənərək söylədi. – İndi bizə yalnız bir şey lazımdır.

– Nə?

– Adamın özü.

– Biz onu tutacağıq. Qorxmayın.

Müfəttişin səsi inamlı səslənirdi.

– Siz nə deyərdiniz, müsyö Puaro?

Puaro xəyallardan ayıldı:

– Üzr istəyirəm.

– Deyirik ki, canini həbs etmək sadəcə zaman işidir. Razısınız mı?

– Hə, onu... bəli. Şübhəsiz.

O, bu sözləri elə dalğın-dalğın söylədi ki, hamı təəccüblə ona baxdı.

– Sizi nəşə narahat edir, müsyö?

– Bir şey çox narahat edir. Səbəb...

– Axı, mənim əzizim, bu “ABC” başdanxarabdır, – polis komissarının köməkçisi söylədi.

– Mən müsyö Puaronun nə demək istədiyini başa düşürəm, – Kroum rəhmədilliklə köməyə çatdı. – O, tamamilə haqlıdır. Onun beynindən çıxmayan bir ideyası olmalıdır. Şəxsən mən düşünürəm ki, bu qəddarlığın kökündə kəmağıllılığın patoloji kompleksi durur. Ola da bilsin ki, bu, təqibolunma maniyasıdır, əgər belədirsə, o halda bu qatil üçün müsyö Puaro ilə bağlı maniyadır. Onda belə bir illüziya yarana bilər: guya müsyö Puaro onu təqib etmək məqsədilə təyin olunmuş detektivdir.

– Hm, – komissar köməkçisi mızıldadı. – Mənim dövrümdə əgər bir adam dəli idisə, demək dəli idi, biz ta bunu daha incə izah etmək üçün əlavə elmi terminlər axtarmırdıq... Yəqin müasir psixiatrlar “ABC” kimi subyektləri klinikaya yerləşdirib orada onlara bir-iki ay necə əla oğlan olduğunu başa salar, sonra da tamhüquqlu, məsuliyyətli cəmiyyət üzvü kimi xəstəxanadan ezam edərlər.

Puaro gülümsədi, lakin susdu.

İclas sona çatdı.

– Yaxşı, siz dediniz ki, Kroum, onu həbs etmək vaxt məsələsidir.

– O, əgər bu qədər adi görkəmi olmasaydı, bu vaxta kimi artıq əlimizdə olmuş

olardı, – müfəttiş cavab verdi.

– Maraqlıdır, görəsən, bu dəqiqə o, haradadır, – komissar köməkçisi dedi.

XXX FƏSİL

(Kapitan Hastingss tərəfindən yazılmayıb)

Mister Kast göyərti dükanının qarşısında dayandı. Yolun o biri tərəfinə nəzər saldı.

“Bəli, bu oradır, həmin yer”.

“Missis Eşer. Qəzetlər və tütün məmulatları”.

Boş pəncərədə elan asılmışdı.

“İcarəyə verilir”.

Boş...

Cansız...

– Bağışlayın, ser.

Tərəvəz satanın arvadı əlini uzadaraq piştaxtadan bir neçə limon götürməyə

çalışırdı.

O, üzr istəyib kənara çəkildi.

Asta-asta geriyyə, şəhər istiqamətində addımlamağa başladı.

Asan deyildi. Qətiyyə asan deyildi. İndi, pulu qalmadığı halda...

Bütün gün ərzində yeməyə bir şey tapmadığı halda, onun ağlına qəribə və yüngül fikirlər salmışdı...

O, qəzet dükanına bayır tərəfdən vurulmuş lövhəyə baxdı.

“ABC cinayət işi. Qatil hələ də azadlıqdadır.

Müsyö Erkül Puaro ilə müsahibə”.

Mister Kast öz-özünə dedi:

– Erkül Puaro... Maraqlıdır, o bilirmi ki?..

Addımlayaraq yoluna davam etdi.

Dayanıb lövhəyə gözlərini dikmək yaxşı hərəkət deyil.

O fikirləşdi:

– Mən daha bu cür davam edə bilmərəm...

Ayaq qarşısına ayaq... Yeriş necə də qəribə şeydir...

Ayaq qarşısına ayaq – cəfəng...

Həddən artıq cəfəng şeydir...

Axı, elə insan özü də cəfəng heyvandır...

Həmçinin də o – Aleksandr Bonapart Kast, xüsusilə cəfəng olub.

O, həmişə...

İnsanlar həmişə onu ələ salıblar...

Haraya gedir? Bilmirdi. O, sona yaxınlaşdı.

İndi o, ayaqlarından başqa heç nəyə baxmır.

Ayaq qarşısında ayaq.

O, başını qaldırdı. Qarşısında işıqlar var. Bir də hərflər...

Polis məntəqəsi.

– Məzəlidir, – mister Kast dedi. Dodaqlarında zəif təbəssüm göründü.

Sonra içəri daxil oldu. Qəflətən səndələyərək üzü üstə yığıldı.

XXXI FƏSİL

Erkül Puaro sual verir

Günəşli noyabr günü idi. Həkim Tompson və böyük müfəttiş Cepp Puaronu “Kral Aleksandr Bonapart Kastə qarşı” işi üzrə polis təhqiqatının nəticələri ilə tanış etmək üçün ona baş çəkdilər.

Puaro bronxial soyuqdəymə səbəbindən orada iştirak edə bilməmişdi. Xoşbəxtlikdən o, məni də öz yanında saxlamağa cəhd etmədi.

– İş məhkəməyə verildi, – Cepp dedi.

– Məgər hazırkı mərhələdə işin müdafiəsinə qalxmaq qəribə deyilmi? Mənə elə gəlirdi ki, həbs olunan şəxsin müdafiəsi məhkəməyə kimi saxlanılır.

– Yox, belə də olur, – Cepp cavab verdi. – Zənn edirəm ki, gənc Lukas bunu öz lehinə döndərəcəyini hesab edir. Onun əlini saxlayan yeganə məsələ qatilin ruhi xəstəliyidir.

Puaro çiyinlərini çəkdi:

– Ruhi xəstəliyin köməyi ilə azadlığa müvəffəq olmaq? Ömürlük məhkumluq, çətin ki, edam cəzasından üstün olsun.

– Güman edirəm ki, Lukas şansın olduğunu hesab edir, – Cepp dedi. – Bekshill qətlinə aid olan birinci dərəcəli alibi ilə bütün iş zəifləyə bilər. Amma bizim maraqlarımızdan daha güclü olduğunu zənn etmirəm. Hər halda, Lukas orijinallıq etmək istəyir: gənkdir, ictimaiyyətin xoşuna gəlməyi düşünür.

Puaro Tompsona tərəf döndü:

– Sizin fikriniz nədir, həkim?

– Kast barədə? And olsun ki, nə deyəcəyimi bilmirəm. O, normal insan rolunu çox gözəl oynayır. Əlbəttə ki, bundan əlavə, o epilepsiyalıdır.

– Necə də maraqlı çözülmə alındı, – mən dedim.

– Endoverdə polis məntəqəsində ürəkkeçmə nəticəsində yıxıldığını deyirsiniz? Bəli, bu, tamaşa üçün münasib pərdə oldu. “ABC” həmişə öz effektlərini yaxşı ölçüb-biçir.

– Bixəbər halda cinayət törətmək mümkündürmü?

– mən xəbər aldım. – Onun etirazı, deyəsən, həqiqətəbənzər səslənir.

Həkim Tompson zəif seziləcək dərəcədə gülümsədi:

– Bu tipli “Allaha and içirəm!” kimi bədii səhnələr sizi yanıltmamalıdır. Məncə, Kast cinayət törətdiyini yaxşı bilir. Sizin sualınıza gəldikdə isə, – Tompson davam etdi,

– ola bilsin ki, somnambulizm vəziyyətində olan epilepsiyalı xəstə hansısa bir cinayəti törədə bilər, lakin bundan tamamilə xəbərsiz olar. Ancaq bu cür hərəkətlər ayıq vəziyyətdə olan şəxsiyyətlə ziddiyyət təşkil etməməlidir!

O, bu sual barədə mülahizələr yürütməyə başladı, etiraf edim ki, adətən, öz peşəsinin biləndəri ilə söhbət edərkən olduğu kimi, mən də tamamilə başımı itirdim.

– Amma mən Kastin cinayəti anlaşıqz olaraq törətdiyinə inanmıram. Əgər məktublar olmasaydı, bu nəzəriyyəni irəli sürə bilməzdik. Məktublar bu nəzəriyyəni alt-üst edir. Onlar cinayətin qəsdən və qabaqcadan planlaşdırıldığına

dəlalat edir.

– Məktublar barədə hələ də bir izahatımız yoxdur, – Puarro dedi.

– Bu sizi maraqlandırır?

– Təbii ki. Axı onları mən almışam. Məktublarla əlaqədar isə Kast hələ də inadla susur. Həmin məktubların nəyə görə mənə yazıldığını anlamayınca işin başa çatması duyğusunu hiss etməyəcəm.

– Bəli, sizin mövqeyinizi başa düşə bilirəm. Bu adamın nə vaxtsa sizinlə toqquşduğunu güman etmək üçün heç bir əsasınız yoxdur?

– Xeyr, qətiyyənlər.

– Mən bir hipotez söyləyə bilərəm. Məsələn sizin adınızdadır!

– Mənim adımda?

– Bəli. Kast, görünür, Edip kompleksi yaşayan anasının kaprizlərinə görə, iki həddən artıq təmtəraqlı ad daşıyır: Aleksandr və Bonapart. Siz mənanı tuta bildiniz? Aleksandr – daima yeni torpaqlara can atan, məğlubolunmaz şəxs. Bonapart – Françanın böyük imperatoru. O, özünə tay gələn bir rəqib istəyir. Budur, həmin rəqib sizsiniz

– Erkül, yəni qüvvətli Herakl!

– Sizin sözləriniz düşünməyə vadar edir, həkim. Onlar elə fikirləşəcəklər ki...

– Hə, bu sadəcə bir hipotezdir. Yaxşı, mən getməliyəm.

Həkim Tompson getdi. Cepp isə bizimlə qaldı.

– Sizi onun alibisi çəkindirir? – Puarro sual verdi.

– Ümumi götürsək, hə, – müfəttiş boynuna aldı. – Fikirləşməyin ki, mən ona inanıram – mən bilirəm ki, alibi yalandandır. Lakin bunu sübut etmək həddən artıq çətinidir. O şahid Streync yaman adamdır.

– Onun barəsində mənə danışın.

– Qırx yaşı var. Dağ-mədən mühəndisidir. Öz haqlılığına inanan, mətin adamdır. Deyəsən, onu sorğuya çəkmələrini özü israr edib. O, Çiliyə getməyə hazırlaşır, deyəsən, elə oradan da işləri qaydasına qoymağı düşünür.

– Bu cür dəqiq ifadə verən adamları az-az görmək olar,
– mən dedim.

– Bu tip adamlar heç vaxt səhv etdiklərini etiraf etmirlər, – Puaro fikirli halda dedi.

– O, öz danışdığı əhvalatda söylə inad edir, özü də ona suallar yağdırmağı xoşlamır. O, dünyadakı hər şeyə and içir ki, Kastlə iyunun 24-ü İstbornda “Ağ xaç” otelində tanış olub. O, tənha imiş və kiminləsə danışmağa ehtiyacı var imiş. Başa düşdüyümə görə, Kast ideal dinləyicidir. O, Streynci sözünü kəsmədən dinləyib. Şam etdikdən sonra Sistlə birlikdə domino oynayıblar. Streync domino ustasıdır, məlum olub ki, Kast də birinci dərəcəli oyunçu imiş. Domino qəribə oyundur. İnsanlar onun üçün dəli olurlar. Saatlarla oynamağa hazırdırlar. Elə görünür, Kastlə Streync də belə ediblər. Kast yatmağa getmək istəyib, Streync də ona heç məhəl qoymayıb, heç olmasa gecə yarıya kimi oyuna davam etmələrini tələb edib. O da oynamalı olub. Onlar saat birə işləmiş ayrılıblar. Demək, bir halda ki, Kast gecə saat birə on dəqiqə işləmiş İstborndakı “Ağ xaç” otelində olub, o zaman o, saat on iki ilə bir arası Bekshill çimərliyində Betti Barnardı rahatca boğa bilməzdi.

– Deyəsən, həllolunmaz məsələyə rast gəldik, – Puaro fikir-xəyal içərisində söylədi.

– O, Kroumu düşünməyə vadar edir, – Cepp bildirdi.

– O Streync öz dediyində israr edir?

– Bəli. İblis kimi tərsdir. Həm də onun qüsurunun nədə olduğunu anlamaq çətinidir. Tutaq ki, Streync səhv edir, həmin adam da Kast deyil, – o halda onu məcbur edən nədir ki, o adamın adının Kast olduğunu söyləyir? Oteldəki qeydiyyat kitabçasındakı xətt də dəqiq onun xəttidir. Streyncin onunla əlbir olan şəxs olduğunu söyləmək olmaz – manyaklar heç kimlə əlbir olmurlar! Bəs qız həmin vaxtdan gec ölübmü? Həkim öz ifadələrində tamamilə qətidir. Hər halda İstborndan heç kimin gözünə dəymədən oteldən çıxıb Bekshillə gedib çatmaq üçün müəyyən vaxt lazımdır: on dörd mil məsafə...

– Bəli, problemdir, – Puaro dedi.

– Əlbəttə, belə götürəndə bu o qədər də mühüm deyil. Biz Donkaster cinayətində Kastı tutmuşuq: paltodakı qan ləkəsi və bir də ki, bıçaq – bunlar özü də kifayət edir. Ona bəraət qazandırması üçün adam heç bir andlı hakimi dilə tuta bilməz,

lakin Bekshilldəki hadisə bütün bu gözəl işi xarab edir. Donkasterdəki qətl onun işidir, Çerstondakı qətl də onun işidir. Endoverdəki qətl yenə də onun işidir. Lənət şeytana, deməli, Bekshilldə də cinayəti o törədib, amma burada nəsə bir uyğunsuzluq var!

Cepp başını yellədi və ayağa durdu.

– İndi iş sizdədir, müsyö Puaro, – o dedi. – Kroum başını itirib. Haqqında bəhs etdiyimiz o maddələrinizi necə lazımdır işə düşməyə vadar edin. Bütün bu işləri Kastin necə gördüyünü bizə başa salın.

Cepp bu sözləri dedikdən sonra çıxıb getdi.

– Hə, Puaro, nə fikirləşirsiniz? – mən soruşdum.

– Beyninizin boz maddəsi bu tapşırığın öhdəsindən gələ biləcəkmi?

Puaro sualıma sualla cavab verdi:

– Mənə deyin, Hastings, sizcə, iş artıq sona yetirilibmi?

– Praktiki olaraq, əlbəttə, sona yetib. Cinayətkar tutulub. Dəlillər hamısı üzdədir. Yalnız qarnirimiz çatışmır.

Puaro başını yellədi:

– İş sona çatıbmı? İş? Axı iş elə insandır, Hastings. Əgər insanın barəsində hər şeyi bilmiriksə, onda sirr elə sirr olaraq qalır. Onu dəmir barmaqlıqların arxasına salmaq hələ qələbə demək deyil.

– Onun barəsində çox şey bilirik.

– Qətiyyən! Biz onun barəsində heç nə bilmirik! Harada doğulduğundan xəbərsizik. Bilirik ki, müharibədə olub, başından yaralanıb, epilepsiyaya görə ordudan kənarlaşdırılıb. Bilirik ki, təxminən iki ilə yaxın missis Marberinin evində yaşayıb. Sakit, özünə diqqət cəlb etmədən yaşadığını bilirik – bu cür insanlara heç kim fikir vermir. Bilirik ki, o, Kastemli cinayətlərə dair qeyri-adi yaradıcı plan həyata keçirib. Bir neçə inanılmaz səfeh səhvlər etdiyini də bilirik. Bilirik ki, o, yazığı gəlmədən, ürəyi yanmadan öldürüb. Bilirik ki, onun törətdiyi qətlərdə başqa heç kimi təqsirləndirməmələrinin qeydinə qalıb. Əgər o, cəzalandırılmadan öldürməyi davam etdirmək istəyirdisə, o zaman kimisə həbsə göndərmək onun üçün çətin olmazdı. Məgər başa düşmürsünüzmü ki, Hastings, bu adam ziddiyyətlərin kələfidir? Kütbeyin və hiyləgər, qaniçən və rəhimli. Bu

ziddiyyətləri bir-birinə bağlayan hansısa bir səbəb olmalıdır.

– Əgər bu işə psixoloji etüd kimi yanaşırsınızsa, əlbəttə, o zaman olmalıdır, – mən dedim.

– Bəs ilk başdan bəri bu iş nə idi? Mən qatili anlamaq üçün addım-addım irəliləyirdim. Etiraf etməliyəm ki, Hastingss, mən onu yenə də anlaya bilmədim! Mən çıxmaz dalandayam.

– Amma hökm etmək arzusu... – mən yenə sözə başlamaq istədim.

– Bəli, bu, çox şeyi izah edə bilər... Lakin hamısını deyil. Mən bir şeyi də bilmək istəyirəm. Nəyə görə o, bu cinayətləri törədib? Nəyə görə qurban olaraq məhz o insanları seçib?

– Əlifba sırasına görə... – mən dilləndim.

– Məgər Betti Barnard Bekshilldə bu hərf üzrə yeganə insan idi? Betti Barnard... Mənim bir fikrim var idi... Bəlkə də haqlıyam. Yəqin ki, haqlıyam. Əgər belədirsə...

Puaro susdu, mən isə onun sözünü kəsmək istəmirdim.

Düzünü desəm, mən bir az mürgülədim.

Puaro çiynimdən silkələdiyindən yuxudan ayıldım.

– Mon cher,[79](#) Hastingss! – o, mehribancasına söylədi.

– Mənim xeyirxah dahim.

Bu yanımcıllıq məni utandırdı.

– Bu həqiqətən də belədir! – Puaro ısrarla davam etdi. – Siz həmişə, həmişə mənə kömək edirsiniz, mənə xoşbəxtlik gətirirsiniz. Məni ruhlandırırırsınız.

– Bu dəfə sizi necə ruhlandırıdım? – soruşdum.

– Bəzi problemləri götür-qoy edərək, bir vacib iradınızı – dəqiqliyi ilə məni heyran edən qeydinizi xatırladım. Məgər sizə deməmişəm ki, sizin ən aydın, aşkar həqiqətləri görmək qabiliyyətiniz var? Mənim diqqətdən kənarda qoyduğum aşkar həqiqətləri.

– O nə dahiyənə iraddır elə? – xəbər aldım.

– Onun sayəsində hər şey büllur kimi şəffaflaşacaq. Mən bütün suallarına cavab tapdım. Nəyə görə missis Eşerin seçildiyini tapdım (düzdür, mən bunu çoxdan fikirləşib təxmin etmişdim), nəyə görə Karmaykl Klark seçilib, nəyə görə Donkasterdə cinayət planlaşdırılıb və ən əsası, nəyə görə Erkül Puaroya məktublar yazılıb.

– Bəlkə nəyə görə olduğunu izah edəsiniz? – mən soruşdum.

– İndi yox. Öncə mən bəzi məlumatlar toplamalıyam. Mən onları bizim könüllülərdən əldə edəcəm. Sonra... sonra isə bir sualın cavabını biləndə “ABC”-ni tapacam. Biz rəqibik – “ABC” və Erkül Puarro, nəhayət ki, bir-birimizin gözümlərinin içində baxa biləcəyik.

– Bəs sonra? – mən yenidən xəbər aldım.

– Sonra da, – Puarro dedi, – biz danışacağıq! Hastinqs, gizlətməli nəyisə olan adam üçün söhbət etməkdən təhlükəli heç nə yoxdur! Bir müdrək Françızın mənə dediyi kimi, insan söhbəti düşünməmək üçün icad edib. O, eyni zamanda insanın nəyi gizlətdiyini müəyyənləşdirmək üçün əla vasitədir. Hastinqs, insan məxluqu özünü öz iç dünyasını açmaq və özünü ifadə etmək imkanından saxlaya bilmir, məhz bu imkan da ona söhbət verir. Beləliklə, insan özünü ələ verir.

– Siz Kastdən nə eşitməyi düşünürsünüz?

Erkül Puarro gülümsədi:

– Mən yalanı gözləyirəm, – o, cavab verdi. – O yalan sayəsində mən həqiqəti öyrənəcəm!

Telegram 《》 @pdf_kitablar

79 Əzizim!

79 Əzizim!

XXXII FƏSİL

Tülkünü tələyə salaq

Puaro bir neçə gün dalbadal çox məşğul oldu. O, tez-tez naməlum yerlərə yoxa çıxırdı, az ünsiyyətə girirdi, tez-tez qaşqabaqlı gəzirdi və qətiyyənlə mənim böyük marağıma səbəb olan yeganə sualıma cavab vermək istəmirdi. Mən isə özü dəmişkən, onun beynində dolanan fikrin hansı sözümün sayəsində işıqlandığını bilməyi çox istəyirdim.

Xüsusən də, o, getdiyi naməlum yerlərə məni də özü ilə aparmaması mənə yaman təsir edirdi.

Həftənin axırında isə, o bildirdi ki, Bekshillə və Bekshill ətrafına baş çəkmək niyyətindədir və məni də özü ilə dəvət etdi. Bilmirəm, tələm-tələsik razı olduğumu söyləməyə ehtiyac varmı?

Aydın oldu ki, dəvət yalnız mənə aid deyilmiş. Briqadamızın üzvləri də dəvətli idilər.

Puaro onları məndən az marağa salmamışdı. Heç olmasa, Puaronun fikirlərinin hansı istiqamətə yönəldiyi mənə axşamüstü aydın olmuşdu.

O, əvvəlcə Barnardlar ailəsinə baş çəkdi və missis Barnarddan Kastin nə vaxt onlara gəldiyini və ona nə dediyini aydınlaşdırdı. Sonra Puaro Kastin qaldığı mehmanxanaya yollanıb müttəhimin oradan nə vaxt və necə çıxdığını təfəsilatı ilə öyrəndi. Anladığıma görə, Puaro təzə heç bir fakt öyrənə bilmədi, amma buna baxmayaraq, o, narazı deyildi.

Sonra dostum sahilə – Betti Barnardın meyitinin tapıldığı yerə yollandı. Orada o, bir neçə dəqiqə ərzində cıncıl daşlarına diqqətlə nəzər yetirərək dəfələrlə dövrə vurdu. Məncə, bunun heç bir əhəmiyyəti olmayacaqdı, çünki bu yerləri dəniz suyu gün ərzində iki dəfə yüksələrək dalğa ilə örtürdü.

Ancaq bilirdim ki, Puaronun hərəkətləri nə qədər mənasız görünsə də, adətən,

hansısa ideyaya əsaslanmış olur.

Sonra o, sahilin yaxınlığında maşın saxlamaq imkanı olan yerə qədər piyada getdi. Oradan da Bekshilldən İstborna gedən avtobusların dayandığı yerə yollandı. Sonda bizim hamımızı “Kürən pişik” kafesinə apardı və orada gonbul ofisiyant qız Milli Hiqlinin verdiyi əməlli-başlı boyat çayı içdik.

Puaro qıza Qalliya tərzində gurultulu tərif yağdırdı:

– İngilislərin ayaqları həmişə nazik olur! Amma sizin ayağınız isə, madmazel, mükəmməldir! Gözəl quruluşu var! Qiyamətdir ayaqlardır!

Milli Hiqli kikildədi və Puarodan tərifini dayandırmağı xahiş etdi. O, Fransız centlmenlərinin necə olduqlarına yaxşı bələd imiş.

Puaro qızın onun milliyyəti ilə bağlı yanlışlığını düzəltmək üçün əziyyət çəkmədi. Əvəzində o, gözlərini qıza elə dikdi ki, mən utandım, hətta qorxuya da düşdüm.

Puaro dedi:

– Voila!⁸⁰ Bekshilldə işimi başa vurdum. İndi isə İstborna gedirəm. Orada da kiçik tədqiqat aparacam – vəssalam. Sizin mənimlə getməyiniz mütləq deyil. İndi isə geri otelə qayıdaq və kokteylə qonaq olaq. Buranın çayı iyrənc idi!

Biz kokteylimizi içdiyimiz müddətdə Franklin Klark qərribə tərzdə dedi:

– Güman edirəm ki, sizin nəyisə təqib etdiyinizi təxmin edə bilərik. Siz bura alibini inkar etmək üçün gəlmisiniz. Amma nəyə görə belə sevincək olduğunuzu başa düşmürəm. Axı, heç bir yeni fakt əldə etməmişiniz.

– Düzdür!

– Yaxşı, bəs sonra?

– Səbir etmək lazımdır. Hər şey zamanla öz yolunu tapacaq.

– Amma, bununla belə, deyəsən, siz bu haldan razısınız.

– Hələlik mənim kiçik ideyama qarşı heç nə yoxdur, razılığımın səbəbi bax, budur. – Onun sifəti ciddiləşdi. – Dostum Hastings bir dəfə mənə gənc vaxtlarında necə “Həqiqət” adlı oyun oynadığını danışmışdı. Həmin oyunda hər kəsə növbə ilə üç sual verilir, onlardan ikisinə düzgün cavab verilməlidir.

Üçüncüsünə isə cavab verməyə bilər. Amma oyunun başlanğıcında hamı and içməlidir ki, yalnız doğrunu söyləyəcək, doğrudan başqa da heç nə söyləməyəcək.

O, pauza etdi.

– Bəs sonra? – Meqan dedi.

– Mən bu oyunu oynamaq istəyirəm. Ancaq üç sual vermək mütləq deyil. Elə biri də kifayətdir. Hər birinizə bir sual.

– Əlbəttə, – Klark səbirsizliklə cavab verdi, – biz hər bir suala cavab verərik.

– Amma mən bu oyunun daha ciddi olmasını istəyirəm. Siz doğrunu söyləyəcəyinizə and içirsinizmi?

O, bunu elə təmtəraqla söylədi ki, hamı onun istədiyi kimi and içdi.

– Bon,[81](#) – Puaro həyəcanlı şəkildə dedi, – başlayaq...

– Mən hazıram, – Tora Qrey dedi.

– Bu dəfə “ledilər öndən” qaydası nəzakətsizlik olardı. Biz başqa adamdan başlayaq. – O, Franklin Klarkə sarı döndü. – Mon cher, mister Klark, bu il Askotda ledilərin taxdıqları şlyapalar barədə nə düşünürsünüz?

Franklin Klark gözlərini bərəldib ona baxa-baxa qaldı:

– Zarafat edirsiniz?

– Əlbəttə, xeyr.

– Doğrudan da sualınız budur?

– Bəli!

Klark gülümsədi:

– Nə bilim, müsyö Puaro, düzünü desək, mən Askota getməyi xoşlamıram, amma maşınla ora gedənləri görmüşəm və düşünürəm ki, Askota gedəndə qoyduqları, adi vaxt taxdıqlarından daha gülüncdür.

– Ekstravaqant şlyapalar?

– Həddən artıq ekstravaqant.

Puaro gülümsədi və üzünü Donald Freyzerə tutdu:

– Bu il məzuniyyətiniz nə vaxt olub, müsyö?

İndi də Freyzer təəccübləndi:

– Məzuniyyət? Avqustun ilk iki həftəsində.

Don birdən üz-gözünü turşutdu. Başa düşdüm ki, bu sual ona sevdiyinin ölümünü xatırlatdı.

Ancaq, deyəsən, Puaro bu cavaba xüsusi diqqət yetirmədi. O, üzünü Tora Qreyə çevirdi, mən onun səsinə başqa mənalar da sezdim. Sual kəskin və aydın səsləndi:

– Madmazel, ledi Klark rəhmətə getdiyi halda siz ser Karmayklə əra gedərdinizmi?

Qız yerindən dik atıldı:

– Bu cür sual verməyə necə cəsarət edirsiniz?! Bu... bu təhqiramizdir!

– Ola bilər. Ancaq siz düzünü söyləyəcəyinizə and içmişiniz. Yaxşı, “hə”, yoxsa “yox”?

– Ser Karmaykl inanılmaz dərəcədə mərhəmətli idi. O mənə, demək olar ki, qızı kimi davranırdı. Mən də ona qarşı qayğı və minnətdarlıq hissi bəsləyirdim.

– Məni bağışlayın, amma bu, cavab deyil. “Bəli”, yoxsa “xeyr”, madmazel?

Qız tərəddüd etdi.

– Cavab, əlbəttə ki, “xeyr”dir!

Puaro buna məhəl qoymadı.

– Çox sağ olun, madmazel.

O, Meqan Barnarda müraciət etdi. Qızın bənizi dümağ idi. O, sanki ilahi məhkəməyə cavab verəcəkmış kimi ağır-ağır nəfəs alırdı.

Puaronun səsi qamçı zərbəsi kimi səslənirdi:

– Madmazel, mənim tədqiqatımın nəticələrini necə görməyi ümid edirsiniz?
Həqiqəti axtarıb tapmağımı istəyirsiniz, yoxsa yox?

Qızın başı vüqarla yuxarı qalxdı. Mən onun nə cavab verəcəyinə tamamilə əmin idim. Bilirdim ki, Meqanın həqiqətə qarşı fanatik ehtirası var.

Onun cavabı aydın səsləndi... və məni mat qoydu:

– Xeyr!

Biz hamımız yerimizdən hoppandıq. Puaro irəli əyilərək onun üzünə baxdı, sanki onun nə düşündüyünü üzündən oxuya biləcəkdə:

– Madmazel Meqan, – o dedi, – siz həqiqəti istəməyə bilərsiniz, amma, la foi, siz həqiqəti söyləməyi bacarırsınız!

O, qapıya tərəf getdi, lakin geri qayıdıb Meri Drouerə yaxınlaşdı.

– Mənə deyin, qızım, sizin oğlan dostunuz varmı?

Meri ürkmüş görünürdü və qorxudan qıpqırmızı qızardı.

– A, mister Puaro. Mən... mən... yaxşı, mən əmin deyiləm.

Puaro gülümsədi:

– O zaman yaxşıdır.

O mənə baxdı:

– Gedək, Hastings, İstborna yola düşməliyik.

Maşın artıq gözləyirdi və biz tezliklə Penvensidən keçib İstborna doğru sahil boyunca uzanan yolla gedirdik.

– İndi nə barədəsə soruşmağa dəyərmə, Puaro?

– İndi yox. Diqqətinizi mənim nə etdiyimə yönəldin.

Mən susdum.

Görünür, özündən razı qalan Puaro burnunun altında nəsə zümzümə edirdi. Biz Penvensini keçəndə o, maşını saxlayıb qəsrə baxmağı təklif etdi.

Maşına qayıdarkən biz bir dəqiqəliyində ayaq saxlayaraq bir qrup uşağa –

təxminən on yaşlı qızlardan ibarət olan bu uşaqlar geyimlərindən boyskautlar olduğunu düşündüm – tamaşa etmək üçün ayaq saxladığ. Onlar bir-biri ilə uzlaşmayan qulaqbatırıcı səslə mahnı oxuyurdular...

– Onlar nə oxuyurlar, Hastings? Seçə bilmirəm.

Mən bir bəndi eşidənə kimi qulaq asdım:

...Tülkünü tutaq,

Qutuya salaq,

Və qaçmağa qoymayaq...

Eşitdiklərimi Puaroya təkrar etdim.

– Tülkünü tutaq, qutuya salaq və qaçmağa qoymayaq!... – Puaro təkrarladı. Qəflətən o, qaşlarını çatdı və üzü soyuq ifadə aldı. – Bu, dəhşətlidir, Hastings. – O, bir dəqiqə susdu. – Siz tülkü ovlayırsınız?

– Mən – xeyr. Mənim heç vaxt ov üçün imkanım olmayıb. Heç buralarda ov üçün yaxşı guşə olduğunu düşünmürəm.

– Mən ümumi İngiltərəni nəzərdə tuturdum. Qəribə idman növüdür. Meşənin dərinliklərində gözləyirsən... sonra qışqırırsan “irəli”, elə deyilmi?... Təqib başlayır... bütün ölkə boyu... tülkü isə qaçır... hərdən də dəfələrlə dövrə vurulur, izlər itirilir... itlər isə...

– Tazılar!

– ...tazılar izləri tutub irəliləyirlər və nəhayət, onu tuturlar və o, ölür: dərhal və faciəvi.

– Zənn edirəm ki, bu, həqiqətən də qəddarcasına səslənir, amma əslində...

– Tülkü bundan həzz alır? Bunun boş şeylər olduğunu söyləməyin, dostum. Amma yenə də tez və faciəvi ölüm, uşaqların oxuduğu kimi olmaqdan daha yaxşıdır... Məhbus olmaq... ömürlük... qutuda... Xeyr, bu, yaxşı iş deyil.

– O, başını yellədi. Sonra üzrxahlıq edərcəsinə dedi: – Sabah mən mister Kasta baş çəkəcəm, – sonra da sürücüyə müraciət edərək əlavə etdi: – Geri Londona qayıdaq.

– Məgər İstborna getmirsiniz? – mən qışqırdım.

– Nəyə görə? Öz məqsədim üçün kifayət olanı... artıq bilirəm.

80 Budur!

81 Yaxşı.

80 Budur!

81 Yaxşı.

XXXIII FƏSİL

Aleksandr Bonapart Kast

Puaronun həmin qəribə adamla – Aleksandr Bonapart Kastlə söhbətində mən iştirak etməmişdim. Polislə əlaqəsi və bu cinayət işinin özünəməxsus vəziyyəti sayəsində daxili işlər nazirliyindən order almaqla bağlı Puaronun çətinliyi olmadı, lakin bu order mənə aid deyildi. Puaronun fikrincə, hər halda, söhbətin şəxsi münasibət daşması – göz-gözü aparılması vacib idi.

Amma bununla belə, aralarındakı söhbəti o qədər dəqiqliyi ilə təqdim etdi ki, mən o söhbəti sanki özüm orada iştirak etmiş kimi əminliklə yazıram.

Mister Kast, sən demə, ünsiyyətdən qaçırmış. Onun belinin bükülüüyü daha qabarıq nəzərə çarpmağa başlamışdı.

Bildiyimə görə, Puaro bir müddət dinməz dayanıb.

O, qarşısında əyləşmiş adama baxırdı.

Aydın məsələdir ki, dramatik məqam idi. Əgər Puaronun yerində mən olsaydım, həyəcanlanmağa başlayardım. Puaronun başı isə yalnız müəyyən təsir göstərməyə qarışıq idi.

Nəhayət, o, mülayim tərzdə söylədi:

– Siz mənim kim olduğumu bilirsiniz?

Kast başını yelləyərək dedi:

– Xeyr... xeyr... Tanıdığımı deyə bilmərəm. Bəlkə siz mister Lukasın... necə deyirlər... kiçiyi. Yoxsa, bəlkə, mister Meynard tərəfindən gəlmisiniz?

“Meynard və Koul” vəkllər kontoru onun müdafiəsi ilə məşğul idi.

O, nəzakətlə, lakin laqeyd tərzdə danışdı. Görünür, çox fikir çəkirdi.

– Mən Erkül Puaroyam...

Mister Kast bir balaca başını qaldırdı.

– Eləmi?

O, bu sözləri müfəttiş Kroum necə söyləyə bilərdisə, o da o cür təbii, amma təkəbbürsüz söylədi. Kast başını dik tutub Puaronu başdan-ayağacan süzdü.

Erkül Puaro onun baxışlarını tutub, başını bir-iki dəfə asta-asta tərpətdi.

– Bəli, – o dedi. – Mən sizin məktubları yazdığınız adamam.

Həmin an o, aralarındakı əlaqə qırıldı. Mister Kast başını aşağı salıb əsəbi halda dilləndi:

– Mən sizə məktub yazmamışam. O məktubları mən yazmamışam. Hamı mənə qarşı dilbir olub. Polis də... hamı, hamı mənim əleyhimədir. Əlbir olublar.

Puaro cavab vermədi.

Mister Kast davam etdi:

– Hamı mənə qarşıdır... ömrüm boyu. Həmişə kiminsə əli mənə qarşı olub.

– Hətta siz uşaq olanda da?

Mister Kast fikrə getdi:

– Xeyr... xeyr... belə deyil. Anam məni çox sevərdi. Amma o, çox şöhrətpərəst idi... həddən artıq. Elə ona görə də bu gülünc adları mənə qoyub. Onun daima bir absurd fikri var idi ki, mən məşhur olacam. Elə hey məndən özümü təsdiq etməyimi tələb edirdi... həmişə iradənin gücündən, hər kəsin öz taleyinin ağası olduğundan danışır... deyirdi ki, mən hər şeyə qadirəm!

Kast susdu.

– Əlbəttə, o yanıldı. Mən bunu çox erkən anladım. Fərqlənmək mənim alnıma yazılmamışdı. Həmişə səfehlik edirdim, hamı da məni ələ salıb gülürdü. Mən də cəsarətsizləşdim, insanlardan qorxdum. Məktəb illərim pis keçdi... oğlanlar adımın nə olduğunu biləndə mənə sataşmağa başladılar... mən pis oxuyurdum, idmanla aram yox idi...

O, başını yellədi. – Sonra da üstəlik, yazıq anam öldü. Əgər bilsəydi ki... çox məyus olardı... hətta kommersiya kollecində də mənim işim pis idi. Makinistliyi, stenoqrafiyanı öyrənməyim üçün başqalarının öyrəndikləri vaxtdan daha uzun müddət tələb olundu. Amma mən özümü axmaq hesab etmirdim, məni başa düşürsünüz?

Kast yalvarıcı baxışlarla Puaroya baxdı.

– Anlayıram, – Puar o cavab verdi. – Davam edin.

– Mən sadəcə başqalarının məni axmaq hesab etdiyini hiss edirdim. Bu isə məni gücdən salırdı. Sonra kontorda işlədiyim zaman da eynilə elə oldu.

– Bəs sonra müharibədə necə? – Puaro maraqlandı.

Gözlənilmədən mister Kastin üzü işıqlandı.

– Bilirsiniz, – o, etiraf etdi, – müharibədə yaxşı idi. Ən azı mənə. Ömrümdə ilk dəfə özümü hamı kimi hiss edirdim. Biz hamımız eyni məngənəyə düşmüşdük. Mən də elə hamı kimi idim. – Təbəssümü üzündən yox oldu.

– Sonra isə başımdan həmin yaranı aldım. Çox yüngül yara idi. Tutmalarımın olduğunu bildilər... əlbəttə, hərdən elə məqamlar olurdu ki, nə etdiyimdən əmin olmurdum. Bilirsiniz, yaddaşımdakı boşluqları deyirəm. Düzdür, bir, ya da iki dəfə huşumu itirib yıxılmışam da. Amma buna görə məni ordudan

uzaqlaşdırmaqlarına dəyməzdi. Bu haqsızlıqdır.

– Bəs sonra? – Puaro soruşdu.

– Mən klerk kimi işə başladım. Müharibə zamanı pul qazanmaq mümkün idi, pis alınmırdı da. Elə sonra da işlərim pis getmədi. Əlbəttə, maaş aşağı düşdü... Heç xidmətimlə də irəliləmədim. Həmişə vəzifə qaldırmağa gəldikdə məndən yan ötüblər. Vəziyyət çətinləşməyə başladı, doğrudan da çətinləşdi. Xüsusən də böhran başladığı zaman. Düzünü deyim ki, pulum ancaq dolanmağa çatırdı, axı klerkin yaxşı görkəmi olmalı idi. Daxili müvazinətimi güclə saxlayırdım. Sonra isə bu corab işi ilə bağlı təklif gəldi... Maaş, üstəgəl, komisiyon faizi!

Puaro sakit tərzdə soruşdu:

– Amma bilirsiniz ki, dediyiniz kimi, sizi işə götürən firma bunu inkar edir, elə deyilmi?

Mister Kast yenidən əsəbiləşdi:

– Ona görə ki, onlar hamısı dilbirdirlər, elə dilbir də olmalıdırlar. – O, sözünə davam etdi: – Mənim yazılı sübutum var. Onların hara getmək, kimin evinə getmək lazım olduğunu göstərən siyahıdan ibarət təlimatları məndə var.

– Daha dəqiq desək, yazılmış şəkildə deyil, çap olunmuş şəkildə.

– Nə fərqi var, ikisi də eynidir. Əslində, topdansatışda iri firmalar öz məktublarını çapla yazırlar.

– Məgər bilmirsinizmi, mister Kast, yazını yazan maşını eyniləşdirmək olar? Bütün bu məktublar hamısı eyni yazı maşını ilə yazılıb.

– Hə, nə olsun ki?

– O yazı maşını da sizin şəxsi maşınızdır – otağınızdan tapılan.

– O yazı maşını işin əvvəlində mənə firma tərəfindən göndərilib.

– Bəli, amma o məktubları isə sonra almısınız. Ona görə də elə çıxır ki, guya o məktubları siz çap edib, özünüz özünüzdə göndərmisiniz.

– Xeyr, xeyr! Bu hamısı mənə qarşı olan planın bir hissəsidir! – Gözlənilmədən o, əlavə etdi: – Bir də ki, onların məktubları eyni tipli yazı maşınında yazıla bilərdi.

– Eyni tipli yazı maşınında, amma eyni yazı maşınında yox.

Mister Kast inadla cavab verdi:

– Bu mənə qarşı təxribatdır!

– Şkafda tapılan “ABC” məlumat kitabçaları da?

– Mən onlar barədə heç nə bilmirəm! – Mister Kast dedi. – Sizin düşündüyünüz deyil!..

– Amma siz mənim nəyi nəzərdə tutduğumu bilirsiniz?

Mister Kast heç nə cavab vermədi. O, tir-tir əsirdi.

– Mən bunu etməmişəm! – o dedi. – Mən tamamilə günahsızam! Bütün bunlar səhvdir. Bir ikinci qətlə – Bekshilldə törədilən cinayətə fikir verin. Mən İstbornda domino oynayırdım. Siz bunu etiraf etməlisiniz!

Onun səsi qalibanə səsləndi.

– Bəli, – Puaro dedi. – Amma bir günü səhv salmaq çox sadədir, elə deyilmi? Əgər siz mister Streync kimi hazırcavab, özünü əmin insansınızsa, o zaman yanımaq ehtimalını nəzərə almırsınız. Siz dediniz ki, təkid edəcəksiniz... O da bu qəbildən olan insanlardandır. Həmçinin oteldəki qeydiyyat kitabçasında qeyddən keçərkən tarixi səhv yazmaq və səhv salmaq adi haldır, heç kim bunu dərhal görməyəcək.

– Həmin axşam mən domino oynayırdım!

– Yəqin ki, siz çox yaxşı domino oynayırırsınız.

Mister Kast sanki bir qədər canlandı:

– Mən... mən... bəli, mənə, yaxşı oynayıram.

– Uzun-uzadı oyundur, elə deyilmi? Həm də adamdan böyük məharət tələb edir.

– A, o oyunda o qədər variantlar var, o qədər variantlar var ki! Sitidə nahar fasiləsində biz çox oynayırdıq. Bir bilsəydiniz ki, nə qədər yad adamlar domino oynayarkən dostlaşırlar! Lap təəccüb edərdiniz! – O qımışdı. – Bir nəfəri xatırlayıram – o, həmişə mənim xatirimdədir, çünki mənə bir əhvalat danışmışdı – biz qəhvə içərkən sadəcə, söhbət edirdik, sonradan domino oynamağa başladıq. Bəli, üstündən iyirmi dəqiqə keçəndən sonra mənə elə gəldi ki, bu

adamı ömrüm boyu tanımışam.

– O sizə nə danışmışdı ki?

Kastin rəngi tutuldu:

– Onu mənə söyləyəndə halım dəyişdi, qorxdum. Mənə dedi ki, əlin içindəki cizgilərə baxaraq insanın gələcəyini söyləmək olur. Öz ovcundakı xətləri göstərüb dedi ki, bu cizgilər onun iki dəfə suda boğulacağını göstərir və o, həqiqətən də iki dəfə az qala dənizdə boğulub öləcəkdi. Sonra mənim əlimi götürüb ovcundakı xətlərə baxdı və qəribə sözlər söylədi, dedi ki, ölməzdən əvvəl İngiltərədə ən məşhur adamlardan biri olacam. Söylədi ki, bütün ölkə məndən danışacaq. Amma həm də dedi... dedi ki...

Mister Kastin dili topuq vurdu, susdu...

– Hə?

Puaronun diqqətli baxışlarından sanki cazibə yağırdı. Mister Kast ona baxdı, ətrafa boylandı, sonra da yenə tilsimlənmiş dovşan kimi ora-bura boylandı.

– O dedi ki... o dedi ki... deyəsən, mən işgəncəli ölümə öləcəm, sonra da gülüb dedi ki, zarafat edir... – O, qəflətən susdu. Gözləri artıq Puaroya baxmırdı, ora-bura qaçırdı... – Başım... mən baş ağrısından yaman çox əziyyət çəkirəm... hərdən ağrılar çox kəskin olur. Sonra da növbə gəlir bilmədiyim... bilmədiyim...

O susdu.

Puaro irəli əyildi. O, sakit və əmin səslə danışdı:

– Amma siz cinayət törətdiyinizi bilirsiniz, elə deyilmi?

Mister Kast gözlərini qaldırdı. Onun baxışları sakit və iti idi. Müqavimət göstərmək gücü artıq onu tərk etmişdi. Bu sakitlik içərisində o, qəribə görünürdü.

– Hə, – o dedi. – Bilirəm.

– Amma mən haqlıyam, düzdürmü, siz onları nəyə görə öldürdüyünüzü bilmirsiniz?

Mister Kast başını yellədi.

– Xeyr, – o söylədi. – Bilmirəm.

XXXIV FƏSİL

Puaro izah edir

Biz hamımız gərgin halda oturub Puaronun bu işlə bağlı son izahatına qulaq asırdıq.

– Bütün bu iş ərzində, – o dedi – mənə bir sual narahat edirdi: nə səbəbə? Hastings bu yaxınlarda mənə işin bitdiyini söylədi, mənsə ona cavab verdim ki, iş – insandır. Sırr cinayət işində deyil, “ABC”-nin özündə gizlənib! Nəyə görə o, bu cinayətləri törətmək ehtiyacı duyub? Nə səbəbə özünə rəqib olaraq mənə seçib?

Həmin insanın psixoloji cəhətdən qeyri-sabit olması bu suallara cavab deyil. Bu adamın ağılsız olduğu üçün dəlilik etdiyini söyləmək, sadəcə, avamlıq və axmaqlıqdır. Ruhi xəstə də normal adam kimi öz davranışlarında məntiqli və düşüncəlidir: öz fərdi, qərəzli baxışlarına sadıqdır. Məsələn, əgər bir nəfər küçəyə çıxıb bircə yan sarğısında çömələrək oturmağı təkid edərsə, o zaman onun hərəkəti həddən artıq ekssentrik görünəcək. Amma həmin qəribə adam özünü səmimi şəkildə Mahatma Qandi sayırsa, onun hərəkətləri sizin üçün qəbul edilən və məntiqli görünəcək.

Bu işdə bizə lazım olan dörd və daha artıq qətl törədən və onlar barədə Erkül Puaroya ünvanlanmış məktublar vasitəsilə əvvəlcədən xəbərdar edən bir ağılı təsvir etmək idi.

Dostum Hastings təsdiq edə bilər ki, ilk məktubu aldığım vaxtdan bəri mən biki və narahat idim. Bu məktublarla məsələ nəyə qaydasında deyil.

– Siz tamamilə haqlı idiniz, – Franklin Klark soyuq səslə bildirdi.

– Bəli. Amma, əslində, mən o zaman elə ilk başda səhvə yol verdim. Mən hissiyyatımın, mənim güclü hissiyyatımın sadəcə təəssürat səviyyəsində qalmasına icazə verdim. Mən buna sanki intuisiya kimi yanaşdım. Sağlam düşüncəli, təcrübəli ağılın intuisiya, ruh yüksəkliyi ilə təxmin etmək kimi hisslərlə işi olmur! Siz təxmin edə bilərsiniz və bu təxmininiz ya doğru olacaq, ya da yalan. Əgər doğru çıxarsa, bunun adını intuisiya qoyacaqsınız. Yox, əgər yalan olarsa, onda siz bir daha bunu yada salmayacaq, adını anmayacaqsınız. Amma, adətən, intuisiya adlandırdığımız mövhumat, əslində, təcrübəmizə və ya məntiqi deduksiyaya (düşünüş prosesində ümumidən xüsusiyyətə getmə) əsaslanmış təəssüratlardan ibarətdir. Əgər yaxşı bələd olan adam portretində, yaxud mebelin bir elementində, ya da çəkdəki imzada nəyinsə düzgün olmadığını hiss edəndə əslində öz hissiyyatını çoxsaylı əlamətlərlə və detallarla əsaslandırır. Onun təfəsilatlarına diqqət yetirməyinə ehtiyacı yoxdur – təcrübəsi onu bu yükədən azad edir, nəticəsi isə sadəcə dəqiq bir hissiyyat olur: nəyə qaydasında deyil. Lakin bu, təxmin deyil, bu, təcrübəyə əsaslanmış təəssüratdır.

Nə isə, məktubu lazımı qaydada qiymətləndirmədiyimi etiraf edirəm. O, məni təlaşa saldı. Mən əmin idim ki, Endoverdə qətl törədiləcək və bu da təsdiq olundu. Mən yanımadım. Bu hadisəni törədən insanın kim olduğunu öyrənmək üçün heç bir əsasımız və vasitəmiz yox idi. Yeganə mümkün olan isə həmin adamın nə cür insan olduğunu anlamaq cəhdi idi.

Mənim müəyyən başlanğıc nöqtələrim var idi: məktub, qətl törətmək üslubu, qurban. Cinayətin törədilmə səbəbini, məktubun yazılma səbəbini aydınlaşdırmaq mütləq idi.

– Şan-şöhrət arzusu, – Klark təxminini bildirdi.

– Təbii ki, yarımçıqlıq kompleksi bunu izah edir, – Tora Qrey əlavə etdi.

– Əlbəttə, bu, düşüncənin təqib etdiyi aşkar yollardan biridir. Amma nəyə görə mən! Nəyə görə Erkül Puaronu? Skotlend-Yarda məktub göndərməklə daha çox şöhrət əldə etmək olardı. Məktubları qəzetlərə göndərməklə daha artıq şöhrət qazanmaq mümkün idi. Qəzet ilk məktubu dərc etməyə bilərdi, ancaq ikinci qətlə kimi “ABC” mətbuatın bəxş etməyə qadir olduğu ən yüksək şan-şöhrətə

sahib olacaqdi. Bəs onda o nə səbəbə Erkül Puaronu seçdi? Hansısa şəxsi səbəbdənmi? Məktubda əcnəbilərə qarşı yüngül xəbərdarlıq qeyd olunmuşdu, lakin bu izahat məni razı salmaq üçün yetərli deyildi.

Sonra onun ardınca ikinci məktub gəldi, daha sonra isə, Bekshilldə Betti Barnardın qətli törədildi. O zaman cinayətin əlifba sırası üzrə törədildiyi aydın oldu, hərçənd o vaxtacı mən artıq buna şübhə etmişdim. Lakin başqalarının gözündə problemi həll edən bu fakt mənim üçün sual olaraq qalırdı. Bu qətləri törətmək “ABC”-yə nə səbəbdən gərəkdir?

Meqan Barnard kresloda qurcalandı.

– Məgər bu, qana susamaq deyilmi? – O dedi.

Puaro ona sarı çevrildi:

– Tamamilə haqlısınız, madmazel, – öldürmək arzusu. Amma bu, faktlarla elə də uzlaşmır. Öldürmək arzusu olan manyak-qatil, adətən, daha çox qurbanlar öldürmək istəyir. Bu, tez-tez təkrarlanan ehtiraslı istəkdir. Bu cür qatillərin başlıca fikri izləri itirməkdir, əksinə, onu reklam etmək deyil. Seçilmiş qurbanlara diqqətlə nəzər yetirdiyimiz zaman görürük ki, o, öz üzərinə şübhə çəkmədən onların işini bitirə bilərdi. Franç Eşer, Donald Freyzer və ya Meqan Barnard, ola bilsin, mister Klark – hətta birbaşa sübutu olmasa belə polisin şübhələmə biləcəyi adamlar idi. Naməlum manyak-qatil barədə heç düşünməyəcəklərdi də! Bəs onda qatil nəyə görə diqqəti öz üzərinə çəkməyə ehtiyac duyub? Hər meyitin yanında “ABC” məlumat kitabçası qoymaq nəyə lazım idi? Bu, xəbərdarlıq idimi? Dəmiryol məlumat kitabçası ilə bağlı hansısa bir kompleks mövcud idimi?

Mən özümü qatilin yerinə qoyaraq, bunu cəfəngiyat hesab etdim. Yoxsa bu, alicənablıq idimi? Bəlkə qatil cinayət məsuliyyətinin günahsız insanların ayağına yazılacağından ehtiyat edirdi?

Əsas suala cavab tapa bilmədiyimə baxmayaraq, hiss edirdim ki, qatil barədə müəyyən şeyləri öyrənə bilmişəm.

– Məsələn, hansı? – Freyzer sual verdi.

– Məsələn, hər şeydən əvvəl, onun cədvəlsayağı zəhnə malik olmasına nəzər yetirək. Onun cinayətləri əlifba sırası üzrə tərtib olunub – sözsüz ki, bu onun üçün çox vacib idi. Digər tərəfdən, o, qurbanlarını xüsusi fərq qoymadan seçirdi:

missis Eşer, Betti Barnard, ser Karmaykl Klark – onların hamısı bir-birindən çox fərqlənirdilər. Bu nə seksual kompleks, nə də müəyyən yaş həddinə uyğunluq deyildi və bu mənə çox qəribə gəlirdi. Əgər qatil xüsusi seçim etmədən öldürürsə, deməli, adətən, o, yolunun üstündə ona mane olanları və ya onu qıcıqlandıranları öldürür. Ancaq əlifba kompleksi bunun o cür hal olmadığını göstərdi. Başqa qəbildən olan qatil, adətən, müəyyən tipli qurbanları, demək olar ki, həmişə əks cinsin nümayəndələrini seçir. “ABC”-nin hərəkət fəaliyyətində, mənə elə gəlirdi ki, əlifba seçməsi ilə ziddiyyət təşkil edən nəşə bir təsadüfilik var idi.

Mən özüm üçün kiçik bir nəticə çıxardım. “ABC”-nin mənə təklif etdiyi obrazı şərti olaraq “dəmiryoltəfəkkürlü adam” adlandırdım. Bu, qadından daha çox kişiyə aid idi. Oğlanlar qatarı qızlardan daha çox sevirlər. Bu eyni zamanda qeyri-sağlam zəkanın əlaməti də ola bilərdi.

Betti Barnardın ölümü və xarakteri məni digər dəqiq istiqamətlərə yönəltdi. Onun ölümünün xarakteri məndə konkret fikirlər yaradırdı (qoy mister Freyzer məni bağışlasın). Elə birinci onun öz kəməri ilə öldürülməsindən başlayaraq. Buradan belə nəticə çıxarmaq olur ki, o, dost və ya sevgili kimi ünsiyyətdə olduğu adam tərəfindən öldürülüb. Qızın xasiyyəti haqda bəzi məlumatları öyrəndikdə mənim beynimdə müəyyən təsəvvürlər yarandı.

Betti Barnard cəlvəli qız idi. O, yaraşıqlı kişilərin ona diqqət yetirməyini xoşlayırdı. Onu birlikdə dolaşmağa razı salmaq üçün “ABC” gözəl görkəmə, seksual cəlbədiciliyə malik olmalı idi! O, şarma sahib olmalı, xoş təəssürat yaratmağı, valehediciliyi bacarmalı idi! Mən çimərlikdə səhnəni xəyalən belə təsəvvür edirəm: kişi qızın kəmərinə heyran olur. Qız kəmərinə çıxarır. Kişi zarafatla kəməri qızın boğazına dolayır, bəlkə də deyir ki, indi səni boğacam. Hər şey zarafatyana cərəyan edir. Qız kikildəyir və kişi kəməri dartır...

Donald Freyzer hirsindən pörtərək yerindən sıçrayıb qışqırdı:

– Müsyö Puaro, Tanrı xətrinə!

Puaro işarə ilə onu dayandırdı:

– Vəssalam. Mən daha heç nə söyləməyəcəm. Qurtardıq. Biz növbəti qətlə keçirik – ser Karmaykl Klarkin qətlinə. Burada qatil öz əvvəlki üsuluna qayıdır – başından zərbə endirmək. Həmin o əlifba kompleksi, amma bir fakt məni bir qədər narahat edir. Ardıcılığı gözləmək üçün qatil şəhərləri ciddi nizamla seçməlidir.

Əgər Endover “Ey” (A) hərfi üzrə yüz əlli beşinci yerdə dayanırsa, o zaman B şəhəri də yüz əlli beşinci, ya da yüz əlli altıncı, “Si” (C) şəhəri isə yüz əlli yeddinci yerdə və sair dayanmalı idi... Yenə burada da, belə çıxır ki, şəhərlər kifayət qədər nizamsız şəkildə seçilib.

– Bəlkə bu mövzuya bir balaca çox baş qoşmusunuz, Puaro? – mən ehtimal etdim. – Adətən, siz Kastematik və səliqəlisiniz. Bu sizdə, demək olar ki, xəstəlik kimidir!

– Xeyr, xəstəlik deyil! Quelle idee!⁸² Amma tutaq ki, belədir. Buna həddən artıq əhəmiyyət verirəm. Passions!⁸³ Davam edək! Çerstonadakı qətl mənə az kömək etdi. Həmin hadisədə bizimki gətirmədi. Çünki cinayət barədə məlumat verən məktub yolda azmışdı. Bu səbəbdən də hazırlıq görməyə vaxtımız olmadı.

Ancaq D qətli elan olunanda çox böyük müdafiə Kastemi hazırlanmışdı. “ABC”-nin sudan quru çıxmasına ümid etməyə dəyməzdi.

Bundan əlavə, corablarla bağlı ipucu məhz həmin vaxtda əlimə düşdü. Tamamilə aydın idi ki, hər cinayət işində yaxınlıqda fərdi corab satışının olması təsadüfi deyildi. Buradan belə çıxırdı ki, corab satıcısı elə qatilin özüdür. Onu da bildirməliyəm ki, miss Qreyin mənə verdiyi zahiri görünüş təsviri Betti Barnardı boğan adam barəsində olan təəssüratlarıma uyğun gəlmirdi.

Növbəti mərhələnin üstündən tez keçəcəm. Dördüncü qətl törədildi – Corc İstvud adlı adamın qətli. Çox ehtimal ki, bu qətl kinoteatrda mərhumun yanında əyləşmiş, onunla təxminən eyni bədən quruluşuna malik olan Dauns soyadlı adamın əvəzinə səhv salınaraq törədildi.

İndi də, nəhayət ki, axın tərsinə dönür. Hadisələr “ABC”-nin əlində olmaqdan, ona qarşı oynayır. O, artıq görülür, izinə düşülür və nəhayət, həbs olunur.

Hastinqs demişkən, iş başa çatdı!

İctimaiyyətin marağına səbəb olacaq səviyyədə. O adam həbsxanadadır və sübhəsiz ki, tezliklə Brodmura yollanacaq. Artıq qətl olmayacaq! Belə çıxır! Son! RİP!

Amma mənim üçün deyil! Mən heç nə, tamamilə heç nə bilmirəm! Nə də onun nəyə görə, nədən cinayət törətdiyini bilmirəm.

Üstəlik, dilxoredici daha bir fakt da var idi. Kastin Bekshilldə törədilən cinayət

gecəsi ilə bağlı alibisi var idi.

– Elə məni hey narahat edən məsələ bu idi, – Franklin Klark dedi.

– Bəli. Bu mənə də rahatlıq vermirdi. Alibi həqiqətə çox oxşayırdı. Amma o, həqiqi ola bilməz, çünki bir halda ki... bax, indi biz çox maraqlı iki nəzəriyyəyə gəlib çatdıq.

Dostlar, tutalım, Kast üç cinayət törədib: A, C və D cinayətlərini, B cinayətini isə törətməyib.

– Müsyö Puaro. Axı bu...

Puaro baxışları ilə Meqan Barnardı susmağa vadar etdi.

– Sakit olun, madmazel. Mən həqiqətin tərəfdarıyam! Bəli! Mən çox yalanlara dözmüşəm! Deyirəm ki, tutalım, “ABC” ikinci qətlə törətməyib. Yadınızdadırmı, həmin qətl ayın iyirmi beşinin ilk saatında baş vermişdi – Kast cinayəti törətmək üçün gəlib çatanda. Tutaq ki, kimsə onu qabaqlayıb, hə? Bu zaman o, nə etməli idi? İkinci qətlə törətmək və ya ayaqlarını uzadıb yataraq bu hədiyyəni qəbul etmək?

– Müsyö Puaro! – Meqan dedi. – Bu yalnız fantastik xəyaldır! Bütün qətlər eyni şəxs tərəfindən törədilməli idi!

Puaro ona məhəl qoymadı və sakit halda sözünə davam etdi:

– Bu cür hipotez bir faktı izah etdiyi üçün çox dəyərlidir: Aleksandr Bonapart Kastin (o, dünyasında heç bir qızın xoşuna gələ bilməzdi) şəxsiyyəti ilə Betti Barnardın qatilinin şəxsiyyəti arasındakı ziddiyyəti. Çoxdan bəri məlumdur ki, ehtimal olunan qatil başqalarının törətdiyi cinayətlərdən də yararlanır. Məsələn, Yırtıcı Cekin bütün cinayətləri Yırtıcı Cekin özü tərəfindən törədilməyib. Hələlik bu məqama qədər hər şey qaydasında görünür.

Barnardın qətlinə kimi “ABC” ilə bağlı faktlar ictimaiyyətə elan olunmamışdı. Endoverdəki qətl böyük marağa səbəb olmadı. Qəzetlərdə açıq halda piştaxtanın üstünə qoyulmuş dəmiryol məlumat kitabçasının adı belə çəkilmədi. Buradan da belə nəticə çıxır ki, Betti Barnardı qətlə yetirən adam yalnız məhdud şəxslərə – mənə, polisə, missis Eşerin bir neçə qohumlarına və qonşularına məlum olan məlumatları əldə edə bilir.

Görünür, bu istiqamətdə apardığım təhqiqat məni çıxılmaz vəziyyətə gətirib

çıxardı.

Biz çox dilxor idik.

Donald Freyzer fikirli-fikirli dilləndi:

– Nəhayət, polislər də insanlardır. Onların arasında da suyuşirin kişilər var...

O, sual dolu baxışlarla Puaroya baxaraq sözünü yarımçıq saxladı.

– Xeyr, hər şey daha sadədir. Sizə dedim axı, ikinci nəzəriyyə də var.

Tutaq ki, Kast Betti Barnardın qətlinə görə məsuliyyət daşımır. Tutaq ki, onu başqa birisi öldürüb. O zaman həmin başqa adam eyni zamanda digər o biri cinayətlərə görə də məsuliyyət daşıyırmı?

– Axı bu cəfəngiyatdır! – Klark qışqırdı.

– Eləmi? O zaman mən ilk başdan görməli olduğum işi gördüm. Mən aldığım məktubları tamamilə başqa tərəflərdən nəzərdən keçirdim və o saat məktubda nəsə uyğun gəlmədiyini hiss etdim – lap elə əsl sənətşünas tablounun saxta olduğunu anladığı kimi... Mən məktubları yenidən diqqətlə oxuyaraq çox düşünmədən, təxmin etdim ki, məktublardakı “nəsə” odur ki, onlar tamamilə sağlam düşüncəli insan tərəfindən yazılıb!

– Nə? – mən özümü saxlaya bilməyib qışqırdım.

– Eynilə dediyim kimi! Onlar tablolar kimi gerçək idilər! Onlar ruhi xəstənin, manyak şəxsin ağzından yazılmışdı, lakin onlar manyak tərəfindən yazılmamışdı.

– Bu, cəfəngiyatdır! – Franklin Klark təkrar etdi.

– Mais si!⁸⁴ Hər şeyin bir səbəbi olmalıdır. Bu tərzdə məktubların yazılmasında məqsəd nə ola bilər? Diqqəti müəllifə yönəltmək, cinayətə maraq artırmaq! Düzdür, ilk baxışdan bu, mənasız görünür. Amma sonra məsələnin məğzini başa düşdüm. Əsas məqsəd diqqəti bir neçə cinayətə – silsilə cinayətlərə yönəltmək idi... Sizin dahi şairiniz Şekspir demişkən: “Meşə üzündən ağacları görə bilmirsiniz”.

Mən Puaronun yanlış sitatını düzəltmədim. Nəyisə artıq əlinin altında hiss edən dostumun söhbəti hara gətirəcəyini təxmin etməyə çalışdım. Puaro davam etdi:– Sancağı harada fərq etmək çətindir? Yastığa sancılmış başqa sancaqların

arasında! Cinayət ən çox nə vaxt nəzərə çarpır? O, bu cür başqa cinayətlərlə bir sırada olanda! Mən müstəsna halda ağıllı, istedadlı, amansız, cürətli və riskə getməyi bacaran qatillə rastlaşmışdım. Yox, bu, mister Kast deyil! O, heç vaxt bu cür cinayətlər törədə bilməzdi! Mənim qarşımda başqa xislətə malik – uşaq təbiətli (dəmiryol məlumat kitabçasını və məktublarla məktəbli oyununu xatırlayın), qadınlara xoş gələn, insanların həyatına biganə, qətlərdən birində mərkəzi fiqur olan bir adam vardı! Bir düşünün, qətl törədiləndə polis nə ilə maraqlanır? Cinayətin motivi ilə. Qurbanın qətli kimin üçün sərfəliydi? Əgər cinayətin motivləri və törədilmə imkanları açıq-aşkardırsa, qatil hansı tədbirləri görür? O, özünü sığortalamaq üçün alibi hazırlayır, yəni, daha doğrusu, bu və ya digər üsulla hadisələrin nəticələrini təhrif edir. Amma bu, etibarlı deyil. Bu həmişə riskli təşəbbüs olub. Bizim qatil daha fantastik bir üsul düşünüb tapıb. Manyak-qatil yaradıb! İndi sadəcə törədilən cinayətlərə nəzər yetirərək mümkün qatili tapmaq qalırdı. Endover qətli? Daha ağlabatan şübhəli şəxs Franç Eşer idi, amma mən, Franç Eşerin bu qədər yüksək səviyyəli sxem hazırlayıb həyata keçirməsini, ümumiyyətlə, onun qabaqcadan düşünülmüş cinayət törətdiyini təsəvvür edə bilmirəm. Bekshill qətli? Donald Freyzerin bunu etmək imkanı var idi. O, ağıllı və bacarıqlıdır, metodiklik onun ağılına xas olan əlamətdir. Lakin sevgilinin qətlinə səbəb sadəcə qısqanclıq ola bilər, qısqanclıq səbəbindən qətl isə çox nadir hallarda əvvəlcədən planlaşdırılmış olur. Mən eyni zamanda avqustun əvvəlləri onun məzuniyyətdə olduğunu öyrəndim, bu isə o demək idi ki, onun Çerstondakı qətlə nəsə əlaqəsi olduğu inandırıcı deyildi. İndi isə biz Çerstondakı qətlə gələk. Burada biz hədsiz dərəcədə ümidverici vəziyyətlə üzləşirik.

Ser Karmaykl Klark çox varlı idi. Onun var-dövləti kimə miras qalacaqdı? Onun ölüm ayağında olan arvadına, sonra isə bütün pullar onun qardaşı Franklinə keçəcəkdi.

Puaro nəzərlərini Franklin Klarkin baxışları ilə qarşılaşana kimi tələsmədən, asta-asta üzünü çevirdi.

– Bu zaman mənim şübhəm qalmadı. Uzun müddətdir beynimin dərinliklərində obrazını yaratdığım insan şəxsən tanıdığım insanla bütövləşdi. “ABC” ilə Franklin Klark eyni adamdır! Dildən ötkəm, təşəbbüskar xarakterli, köçəri həyatı, İngiltərəyə vurğunluq, əcnəbilərə sezilməyən rişxənd göstərmək. Rahat, sərbəst və cəlbedici ədalar: ondan ötrü kafedə qızlarla tanış olmaqdan asan heç nə yoxdur. Metodik, sxematik təfəkkürə malik – xatırlayırsınızmı, bir dəfə o,

başlanğıcda bizim hərəkət planımızı bənd-bənd tərtib etmişdi. Nəhayət, ledi Klarkin söylədiyi kimi, uşaq təbiətli olması – fantastik ədəbiyyata meyilliliyi. Mən əmin oldum ki, həqiqətən də onun kitabxanasında Edit Nesbitin “Dəmiryol uşaqları” adlı əsəri var. Mənim artıq şübhəm qalmamışdı: “ABC” – həmin məktubları yazan və cinayətləri törədən insan Franklin Klarkdır.

Qəflətən Franklin Klark qəhqəhə çəkərək güldü:

– Çox ağıllı sözlərdir! Bəs əli qanlı şəkildə tutulan dostumuz Kast necə olsun? Onun paltosunda tapılan qan ləkəsi necə? Yaşadığı yerdə saxladığı bıçağa nə deyəcəksiniz, hə? O, törətdiyi cinayəti istədiyi qədər inkar edə bilər...

Puaro onun sözünü kəsdi:

– Siz tamamilə haqsızsınız. O, bu faktları etiraf edir.

– Nə? – Klark həqiqətən də mat qalmışdı.

– Ah, bəli, – Puaro mülayim səslə dedi, – Kastlə söhbət edərək onun öz müqəssirliyinə inandığına əmin oldum.

– Hətta bu da sizi qane etmədi, müsyö Puaro? – Klark xəbər aldı.

– Xeyr. Çünki mən onu görən kimi anladım ki, o, müqəssir ola bilməz! Onun nə möhkəm əsəbləri, nə qətiyyəti, nə də, cəsarətlə əlavə edə bilərəm ki, plan tərtib etmək üçün zəkası var! Mən bu vaxtacan qatılın şəxsiyyətinin ikiləşməsinə şahid olmuşam. İndi mən bunun nədən ibarət olduğunu görürəm.

Bu işdə iki nəfərin əli var – hiyləgər, cəsarətli əsl qatil və bir də səfeh, qətiyyətsiz, təlqinin təsirinə düşən psevdoqatil.

Təlqinin təsirinə düşmək – bax, mister Kastin sirri məhz bu sözlərdə gizlənilir! Mister Klark, siz öz planınızla – cinayətinizi bənzər cinayətlər sırasında gizlətməklə kifayətlənmədiniz. Sizə əlavə bir nəfər də qapazaltı lazım gəlirdi.

Zənnimcə, ilk dəfə bu ideya sizin ağılınıza şəhər kafesində təmtəraqlı ad daşıyan qərribə adamla tanış olandan sonra gəldi. O zaman siz beyninizdə qardaşınızın ölüm planının müxtəlif variantlarını çək-çevir etməyə başladınız.

– Doğrudanmı? Bəs nə səbəbə?

– Çünki siz gələcəyiniz üçün ciddi nıgaran idiniz. Bilmirəm, siz bunu dərk etmisiniz, yoxsa yox, mister Klark, amma siz qardaşınızın sizə yazdığı məktubu

mənə göstərəndə mənə kömək etmiş oldunuz. Orada qardaşınız Tora Qreyə olan bağlılığını və məftun olduğunu dəqiqliyi ilə yazır. Ola bilsin ki, onun münasibəti ata kimi idi, amma ola da bilsin, bu cür düşünməyi üstün tuturdu. Bundan əlavə, başqa bir real təhlükə də mövcud idi: o, arvadının ölümündən sonra tənha qalaraq, bu gözəl qızda təsəlli və dəstək axtara bilərdi. Bu da yaşlı dul kişilərin tez-tez etdiyi kimi, onun gənc qızla evlənməsinə gətirib çıxaracaqdı. Siz miss Qreylə tanış olandan sonra təlaşdınız. Anladığımı qədər, siz ikrahla yanaşsanız da, insan xarakterlərinin mahir bilicisiz. Bilmirəm, düz fikirləşmişsiniz, ya yox, amma belə qərara gəlmisiniz ki, miss Qrey “ağlı başında” olan qadındır. Onun ledi Klark olmaq fürsətini əldən verməyəcəyinə şübhəniz yox idi. Qardaşınız həddən artıq varlı və sağlam kişi idi. Onların uşaqları doğula bilərdi və onda qardaşınızın sərvətini miras almaq şansınız buxarlanacaqdı.

Mən belə fikirləşirəm ki, siz həyatından ümidi boşa çıxmış adamsınız. Siz küləyin çöldə qovduğu kətyan kolu kimi yuvarlanıb gedirdiniz, heç bir xeyir tapmırdınız. Qardaşınızın var-dövləti sizə acı həsəd doğururdu.

Qayıdaq beyninizdə müxtəlif sxemləri necə götür-qoy etdiyinizə və mister Kastlə tanışlığın ağılınıza yeni fikirləri necə gətirdiyinə. Onun təmtəraqlı adı, epileptik tutmaları və baş ağrıları, tamamilə özünə qapanması və özünə az dəyər verməsi sizdə yeni qənaət yaratdı – bax, bu adam sizin üçün münasib silahdır. Bütün əlifba planı qəflətən beyninizdə doğuldu: Kastin inisialı, qardaşınızın adının ingilis hərfi “Si” (C) ilə başlaması və onun Çerstonada yaşaması sxemə yerləşdirildi. Siz hətta, Kastə həyatının necə sona yetəcəyi barədə eyham da vurdunuz, hərçənd təlqininizin bu qədər məhsuldar olacağına bu qədər ümid də etmirdiniz!

Sizin hazırlığınız əla gedirdi. Kastin adından siz böyük miqdarda ipək corab məmulatları sifariş etdiniz. Özünüz də görünüşcə digər bağlamalara oxşayan bir neçə “ABC” məlumat kitabçaları göndərdiniz. Ona çap olunmuş məktub göndərərək yaxşı maaş və komisiya faizlər təklif etdiniz, guya ki, bunlar həmin firmadan göndərilibmiş. Planlarınız ilk başdan çox gözəl işlənilib hazırlanmışdı ki, siz əvvəlcədən düşündüyünüz bütün məktubları yazı maşınında çap etdiniz və sonra da həmin yazdığınız maşını ona hədiyyə göndərdiniz.

İndi isə sizə adları yaşadıkları yerə müvafiq olaraq eyni hərflərlə başlayan – “Ey” (A) və B ilə başlayan iki qurban lazım idi.

Siz Endoveri tapdınız və öncədən apardığınız kəşfiyyatdan sonra ilk cinayət

olaraq missis Eşerin dükanının üzərində dayandınız. Onun soyadı sərlövhədə yazılı idi. Eksperiment yolu ilə aydınlaşdırdınız ki, adətən, o, dükanda tək olur. Onu öldürmək üçün yaxşı əsəb, cəsarət və bir qədər də şans lazım idi.

B hərfinə gəldikdə isə, burada taktikanı dəyişməli oldunuz. Siz bir-iki dəfə onu ora-bura dəvət etmisiniz, evli olduğunuzu izah edərək, görüşlərinizin gizli qalmasının lazım olduğunu başa salmışınız.

Beləliklə, sizin hazırlıqlar başa çatmışdı və siz iş başına keçdiniz! Siz Kastə Endoverdəki müştərilərin siyahısını göndərərək müəyyən edilmiş gündə ora yollanmağı əmr etdiniz və ABC-nin ilk məktubunu da mənə göndərdiniz.

Təyin olunmuş gündə siz Endoverə gəldiniz və missis Eşeri öldürdünüz, bu zaman planınızın həyata keçməsi üçün sizə heç nə mane olmadı.

Bir nömrəli qətl uğurla yerinə yetirilmişdi.

İkinci qətlə gəldikdə isə, siz ehtiyat tədbirləri gördünüz və əslində, o işi bir gün əvvəl törətdiniz. Tamamilə əminəm ki, Betti Barnard ayın iyirmi dördü gecə yarıya kimi qətlə yetirilmişdi.

İndi isə biz üç nömrəli qətlə – ən vacib və sizin nöqteyi-nəzərinizdə əsl cinayətə gəlib çıxdıq.

Burada bizim diqqət yetirmədiyimiz, sadəcə, hamının yaxşı gördüyü xəbərdarlığı edən Hastingsin haqqını yemək olmaz.

O, məktubun qəsdən yanlış yerə göndərildiyini təxmin etdi! Və o, haqlı çıxdı!..

Bir bu sadə faktda bütün bu zaman ərzində mənə əzab verən sualın cavabı gizli idi. Nəyə görə bu üç məktub ilk növbədə polisə yox, xüsusi detektiv Erkül Puaroya ünvanlanmışdı? Əvvəlcə mən yanlış olaraq burada şəxsi səciyyə axtardım. Ancaq yox! Məktublar mənə ona görə göndərilmişdi ki, sizin planlı məktublardan biri səhv ünvanlanmalı və yolda azmalı idi. Ancaq Skotlend-Yardın cinayət axtarışı şöbəsinə bu keçməzdi! Şəxsi ünvana yazmaq mütləq idi. Siz məni yaxşı tanıyan və məktubu, şübhəsiz ki, dərhal polisə aparacaq şəxsiyyət kimi seçmisiniz. Eyni zamanda əcnəbilərə nifrətiniz üzündən onların birini ələ salmaq sizə xoş idi. Zərfin üzərindəki ünvanda yanlışlıq yaxşı düşünülmüşdü: Uaytheven – Uaythors. Tamamilə təbii yanlışlıq. Yalnız Hastingsin fəhmi çatdı ki, xırdalıqlara etina etmədən, birbaşa məsələnin məğzinə dala bilsin! Əlbəttə, siz məktubun gecikməsini istəyirdiniz. Polis yalnız qətl uğurla başa çatdıqdan

sonra iş başına keçdi. Sizin üçün əlverişli an qardaşınızın axşam gəzintiləri idi. “ABC”-nin terroru ictimaiyyətin fikrini o qədər məşğul etmişdi ki, heç kəs sizdən şübhələnmirdi.

Qardaşınızın ölümündən sonra, əlbəttə, məqsədinizə çatmışdınız. Sizin daha bir qətl törətmək həvəsiniz yox idi. Digər tərəfdən də, əgər qətlərin arasы səbəbsiz halda kəsilsəydi, o zaman kimsə həqiqətdən şübhələnərdi.

Sizin qapazaltı mister Kast mənasız, gözəçarpmaz adam rolunun öhdəsindən o qədər uğurla gəlirdi ki, indiyə kimi heç kim onun hər üç cinayət törədilən yerlərdən birinin yaxınlığında göründüyü barədə məlumat verməmişdi. Sizin təəssüfünüzə rəğmən onun hətta Kumsayda gəlişi belə büruzə çıxmamışdı. Miss Qrey bu barədə dərhal unutmuşdu. Sizə xas olan qətiyyətliliklə hesab etdiniz ki, daha bir qətl də törədilməlidir, amma bu dəfə iz buraxmalı idiniz. Bu məqsədlə siz Donkasteri seçdiniz. Planınız çox sadə idi. Sizin qətl yerində olmağınız tamamilə təbii olacaqdı. Mister Kasti Donkasterə onun firması göndərəcəkdı. Niyyətiniz hər yerdə onu izləmək və əlverişli fürsət gözləməkdən ibarət idi. Hər şey çox əla alındı. Mister Kast kinoya yollandı. Bu sizin işinizi daha da asanlaşdırdı. Siz onun yanından bir neçə oturacaq aralı əyləşdiniz. O, getmək üçün ayağa durduqda siz də ayağa durdunuz. Özünü elə göstərdiniz ki, guya ki, ayağınız ilişdi, əyildiniz və ön sırada mürgüləyən kişini bıçaqladınız. Onun dizləri üstə “ABC”-ni qoyaraq qaranlıq otağın qapısı ağzında mister Kastlə toqquşdunuz və bu zaman qanlı bıçağı onun paltosunun qoluna sürtüb bıçağı cəld Kastin cibinə atdınız.

Adı D hərfi ilə başlayan qurban seçmək sizi qətiyyənlə narahat etmədi. İstənilən birini öldürmək olar! Siz tamamilə haqlı olaraq düşündünüz ki, bu, yanlış kimi dəyərləndiriləcək. Orada yaxınlıqda soyadı D hərfi ilə başlayan kimsə mütləq olacaq və hamı fikirləşəcəkdi ki, qurban o olmalı idi.

İndisə, mənim dostlarım, bu işə yalançı “ABC”-nin – mister Kastin gözləri ilə baxaq.

Endoverdəki cinayət Kast üçün əhəmiyyətsiz idi. Bekshill qətli onu çaşbaş salmış və təəccübləndirmişdi: həmin vaxtda axı, o, orada idi! Sonra Çerstondakı qətl baş verdi, qəzetlərin hay-küyü başladı! Endoverdə “ABC” cinayəti – həmin vaxt mister Kast də orada idi, Bekshilldə “ABC” cinayəti, indi də daha biri... dalbadal üç cinayət və üçündə də o, cinayət yerinin yaxınlığında olub! Epilepsiyadan əziyyət çəkən insanların yaddaşlarında qüsurlur. Onlar nə

etdiklərini tez-tez yada sala bilmirlər... Yadınızdadır, o, hirsli, çox əsəbi subyekt idi və tələfinə tez məruz qalırdı. Sonra o, Donkasterə getmək təlimatı alır.

Donkaster! “ABC”-nin növbəti cinayəti də Donkasterdə baş verməli idi. O, yəqin ki, bunun tale olduğunu düşünürdü. Onun əsəbləri tab gətirmir, elə hesab edir ki, sahibəsi ona şübhə ilə baxır, ona görə də sahibəsinə Çeltnemə getdiyini deyir.

O, Donkasterə gedir, çünki bu onun vəzifəsi idi. Gündüz kinoya gedir. Bəlkə də orada bir-iki dəqiqəliyinə mürgüləyir. Mehmanxanaya qayıdarkən paltosunun qolunda qan ləkəsini və cibində qana bulanmış bıçağı gördüyü zaman onun keçirdiyi hissləri təsəvvür edin. Onun bütün dumanlı təxminləri qətiyyətlə çevrilir.

O, özü qatil imiş! O, baş ağrılarını, yaddaşındakı qüsurları xatırlayır. O, həqiqətə tam inanır: o, Aleksandr Bonapart Kast manyak qatildir.

Nəticədə onun davranışları təqib olunan vəhşi heyvanın davranışlarına çevrilir. O, Londondakı mənzilinə qayıdır. Orada o, təhlükəsizlikdədir. Onlar elə hesab edirlər ki, o, Çeltnemdədir. Bıçaq hələ də onun üstündədir – bu cür hərəkət, əlbəttə, tamamilə axmaqlıqdır. O, bıçağı holldakı asılqanın arxasında gizlədir.

Sonra günlərin bir günündə polisin gələcəyi barədə onu xəbərdar edirlər. Bu sondur! Onlar bilirlər!

Təqib olunan heyvan son həmləsini edir...

Onun nəyə görə Endoverə getdiyini bilmirəm. Görünür, onu törədilən cinayət yerinə baxmaq kimi ağır bir arzu buna itələyib – axı unutmuş olsa da bu cinayəti o törədib. Kastin pulu qurtarır, o, son həddədir... ayaqları onu öz xoşu ilə polis şöbəsinə aparır. Ancaq həttə küncə qısdırılmış heyvan da mübarizə aparmağa davam edir. Mister Kast cinayəti törətdiyinə tamamilə inanır, amma müqəssir olmadığını təkidlə ısrar edir. O, ikinci cinayət zamanı mövcud olan alibidən yapışıb. Ən azı bu cinayətdə onu ittiham etmək olmaz. Bayaq dediyim kimi, mən onu görəndə kimi onun cani olmadığını və mənim adımın ona heç nə ifadə etmədiyinə şahid oldum. Mən eyni zamanda onun özünü qatil hesab etdiyini öyrəndim! O, müqəssirliyi haqda mənə etiraf etdikdən sonra nəzəriyyəmin doğruluğuna bir daha inandım.

– Sizin nəzəriyyə, – Franklin Klark dedi, – absurddur!

Puaro başını narazı halda yellədi:

– Xeyr, mister Klark! Sizdən heç kim şübhələnməyə nə kimi siz təhlükədən kənar idiniz! Sizdən kimsə şübhələnməyə başlayan kimi sübut toplayıb əldə etmək asanlaşdı.

– Sübut?

– Bəli. Kumsaydda dolabdan əl ağacı tapdım. Həmin çəliyi Endoverdə və Çerstonada qətl törədən zaman istifadə etmisiniz. Ağır metal başlığa malik əl ağacı. Ağacın bir hissəsi kəsilib, əvəzinə ərinmiş qurğuşun tökülüb. İki nəfər şahid sizin şəklinizi beş-altı adamın şəkli arasından tanıyaraq Donkasterdə cıdır meydançasında olmalı olduğunuz halda kinoteatrdan çıxdığınızı söylədi. Dünən sizi Bekshilldə Milli Hiqli və həmin o məşum gecədə Betti Barnardı şama apardığınız “Qırmızı qaçağan”dakı qız da tanıdı. Nəhayət, ən pisi, siz ən elementar bir ehtiyat tədbirini nəzərdən qaçırmısınız. Siz Kastin yazı maşınında barmaq izlərinizi qoymusunuz

– o yazı maşınında ki, əgər təqsirsizsinizsə, heç vaxt həmin yazı maşını əlinizə düşə bilməzdi.

Klark bir dəqiqəliyinə sakit halda oturdu, sonra isə dilləndi:

– Rouge, impair, manque!⁸⁵ Siz qalib gəldiniz, müsyö Puaro! Amma axı risk etməyə dəyərdi!

O, inanılmaz cəld hərəkətlə cibindən kiçik tapançanı çıxardı və öz gicgahına dayadı.

Mən qışqırdım və yerimdən dik atılaraq atəş açılmasını gözlədim. Lakin atəşin əvəzinə sadəcə tətəyin çıqqıltısı eşidildi. Klark heyrət içərisində tapançaya baxaraq söyüş söyməyə başladı.

– Xeyr, alınmadı, mister Klark, – Puaro dedi. – Siz yaxın ki, bu gün mənim yeni xidmətçimin olduğunu fərq etdiniz. O, mahir cibgirdir və sizin tapançanı cibinizdən çıxarıb, güllələri boşaldıb, qaytarıb yerinə elə qoyub ki, heç ruhunuz da inciməyib.

– Siz lənətəgəlmiş əcnəbi bambılısınız! – Klark hiddətindən qıpqırmızı qizararaq bağırırdı.

– Bəli, bəli, bu sizin fikrinizdir. Mister Klark, siz asan ölüm görməyəcəksiniz.

Mister Kastə az qala boğulduğunuzu söyləmişiniz. Bilirsinizmi, bu nə deməkdir? O deməkdir ki, sizi tamamilə başqa tale gözləyir.

– Siz...

Onun rəngi meyit kimi ağappaq ağarmışdı. Yumruqları hədələyici tərzdə düyünlənmişdi.

Qonşu otaqdan Skotlend-Yardın iki detektivi çıxdı. Onlardan biri Kroum idi. O, irəli çıxaraq hazırkı məqama uyğun cümləni söylədi:

– Xəbərdar edirəm ki, söylədiyiniz hər şey sizə qarşı istifadə oluna bilər.

– O, artıq kifayət qədər söyləyib, – Puaro dedi və Franklinə müraciət edərək əlavə etdi: – Sizin üçüniz millətinizin üstünlüyü hissi ilə həddən artıq doludur, ancaq şəxsən mən sizin cinayətlərinizi qeyri-ingilissayağı sayıram: şərəfsiz və centlmenlikdən kənar...

82 Bu nə fikirdir!

83 Bu söhbəti kənara qoyaq!

84 Yox əşşi!

85 Qırmızıdır, uduş yoxdur!

82 Bu nə fikirdir!

83 Bu söhbəti kənara qoyaq!

84 Yox əşşi!

85 Qırmızıdır, uduş yoxdur!

XXXV FƏSİL

Final

Pərtliklə etiraf etməliyəm ki, Franklin Klarkin ardınca qapı bağlananda mən çılğın adamlar kimi qəhqəhə çəkib gülməyə başladım.

Puaro mənə bir qədər təəccüblü baxışlarla baxdı:

– Siz ona cinayətinin centlmenlikdən kənar olduğunu söylədiniz, – mən gülməkdən boğula-boğula dedim.

– Ancaq, bu, doğrudan da elədir. Onun cinayəti canavarcadır. Ona görə yox ki, o, qardaşını öldürüb, həm də ona görə ki, yazıq mister Kasti diri-diri gömülmək kimi bir taleyə düşər etmişdi. Tülkünü tutaq, qutuya salaq, qaçmağa qoymayaq! Bu, əyləncəli deyil!

Meqan Barnard dərin-dərin nəfəs aldı:

– İnana bilmirəm... inana bilmirəm. Bu, həqiqətdirmi?

– Bəli, madmazel. Kabus bitdi.

Qız ona baxdı və yanağı daha da qızardı.

Puaro Freyzerə tərəf çevrildi:

– Madmazel Meqanın içərisində daima qorxu var idi, o, ikinci cinayəti sizin törətdiyinizdən qorxurdu.

Donald Freyzer sakit halda cavab verdi:

– Elə mən özüm də bir dəfə bundan ehtiyat etmişdim.

– Yuxunuza görə? – Puaro gənc oğlana yaxınlaşdı və səsini etibarlı tərzdə alçaltdı: – Sizin yuxunun adı yozumu var. Siz etiraf etdiniz ki, bir bacının obrazı yaddaşıңызdan uçub getdi və yerini başqası aldı. Madmazel Meqan sizin qəlbınızda bacısının yerini tutub, amma mərhuma belə tezliklə xəyanət etmək düşüncəsini özünüə yaxın buraxmadığınız üçün bu fikirləri boğmağa, öldürməyə çalışırdınız! Bax, yuxunuzun yozumu budur.

Freyzerin gözləri Meqanın üzərində dayandı.

– Unutmaqdan qorxmayın, – Puaro mülayimliklə söylədi. – Betti unudulmağı haqq edib. Madmazel Meqanın simasında siz xəzinəyə sahib olacaqsınız – un coeur magnifique![86](#)

Freyzerin baxışları parladı:

– Sizin haqlı olduğunuzu düşünürəm.

Biz Puaronu dövrəyə alaraq suallar verir, hər bir faktları bir-bir aydınlaşdırırıdıq.

– Puaro, hər bir adama ayrı-ayrı verdiyiniz o suallar var idi, e? Onlarda gizlənmiş bir məna var idimi?

– Onlardan bəziləri sadəcə *simplement une blague*.⁸⁷ Amma mən bilmək istədiyim bir məsələni aşkar etdim

– Franklin Klark birinci məktub göndərilən zaman Londonda imiş. Eyni zamanda madmazel Toraya verdim sual zamanı Klarkin göstərəcəyi reaksiyanı görmək istəyirdim. O, pis vəziyyətə düşdü. Mən onun gözlərində nifrət və qəzəb gördüm.

– Mənim hisslərimə rəhm etdiyinizi də söyləyə bilməyəcəyəm, – Tora Qrey bildirdi.

– Amma siz də mənə düzgün cavab vermədiniz, madmazel, – Puaro soyuq səsle dedi. – İndi isə yeni bir məyusluq! Franklin Klark qardaşının mirasına sahib ola bilməyəcək.

Qız başını dik tutdu:

– Mən burada qalıb təhqirlərə qulaq asmalıyammmı?

– Qətiyyə, – Puaro cavab verərək qapını nəzakətlə onun üzünə açdı.

– Həmin barmaq izləri məsələni tamamilə həll etdi,

– mən fikirli-fikirli söylədim. – Siz bu barədə ona xatırladanda Klark tamamilə təslim oldu.

– Hə, barmaq izləri faydalı şeydir. – O, çoxmənalı tərzdə əlavə etdi: – Mən bunu sadəcə sizin məmnunluğunuz üçün söylədim, dostum.

– Amma, Puaro! – mən səsləndim. – Məgər bu, doğru deyildi?

– Əsla, mon ami, sırf yalan idi, – Erkül Puaro söylədi.

Bir neçə gün sonra bizə dəyməyə gəlmiş Aleksandr Bonapart Kastin gəlişini qeyd etmək vacibdir. O, Puaronun əlini ürəkdən sıxdı və rabitəsiz, gülməli

ifadələrlə onu minnətdarlıq atəsinə tutdu.

Mister Kast özünə gələndə söylədi:

– Bilirsiniz, qəzetlər mənim həyat əhvalatımı və bu hadisəni qısaca danışmağım üçün mənə yüz funt pul təklif etdilər. Mən... mən sadəcə nə edəcəyimi bilmirəm.

– Mən sənin yerində olsaydım, o yüz funtu qəbul etməzdim, – Puaro dedi. – Bir az möhkəm olun! Deyin ki, sizin qiymətiniz beş yüzdür.

– Siz həqiqətən də düşünürsünüz ki... mən yəni bacararam...

– Sadəcə, birdəfəlik başa düşməlisiniz ki, bu gün İngiltərədə ən məşhur adam sizsiniz, – Puaro gülümsəyərək dedi.

Mister Kast daha çox qürrələndi. Onun sifəti işıq saçdı.

– Bilirsinizmi, düşünürəm ki, siz haqlısınız! Məşhur! Bütün qəzetlərdə. Sizin məsləhətinizə əməl edəcəyəm, müsyö Puaro. Pul çox lazımlıdır, çox lazımlı. Kiçik bir tətillə götürərəm... Bir də istəyirəm Lili Marberiyə toy hədiyyəsi edim... yaxşı qızıdır... çox yaxşı qızıdır, müsyö Puaro!

Puaro onun çiyinə ürəkləndirici tərzdə vurdu:

– Tamamilə haqlısınız. Kefiniz istədiyi kimi yaşayın. Bir də kiçik bir məsləhət: okulistə baş çəkməyə nə deyirsən? O baş ağrıları... bəlkə, sizə yeni eynək lazım olduğu üçün belə baş ağrıları verir.

– Sizcə, ağrılar ona görədir?

– Mən belə fikirləşirəm.

Mister Kast onun əlini hərərətlə sıxdı:

– Siz dahi adamsınız, müsyö Puaro!

Həmişə olduğu kimi Puaro tərifə laqeyd qala bilmədi. O hətta məmnunluğunu da gizlətməyi bacarmadı.

Mister Kast qürurla otaqdan çıxdı, mənim köhnə dostum isə gülümsədi:

– Belə, Hasting. Biz yenə də yaxşıca ov etdik, elə deyilmi? Vive le sport⁸⁸!

86 Möhtəşəm ürək!

87 Sadə zarafat.

88 Yaşasın idman

Telegram **@pdf_kitablar**